

lietu.
B
9(L)²³/25

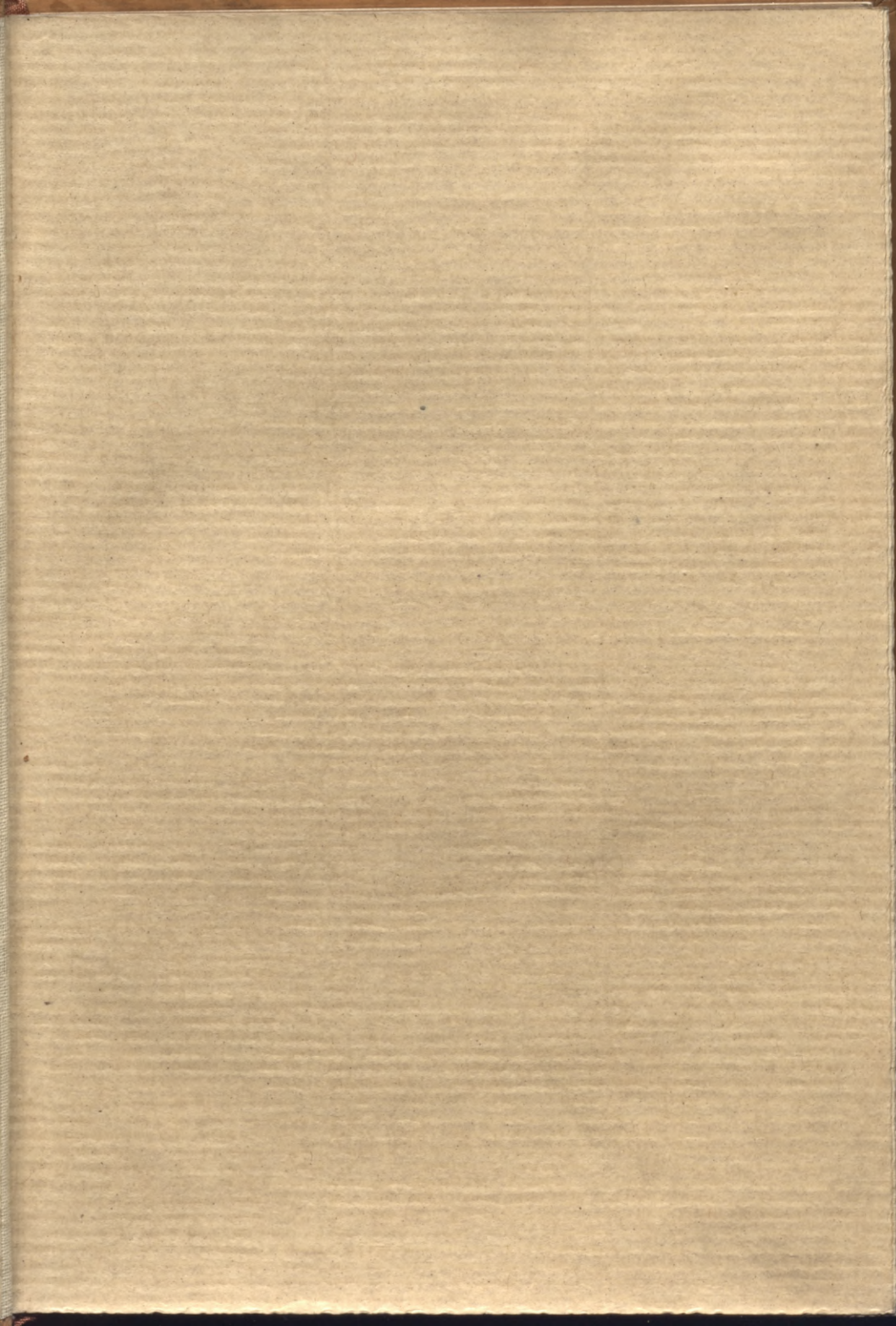
ED. VIRZA

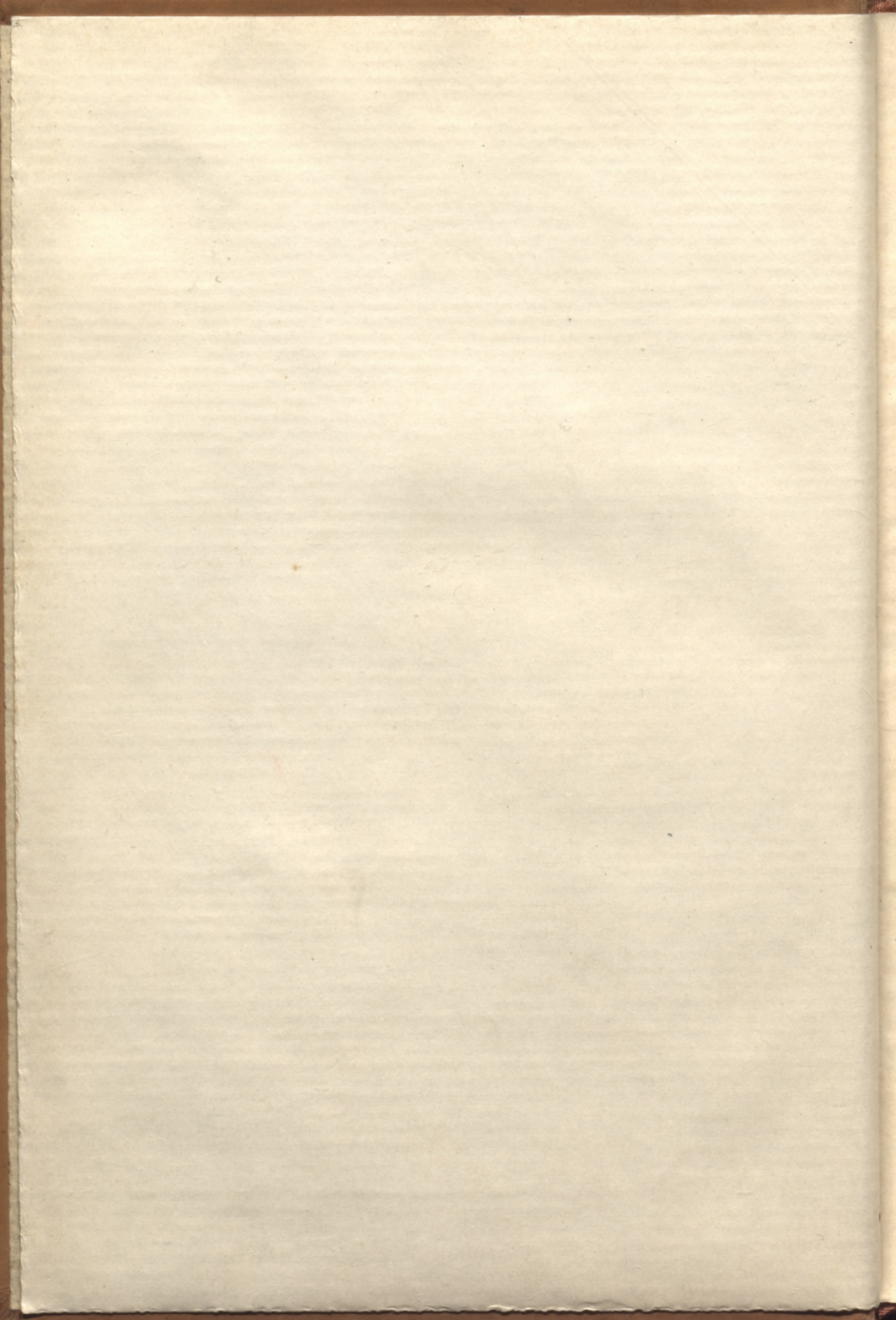
Karolis Ulmanis



624.

354.457



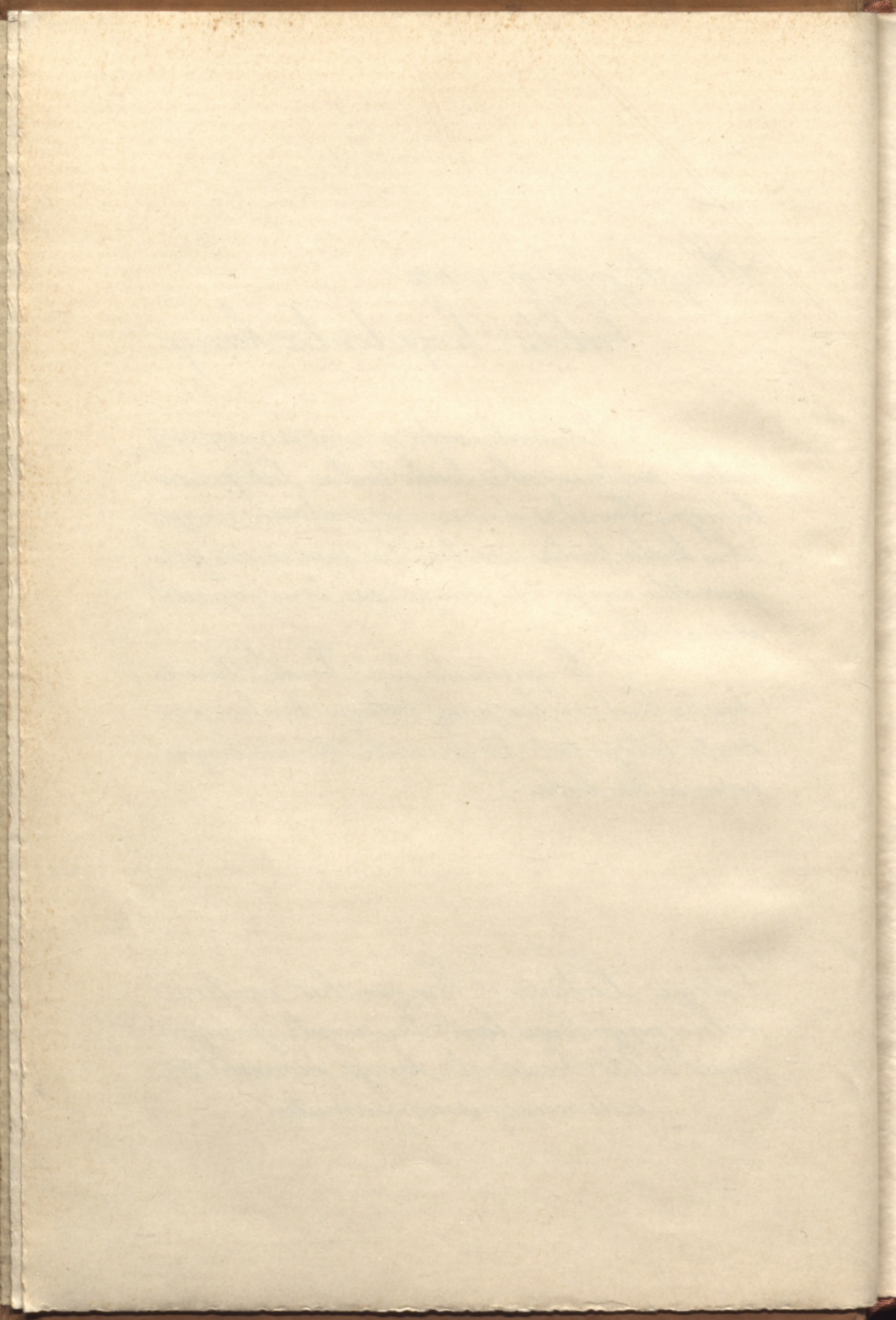


Augsti godājamais
Valsts Prezidenta kungs.

Asinsradniecība ir nepārraujamām
saitēm saistījusi abas brāļu tautas - latvjus un
lietuvjus. Vienotas domas un centienos raugās
abas brāļu tautas nākotnē. Lai saprašanās gars
paradētu nāpejo ceļu staigātājas, tam jāpazīst
vienai otru.

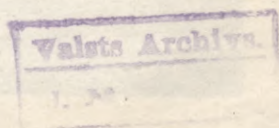
Šī grāmata par Ēvms, Dīzais
Tautas Vadoni, lai paug lietuvju tautai par
brāļu latvju lielo terijas mīlestību un uzupa-
rešanos tās labā.

Latvijas Lietuvju Apvienības centrs
valde pagodinas lūgt šīs augsti godāja-
mais Valsts Prezidenta kungs, pieņemti šī
izdevuma pirmo grāmatu.





K. Ulmanis





Cēsu mokiniai. — rakstādami savo ir visuorēnēs džiangsmā bei padēkā Latvijas Prezidentui ir Tautos Vadui, — barsto gēles K. Ulmanio kelyje 1934 m.

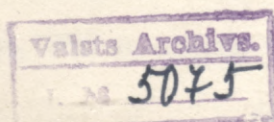
h3 III 162

9(4)23/25

ED. VIRZA

KAROLIS ULMANIS

Iš latvių kalbos vertė V. PLIENIS



1

9

3

8

LATVIJAS LIETUVJU APVIENĪBAS IZDEVUMS

Rīgā, Nolikta vas ielā 3

Latv. PSR Valsts Bibliotēka
Inv. 354.457

~~Sf. 24.812k~~ (Y)

Pirmais Tipografijas Kooperatīvs
Rīgā, Merķeļa ielā 6
Tālr. 22164

Leidėjų žodis.

Kiekviena tauta įvairiais savo gyvenimo laikotarpiais turi vyrų, kurie jos labui dirba bei aukojasi. Tokių vyrų turėjo ir turi giminingoji latvių tauta. Vienas iš žymiausiųjų nepriklausomos Latvijos veikėjų yra jos dabartinis Valstybės Prezidentas, Tautos Vadas Dr. Karolis Ulmanis.

Norėdami su šiuo kilniu latvių tautos sūnumi supažindinti ir lietuvių tautą — leidžiame Ed. Virzos monografijos „Kārlis Ulmanis“ lietuvišką vertimą, viltimi, kad tuo bus pridėta plytelė mūsų giminingų tautų didingiems vienybės rūmams.

Ryga, 1938 m. birželio 20 d.

Latvijos Lietuvių Sąjungos
Centro Valdyba.

Leibniz

Leibniz was a German philosopher, mathematician, and scientist. He is best known for his work in philosophy, particularly his theory of monads. He also made significant contributions to mathematics, including the development of calculus. Leibniz was a member of the Académie des Sciences in Paris and the Royal Society in London. He was a prolific writer and his works have been influential in the development of modern thought.

Page 1234 m. 1234 20.4

Leibniz's theory of monads
is a central concept in his philosophy.

Vertėjo žodis

Ed. Virza vienas žymesniųjų dabartinės Latvijos rašytojų. Jo „Karolis (Kārlis) Ulmanis“ Latvijos Kultūros fondo premijuotas, latviuose susilaukęs bent kelių laidų, o pats autorius šių metų 15 gegužės pagerbtas latvių Tėvynės laureato titulu ir dovana.

Beje, čiaigi reikia pažymėti, kad Ed. Virza ne filosofas ir ne doktrinierius. Jis perdėm poetas ir latvių tautos Vada būdina taip, kaip jis pats jį mato ir supranta. O jo matymo būdas, sulyginimai ir atskirai barstomi minčių perlai—gyvi, nuoširdūs, galvoti skatinantys, o ir vaizduojamasis asmuo, Latvijos Prezidentas ir Tautos Vadas Karolis Ulmanis — asmenybė, kuria arčiau pažinti pravartu ir mums, lietuviams, ypač mūsų jaunajai kartai.

Nusimanau, kad mano vertimas netobuliausias, bet viliuos, kad jo trūkumai ne esminiai.

Čiaigi tariau nuoširdų dėkui visiems, — tiesioginių ir netiesioginių būdų vertimo darbe, — mane parėmusiems, o ypač dir. K. Baumaniiui ir p. A. Kotelliui.

Ryga, 20. VI. 1938 m.

Vėrtejas.

IŽANGA.

Šioji knyga žmonėms nepatiks, kadangi ji iškelia savo tautos labui daug pasidarbavusį žmogų. Bet rašyti apie betkurį žmogų gerą ir nematyti jame nieko blogo lygu ižesti skatytoją, lygu atimti jam malonią pramogą. Beje, būdinant išymią, dar gyvą asmenybę, nevisada piktažodžiavimas yra pagrįstas, o pagarba melaginga. Juk matyti gamtoje ar gyvenime gražų reiškinių ir čia gi ieškoti jame ydų — tolygu atimti sau visą širdies džiaugsmą. Bet gyvenime todėl dar niekas nepasikeis — gėlė žydėdama kvepės iki suvysianti, o žmogus pasakys, kas sakoma ir padarys, kas daroma. Daug išmintigiau pasielgsime gerėdamiesi pasigerėjimo vertu, juoba neigdami mes nupuolame, o gerėdamiesi patys tobulėjame.

Senasis režimas buvo paniurusių žmonių režimas. Jie ir miegoti nedrysdavo ant vieno kurio šono, bijodami būsią įtarti vienšališkume. O todėl ano režimo žmonės nė dorai džiaugtis, nė savo neapykantos pareikšti nemokėjo. Jie labiausiai baidėsi pagarbos, nes tai nesudera su lygybės dėsniais. Tik dabartinis laikas plačiai atidaro duris šiai gražiai galimybei. Ir nėra būtino reikalo, kad ji sustotų tik prie vienos, bet kurios asmenybės. Gerėkitės dabartinio gyvenimo kurybiniu veiklumu ir pirmyneiga.

Šių eilučių autorius, sykį parašęs pasigerėjimo kupiną knygą tam žmogui, kuris yra vyriausias dabar esamo sandaraus pakilimo kaltininkas ir įkvėpėjas, drįsta pageidauti, kad jo darbas nebutų įtariamai aiškinamas. Tiesa, kad esamasis režimas yra distancijos arba atstumo režimas, bet jis gi yra ir laisvo žodžio režimas visiems, kas nori ginti esamą tvarką ir valstybę.

Pagarba, kurią autorius reiškia šios knygos didvyrui — yra nevien 15 gegužės nuopelnas. Jos pradai turi daug senesnę datą. Autorių stebina nušizėminimas, kuriuo Ulmanis priimdavo smeigtus įdai, kai jo rankose nebuvo valdžios ir visiška keršto stoka dabar, kai jo valioje visa esamoji valdžia. Tai saliuto vertos ypatybės, kadangi jam, apart Latvijos priešų, nėra kitokių priešų.

Seniau, rašant knygą apie domės vertą vyrą, buvo bandoma tirti ir smulkiausias jo gyvenimo faktus. Greitindami juos vieną prie antro stengdavosi sukurti paveikslą realių ir labiausiai atikinkantį tikrenybei, jungiant geras ir blogas smulkmenas iki autoriai patys nebe nusivokdavo, kas jų didvyris. Toks veidmainingas rašymo būdas, noras piešti paliekantį paveikslą realių išorinių smulkmenų pavaizdavimu yra lygiai nemorališkas ir nemeniškas. Nemorališkas todėl, kad taip rašydamas autorius nesiima jokios atsakomybės, o nemeniškas todėl, kad jame stinga individualybės pažymių.

Dabartiniu metu toks objektivizmas, — demokratiškos gadynės atspindys, — ima nykti ir dingstant daugiagalviškajam parlamentui pagarbon grįžta senasis,

vienvaldystės nešamas aiškumas. Jis grįžta su ypatingu, nacijos ir autoritarinio režimo reikalus atitinkančiu vienašališkumu.

Laikai, kur istoriškos asmenybės apibūdinimui ekonomikai ir socialinei aplinkai buvo skyriama taip daug dėmesio, kad jose perdėm dingdavo žmogus, jau praityje. Dabar ir vėl grįžta asmenybė, kaip visų įvykių vyriausioji painiotėja ir sprendėja. Todėl, šnekant apie Karolį Ulmanį, autorius nesivadavo jokiais šalutinėmis sąlygomis, bet bandė aiškinti gadinę remiantis jo temperamentu, mintimis ir idėjomis.

Nelengvas reikalas sekti šio, apie save šnekėti nemėgstančio, savo darbuose pasislėpusio vyro vystymosi eigą. Jis dažnai dar gi ir pats nėra tiesioginis darbo darytojas, bet įkvėpėjas. Tik jo dvasios dvelkimą visi yra jautę. Jo asmenybė tiek įtakinga, kad visuose nuotikiuose, kas šiaip ar kitaip yra mus įaudinę laike penkiolikos mūsų nepriklausomo gyvenimo metų — visi yra matę tik jį, nors dažnai jis būdavo toli nuo to, kas dėjos. Ulmanis taip dideliai pakilęs aukščiau visų, kad priepuoliuose, kai įvairių negalių dėliai jis būdavo pasitraukęs iš darbo — nė vienas nebežinodavo ką pradėti. Tai todėl, kad kitiems nerūpėdavo darbas, kad tik jam vienam buvo planingi tikslingo darbo sumanymai.

Apie prezidentą dar ir todėl sunku rašyti, kad gadinė, kada jis iškilo politinėm sėnėnėn, buvo jo garbės, o vėliau ir pažėminimo laikas. Taip kaip menininkui, senųjų bizantiškųjų freskų tirinėtojui pirmiausia tenka nuimti storas kalkių sluoksnis kuriuo mago-

metiečiai jas apkrėtę, taip ir nuo prezidento pirmiausiai reikia nuvalyti melas ir šmeižtai kuriais apščiai jį apmėtė senojo režimo partijų politikai.

Vieną rytą, kai prezidentas nelauktai pasikėlė pergalės didybėn, jam teko išgirsti ir pačių aršiausiųjų priešų pagirimai, esmėje tolygus jų vakarykščiam šmeižtui. Aišku, kad panašios garbės ir niokojimo giesmės buvo kreivi, prezidento veidą patvariai iškraipę veidrodžiai. Bet tai netrugdė pačių šmeižikų.

Beje, kiekvienas, rašąs apie tūlą įžymų asmenį, turi atsisakyti savimeilei mielo ir masinančio palinkimo jį tobulai atspėti. Genijus yra paslaptis savyje ir pats apie tai negalvodamas užduoda misles minti nevien bendralaikiams, bet ir ateičiai. Kaip neišsemiamas yra šaltinis, taip neišsemiama yra ir didelė asmenybė. Ji visada trykšta mintimis ir idėjomis kurių versmė neįspėjama. Tai paslaptinga, kitiems neprieinama laboratorija.

Prezidento ikišiolinis gyvenimas galima prilyginti pirmyn besiveržiančiai, sau kelio beieškančiai tekmei. Iki ji vertė pakeliui sutinkamas kliūtis ir griovė sutrunyjusios tyarkos pagrindus — visi jos nekenė. Bet vos ji surado sau vagą ir išsipylė plačion upėn, nauja jėga pasukdama valstybės girnaknениus ir tautos kasdienės duonos malūną, žmonės ėmė ją gerėtis ir girti.

Deja, nė kerštas, nė pavėluota pagarba netinka ką nors aiškinti ir aprašyti. Pyktis yra aklas, bet ir simpatijos turi apsamanoti, kad praregėtų. Kaip senų namų svetingumą gali suprasti tik tas, kas ilgai juose gyvenęs, taip ir prezidentą gali tinkamai vaizduoti tik

tas, kurs turėjo progos ilgus metus su juo bendradarbiauti.

Šioje knygoje parašyta tiesa, nes ji subjektyviai rašyta. Vienšališkumą jai suteikia prezidento, dešimtmečiais beldusio į visas latvių širdies duris, suvienytoji tautos dvasia, jo rankose dabar virtusi įstatymu, kiekvienam atlygstanti pagal jo nuopelnus.

Praeis metų dešimtys ir mokslo žmonės jau stebės prezidentą laiko atstume. Jie ras šimtus jų išvadas užtikrinančių dokumentų; išvadas, kurios bus geresnės negu šioje knygoje prezidentui yra skyriamos. Laikas, kuriam pridera visų bylų išaiškinimas, nežino pasigailėjimo ir gailėsčio. Tik nemarios gyvybės žmonėms yra nemari dalis — jų darbai, nes nemarios asmenybės rangą pasiekusiųjų žmonių darbai priklauso ateities teismui. Karta, jų akivaizdoje gyvenanti, gali juos paniekinti, bet ateitis globos jų atmintį, nes pasaulio didžiajame kluone laikas stovi lyg senas vėtytojas ir reikia stebėtis tikslumu, kuris glūdi jo sukrupusiose rankose, judinant gero ir blogo vėtyklę. Bėt istorijos privilegija dar ir ta, kad įžymios asmenybės gyvenime ji ieško tik gero ir gerbia jį. Gi absoliutiškas geras žmonėse yra tiek pat neįmanomas, kaip ir absoliutiškas blogas. Blogas dar gi būtinas gero sujungimui, lygiai kaip auksui yra būtinos priemaišos, tegu būtų vartojamas ir stangrus.

Dabar, pasirodant knygai apie K. Ulmanį, autorius pažymi, kad savo veikalui prezidentą yra ėmęs tokį, kokį jis mato, nesiryždamas piešti pačią žvaigždę, bet tik savo sieloje jaučiamą žvaigždės atspindį.

Latvijos valstybės sukurimas ir 15 gegužės faktas — tai du dalykai, kurių gana, kad Ulmanio vardas įsiamžintų mūsų tautos atmintyje. Bet gyvenimas pildosi nevienodais įvykiais ir tarp šių dviejų mūsų istorijos stulpų dunkso valstybės kasdienė buitis, didžiumoje ūkiško gyvenimo rūpesniai. O ir šį kasdienį gyvenimą Ulmanis yra dabojęs ir savo projektais jį sergėjęs nuo pakrikimo jau buvusios saeimos laikais daugiau, negu kiti. Bet ir šiai, tyliai bei nematomai kovai yra savo prakilnumas ir, gali būti, didesnis negu priimta manyti. Juk kariuomenė, pirm negu esti vedama į paradą ar kovą — išeina ilgą bei sunkų mokymosi periodą. Ir Ulmanis yra išėjęs sunkų, bandymų pilną kelią nuo žemės ūkio instruktoriaus iki savo tautos ir valstybės vyriausio vado garbės. Ir tik todėl jis sugebėjo latviuose atgaivinti pasitikėjimą savimi ir savo valstybe.

Galop, patiekiamos knygos didvyris yra ne tiek pats Ulmanis, kiek Ulmanio dvasia, reiškianti asmenišką išsižadėjimą ir pasiaukavimą valstybės labui. Ulmanį asmeniškai tai liečia todėl, kad kalbamos ypatybės jo asmenyje yra atradę sau tobuliausią išikūnijimo formą ir gyvą pavyzdį. Pati knyga skiriama netiek abiejonių ir vargo išvargintai senajai kartai, bet jaunimui, amžinosios Latvijos tolimesniam kurėjui.

Jie, jauniūji, kada nors galės ją kurti savo idėjų vedami, bet šioji valstybė tik tada gyvens amžinai, jei jos kurėjo dvasia nuolatos bus latvių vadas ir jų kelio pranašingoji žvaigždė.

Mokslo metai.

Tai maloniausia ir labiausiai pamokinanti kelionė plaukti į didelės upės ištaką, nes jos žiotys per daug gerai žinomos, kad begalėtų mus nustebinti. Upės vandenų galybė tiek įprasta, kad mūsų nebejaudina milžiniškoji jėga, ramiai nešanti jūron ir didžiausiuosius garlaivius. Bet kuo labiau keleivis tolinasi nuo įtakos — tuo nepaprastesni vaizdai jį sutinka, iki, — galop, — baigdamas kelionę jis nustebęs stovi prie mažo, krūmais apžėlusio šaltinio, šios neįmanomai galingos upės pradininko. Tai šventa vieta, nes galingos upės nimfa čia šneka iš amžiais neužmiegančios versmės.

Lygiai taip, kaip su upėmis, kartais esti ir su įžymiais vyrais, kada mes, — jų pradžios ieškodami, — sustojame nieku nepasižyminčioj vietoj, kur gimęs ir augęs visuotinę nuostabą savo bendralaičiuose pažadinęs žmogus. Tik čia mes pamatome ir suprantame, kokią milžinišką laumės juostą jis parašęs savo laiko padangėse.

Tai pasikartoja ir K. Ulmanio gyvenimą sekant, kur, eidami vis aukštin, galiausiai pamatome laukuose ir biržynuose skęstančia Beržų muizios valsčiaus Pikšų sodybą — senovišką, žemų lubų namą, kame gimė ir augo Ulmanis. Dar dabar jame lyg ir girdisi verpėjų užesys, staklių bildėjimas ir ilgaisiais žiemos va-

karais apyvaras vejenčių vyrų kalbos bei ūtarojimas. Beržų muižia yra žalioj ir žolėtoj apylinkeje, kur karvių baubimas aidi lyg pačios gamtos atdusiai. Kai išsižiūri į šios apylinkės naktį, tai taip ir atrodo, kad čia ir nekitur nežinomasis liaudies dainius rādo žodžius ir gaidą savo dainai: „Tamsi naktis, žalia žolė, laukan leidau žirgužėlį“.

Sunku šio valščiaus žmonėms vaikščioti savo žeme: limpanti bei riebi jų žemė kibte kimba prie kojų ir padaro jų eisena svarbią bei sunkią. O ir jie patys, visi, yra senųjų hercogo priedienių ainiai, mokėjusių pastoti už savo teises ir nepriklausomybę. Jie nepasižymi jokiom entongrafinėm savybėm savo rūbuose, bet yra savotiško elgesio. Savo drabužiuose jie neatsilikdavo nuo laiko, bet būdingas jiems jų taurumas ir pasitikėjimas savimi. Tokis buvo Ulmanio tėvo ir motinos laikas, toki jie abu dar ir dabar žiūri į mus iš savo atvaizdų. Ten gi ir tikroji grina latviškos elgsenos bei buinumo mokykla. Čia Ulmanis yra įgyjęs tai, ko joki mokykla vėliau jam nebegalėjo duoti.

Ulmanio motina buvusi tvirtabūdė moteris bei didelė visų darbų darytoja ir šeimininkė. Jungdama savyje griežtumą ir malonę ji buvusi gera padėjėja visiems ir jos geras vardas yra pergyvenęs ją pačią.

Kad ir gerą derlių duoda padori sodyba Žemgalės laukuose, Ulmanio tėvas Indrikis tuo nesitenkino, nes nemėgo angštumo, o todėl ir ėmė verstis gyvuliais, tikėdamasis greičiau išsimokėsiąs ūkį. Kadangi jo verslas jam tikrai sekėsi — Indrikis pripirko dar dū ūkių, taip kad Ulmanis augo nepriklausomybės, išteklius

ir tikro apskaičiavimo ore, kur įprasta, — pirm negu žengti ateitin, — ją išmatuoti. Savo didįjį tikslumą ir aiškumą visuose reikaluose Ulmanis paveldėjo iš tėvo, kuriam nebuvo jokių sumišimų jo reikaluose.

Tolismesnis tiesioginis Pikšų šeimos dvasios ugdytojas yra Beržmuižios valsčiaus mokytojas Cyrulis. Kai dešimtmetis Karolis čia atiduotas mokytojo globai, jis nuo katedros girdi tą patį mokslą ką girdėdavo tėvų namuose, tik daug aiškiau ir galingiau išreikštą. Tai, ką moko Martyno Liutero mažasis ir didysis katekizmas, biblija ir giesmių knyga — visa tai žyburiu spindi mokytojo galvoje ir išaiškina jam viską. Mokytojas gerai nusimano, kad vaikų tėvai juo pasitiki, kad jis už juos atsakingas Dievui, pastoriui ir tėvams. Todėl jis pilnas rūpesčių ir atsakomybės, kad vaikai nepaklystų iš kelio, kad jie būtų pratinami klusnumo ir dėkingumo. Čia visą dieną vaikai praleidžia lyg tarp dviejų pasaulių — ryto ir vakaro garbės, kada jie klausosi trumpų maldų ir gieda bendrą giesmę.

Mokykloje geriausia tvarka, švara ir pavyzdį duoda pats mokytojas, į klasę ateinąs švarus ir tvarkingas. Klasės suolai turi po kelias dešimtis metų, bet nė vieno ruožo juose nežymu. Mokytojas sako, kad tai valsčiaus manta, kad ja reikia sergėti labiau už savąją. Taip kiekvieną vaiko žingsnį čia palydi mokytojo patarimai ir nurodymai, o pats mokytojas jų mintyse išauga didelis bei protingas, jų atsiminimuose tokių palikdamas visados, nors daugelis iš jų išeis aukštus mokslus ir girdės daug mokytesnių vyrų kalbas.

Mažasis Ulmanis atidžiai seka mokytojo pasakoji-

mams ir pasaulis jam jau atrodо lyg didelis ir tvarkingas namas, kurin įeinama pro aukštus vartus. Angelai, iš Dievo karalystės skridami, dažnai pro juos įeina į kiemą ir kalbasi su žmonėmis.

Geografijos pamokai iš mokytojo kambario išnešamas didelis latvių užgyvento krašto žemėlapis ir pakabinamas ant dar didesnės juodos lentos. Karoliui Ulmaniui šis žemėlapis labiausiai patinka. Jis skaito jame latviškai atspaudintų miestų vardus: Jelgava, Ryga, Valmiera, Valka. Žydria, melyna varsa atvaizduotos žemėlapyje matosi latviškosios, į jūrą skubančios upės. Mokytojas, šnekėdamas apie latvius ir jų žemę, čia gi ipainioja pasakojimus apie jų ir jos istoriją, apie Kuržemę, Kuržemės hercogą Jokūbą ir tautas, sukurusias savo nepriklausomas valstybes.

— „Bet kodėl latviai nesukuria savo valstybės?“ — nelauktai paklausia Ulmanis.

Mokytojas jį sudraudžia ir sako, kad latviai yra Rusijos caro pavaldiniai ir nuo jo priklausomi. Mokinys sugėdintas atsisėda ir ilgai žiūri į žemėlapi kur vingiuoja Lielupė, daug mėlynės, negu tikrenybėje.

Žemgalės laukų lygybė nesuvaržo akiračio. Iš mokyklos lango Ulmanis mato laukus vagojantį artoją, sėjiką ir paskum ekėčią sekanti žemdirbį. Iš čia gi jis pastebi, kad popiečiais jų šešėliai, vieni su kitais kryžiuodamiesi, uždengia visą lauką.

Sykį tėvas pasiima jį su savim į Jelgavą, o tai ir yra jo pirmutinė didžioji kelionė. Šio įvykio atminimui jam dovanojama nauja, kolonadų krautuvėje pirкта kepurė. Ta pačia proga tėvas jį nusiveda į žuvių turgų,

kur vandens baseinuose taškosi didelės Lielupės žuvys ir nepailsdama vandenį spiaudo kažkokia marių pabaisa. Taip vaikštinėdami jie ateina iki Cero viešbučio. Čia tėvas jam parodo balkoną, kur kadaise į žmones šnekėjęs generolas Todlebenas, pats gimęs jelgavietis. Vaikas, viską užmiršęs, ilgai žiūri į balkoną ir lyg sapne mato jame didelį, petingą, jam svetimą vyrą. Svetimasis jaudinančiu balsu šneka apie Latviją, o apačioje, turgavietėje, žmonių, vėliavų ir žyburių spūstis. Kas tai galėtų būti?

Bet tėvas jau rodo jam Aleksandro mokyklą ir sako, kad čia jis tęs pradėtuosius mokslus.

Čia vyrauja visai kita dvasia, negu valsčiaus mokykloje. Pradžioje, — dėka jam nesuprantamos rusų kalbos, — Ulmaniui sunku sekti mokslą. Bet pavaliai jis veržiasi pirmyn ir pamato visai kitą pasaulį, kurin jis atidžiai žiūri, bet neprapuola jame. Jis veikiai įsigyvena į naująją aplinką, nes mėgsta drumštis žmonėse, mėgsta draugų būryje aptarti įvairiausius reikalus. Lyg saulės prilyjęs, visada smagus, linksmas ir pagelbingas jis juda jų būryje, bet ginčiuose ar kitokiuose bendruose sumanymuose visada pasilieka prie savo, nes ir čia jis lygus į šulinį žiūrinčiam žmogui, kuriam malonu žiūrėti į vandens gilybę ir matyti joje savo atspindį draug su debesų karčkamuoiais ir medžių šakomis, neturint noro jon asmeniškai įpulti. Taip ir Ulmaniui smagu matyti apie save žmones ir būti žmonėse, bet sulaužyti visas, save nuo jų skiriančias užtvaras, jis nenorėjo. Tai todėl, kad jis anksti suprato netiek patirimo, kiek įgimtos išminties dėka, kad bergž-

džios yra visos pastangos, siekiančios tobulos širdžių ir dvasių vienybės. Žmonės negali vienas su kitu susilygti jau savo nelygybės dėliai, o draugystėje visada esti kai kurių trūkumų. Nuolatos vienas yra duodantysis, kitas imantysis ir visokios draugystės pagrinduose yra nekurios pastovios žmonių ydos, o todėl draugystės žmonai ir yra amžinieji žmonijos palidovai. Silpnasis draugystėje ieško paramos, bet tvirtasis pataikūniškų migdolų.

Tai žinodamas Ulmanis jau mokyklos suole instinktyviai vengė perdidelio draugystės artumo, kad visados galėtų būti laisvas. Anksti jis suprato gerai išvystytų visuomeniškų santykių ir papročių jaudumą, kurie lyg giedri diena pakelia nuotaiką ir išpėja žmones nuo bereikalingo susierzinimo, dažnai sėkančio iš perdidelio artumo.

Toks visuomeniškos dvasios pažinimas teigiamai paveikė į Ulmanį jaunystėje ir sudarė jam malonaus bei taktiško jaunuolio reputaciją, o todėl jį pamėgo ir jo bičiulystės nevengė nei mokiniai, nei kiti, vyresnieji, jo aplinkos žmonės.

Jelgavos mokiniuose visada buvo ypač gyvas minčių ir idėjų pasikeitimas ir tai buvo naujasriovininkų idėjos, kas anais laikais jau ėmė plisti. Ulmanis atidžiai klausėsi jų kalbų, bet nepasinerė jose. Gal tai ir todėl, kad Jelgava yra miestas kur arimų vagos atsiveja iki pat priemeščio durų. Kai Ulmanis su draugais eina į užmiestį pasivaikštinėti, jo mintys lyg putpelės dingsta vagų vingiuose. Pasivaikštinėjant jam iškyla dažni ginčiai su naujasriovininkais, bet jų pažiūroms jis pri-

taria tik dalinai. Ir jis nekenčia rusų esumo, bet todėl, kad tamsūs ir neaptašyti rusų valdininkai užponavoję ant darbščios ir inteligentiškos latvių tautos kaklo ir remia vokiškuosius, vien privilegijomis besiremiančius dvarininkus. Bet jam visai svetima mintis apie darbinkų klasę, kaip naujos visuomeniškos tvarkos nešėją, darbo organizuotoją ir demokratiją, denacionalizuotą minią, kas atstotų tautą ir stotų į jos vietą. Ulmaniui svarsnis atrodo pats žmogus, juoba mato, kad, jei vienam žmogui parodo ką naują, jis nuolatos savo žinias stengiasi panaudoti, veržiasi pirmyn ir pakeičia savo aplinkumą.

Todėl ir mokyklos bibliotekoje jis pasirenka sau tokias knygas, kas turi praktišką reikšmę. Ypač patinka jam Materų Juro raštai apie žemės ūkį ir žemdirbių teises, o todėl jo aistringoji dvasia, be paliovos raginanti latvius pirmyn, pamažu pagauna ir jį. Dabar jis prisimena visus, dar savo tėvų namuose apie jį girdėtus pasakojimus, kurie lygiai gerėjosi jo ydomis ir privalumais.

Jis prisimena ir savo buvusį mokytoją Cyrulį, mėgusį pasakoti, kad tik tas yra tikras vyras, kuris, kad ir aukštus mokslus baigęs, grįžta ir dirba savųjų viduryje ir jų naudai. Didžiausia garbė, kokią žmogus gali suteikti kitam žmogui, yra tai, kad laisvai pripažįstama jo vyresnybė.

Bet kas yra mano bendrapiliečiai? — klausia pats savęs Karolis Ulmanis. Tai tie patys laukininkai kurių karvių bei arklių dvasios apipūstas ir šis miestas. Jie perdaug įpratę eiti vienu taku. Reikia pratinti juos

prie didesnio skétumo savo ūkiuose, kad vienai kuriai šakai gerai nesužaliavus, būtų dar kita į kurią pasiremti.

Baigdamas Aleksandro mokyklą jis jau pasirinkęs sau kelią ir žino ką daryti. Jis kruopščiai rengiasi į realinės mokyklos seštają klasę, o ją baigdamas jis lyg ir išėjęs pro namų vartus į platųjį gyvenimo vieškelį.

Namon sugrįžęs jis ilgesnį laiką gyvena tėvo Pikšose, ir atsimena tą vėliną naktį, kada jis grįžo, šilto ir tiek storo rūko apimtas, kad iškinkytas ir paleistas arklys su sykių dingo lyg į vandenį įpuolęs. Apylinkės laukuose garsiai griežė nesuskaitomos griežlės, o jis pasuko į tą pusę kur jos bent kiek pritilo, nujausdamas, kad arklys turi būti toje pusėje.

Paruge einant jo ranka apsalo medumi ir rasa, o varpos buvo taip krūvon susiguožę, kad Ulmaniui jas glostant radosi nuojauta, kuri galėtų rasti glostant sveikai užmigusi ir šeriuotą kūną. Medų ir rasą ant savo rankų antrą sykį jis patyrė po kelių dešimčių metų, kai jis glostė savo daugiagalvę tautą taip, kaip aną naktį brandos lenkiamą rugių lauką.

Dabar Ulmanis jau suaugęs jaunuolis ir, namie gyvendamas, dalyvauja visuose laukų darbuose. Jis aria, piauna, o tada, kai vasaros derlių jau krauna vežimuosna — jo šakėmis prismeigti ir keliami rugių pėdai lyg vėliavos mirga virš jo galvos. Vėlai jis sugrįžta į namus ir šiltaisiais liepos vakarais nakvoja saulės prilyjusiuose žemės turto prėsmuose.

Liūsolaikio valandomis jis įsigilina į žemės ūkio literatūrą, kurios apščiai sau pasirūpinęs. Jį ypačiai rūpina pienininkystė, tai žemės ūkio sritis, kas labiausiai atsilikusi latvių ūkiuose. Žemė, kuri dabar kvepia vien grūdais — turi pakvipti ir sūriais, ir sviestų. Vaizduotėje jis jau mato tūkstančius pieno skardinių kurios, surikiuotos prie latvių gelžkelio stočių, ir į pasieni dundančias ledaunes-vagonus, pristatytus sviesto statynėmis, kurios, — svetimuose miestuose atidarytos, — geltonuos lyg vaškas ir garsins prašaliečiuose latvių sodybos vardą bei taurumą. Jis mato ir sūrių skritulius, didelius lyg gīrnakmenys, šviesius kaip padangių skliaustais riedanti saulė.

Jo mintys sutampa su anametinės Jelgavos Žemės ūkio draugijos pažiūromis. Ulmanis jau tada į pienininkystės reikalus buvo tiek įsijautęs, kad 1902 m. rengia pirmuosius pienininkystės kursus. Tūla vokiečių pastoriaus žmona, girdėjusi jo paskaitą jau tada savo dienyne įrašė, kad: „Laikui bėgant jaunasis prelegentas išaugs į tautos vadus.“ Čia jis pirmą sykį stovi prieš didesnę auditoriją, ir tie, kas iš arčiau jį seka, negali atsigerėti jo paskaita ir gyvybe trykštančiais žodžiais. Jie visi jam pranašauja šviesią ateitį. Kadangi anais laikais agronomų buvo nedaugiausia — paskaita buvo atspauzdinta ir „Žemdirbio“ skiltyse, 1902 m., rugsėjo mėn. 36 ir 37 n. n., kur ji susilaukė daug skaitytojų.

Tada žemės ūkį liečią raštai dar nebuvo įgrišę, agronomus devėjo tautos labdariais, o pasirodančius „Žemdirbio“ nrius skaitė nuo pradžios iki galo, džiau-

gėsi paveiksluose matomomis didžiulėmis varpomis, išaugusiomis mineralinėm bei cheminėm trąšom trėštoje žemėje, čia gi nekęsdami mažyčių, be trąšos augusių varpų.

Jau tada, savo pirmame rašte Ulmanis mokė ūkininkam didįjį solidarumo mokslą, ragino steigti piešines, galinčias ir į tolimiausius žemės užkampius pūstelėti naują gyvybę.

Pirmoji Ulmanio paskaita sudomino žmones. Sekančią vasarą jis ir vėl skaito lekcijas, dabar jau Ciuricho universiteto studentas. Tom pačiom temom jis laiko paskaitas ir kitose vietuose.

Ulmanis žino, kad negana įgyti bendras mokslo žinias, o autodidakto kelias yra neteisingas ūkrai mokslo dvasiai suprasti. Todėl jis ėmėsi studijų. Rusų universitetai jam nemieli, o ypaž nemielas rusų būdas, nežinantis ribų nei dvasiniame, nei visuomeniškajame gyvenime. Visą, ką jie stato, jie pradeda nuo stogo. Tokios triobos neilgalaikės. Jis bijo, kad ir rusų mokslas gali būti tolygus, todėl išvyksta užsienin ir pastoja į Ciuricho politechnikumo žemės ūkio skyrių.

Ir nesijaučia klydęs. Patinka jam Šveicarijos tvarka ir jos ūkininkų ramusis gyvenimas. Beje, arčiau ir giliau jį išvelgęs jis prieina kitokių išvadų. Gyvenimo išorinė tvarka ir namų sutvarkymas yra žmonių vidurinio gyvenimo atspindys. Jis pastebi, kad šveicarų protas prigriozdotas nevisai gero skonio dirbdintų pažiūrų. Snieguotosios kalnų gretos tėra graži, išorinė, jų gyvenimo dekoracija, bet žiūredami į dekoraciją jie patys tapo dekoratyviški, nuolatinėj atokaitoje

ir užuovėjoj gyveną žmonės. Jis negali jų nei sulyginti su lygumose gyvenančiais latvių ūkininkais, kurie pažįsta visus keturius vėjus ir moka taip giliai išvelgti į gamtos knygas, kad čia pralenkia visus, nes jiems nepasiliko nepastebėtas nė vienas gamtos judėsys, pradedant galingiausiais ir baigiant žaismingu saulės spinduliavimu varpose.

Ciuriche Ulmanis arčiau susipažįsta su Mikeliu Valteriu, čia užsiimančiu chumanitarinėmis studijomis. Tai kito pasaulio žmogus, su viasai kitokiom pažiūrom. Tai Liepojaus darbininko sūnus, pats patiręs visą darbininkų gyvenimo vargą, ir vien savo jėgomis į mokslus sau kelią pralaužęs. Ulmanis — ūkininko sūnus ir tik čia jie susitiko. O šis susitikimas labai simboliškas ir reikšmingas. Kaip senajam įstatyme prie šulinio susitinka Jokūbas su Ruele ir šnekėdami išsiaiškina esą giminės, taip svečioj žemėje prie bendro mokslų šaltinio susitinka Ulmanis su Valteriu ir pasirodo, kad jiedviem bendra motina — latvių tauta. Jų kalbos bematant sustoja prie jos, bet kiekvienas jų turi savotiškas pažiūras bei priemones jai išlaisvinti. Matydamas kaltinimus ir kančias, kuriose ji klampinama, Valteris, būdamas nekantrus socialistas revoliucionierius, nori mesti bombomis ir revolveriais šauti į jos kankintojus, nė kiek nebodamas, kad gali ir pačiai Latvijai pataikinti. Bet Ulmaniui, pernelyg puošnios ir sudėtingos ornamentikos dėka, sunku susekti jo minčių eigą.

Pats Ulmanis mano, kad dar anksti pradėti sukilimą, nes jei latviai bus jo avangardu, tai visas rusų

ir vietinių vokiečių kerštas bei žiaurumas gali latviams perbrangiai atsieiti.

Latvius reikia pratinti ramaus vystymosi eigai. Lai jie renka sau svietiškas ir dvasiškas vertybes, kad tik visada būtų budrūs ir pasirengę. Jis nieko taip nesibijo, kaip perdidelio latvių susižavėjimo revoliucija, kurion jie lengvai pastumiami. Jis nori, kad jie santikiuose su kitomis tautomis būtų tokie pat egoistai, kaip kad savo ūkių valdyme. Juk yra žmonių, kurie, pono akivaizdoje, gali šokti net mirtin. Latviuose šioji ypatybė ypač ryški ir reikia sergėti tautą, kad ji neįpultų pavoju revoliucijos generolų moningumo dėka. Latviams nepriimtinas posakis, kad: „Vadai griumiasi dėl garbės, kareiviai dėl vadų.“ Mes esame ponų tauta ir patys žinosime savo valandą.

Bet Valterį, jo sparumo dėliai, Ulmanis pamėgsta ir dar gi duodasi prikalbamas parašyti Valterio redaguojamam žurnalui straipsnį apie agrarinį klausimą Latvijoje.

Taip jiedu kalba ilgas kalbas vienišuose kalnų restoranuose: Ulmanis gerdamas stiklą pieno, Valteris — vyno. Jie išsiskyrė eidami kiekvienas savo keliu, bet čia pradėtą draugystę Ulmanis atsiminė po šešiolikos metų ir stebuklingu būdu dar po šešiolikos metų (pakviesdamas Valterį Latvijos pasiuntiniu Varšuvoje, vert.).

Prisisavinęs visą, ką jam galėjo duoti agronomijos fakultetas Ciuriche, Ulmanis grįžta Latvijon, bet greitai laiku jis ir vėl užsienyje ir lanko žemės ūkiom institutą Leipcege. Jis nori žinoti galimai daugiau, itin vįsą, ką

gali duoti moderniškoji agronomija, kad nuo galvos iki kojų mokslais apsišarvavęs galėtų grįžti tėvynėn ir tęsti pradėtąjį darbą.

Bet Vokietijoje Ulmanis nesitenkina vien studijomis. Jo neramioji dvasia, jo temperamentas veržiasi lauk iš auditorijos sienų stingulio. Jis negali ramiai, kaip kiti, savyje nešioti stiprųjį mokslų vyną. Ulmanyje susikaupusi jėga jį kankina ir jis jaučia būtiną reikalą ją išrašyti žurnaluosna, arba išrėkti žmonėms. Jo norui nėra jokių kliūčių. Jis dailiai kalba rinktinėj vokiečių kalboj ir rašo laisvai, lyg latviškai. Tat nenuostabu, kad svetimoj žemėj jis rengia paskaitas žemės ūkio klausimais bei spauzdina savo raštus specialinėj literatūroje. Jis visur sau iškovoja vietą. Jis nesipiktina vokiečiais, bet stebisi jų metodikos jėga, jų darbo meilės patvarumu, čia gi matydamas, kad juose nėra nieko tokio, kame latviai jiems negalėtų prilygti.

Dvejētą metų pagyvenęs Leipcige, išigyjęs draugų ir žinių — Ulmanis grįžta Latvijon. Tuo patim baigiasi jo mokslo metai ir prasideda tauton ejimo metai. Bet, jei sąlygų spiriamas jis dar lankėsi į mokslo įstaiigas kitoj, tolimoj žemėje, tai nebe mokslo igyjimo, o kitais sumetimais. Beje, neilgai jam teko pasidaruoti savo pasirinktoje specialybėje. Likimas jį aprūpino kitokiais rūpesčiais ir kitokiomis pareigomis, pasukant jo valtį visai kiton kryptin.

Zemės ūkio instruktorius.

Iš Vokietijos grįžęs Ulmanis randa Latviją nebetokia, kaip buvo. Tauta jau išjudinta iš pasivaus klusnumo ir didelis nerimas ir nepasitenkinimas slinko jos viršūnėmis bei šaknimis. Tai buvo nevien socialistų agitacijos, bet ir pačių latvių pirmynėigos rezultatas. Dar nė dešimtmečiui nepraslinkus nuo jaunatriovininkų (lygūs Lietuvos aušrininkams, vert.) gimimo, latviai jau suspėjo tiek sustiprėti savo dvasiniame ir ekonominiame gyvenime, kad visa gėlva praaugo vietinius vokiečių baronus ir rusų valdininkiją. Įvyko tai, ko valdantieji labiausiai turi bijoti: jie neteko pagarbos aureolo pavaldinių akyse, bet išigijo panieką, nes moralinio ir dvasinio prestižo vietoje begalėjo didžiulotis savo pašvinkusiu tuštumu.

Netaip buvo su latviais. Kovodami su savo gyvenimo begaliniais sunkumais jie ėjo dvasinio ir ekonominio pakilimo keliu iki vieną gražią dieną pasijuto aukščiau atėjūnų stovį. Atėjūnų nebeišgelbėjo nė jų išimtinės privilegijos. Jie būvo mokslinėm priemonėm prie gyvybės besilaikanti klasė tada, kai latviai kvėpavo patys savo plaučiais. Todėl ir suprantama, kad galėjo rasti ir radosi noras paspirti koja supuvusias sąsparas, kad griūtų ir visas rūmas.

Labiau negu kas kitas Ulmanis buvo susijęs su

tauta ir tai, ką ji jautė, dešimteriopai tvirčiau buvo paties Ulmanio jaučiama. Atvažiavęs jis pasirinko sau darbą ne Žemgalėje, bet H. Endzelino kviečiamas išvažiuo į Valmierą. Endzelinas jau prie pirmo pasiūlymo įspėjo Ulmanyje aukštesnę asmenybę. Čia Ulmanis tapo pienininkystės instruktoriumi ir „Baltijos Ukininko“ redaktoriumi. Jis negaišdamas ėmėsi darbo ir valmieriečiai pirmą sykį buvo liudininkai jiems iki šiol nematytos darbo energijos, amžinai lydėjusios jaunąjį instruktorių. Jis rengia kursus ir paskaitas, nori apimti ir apima dešimtį darbų su sykiu, nes savo darbui energiją jis kaupė ilgus metus. Ulmanis minša tauton ir juo arčiau prie jos, juo stipresnis jis jaučiasi. Žemdirbiai jį myli, o ir jų niekas kitas taip nemyli, kaip Ulmanis.

Bet nerimo ir suklilimo dygliais jau pildosi oras, ir Ulmanis ir negali nesiliauti dvasiai, kuri nematomai pagauna visus. Iš jo kalbų veržiasi gadytės protestas, o jo raštai „Baltijos Ukininke“ lygūs kaltinamiesiems aktams. Jo populiarumas nesulaikomai auga ir rusų bei baronų administracija ima juo domėtis, bet jis dirbdamas ir veikdamas netiek klausosi savo vidujinės logikos, kiek temperamento. Jis gerai atsimena Ciuriche Valteriui išreikštasias mintis, kad latviai neprivalo mirti revoliucijos generolų siundomi.

Beje, artinosi neišvegiamoji valanda ir Ulmanį areštuoja bei nuveža į Pleskavos kalėjimą. Visa žiemą jis praleidžia žmonėmis perpildytoj kameroje, bet šioji kanlynė neužgesina jo galvoje išsibūrusio žyburio, tos švie-

sos, kuri vėliau, lemties valia, dar rodys kelią daugybei žmonių.

Kalėjime jį aplinko Endzelinas, atvežęs knygas. Jis randa Ulmanį nuliudusį, bet nenugalėtą. Endzelinas jį ramina pasakodamas, kad jo kaltinamasis aktas nėsunkiausias. Sunkesnė būtų jo padėtis, jei jis kalėtų kur nors Latvijoje.

Prasidėjo didelių bandymų laikas. Latviai buvo sukilę, kad savo žemėje įgyti jų apsišvietimą ir padėti atitinkančias teises, bet sukilimo avangardas jau buvo iškrigdytas, ar nužudytas. Ulmanis negalėjo neatjausti šių įvykių, nes visi, kas latviuose buvo geri ir dori, prijungo prie savo teisių einančios žemdirbių eisenos. Per visą savo trumpąjį, bet išymųjį darbimetį Vidžemėj jis tik tiek ir buvo daręs, kad ragino visus laukininkus vienyti, kad jie įgytų turtą ir apsišvietimą, tuos dų dalykus, be kurių joks progresas neįmanomas. Tai dar nebuvo vyriškas praregėjimas, bet ūkanočtas ir jaunuoliškas būsimosios didelės latvių laukininkų misijos nujautimas.

Paleistas iš kalėjimo jis skuba tėviškėn kur pasineria į skubų darbo ritmą. Ne jo būde dykinėti ir žiūrėti, kaip kiti dirba. Dabar Vidžemės laukininkų vadas pastoja paprastu lauko darbininku pas savo brolių. Jis dirba visus laukų darbus. Lai sugrumba rankos, gan vėliau pravers patirtoji praktika.

Iš čia jis palaiko nuolatinis ryšius su Endzelinu ir jį dideliai nudžiugina sumanymas leisti „Ukininką“. Jis rašo: „Man nėra didesnio džiaugsmo už grįžimą

Valmieron į senąją vietą ir darbą. Tai didelis džiaugsmas ir laimė stipriai pakelianti mano savijautą. Žinia, ir kursas galėsime rengti.“ Bet aplinkoj siaučia baudžiamosios ekspedicijos ir varo žmones užusaulėn. Tik jis nejaučia, kad ir virš jo galvos drumsdamiesi telkiasi juodi dabesys. Jis galvoja apie darbą Valmiroje, apie ramaus gyvenimo pergales kurioms jis jau tėsė gimęs ir psirengęs. Bet likimas, lyg ir rūpindamasis, lai jis nepaskęstų kasdienon, lai užgrūdintų savo būdą, padidintų savo darbingumą ir gėriau pažintų žmones — išovė jį karšton vargo ir aršaus patirimo krosnin, kad čia jis galutinai susiformuotų ir įgytų tyro plieno skambumą. Beje, ir be to jam sunku būtų paskęsti kasdienon, nes perdaug jame nerimo ir gyvų jėgų. Jam skirta ne asmeniškų, bet tautos ir visuomenės sunkumus prisiimti ir, arba juose prapulti, arba — nugalėti.

Gera buvo Ulmaniui 1906 m. vasarą Kleišų namuose. Čia jis paskutinį sykį buvė tiesioginiuose santykiuose su iš mažens pamėgtais laukų darbais, rasota dalgimi piaudamas volais sugulusį dobilą, lai vėliau, saulės kaitrės prilyjusį, atvežti jį į unksmėtas daržines. Čia paskutinį sykį jis arė laukus ir jo kojos taip aplipo sunkiuoju Žemgalės moliu, kad jam dėjosi, lyg pati žemė jį traukia prie savęs ir nenori jo paleisti. Tada jis aiškiai girdėjo jos balsą: „Aš nepaleisiu tavęs, jei tu manęs nepalaiminsi.“ Ir palaimino jis savo tėviškės žemę amžinų laiminimu, o vėl sugrįžęs į šiuos laukus — jis jau buvo kitokiais reikalais apimtas, buvo latvių begalinių laukų sėjikas ir piovėjas.

Bet ta pati, 1906 m. vasarą buvo šiurpi vasara latviams. Joninių ugnys anuose jonuose liko nedegintos ir baimė slankiojo po latvių sodybas. Žmonės, rankomis akis užstoję, lyg saulės pagalbos šaukdami, žiūrėjo į vieškelius, bene pasirodys ginkuluotų raitelių būrys. Bet tada, kai jie atėjo į Kleišų namus — Ulmanis jau buvo tolimam kelyje. Endzelinas, nuolatos juomi rūpinęsis, laiku jį išpėjo nuo grėšiančio arešto.

Su keletu desėtkų rublių kišenėje Ulmanis sėda traukinin ir važiuoja į šiaurę. Kaktą prie vagono lango priglaudęs jis mąsto savas likimo surezgiotas dūmas ir jo širdies nepasiekia vagonų bildėjimas. Ji tik dikčiai suskausta traukiniui sustojus Valmieros stotyje. Jis mato ten pažįstamų laukininkų veidus, mato ir Endzeliną, bet ar gi valia jam pasakyti, kad jis čia, tik porą žingsnių nuo jo? Kad susilaikęs, kad neišduoti savęs, Ulmanis žiūri į senyvus Valmieros namų dokaltus. Čia jis pradėjo savo veiklą, iš čia jis pažadino naujam darbui visą eilę valsčių. Seni vyrai ir senos moterys, jaunuoliai ir merginos čia mirgančiom akim klausėsi jo prakalbų. Dabar privalo juos apleisti. Jis mato perone dragūnų rotmistrą besikalbanti su karininko rūbuose pasislėpusiu vokiečių baronu. Kada gi, pagaliau, šie žmonės liausis šnibždėti apie mano tautą ir jos reikalus? Saulė jau ant laidos ir toli, per Kaugurų šilo viršūnes, jis mato vėjo nešamą debesį. Jo abu šonai raudoni, bet vidurys baltas lyg sniegas, o todėl jis panašus į milžinišką, visą vakarų padangę apsupusią vėliavą. Mintinai jis persistato sau visų tautų

vėliavas, bet nė viena nepanaši į padangėje matomąją. Kur yra milžiniškosios vėliavos nežinomoji tauta?

Vakarą pakeičia naktis. Ulmanis, vagono kampe sėdėdamas, nejučiomis grįžta savin. Kepurę giliau pasimovęs jis stengiasi pamatyti pats savo veidą. Ar jis pīenininkystės instruktorius? Tai kodėl žmonės taip kimba prie manęs, bet ir drovis, o pradėję šnekėti susipainioja ir nebegali visko išpasakoti. Juo labiau aš noriu jiems prisiartinti — juo daugiau jie atsitraukia, čia gi manimi pasitikėdami. Ar tik jie nejaučia manyje ko nors tokio, ko aš pats dar nenumanau? Taip aš esu vaikščiojęs jų būryje ir nė vienas jų dar nėra man asmeniškai savo širdies atidaręs, mano nuolatinėn vienumom įsibrovęs. Ar tai mane gododami jie taip elgiasi ir stato skiriančią sieną? Juk mano pareiga yra duoti, duoti nieko neprašant ir neimant, juoba man nieko nereikia. Ir kuo didesnė mano vienuma, tuo didesnė mano laisvė. Bet vistik aš jaučiu patraukimą prie jų, nes be jų aš esu niekas, esu balsas be atgarsio. Aš panašus į medžio šaknį, kuri besirausdama nederlinguose žemės sluoksniuose, neduoda medžiui būtinų syvų, bet stebūklingai atgaivina medį vaisingą žemę pasiekusį. Iš aš ieškau vaisingos žemės, noriu pakilti ir būti skėtresnis. Pakilti, kad galėčiau tarnauti, skeroti, kad įgyčiau jėgą, nes tai aukščiausias tarnavimo laipsnis. O todėl man nebus nė žmonos, nė šeimynos, nė turto, bet tik viena visuotinė tautos gerovė.

Vagone jau vyrauja gili naktis ir palubėje kybančios lemputės šviesoje vos-ne-vos matosi užmigę

žmonės. Pleskavos stotyje vagonas prisipildo rusais. Jie pasitaiso sau vietas ant grindų arba sugula lenty-nose. Ulmanis galvoja: „Štai tauta, kuri negyvena šeimynomis, bet skraido pulkais, lyg šarančiai. Vie-noj kurioj vietoj viską suniokoję, jie leidžiasi toliau. Jiems nėra rubežių, nėra padangių, jiems begalybė, be begalybės supratimo, lygiai kaip jų valdžia be valdžiai būtinos organizacijos. Dabar jie reikalauja laisvės, bet niekadoms jiems nebus didesnės laisvės negu dabar jie turi, nes jie nėra gimę laisvei, bet betikslėms klajo-nėms. Jų nelaimė tame, kad jie yra laisvės pavaldiniai. Kaip ore mintančią elektrą mes pagauname ir uždarome lempose, kad ji mums tarnautų, taip ir mūsų dvasioje mintančią laisvę reikia pagauti ir įgyvendinti valsty-bės įstaigose, kad ji tarnautų tautai. Saužin paleista ji lygi iš užtvarų pasprukusiam, visą griauunančiam vandeniui... Kokis didelis rusų ir latvių skirtumas.

Kai pirmas latvis atvyko šion žemėn, kurią dabar Latvija vadina, jis žemėn įvarė kuolą ir pasakė: dabar aš čia esu šeimnininkas ir privalau čia tvarkytis. Aš nenoriu būti priklausomas. Aš nepasiduosiu nei žė-me, nei vandeniui... Visą, kas apie mane yra, aš minkysiu kaip duonkepys minko tešlą, kad iš viso to man būtų duona ir nauda. Kiek aš pajėgsiu veisti naują gyvybę, kuri, savo keliu, gyvens, statys sau na-mus ir dauginsis — taip toli sieks mano galia. Aš pri-valau nustatyti sienas ir apibrėžti kiekvieną žemės pėdą. Bet susitvarkyti mes privalome taip, kad mūsų namų kraigai matytų vienas kitą. Tiek, kiek bus kaminų, tiek bus ir šeimynų, nes mes žinom, kad pradėjus rūkti ka-

minams visos latvių šeimos sėda užstalėn ar tai pusryčių, pusiaudienio, ar vakarienės valgyti. Tai tautos bendrumo ženklas.

Beje, dabar latviai pasilpę savo žygiuose, lyg malūnas prie suslūgusios upės. Reikia rasti naują tekę, kas išjudintų sustojusį ratą, kad ir vėl užtų nutilę girnakmenys. Aš parodžiau jiems naują kelią į gerbūvį. Jie turi sukaupti taip daug svietišku ir dvasišku gerbių, kad ir vėl jie pajautų savigarbą, kad būtų kas ginti. Jiems dar neišku, kad Latvija jiems gali duoti tiek daug visokių lengvatų, kokių nenori duoti ir neduos kiti. Laisvė ir nepriklausomybė, pirm negu ją įgyvendinsime, turi įsikurti latvių sąmonėse, kad vėliau joje suplūsi visa tauta.

Nesustodamas Petrapilyje Ulmanis vyksta į Suomiją iki Helsinky susitinka su kitais latvių emigrantais, kurie jam, vistik, nepatinka. Jis juos vertina tik tiek, kiek jie gali silpninti rusų valdžią. Su socialistų galutiniais tikslais jam nepakeliui. Jis nesikvaršina teorijomis. Jis ieško taško kur galingai paremti savo svirtį, kad gyvenimas negaišaudamas pasisuktų visos tautos gerbūvio linkui. Jis mano, kad viskas priklauso nuo žmogaus, nuo vieno žmogaus, kurs savo gyvu pavyzdžių paveiktų į visus.

Kelionės metu Ulmanis giliai savin išžiūrėjęs ir randa, kad jis dirbęs ne tiek proto, kiek jausmo vadovaujamas. Bet entuziazmas, atskirai imamas, tik sugadina geruosius širdies ir proto popinamus sumanymus. Labiausiai reikia sergėtis širdies laisvės ir beveidžio širdies proto, jei nori, kad jis gaivintų tave

ir tavo artimus. Širdis turi kepti kančiose lyg duona krosnyje pirm negu ją duosi kitiems. Tas pats ir su protu. Pirm negu pakilti į pastovių minčių aukštybes — jis turi šliaužioti. Tik tas, kuriam visi keliai galvoje, gali rodyti kelią ir kitiems.

Tokios mintys verpetuoja Ulmanio galvoje važiuojant nuo Helsinkio į Stokholmą, o vėliau į Vokietiją. Jis beveik nevalgo, nes jo kišenėse vos keletas rublių, bet valia, nežinomoji ateitis ir žingeidumas į kokias sąlygas reikės atsidurti bei kuo viskas baigsis — ji smagina ir palaiko jo jėgas.

Iš Vokietijos jis rašo Endzelinui:

„Dėkui už Tamstos laišką. Rasi, reikalai blogesni, negu aš buvau manęs. O tai mane engia pikčiau negu visos kitos bėdos. Nemalonu, kad dėl manęs ir Tamsta turėjai kentėti. Aišku, kad Valmieron atvykau su geriausiais norais, bet kas iš to išėjo? Čia, užsienyje, man irgi jokio džiaugsmo, nė ką pradėti, nė kuo gyventi. O Tamstai grėsia net kalėjimas. Be abejo, Tamsta gerai pasielgiai nurodydamas į mane, kaip anametinį redaktorių. Tai nieko nepakeičia, kad nebuvau pasirašęs, juoba patvirtintas buvau, o to ir gana.

Tikrai, buvau bepradedęs gyventi, bet dabar ir vėl esu lyg tyruose paleistas paukštis. Kas iš to išeis? Mano kelionė baigėsi gana sklandžiai. Jelgava, Ryga, Petrapilis. Čia sužinojau, kad iš Helzingforos į Stokholmą galima važiuoti be baimės. Taip ir buvo. Sumokėjau apie dešimtį rublių už bilietą ir iki Stokholmo niekas neklausė nei paso, nei kito dokumento. Vokietijon atvykau beveik be skatiko. Mano laimė, kad

galėjau sustoti pas pažįstamus, o tai turėčiau pasilikti gatvėje. Negeras toks emigrantų buvimas. O kur dar kelionės gale spoksantis klausimas: ką pradėti? Froberge aš negalėsiu dievžin kaip ilgai pasilikti. Bandyčiau koki darbą susirasti. Bet ar čia žmonių stoka? Perspektyvos menkos. Tik ir vėl — ar valia man taip dūsauti? Ar jūsų padėtis geresnė? Manau, kad ne. O ir instruktoriams tokio pakrikimo metu ne darbymetis. Vėtroms praužus ir vėl galėsime dirbti. Gali būti, kad ir aš tada jau galėsiu grįžti į mylimą Latviją. Taigi. Mano dvasia dar vis ta pati, senoji.“

Ulmanio talentas, kad jo genijus įkvėpimo metu paleidžia atdūsius ir žodžius kurie, rodosi, kilę taip tolimoj latvių praeityje, kad jų pradžia nebesusekama. Tiems žodžiams ir atdūsiams yra žarduose džiovinto mėsos skambumas. Jie, kad ir neturi imperatyvinės jėgos, turi už valstybes senesnę išmintį. Toji išmintis tiek sena, kad nukrinta lengvai, lyg pageltęs medžio lapas ir pasireiškia pusiau ištartam žodyje, šypsenoj, rankos ar viso kūno judėsiuose. Taip šneka senovinė, iš daugiasluoksnės senos pušies ištašyta latvių dvasia, turinti taip daug ir tiek plonų sluoksnių, kad reikalingas stiprus padidinamasis stiklas, jei mes norėtume aiškiai pamatyti jos atskirus sluoksnius. Kaip gintaras yra išvirtusių pušinių girių sakai, taip ir išmintis yra dingusios gudrybės liekana ką sielos marių bangos išplauna į krantą. O tai ir yra tikra brangenybė: daugybės girių gintaro grūdas, aibės išminčių — vienas žodis!

Tai, ką kartais pasako Musolini, yra raštas į vari-

nes plokštes, bet tai, ką kartais pasako Ulmanis, yra raštas į sielos palanges. Bet kas jis yra? Tai žuvusi ir mūsų dienose vėl atgimusi latvių valia, kuri dabar stoja greta senosios, išmintimi apščios latvių tautos dainų dvasios. Išmintis rašo knygas, bet valia sukuria valstybes.

Ką Ulmanis veiktų Vokietijoje su savo senlatvių išmintimi kur visi savo vietose ir, jo žodžiais tariant, „žmonių nestinga“. Nors jis ir gauna mokytojo vietą, bet rašo: „Man nėra jokio pagrindo. Savo darbui čia nematau prasmės ir jis negali manęs nuraminti. Bet kodėl apie tai šnekėti: išlietą vandenį nebesusemsi...“

Ulmanis labai susirūpinęs Endzelino likimu ir bijo, kad jis nepatektų į rusų ir Baltijos baronų spūstį. Jo gyvenimo sunkiausioj valandoj Endzelinas jam yra vieninga atrama ir paragintojas. Į jo laiškus Ulmanis atsako: „Tamstai tiesa. Aš neprivalau rūgoti likimą, bet ką darysi, kad kartais užgriūva tokios sunkios dienos. Aš tik stebiuos, kur Tamsta imi taip daug spėkų ir ištvermės grumtis su visom tom nemažonėm ką Tamsta turėjai pakelti. Tamsta sakai: vargas skaidrina būdą. Tai tiesa. Juk geriau būtų buvę, jei aš būčiau istęsėjęs ir pasilikęs prie tų pažiūrų, ką pernai rudenį nusinešiau į Rusiją. Beje, įvykusio nebepakeisi. Tamstos elgesys ir tai, kad Tamsta manęs neapleidė — man lyg balzamas į žaizdą. To niekados neužmiršiu.“

Bet ilgiau Vokietijoje Ulmanis neberimsta. Jis sako, kad čia jam stinga erčios. Tai nėra veiksmo ar judėjimo erčia kurios jam stinga vokiečių žemėje, bet gry-

nai psihologinė. Jis negali įsijausti į vokiečių reglamentus, jų smulkmeniškumą bei pedantizmą. Jis reikalingas apie save daugiau gyvumo, gyvesnės minčių raidos, tokios aplinkos, kurioje galėtų kurti arba pats joje kūrybos pasimokyti. Tai, ką vokiečiai jam galėjo duoti, jis jau turi ir daugiau negu jie patys.

Čia jam ir gema mintis: „Tolyn nuo senojo, liberalizmu ir socializmu sergančio kontinento, kur netiesą ir melas rėkia ant kiekvieno šuolio, bet teisingasis ir tikrasis ištremtas į nuošalias laboratorijas bei pastogių grįteles! Jis atsimena Ameriką, didžiausiąją Naujojo pasaulio respubliką. Ten gyvenimas tvarkosi kitokiais pagrindais, ten pagarboje originalios idėjos ir originali jėga, o tam, kas ją pareiškia, laisvė į visus vieškelius.

Vieną gražią dieną Endzelinas gauna laišką su prašymu atsiųsti jam Kaugurų žemės ūkio draugijos liudymą apie jo darbą Vidžemėje. Minimą dokumentą jis nori nusiųsti į Kanadą kažkokiai įstaigai. Baigdamas jis pažymi: „Reikalas toks, kad be niekur nieko nenoriu važiuoti. Bet aš manau, kad pavyks ką surasti. Kad Tamsta žinotum, kaip sunku išmokti skaityti angliškai! Dievuliuk tu mano! O vistik išmoksiu!“

Bet kad leistis į tolimąjį transatlantiškąjį kelią, reikalingas nevien entuziazmas, o ir pinigai, kurių Ulmanis dabar neturi. Jis paliko Latvijoje, Kaugurų žemės ūkio draugijai rankraščius „Pelingoji pienininkystė“, kur teoretiškai pamatuoja visą, ką buvo skelbęs. Knyga reikalinga visiems latvių ūkininkams, o todėl jis ir kreipiasi į draugiją, nors ir be to jis jau skolingas

jai 200 rublių: „Mielu noru sunaudočiau savo honorarą skolos atlyginimui, jei ne taip didelis pinigų reikalas. Dalykas tame, kad sumaniau važiuoti į Ameriką ir esu reikalingas kelpinigių. Aš manau, kad Tamstos suprasite mano nedienas ir išgirsite mano prašymą. Būkite tikri, kad prie pirmos progos aš savo skolą stengsiuos atlyginti. Geriausiai suprantu, kaip daug dėkingu mo aš Tamstai skolingas.“

Tada seka paskutinis, dar iš Europos, Endzelinui rašytas laiškas: „Tikiuos, kad mano knygą atspausdins. Beje, aš asmeniškai nebegalėsiu skaityti korektūros. Kas liečia autoriaus ekzemplierius — rašysiu iš Kanados, o dabar su Dievu!“

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the

the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the

I Ameriką.

Pilnas vilčių ir pasiryžimo Ulmanis sėda laivan ir tolimuoju vandens keliu leidžiasi į vakarus, kaip daugelis ši kelią jau išmatavusių latvių. Jie visi buvo darbo žmonės, ieškotojai, neberadę sau vietos latvių žemėje. Dabar, svetimų žmonių apsuptas, ant laivo dėnio stovėjo ir tas, kuriam po vienuolikos metų į savo rankas reikės perimti visus Latvijos reikalus, atiduoti jiems atimtąją žemę ir sutelkti jon po visą svieta pakrikusius tautiečius.

Ulmanis sėdi ir žiūri į milžiniškas, begalinio ilgio bangas. Jam netinka begalinis bangų ritimasis, amžinasis Nereidos klegėjimas. Tai nuobodu. Nepalyginamai įvairesni yra žmonės ir jų santykiai! Ir juose jaučiamas tas pats bangų nerimas, bet visos jų pastangos siekia pastovumo. Jie moka išnaudoti, darban įkinkyti savo sielos siūbavimąsi, nes jie, tikrenybėje, yra amžybės žvejai. O kai jiems pasiseka ką didesnį sukurti, jie sako, kad tuomi yra sugavę amžybės dalį, ir sako, kad tai yra amžina ir pasiliks iki dienų galo. Nieko kito jie taip nemyli, kaip amžybę. Dar gi žmogus, kurs apie tai ir negalvoja, — pastatęs namą sako: Jis pasiliks vaikų vaikams! O ir žmonėse didžiausias yra tas, kurs geriausiai sugeba nutolinti užmarštį nuo savo vardo.

Bet tikriausioji nemarumo teikėja yra tauta. Jei sakoma, kad genijus ją neša savo sparnais, tai dar geriau galima sakyti, kad tauta jį neša savo galingais, betriukšmiais sparnais. Jei miršta tulas šeimynos narys, tai jo vardas dar lieka žmonėse gyvas taip ilgai, kaip ilgai gyvens jo šeima, bet jei miršta tauta, tai net genijaus vardas lieka žemėje begulys ir nebegali atgimti. Tai tik laimė, jei jis dar persimeta į kitos tautos sielą. Todėl mes ir privalome sergėti tautą. Gi geriausia tautos sargybos nešėja yra valstybė. Bet kaip latviams ją išgyti? Tiesa, Rusija sudaryta iš paskirų gabalų ir galimas yra juos atpalaidosiantis smūgis, bet tai reiškia, kad visomis spėkomis reikia stiprinti latviuose jų nepriklausomo likimo mintį. „Šia kryptimi esu dirbęs kiek įmanydamas, esu raginęs miklintis visuose amatuose, kad jie niekad nešlubuotų, kad prisiartinus lauktajai valandai jie būtų kūne ir dvasioje apsiginklavę, lygiai kaip pati iš dievų tėvo galvos išskilusi Minerva.“

Anglijos krantai jau dingę keleivių akiračiui. Įstojusi naktis ir aukštybėse Ulmanis mato spindint tas pačias žvaigždes, kurias matydavo turmpą vasaros naktį šieno kūgije nakvodamas. Bangose atsispindi ir begalinis paukščių kelias, vinginojās, lyg baltas Videžmio vieškelis vandens kalnais bei pakalnėmis.

„Mano priešai savo laikraščiuose išmetinėja man, kad aš skelbiąs žemdirbiams perdaug praktiškus mokslus, o šie išmetinėtojai yra tie patys miestelėnai, kurie kadaise sušuko rygiečiams: „Turtėkite ir statykite naująją Rygą.“ Bet negi tai, kas leista miestelėnams, turi

būti draudžiama žemdirbiams? Tautos gerbūviui reikalinga, kad mums būtų pasiturinti žemdirbių klasė, nes su berturčiais priešas lengviau apsidirbs, negu su pasiturinčiais. O laukininkai juk ir yra tikroji tauta, nes miesčioniškoji inteligentija paduota visiems idėjų vėjams. Tik laukininkai turi amžinus samprotavimo dėsnius, o todėl jie ir yra tikrasis tautos pastovumo ramstis. Beje, jie dar nežino savo savivertės. Aš norėjau, kad laukininkų vardas, kurs dabar latviuose virstęs keiksmazodžiu, atgimtų garbės titulu, bet jie manęs dar nesuprato, nes dar nesupranta patys savo reikalų. Bet jų paskiras užgaidas reikia sulyginti ir sulydinti, kad jos virstų visos tautos reikalais. Čia turiu elgtis taip, kaip rojalistai, kurie, — karaliaujant silpnam karaliui, — yra didesni karalininkai, negu pats karalius. Taip ir aš turiu būti didesnis laukininkas, negu patys laukininkai. Aišku, kad protas be takto, o ypač visuomeniškuose reikaluose, dar nieko nereiškia. Todėl ir privalėjau įkalbinėti juos jiems įdomiais reikalais, kad vėliau jiems įskiepyti visai kitą idealą. Tai svarbu dar ir todėl, kad tiesusis kelias iki taškui, nuo kurio prasideda puolimas — yra didžiausia nesąmonė.

„Latviai yra labai maža tauta. Reikia imtis visų pastangų, kad jie veiktų tiksliai, kad pavirstu mažume suslėgtu dydžiu. Juk žmogus yra nuostabiausias žemės tvarinys ir galingesnis už šį milžiniškąjį okeaną todėl, kad jis yra mažume suspaustas dydis. Jis yra didžiausioji mašina, kuri, — užimdama mažiausiai vietos, — atlieka nuostabius darbus. Tai stebuklingas Tvėrėjo taupumas!

„Dabar visur madoje demokratija ir masės. Man dar neaiški jų reikšmė ir nauda, bet man atrodo, kad tokia maža tauta, kaip latviai, gali remtis tik rinktiniais vyrais, nes mes privalome dirbti ir dirbti siekdami didžiausio taupumo žmonėse ir priemonėse.

Dėja, didelė tragėdija palydi latvių tautą. Niekam nepaslaptis mūsų švietimosi noras. Mes turime apsčiai savų atsižymėjusių mokslininkų ir praktiško darbo darytojų. Šimtai latvių mokosi visuose rusų universitetuose ir desėtkais kasmet baigia kursą, bet kur jie dingsta? Jie nebegrižta į Latviją. Jie visi uždirba didelius pinigus, nes iš prigimties yra geri organizatoriai ir užima geras vietas rusų žemėje, o Latvija lieka be inteligentijos, be sumanios galvos. Tėvai ir motinos dirba prakaituodami, visa latvių tauta dirba, kad Rusijai būtų geri inžinieriai, geri karininkai bei mokslininkai. Kaip ilgai tai tęsis? Daugumas jų visai užmiršta Latviją, o jei retkarčiais atvažiuoja pavičėti tėvynėn, tai matom, kad jų žmonos yra rusės ir jų vaikai kalba tik rusiškai. Ir tai tada, kai mes neturim jokios galimybės tokiems negeistiniams reiškiniams pašalinti. Mums belieka matyti, kaip mes su kiekviena diena liekam biednesni, o besižiovaujanti Rusija beatvangų praryja geresnius latvių dvasios ir kūno vaisius. O turėjo būti atvirkščiai. Latvijai reikėjo su kiekvienu aukštus mokslus baigusiu latviu — praturtėti. Kaip uždaryti Latvijos sienas, ką daryti, kad latvių inteligentija pati savo žemėje galėtų surasti sau darbą ir duoną? Tai įmanoma tik nepriklausomoj Latvijoje... Yra dar vienas kelias. Tai tvirtos latviškos sąmonės pažadini-

mas latviu studentijoj, kad ji gera valia moketu mo-
kescius savo tevynei. Mudu su Endzelinu jau esame
kalbeje, kad latviamis reikia isigyti sava tautos univer-
sitetu. Dargi nutarta, kad as Amerikoje turiu taip
praturteti, kad savo sutaupomis galicia realizuoti si
sumanymu. Bet kada as sugrishi?"

Jau be vienos dienos savaitu, kaip Ulmanis supasi
Atlanto vandenyne, kur didziules bangos lyg selstanti
puga bematant uzgriuva laivo pravezas. Bet ir cia,
kaip teviskeje, tekanti saule Ulmani randa jau prisi-
kelusi. Jo mintys draug su pirmuoju, vandenyno su-
pamu saules spinduliu, — lyg rudenio auksiniais lapais
nusetu taku, — grizta i Latviju.

„Kaip keista, — galvoja Ulmanis, — visame di-
dziuliam laive as vienintelis latvis, latviu juros atomas.
Bet kaip mazame vandens laselyje atspindi visas dan-
gus, taip dabar manyje atspindi visa latviu tauta. Beje,
vanduo turi nenugalima verzimasu juron-vienybenu, bet
latviai patys bega nuo didziuju latvystes vandeniu. Kiek
sykiu esu girdesjes socialistu agitatorius kalbant, kad
tauta yra niekis, kad svarbu tik klase, nes ji veda
zmonyjon. Bet man atrodo, kad tauta yra vienintele
tikrove ir ka bemanydamas ar bedarydamas, as matau
tik ja. Bet kaip uztenkti latviu vandenis? Kokiais
tvenkiniais juos apstatyti? Cia as ir vel sustoju prie
valstybes. Ar ji ne tokia pat tikrove, kaip tauta?"

Apie save gi manau, kad cia manes laukia visai
naujas kelias ir nauji uzdaviniai. Tiesa, ir Latvijoje
budamas as negyvenau savo gimtuose namuose, bet

visada jaučiausi lyg užtariamas. Tautos šimtamečiai papročiai ir gyvenimo būdas man suteikdavo lyg užuovėją ir sergėdavo mane nuo pikto. Ten aš igyjau į seną kelmą, tegu augti ir tęsti jo gyvenimą. Mane vedė pirmyn ne mano vieno spėkos, bet ir giminigasis oras kuriuo patvinę žemdirbių laukai, pašlaitės, šieno bei vasarojaus kupetos. Aš mokiau juos steigti pavyzdingus ūkius, bet jaučiu, kad vieno jiems stinga — pavyzdingo žmogaus.

Dabar aš pats esu išrautas iš latviams įprastų gyvenimo sąlygų ir jau artinasi mano asmeniškų bandymų laikas. Ten, Amerikoje, man viskas bus svetima ir neįprastas tenykščių žmonių darbo ritmas. Paramos ten begalėsiu ieškoti tik pats savyje ir pamatysiu, ko vertas aš esu. Tos kopečios, kuriomis aš pradėjau kopti Latvijoje, dabar nebetinka. Čia viską turėsiu pradėti iš naujo. Bet ir čia aš turėsiu savo būdą bei valią ir ne mano pereiga juos sunaikinti, bet jų padedamam lankstyti tenykščias sąlygas savo naudai. Ten, prieš šimtus metų atidengtoje Amerikoje, aš turėsiu savyje atidengti naują jėgų Ameriką. Juk, tiesą sakant, kiekvienas žmogus yra marės, kur žemės drebinėjimai ir kitokios katastrofos iškelia naujas salas.

Bet mano pereiga bus dvigubai sunki. Juk aš nevykstu valstybėn, kur valdo viena vieninga tauta. Ten susispietę sąmojingiausi visų Europos tautų vyrai. Reikės su jais rungtiniauti. Dievuliuk tu mano, tai nelengva bus! Bet ištėsėsiu!“

Aštuntos dienos rytą, garlaivis sustoja didžiuliame Amerikos uoste. Milžiniškieji fabrikų ir laivų kaminai

išverčia tirštus dūmų kamuolius. Nematomų liejyklių ugnyje jie taip nušvinta, kad atrodo, lyg visas miestas dega. Sirenos kaukia, o keltuvų svirtys lyg dideli gyvi bokštai griebia iš garlaivio vidurių neįspėjamas mantas ir stambius geležies šmotus, kurie, į gatvės grindinį sviedžiami, nešvietiškai bilda. Visos kalbos, visi triukšmai čia sumišę į vieną, o žmonės eina ne žingsniais, bet bėga rėkaudami ir mostaguodumi. Dūmams prasidraikius matosi vienas už kitą aukštesni dangoraižiai. Atrodo, lyg visas miestas būtų gimęs nuo staigaus vulkaniško išsiveržimo.

Dar ant laivo būdamas Ulmanis žiūri šion pašėlusion maišatin. Gatvės čia panašios į putojančias upės, užtvinusias gyvų žmonių kūnais. Bet keista! Jis nejaučia nė mažiausios baimės šios didybės akivaizdoje. Dargi antraip. Didybė jį masina. Juk kiekvienas šioj begalinėje minioje eina ir skuba užimtas savais reikalais, o todėl ir jam norisi prisijungti prie jų su savais reikalais bei rūpesčiais Šviešų tikslą turintį žmogus niekad negali prapulti. Taip galvoja vos keletą desėtkų dolerių teturėdamas Ulmanis ir žengia į didžiųjų galimybių žemę. Dabar jis pačioj apačioje, o turi pasikelti į viršūnes. Jis įstumtas į begalinę žmonių jūrą, bet turi išmokti joje plaukioti, nes mīlžiniškasis Atlantas dabar jį skiria nuo Latvijos. Taip, kaip eidavo senovės latvių ugnenešys — namie židiniui užgesus — laukais nešinas ugnį iš kaimyno namų, delnu užstodamas ją nuo vėjo, taip dabar eina ir Ulmanis, giliai savyje paslėpęs savąją, iš Latvijos atneštą dvasios ugnį, kad neužpūstų jos didieji pasaulio vėjai.

Ulmanis Amerikoje.

„Darbas, kuri iki šiol esu dirbęs, tai tik vaikų žaislas, — galvoja Ulmanis jau viešbučio kambaryje, po to, kai visą dieną važinėjęs tramvajuose po miestą, kad atspėti jo paslaptį gajį veidą... Numanau, kad aš turėsiu riedėti kaip akmuo upės dugne, jei noriu prasimušti pirmyn. Bet ar nuolatos taip riedėdamas aš nenusitrinsiu ir nepaliksiu toks, kaip ir visi?“ Ant lovos atsisėsdamas jis pastebi savo kulnuose juodus ruožus ir mano: „Kleišų žemė atvykusi draug su manim. Tai įspėjimas, kad neužmiršičia Latvijos. Bet ar galiu ją užmirsti? Mano latviškoje dvasioje ošia Latvijos girios, sriovena latvių upės.“

Galvodamas apie jį laukiančią nežinią, Ulmanis net linksmas. Jis jaučia, kaip bunda ir ima jame šnekėti senasis latvių žemės milžinas. Ir taip visada, kai jo kelyje pasitaiko kliūtys ar imtinės.

Dar niekadose Ulmanis nebuvo taip toli nuo Latvijos, kaip šiąnakt, bet niekadose ir jį jam nebuvo taip artima, kaip dabar. Tėvynės atsiminimuose jis skęsta lyg šieno kupeton, kur sumišę tūkstančiai įvairių žolių ir gėlių. Jo galva nejučiom prisipildo atminčių bildėsio. Bet jis čia atvyko ne todėl, kad pasivaikstintų atminčių sodnuose. Jis užkariautojas, toks pat,

kaip tie, kas prieš kelis šimtus metų čia pirmieji atvyko. Jau lovoje gulėdamas jis pajunta skausmą kojoje ir atsimena motinos pasakojimus, kad tai, esą, augimo ženklas. Dabar ir pats jis nujaučia, kad tai ne ligos, bet jame augančių ir bręstančių spėkų veikimas, nes jis dar jaunas ir augantis. Pamažu visos miintys ir rūpeščiai, lyg paukščiai sutemusį lauką, apleidžia jo galvą, o dar valandikei praėjus jis užmiega ramiu, sveiku vyro miegu. Taip, kaip saulei dingus rasoja ežios akmenys, jam miegant netrukus ima rasoti jo kakta.

Anksti rytą, iš bildančio, į šiaurę skriejančio vagono pažvelgęs, Ulmanis mato miglose dunksančius laukus ir juose dūluojančius artojus su arkliais, kurie skuba iš namų prie galulaukės arimuose nakčiai palikusią žagrių. Taigi. Ir kaip didelis visų šalių žemės darbų panašumas. Amerikos žemdirbys eina tokia pat sunkia eisena, kaip ir latvis, o jo kelinės taip jau pasmukę kaip žemgaliui. Jei socialistai sako, kad visų šalių darbininkams reikia vienytis, tai su dar didesnėmis teisėmis galima sakyti, kad visų šalių žemdirbiai turi vienytis. Bet čiagi Ulmanis su baimė prisimena, kad pirkdamas bilietą į tolimąją Nebrasko valstyją išleidęs veik visus savo pinigus. Galingasis traukinys, dieną naktį dundėdamas, neabiejodamas veža jį į šiaurę, pralenkiant miestus ir horizontuos dingstančius laukus. Tik į juos pažiūrėdamas Ulmanis ir vėl atgauna savo įprastąją drąsą, nes ir čia vyksta tie patys darbai, kuriuos jis iš mažumės pamėgo dar tėvo namuose. Prie kažkokios stoties jis pastebi pieninę, kuri jam

atrodo lyg puslapis į jo „Pelningosios pienininkystės“ knygą.

Kelionės metu jis pasinaudoja kiekviena proga, kad pradėti kalbas su bendrakeleiviais. Tokiu būdu jis miklinasi anglų kalboje su didžiausia atida nusiklausydamas jų tarmės ypatybių. Pradžioje ji vargiai supranta, o ir jis vargiai supranta kitus, bet už poros dienų jis jau jaučiasi pagavęs kalbos dvasią ir tik retkarčiais jis begaudo žodžius, kaip skęstantis orą.

Jo dideliame džiaugsmui dabar ir jo sankeleiviai ima keistis. Jie visi yra fermeriai, važiuoją savais reikalais. Jie kalba begalines kalbas apie derlių, sviestą bei mėsos kainas, lygiai kaip vagone susitikę latvių ūkininkai. Bet Ulmanis su sykiu jaučia ir skirtumą. Amerikonų kalbose nėra to sąmojaus ir ironijos dvasios, kuri taip giliai pasislėpusi po kiekvieno latvių ūkininko paprasta išore. Amerikos ūkininkai nuduoda save tikrais pirkliais.

„Kaip keista,“ galvoja Ulmanis, kurį laiką prisižiūrėjęs ir prisiklausęs fermerių kalbos, „tokių laukininkų, kaip latviai, nesu matęs nei Vokietijoje, nei čia. Mūsųškiai atsilikę nuo jų žemės ūkio pelningume, bet jie nepaliko žemės vergais. Jie tegyvena didelėj draugystėj su visu tuo, ką žemė duoda. Esu matęs, ypač pavasariais, mūsų biržynus saulės spinduliais paausintus, tokius lengvus, kad, rodos, ims ir pakils į padangę. Tolygus lengvumas palydi visus latvių gyvenimo ir gamtos reiškinius. Šaltinis, miškas ir laukas irgi latvių ūkininkui gyvena tokį sudvasitą, lengvą, gyvenimą. Atrodo, kad jie visi į žemę yra atėję iš gojais

ir dirvomis turtingos užusaulės, nes visame mato tokį vaiskumą, lyg sielos akimis žiūrėdami. Bet čia tai ir glūdi latvių galybė bei silpnumas, nes jie yra tūkstančių gemdkarčių ipėdiniai. Jie neturi aklos, save gyvenimo tikslu statančios jėgos. Nuo senų-senovės jie gyvena savo pirminėse vietose, niekad neišeidami iš jų ribos, bet tauta, norinti gyventi amžinai, turi būti lyg iš vagos išsiveržusi upė.“

Dalyvaudamas sankeleivių kalbose Ulmanis nujaučia, kad ir žemės ūkis čia kitokio pobūdžio. Čia nė kalbos negali būti apie laukininkų gyvenimo apsamojimą ar sustojimą. Tai pieno ir sviesto fabrikų žmonės gamina nežinia kam. Jie visi apimti skubaus gyvenimo ritmo, neduodančio jiems nė vienos laisvos valandos.

Galop, po ilgo važiavimo, baigiasi Ulmanio kelionė, bet pasibaigę ir jo pinigai. Jis stoja prie pirmo pasitaikiusio darbo, bet tai nebe Vidžemio instruktoriaus darbas, bet darbas sunkesnis už bile kurio Latvijos laukų darbininko darbą. Jis dirba nuo ryto iki vakarui įvairiose vietose, nešioja sviesto statines gero vyro sunkume ir vakarais užmiega nuvargusio žmogaus miegu. Jis mato, kad darbas jį užgriuvęs lyg smėlio kalnas, ir žino, kad turi iš jo išsikasti. Būna valandos, kada ir jam jau norisi numoti ranka į viską, pasiimti savo uždarbį ir gyventi taip, kaip gyvena kiti, bet tada ir vėl jis pajunta savyje senąją latvių valią bei atkaklumą. Jis prisimena, kaip skersuodamas Atlantą samprotavo: „Dabar artinasi mano asmeniškų bandymų laikas ir tik dabar aš pamatysiu, ko aš vertas.“

Jis klausia save: „Kas yra mano kūnas? Tai toks pat daiktas, kaip ir visi kiti daiktai, kuriuos aš galiu paveikti savo valia. Svarbiausia ne tai, kas aš esu, bet tai, ko aš noriu. Tik čia ieškotinas tikrasis žmogaus dvasiškumas. Jei aš noriu būti nepriklausomas nuo visų išorinių sąlygų, tai mano kūno ir dvasios jėgos turi priklausyti nuo mano valios. Jei silpnybės krašutinė riba yra mirtis, tai valia tokių ribų neturi. Ji yra tobula ir gali pražydyti ir vysti, kada pati panorės. Aš būsiu pasiekęs aukščiausios tobūybės, jei savo kūnui galėsiu isakyti, kaip norėdamas.“

Šiuo laiku Ulmanis jaučiasi visai vienišas pasaulyje. Jis nė vieno laiško dabar nerašo į Latviją, tegu niekas nežinotų, kaip blogai ir sunkiai jam dabar einasi. Juk laišškai įpereiguotų jų adresatus pareikšti užuojautą, kuri žmonėms neįmanoma be slapto pasigerėjimo ir džiaugsmo. „Tavo džiaugsmas greičiau užmus priešą, negu tavo ašaros.“ Jis rašys tik tada, kai pajaus pagrindą po savo kojomis.

Tuo tarpu Kanados vasara rodo savo visagalybę. Bėgaliniai kviečių laukai tiek geltoni, kaip bobų širdys, ir savo atspindžiu jie paausina dangiškuosius ežerus. Kartais ore pasirodo spindintis mirazas — milžiniški kviečių laukai, kuriuose vaikštinėja tokis pat milžiniškas piovėjas... Ulmanis sunkiai suserga.

Vasaros našumas jau keičiasi su rudens duosnumu, o laukuose, kur siūbavo bėgalinės kviečių marės, rikiuojasi nesuskaitomos gubos. Tik 30 rugsėjo Ulmanis rašo savo pirmąjį laišką į Latviją, adresuota Edze-

linui. Jis tai daro nevien todėl, kad Endzelinas yra jo draugas, bet ir todėl, kad jaučiasi šiek tiek susitvarkęs.

„Ilgai liečiau laukti savo pirmojo laiško, o dabar galiu pranešti, kad dirbu Okamos mieste, tūlo sviesto fabriko laboratorijoj. Čia galiu panaudoti bent mažumą savo žinių. Pradžioj dirbau dvare, o dar ankščiau pieninėje. O, man ėjosi gana įvairiai, kaip jau Amerikoje, bet galvos nenuleidau. Mano dabartinis šefas manimi patenkintas, bet aš ir dabar nežinau, ką likimas man skirs. Viliuos, kad iki sekančių metų būsiu genėtinai pramokęs anglų kalbos, o tada galėsiu laisviau pasisukti. Beabiejo, čia geriau gyventi negu Vokietijoje, platesnis, didesnis, laisvesnis pasaulis.“

Ulmaniui taip skubiai teko išvykti iš Latvijos, kad jo knygos „Pelningoji gyvulininkystė“ korektūra liko neskaityta. Todėl savo laiške jis dar pažymi:

„Rašykite, susimildami, apie viską, ir parašykite, ar mano knyga jau atspaudinta, ar yra bent vienas žmogus, kas ją perka?“

Ulmanis buvo nevien agronomas. Visame, ką jis yra rašęs ar kalbėjęs, jaučiamas tikras rašto žmogus, toli išeinantis iš profesinės literatūros ribų. Todėl jis nuoširdžiai džiaugiasi, kaip ir kiekvienas iš rašybos gyvenęs, kai sužino, kad jo knyga jau atspaudinta ir randa dideli atgarsį žmonėse. Ta proga jis ir parašė Endzelinui laišką, kur džiaugsmas drumščiasi su liūdesiu:

„Tai, vadinasi, mano knyga atspaudinta ir jai nestinga skaitytojų! Man tai didelis džiaugsmas ir būčia dar linksmesnis, jei pats būčia Valmieroje. Juk niekas negalėjo ir pamanyti, kad mano knygomis man teks

džiaugtis Amerikoje, nes buvau pasirengęs dirbti tarp savųjų, kur ilgus metus džiaugsmingai manęs laukė. Tik tuo tikslu ir ėjau studijuoti, bet dabar viską lyg kirviu nukirsta!

1200 ekzemplorių — didžiausioj nevalioj, pačiame darbimetyje!

Vieta Ohamoje — už 100 rublių mėnesiui — aš buvau gavęs. Beje, netrukus susirgau, privalėjau ap-
leisti darbą ir mokėti didelius pinigus už vaistus ir gydymą. Visą tą laiką gyvenau lyg dūmuose ir, žinia, nerašiau nė vieno laiško, tik vaikštinėjau kumštis gniauž-
damas, dantis sukandęs. O vistik laimė (tai talpus žodis) manęs neapleidžia. Kiek pasveikęs ir sustiprėjęs aš vėl ieškojau ir radau darbą sviesto fabrike. Čia, kaip sakoma, aš ir vėl ėmiau jausti žemę po kojomis ir pradėjau rašyti laiškus. Bet ir tada rašymas nelabiausia sekėsi, nes nuolatos būdavau pavargęs. Rugpiučio pabaigoje ir Tamstai laišką buvau parašęs bei pasiuntęs, bet pasėmė jį Dievas. Nuo visų tų darbų ir nesuskaitomų sviesto kibirų kilnojimo susirgau taip, kad reikėjo atsigulti ligoninėn. Tai man kainavo 300 rublių. Visos mano sutaupos dingo ir dar ir dabar esu gydytojui skolingas. Tokiose sąlygose niekaip negalėjau Tamstai rašyti, jei nenorėjau pasisakyti, kad aš čia guli susirgęs. Galop vėl atsikėliau, o pieninės direktorius, kurioje dirbau, buvo toks geras, kad davė man darbą už 8 dolerius į savaitę...

Čia dirbu savarankiškai ir tai pakelia mano savi-
jautą, nes darbe galiu panaudoti ir savo žinias. Tik dabar man yra pagrindas rašyti ir gauti laiškus.“

Valsts Arhivs.

Ulmanio fizines jėgas pakirto sunkusis darbas, bet jo dvasinės jėgos išlaikė ir vėl prikėlė jo sukrypusią sveikatą. Dabar jis jaučiasi lyg sriaunią, tamsią upę perplaukęs, o išlipęs jos antrajame krante yra įvairioms galimybėms pasirengęs. Juk jau iš mažens jis priklauso tiems žmonėms, kurie nesiliauja kovoti iki įgyja sau teisę ir laisvę dominuoti savo aplinkoj, nes jis jaučiasi jos sargas ir panaudotojas viename asmenyje. Toki savo idealo medžiotojai yra tikrieji gyvenimo kūrėjai ir spiruoklės. Jie važinėja greitai, bet jų nepasitenkinimas savimi juos gundo vis toliau. Jie mėgsta kitus stebinti, nes patys ne tam yra gimę ir mato save giliau už kitus. Beje, jie patys savyje yra nelaimingi, nors juos ir palydi laimingas gyvenimas.

Ulmanis nežino kaip ilgai jam reikės palikti Amerikoje, o todėl nori sau išgauti ir Amerikos mokslo įstaigų cenzą. Ligoninėje būdamas jis susipažino su tūlu daktaru, kuris, vėliau, suartina jį su Linkolno universiteto profesoriais. Universiteto žemės ūkio instituto direktorius jam pataria įsigyti diplomą. Ulmanis jo patarimą maloniai priima, atmesdamas visus praktiškuosius darbus. Endzelinui rašytame laiške jis sako: „O vistiek darbas moksluose man yra mielesnis.“

Pirmaisiais mėnesiais, kada Ulmaniui teko nugalėti visokius pradžios sunkumus, nutrūksta jo išoriniai ryšiai su Latvija, bet savo sieloje jis jaučia tūkstančius rišių su įvairiomis Latvijos vietomis, o ypač su Valmiera, kur pasiliko jo užtikimasis darugas Endzelinas. Taipgi Vidžemėje jį niekas neužmiršta ir Endzelinas iš valsčių vis dar gauna pareikalavimus, kur Ulmanis

kviečiamas į susirinkimus. Tai sužinojęs, Ulmanis rašo savo paprastuoju, humoristiškuoju tonu:

„Rasi, kai kurios draugijos reikalingos instruktoriaus Ulmanio! Na, tai pasakykite jiems, te palaukia iki amnestijos, arba išrūpina amnestiją instruktoriui Ulmaniui, tada jis, kiek man tai žinoma, mielai noru sugrįš į Vidžemį kursų vedėjumi.“

Jam didelis džiaugsmas, kad jo „Pelningoji gyvulininkystė“ susilaukia antrosios laidos, o šios laidos honorarą jis skiria Kaugurų žemės ūkio draugijai savo skolos panaikinimui.

Endzelinas nuolatos jį informuoja apie savo projektus, o jis, savo sykiu, duoda patarimus ir nurodymus. Pats būdamas tūkstančiais kilometrų toli nuo to laivo, kurio kapitono tiltą buvo priverstas apeisti, dabar Ulmanis vairuoja jį savo mintimis. Jis nuoširdžiai sveikina Endzelino sumanymą leisti „Žemę...“ „Jei jūs tikrai išleistum „Žemę“ (šis pavadinimas jėgos ir begalybės pilnas), tai aš, — jeigu man pasiseks surasti sau darbą moksluose, — pasižadų jums sparčiausiai bendradarbiauti.“ Jam smagu, kad vidžemiečiai atsimeina jo kalbas. Jis dargi pasiūlo Endzelinui parašyti keletą paskaitų, kurias, lyg aplinkraštį, tada galėtų skaityti susirinkimuose.

Anametiniai latvių leidėjai beveik visai nesirūpino knygos išore, kodėl Ulmanis, visada mėgęs jungti praktiką su grožiu, rašydamas Endzelinui apie savo knygą, sako: „Perdaug riebios raidės, perpildyti puslapiai, nė vieno balto dirželio akims pamyluoti; tai vargina skaitytoją ir sumažina knygos didumą.“

Klausimą apie knygos padalinimą ir jos išorę pas mus kiek rimčiau palietė tik nepriklausomaj Latvijoje. Bet Ulmanis visada ir visuose reikaluose turėjo teisingą nuojautą apie reikalus, esančius orpus jo specialybės, tik savo pažiūras jis čia reiškia labai kukliai ir atsargiai, nes papratęs gerbti gerų savo sryties žinovų išvadas. Taip jau sunku jį apgauti, nes jis greit suvokia kiekvienos bylos tikrąją pusę.

Jau ištisus metus Ulmanis praleidęs Amerikoje ir visą laiką užimtas nesibaigiančiais darbais. Jis yra išlaikęs nevien Amerikos gyvenimo kvotimus, bet ir pasikėlęs aukščiau vidutinio rango misterijų. „Gyvenimas nėra nebilis tam, kuris veikia“ — šiuos didžiojo dainiaus žodžius dabar ir Ulmanis galėjo parašyti po savo šiametine apyskaita.

Įžymus amerikonas ima juo domėtis. Jų atidą jis pagauna studijų laikų surašytomis, sūrininkystės tabulomis, kurias jo profesorius pasiuntęs savo tėvui, Mimresoto universiteto profesoriui, garsiam šios sryties žinovui. Pastarasis, jas sugrąžindamas, buvo pažymėjęs, kad pirmą sykį jis matęs tokią nuosakią ir gerą tabulą... Matot, taip pamažu aš statau ir stiprinu tuos pagrindus, kurių padedamas vėliau ir pats aš galėsiu pasikelti aukščiau.“

Tai, ką Ulmanis atsinešė su savimi iš savo Žemgalės, yra nevien jo valia, bet ir praktiškas bei realus protas, ir čia padėjęs jam prasimušti pirmyn. Jis niekad nepaleidžia iš akių savo tikslo, nesiduoda abiejonėms ir visą tą formuluoja viename sakinyje: „Aš

noriu išvengti neaiškumų.“ O šios neaiškumo štokos dėka žmonės jam tikėjo ir visada tikės.

Jis eina iki galui savo specialybėse ir todėl rengiasi važiuoti į 1000 kilometrų tolimą Viskonsinijos štatą, nes ten yra geriausios sūrininkystės. Dirbdamas praktiko ir mokslininko darbą, jis greta dar dirba prie savo knygos, kuri vadinasis „Pelningasis kiaulių ūkis.“

Taip intensyviai dirbant ir plėčiant savo akiratį, jis su kiekviena diena žengia vis giliau amerikoniškojo visuomenės, bet ir vėl atsimena, kad anoj pusel Atlanto jis paliko tautą, kuri šneka gražia ir dailia latvių kalba. Jau greit bus dveji metai kaip jis negirdi nė vieno šios kalbos garso, išskyrus atvejus, kada jis balsiai skaito pats savo raštus, kad patikrinti jų sklandumą. Šiaip su latviais jis dabar kalbasi tik sapnuose, kada jie savo lengvai riedančiais ratais jį nusiveža Latvijon. Bet kalbos klausimams jis visada skirdavo didžiąją savo rūpeščių dalį. Paprasti, sklandūs sakiniai ir nepamėgdžiojami pavadinimai nuolatos pulkais pasikelia iš jo dvasios gelmių. Jo žodžiai nesenė ir nemoksliski, bet toki, kokius visi laukininkai vartoja. Iš jų jis pasistatęs savo prakalbų ir rašto kalbos gražųjį rūmą. O todėl, kad ir Amerikoje gyvendamas, jis viename savo laiškų sušunka: „Man rodosi, kad aš lyg ir pradedu užmiršti savąją kalbą!“ ir tuč — tuojau rašo Endzelinui: „Siūskite man, mano sąkaita, naujausias mūsų rašytojų apysakų knygas, tik ne žurnalus, nes jų kalba netikusi, o latviškų laikraščių skaitymas man tiesiog ligą įvaro. Perskaitęs „Latvijoje“

Milenbacho straipsnio pabaigą latvių kalbos klausimais, jis tuoju prašo atsiųsti jam straipsnio pradžią.

Ir taip jis niekad nebaigia rūpintis kalbos reikais. Kai gauna žinią, kad kaikurie žmonės nusiskundžia jo paskaitų abstrakcijomis, jis tuoju paaiškina: „Turinio centruotoj formoje yra daug dalykų, kaiku-riems galinčių atrodyti naujais, bet tai dar ne abstrakcija. Malonėkite paklausti draugiją, kamė dalykas. Man tai bus labai į sveikatą, nes ateityje galėsiu išvengti panašių klaidų.“

Galima matyti, kad žmogus, psiskyres sau, anai-
toli, ne humanitaro specialybę, esmėje vistik yra tikras humanitaras. Jis niekad nebuvo vienmintis su visais likusiais mūsų agronomais, svajojusiais visai panāikinti humanitarinius mokslus, kad po tam agronomiją ir agronomą padaryti visų dalykų saiku. Ulmaniui svarbiausaoju rūpeščiu visadiu būdavo savęs bei savo tautos vidūjis auklėjimas. Jo jautrumas, kuri jis išreiškia santykiuodamas su kitais, yra geriausias jo savęs auklėjimo liūdininkas. Tvirtai įsitikinęs, kad gyvas stilius gali būti tik gyvo būdo rašytojams, kurie atviri su savimi ir su kitais, jis yra griežtai atsiliepęs apie tūlo agronomo raštus. „Jis skaito tik porą vokiškų ir rusiškų žurnālų. Jo kalba nejudri ir negyva. Jis mano, kad tai, kas jam įdomu, privalu ir kitiems.

Dirbdamas moksluose ir praktikoje, uždarbiaudamas duonai ir studijoms, jis neužmiršta ir tų žmonių, kurie Latvijoje jam gerą darė. Kaip augalas linksta į saulę, taip jis linksta į gerą. Jei jam ir aišku, kad

ne viskas pinigais apmokama, tai vistik jis nori mokėti savo skolas ir rašo Endzelinui:

„Bet ar tik nebuva aš Kaugurų draugijai skolingas 250 rublių? Gerai nebeatsimenu. Bučia labai dėkingas, jei Tamsta sekančiam laiške man parašytum, kiek aš Tamstai asmeniškai esu skolingas? Man bus tikrai nemalonu, jei Tamsta ką nors nubrauksi negavęs tikros kompensacijos. Nors nemėnu apie mirtį, bet esu sugalvojęs uždrausti savo gyvybę, o todėl noriu žinoti, kiek ir kam esu skolingas. Mat, aš tenoriu užtikrinti savo kreditorius. Atsarga gėdos nedaro.“

Kad ir darbais užimtas, jis nebaigia rūpintis nei kultūriniais, nei politiniais Latvijos reikalais. Jis nepraleidžia nė mažiausios smulkmenos, kuri galėtų praversti latvių darbo palengvinimui. Jis rašo, kad gera būtų latvių amatininkams įsigyti sekančius naujus darbo įrankius: šriubų sukamąjį, triašmenį piuklą galežiai piauti ir graštą šaltai geležiai gręžti. Jų pavyzdžius jis pats imasi atsiųsti į Valmierą.

Tai labai svarbi smulkmena, charakteringa daugeliui įžymių vyrų, kurie, galvodami apie tautos gerovę, atsimena visus jos reikalus nuo pačių didžiųjų iki pačių mažiausiųjų.

Bet ir savo asmeniškų laimėjimų laiptais Ulmanis greitai žengia pirmyn. 1908. m., baigdamas Nebrasko universitetą jis jau yra bandymų stoties asistentas ir žemės ūkio mokyklos mokytojas. Jis tiek žymus visiems, kad Nebrasko valstijos ūkininkų susirinkime yra vienas vyriausiųjų kalbėtoju. Ir visa tai jau po dvejų metų! „Juokingiausia, beabiejo, yra tai, kad paskaitas

privalau laikyti anglų kalboje,“ ir laišką baigia, juokais pažymėjęs: „juk tie ponai geriau žino, ką darą.“

Beje, šie pasisekimai Ulmanio nepatenkina. Vienas po kito jį užgula nauji darbai. Vakarais, kada visi eina gultų, jis dirba prie savo rašto apie pelningąjį kiaulių ūkį ir rengia antrai laidai savo „Pelningąją gyvulininkystę“. Jis nori galutinai užtikrinti savo padėtį, o tai, jo paties žodžiais tariant, reiškia dirbti ir dirbti. Jis stengiasi gauti tokią vietą, kur būtų galimybė kilti vis aukščiau, o todėl nepriima kai kurių pasiūlimų, kuriuos kiti priimtų su pagarba ir dėkingumu, tik todėl, kad ten menkos pažangos perspektyvos.

Bet tada ir vėl jam pasitaiko proga. Universiteto kuratorija jį išsirenka į savo vidų, tik valstybos taryba nesuranda reikalingųjų lėšų, todėl Ulmanis ir vėl pasišalina. Liuoslaikiais jis čia parašo savo pagarsėjusius „Sunkiuosius laikus“. Trumpą laiką jis gyvena vien iš to, ką uždirba kaip žurnalistas ir knygų autorius, bet tada ir vėl sugrižta į Linkolno bandymų ūkį pienininkystės instruktoriumi.

Šiuo laiku jis pasireiškia kaip tikras literatas, kovojantis už honorarus ir savo knygų ekzemplorių skaičių. Jis griežtai protestuoja, kai jo pelningąjį kiaulių ūkį nori išleisti į 4000 ekzemplorių, už honorarą, kokis sutartas 2000 ekzemplorių. Jis savąsias autoriaus teises gina tiek pat aistringai, kaip savo žmoniškąsias teises.

Bet žmogus, su tokiu visuomenišku temperamentu ir gabumais, kokių nestigo Ulmanis, negalėjo pasi-

likti vienos kurios specialybės siauroj apyrbėj. Jis įautėsi gimęs įsakymams duoti, o ne įsakymams pildyti. Pati gamta jį aprūpino įžymios asmenybės privalumais ir tolydžio jis vis labiau ima suprasti, kad jo pereiga yra nevien naudotis šiais privalumais, bet ir ženklinti jais savo aplinkumą. Jis mato, kad Amerikoje profesoriui ir mokslininkui nėra tos reikšmės, kokia jie turi Europoje. Amerikos mokslininkas per dēm yra stipresnių jėgų tarnyboje. Bet argi gali didžiulei miniai gimęs tribūnas tenkintis maža auditorija, argi gali vedantysis likti vedamu? Jei kitus pirmyn skatina išorinės sąlygos, tai Ulmanis turi amžiną pirmyn varanti motorą — nepasitenkinimą savimi. Baigdamas dienos darbus jis kasvakarą pats save tardo — ar buvęs savo pereigų aukštumose? Ir visada jis randa nedateklių ir nežino, kada tai baigsis. Todėl Endzelinas, kuriam Ulmanis užtiki visus savo sumanymus, gauna tokį laišką:

„Dabar aš matau, kad profesoriavimas Amerikoje nieko vertas. Man siūlo keletą gerų vietų, bet aš pasielsysiu visai kitaip. Išsinuomosisi dvarą ir imsiu verstis pienininkyste. Dabar aš pats bandysiu daryti tai, ką ilgus metus mokiau kitiems ir tikiu, kad nebūsiu pajuokiamas. Iki šiol mano siela buvo panaši išgązdintam ir sujaudintam paukščiui. Noriu nutupti ir atsikvėpti. Pirmą gegužės aš apleisiu savo dabartinę vietą ir eisiu į laukus.“

Viena pienininkų kompanija jį išsirenka vicedirektoriumi, bet ne to jis siekia. „Yra garbė, bet nėra širdies ramybės,“ pasisako jis pats. Ir praėjo metai

bei kelios dešimtys metų, o jis iki šiol vis dar nėra nutupęs atsikvėpti.

Gal jis ir nutuptų, bet jį gundo vis nauji, dideli sumanymai. Jis atsimeną, kad dar Valmieroje būnant jie su Endzelinu kalbėjo apie tai, kad jis Amerikoje turįs praturtėti ir suteikti Latvijai tautos universitetą. Todėl jis rašo: „Ar Tamsta atsimeni mūsų pašnekėsi apie tai, kad aš privalau daug pelnyti ir suteikti latviams tautos universitetą? Ar Tamsta dar atsimeni?“ Čia Ulmanis pasiūlo įžymiam valmieriečiai visus savo raštus už 1500 rublių. Toki suma jam reikalinga, kad Teksaso valstyboj įsigyti didelę pienininkystės įmonę. Jis sako, kad šioji žemės ūkio sritis Amerikoje turinti begalines perspektyvas.

Šis sumanymas jam dedasi tiek artimas, neįtikėtinas pasiekiamas. Jis jau mato save atsisveikinanti nuo žemės ūkio mokyklos, mato save turtingą grįžtantį iš Amerikos, kad įsteigti Latvijoje institutą, kuris, kaip magnitas, pritrauktų prie savęs po svetimas žemes klajojančią latvių inteligentiją. Bet laivai iš Europos ateina ir nueina neatnešdami atsako...

Po stora uždanga dievai slepia žmonių ateitį. Ulmanis ir manyti nemanė, kad nepraeis nė dešimtis metų, o jis jau įsteigs latviams nebe tautos, bet valstybės universitetą, meno akademiją, konservatoriją bei eilę kitų ir sapne nespėtų dalykų. Tai bus įgyta ne Amerikoje nupelnytais pinigais, bet visų latvių pastangomis. Jis juos sutelks, kad pakelti uždangą, po kuria dievai paslėpę tautos ateitį.

Bet tuo tarpu Ulmanis apsiūsto darbais ir vie-

numa. Tai praktiškai darbai, kuriuose jis ieško ramybės, bet jo vienuma nėra gyvenimo sulaužytų ir nusivylusių žmonių vienuma. Jis tepasislepia savin, o todėl jo vienuma yra gilaus savęs pažinimo vaisius. Jis patikrina savo snaudžiančias jėgas kaip karvedys savo miegančią kariuomenę. O tų jėgų taip daug, kad jas galima sulyginti su išvirtusiais, žemės gilumoje drypsančiais ažuolais. Tūloje, tautos visuotino džiaugsmo dienoje jis juos atkas ir jo rankose jie pavirs stulpais, remenčiais valstybės rūmą. Jie bus tiek aukšti, kad jų viršūnės dings tamsoje, o nustebę žmonės juose girdės tik amžinų bičių dūzgimą.

Šiuo laiku Ulmanis beveik visai nesusirašinėja. Jis nori, kad dabar būtų galimai toliau nuo visų tų, kuriuos jis myli. Dirba jis nuo septynių ryto iki septynių vakaro, o sugrįžęs namo įžiebia ugnį ir lempos švieša tada glosto ji, jo knygas, rankraščius, laiškus ir laikraščių iškarpas. Tik vienai valandai jis atsigula lovon, užklotoj rainuota, dar iš Žemgalės pasiimta vilnone antklode. Tai motinos darbas. Jis geriausiai atsimena stakles Pikšų kambaryje, kur motina audė, kartais vaiduotės rūpestingumu čupinėdama apie veleną besisukantį audinį. Bet dabar nelaikas grožėtis atsiminimais. Ji rūpina jo paties likimas. Savy susikaupęs, lyg snauzdamas, jis kalba pats su savim:

„Jau šeši metai kaip aš dirbu svečioj žemėj ir svetimuose žmonėse. Visos mano pastangos eina jų naudai, nes negaliu prigyti šioje žemėje. Šie žmonės mane gerbia, bet aš negaliu jų pamylti visa širdimi. Čia galiu pakilti daug aukščiau, negu esu pakilęs, bet kas

iš to? Mano vieta ten, kur žmonės latviškai šneka, nes tik ten mano dvasia gali žydėti ir būti vaisinga. Juk dabar aš panašus į paukšti-išeivį, kurs svečioj žemėje nė dainuoti gali, nė gūžtą sukti. Čia esu prisirinkęs žinių ir patirimo. Beje, mano būde yra surinkt ir atiduoti, bet kam ir ką aš čia galiu atiduoti? Aš čia esu lyg upė, kuri tyrlaukiuose prasideda ir tyrlaukiuose dingsta, o man reikalinga drėginti laukus, sukti malūnus ir nešti laivus į tautos jūrą, nes tik ji suteikia pagrindą ir amžybę visokiai gyvybei. Bet kaip aš galėčia sugrįžti? Mano nelaimė didesnė už mane patį.“

Jis pašoka iš lovos, pasiima Mardeno knygą, kurią papratęs skaityti visose savo gyvenimo sunkiose valandose, atsiskiria pripuolamą puslapį ir skaito: „Nė patys dievai nežino nieko prakilnesnio už vyrą, kovojanti su savo nelaime“. Jis mano:

„Tai protingas posakis, bet vargiai man pritaikomas. Aš kenčiu individualiai, bet individualios kančios ir nelaimės nevertos dievų malonės. Tai todėl, kad kančia yra didesnė ir nelaimė igyja prakilnumą tik tada, kai ji sutampa su visos tautos nelaime. Tik tokia būklė yra tiek prakilni, kad ji pakelia žmones iki dieviškų aukštybių ir patys dievai tada mums pavydi.“

Jis pasiima baltą popierių ir jau rengiasi rašyti straipsnį „Žemei“, bet kažkas pasibeldžia į duris. Jis gauna telegramą. Atplėšia, skaito, bet dar nieko nesuvokia. Centralinė draugija praneša, esą Rusijoje paskelbta amnestija, kuri liečia ir Ulmanio bylą. Jis atslūgsta kėdėn, suspaudžia rankomis galvą ir jaučia,

kad didelė laimė žmogų gali taip jau apsvaiginti, kaip ir didelė nelaimė. Visą naktį jis neužmiega, bet tai laiminga bemiegė naktis. Dar prieš Jonus jis bus Latvijoje ir dabar jau mato save gulinti Kleišu svirne, kur žalia, lapuota ąžuolo šaka, lyg laimindama, linksta per jo pagalvį.

Endzelinas irgi patvirtina šią džiaugsmo žinią. Ulmanis jam rašo: „Tamstos telegramą gavau prieš kelias dienas. Negaliu nei išreikšti, kaip aš laimingas, kad galiu grįžti. Aš vilkinausi rašyti todėl, kad nežinojau, kada galėsiu išvažiuoti, o dabar atrodo, kad birželio viduryje. Aš dar rašysiu Tamstai priešišvažiuodamas, bet Tamstos laiškas manęs nebesuras Amerikoje. Įdomu, ar Tamsta man galėsi parūpinti ganėtinai darbo su laikraščiais bei kursais? Manau, kad galėsi.“

Skubiai ir protingai Ulmanis sutvarko visus savo reikalus, o tai reiškia, kad jis gali išvažiuoti ankščiau, negu buvo manyta. Bet tik dabar jis aiškiai pamato, kaip dideliai visų buvo gerbiamas ir mylimas. Visi jį atkalbinėja ir prašo nevažiuoti, nors supranta, kad jie turi nusileisti, jei tėvynė šaukia. Nieko daugiau negalėdami, jie pasisiūlo patarnauti, bet jis, kaip ir visados, visur paspėja pats.

Apie vienuoliktą valandą vakaro, vieno namo lange staiga užgeso žyburys, o netrukus iš koridorio durų išėjo Karolis Ulmanis dvejais sakvojažais nešinas, kuriuos iš jo paėmė prie durų laukusis vežikas. Stotyje visi būvo tylūs, nes žinojo niekad nebematysią išvažiuojančiojo.

Greitasis traukinys, lyg patį laiką pralėnkti norėda-

mas, skubiai neša Ulmanį Niu-Yorkan. Ir keista: nei ima jį miegas, nei nuovargis. Jis žiūri ir mato abiem pusėm gelžkelio siubuojančią bręstančių kviečių mares. Bet šie laukai, kad ir dideli, negali jo sulaikyti. Anam, mažajam kviečių sklipui, esančiam tarp Kleišų diendaržio ir baltųjų beržų gojaus, daug didesnė jėga negu visai milžiniškai Kanadai.

Nepraeis nei dvi savaitės ir jis jau bus ten ir pas Endzeliną, sakanti, kad niekas jo neužmiršo. Ir tikrai. Šie šeši metai proėjo kaip viena naktis. Ulmanis jaučia, kad tik dabar prasidės tikroji diena ir didysis darbo kėlinys, nes nevien daina, bet ir darbas reikalingas atgarsio, o darbas atgarsį randa tik tarp savųjų.

Pilnom reškūčiom jis sėjo naujas idejas latvių žemės žmonėms, bet buvo priverstas išvažiuoti ankščiau, negu jos sudygo. Užtat dabar jis dvigubai tvirtesnis. Juk šešius metus jis dirbo galva ir rankomis ir žino, kur svirtį paremti, kad visus veikiau į saulę pakėlus.

Taip galvodamas jis sėda laivan, o netrukus ir visas naujasis kontinentas dingsta vandenų tolybėje. Trečios dienos vakarą pasikelia audra. Milžiniškos bangos, kurių kiekviena turi daugiau vandens negu visas Burtniekų ežeras, tai iškelia, tai meta kriokiančiom bedugnėm laivą. Persigandę žmonės aimanuoja, kajutose visi daiktai vartosi, o kapitonas su baime žiūri rūstaujančiom tolybėm, beatvangų siundančia laivą putojančiom bangom. Atrodo, lyg ištisos kalnų gretos būtų apleidę savo vietas ir vėjo greitumu skubėtų pirmyn.

Sugrįžimas.

Kiekvienas, kuris ilgesniam laikui buvo išvykęs svetur, tėviškėn grįždamas jaučia nerimą. Kažkaip baugu, kad neištiktum staigios, nelauktos tylos kieme ir kambariuose, baugu permainų, baugu svetimystės. Taipgi ir Ulmanis, pravažiuodamas latvių sieną, buvo nerimo ir nematomų tirpulių pilnas. Bet išvydo jis Zemgalės sodybas senoviškai bestovinčias. Su žeme susižiedavę jos lyg apsnūdę laukų vidury. Bet besiganančių karvių pulkai padidėję. Juodi, raini ir rūsvi galvyjų pulkai žalioj dobilienoj atrodo lyg varsuoti kilimai. Prie stočių jis pastebi surikiuotas pieno skardines, ko ankščiau nematydavo. Čiagi vagonan įlipa keletas ūkininkų, o jis negaišdamas pradeda su jais šnekas. Iš jų kalbų jis numano, kad tauta gerokai pirmyn pasistumėjusi, o liečiant žemės ūkio klausimus, jis savo didžiausiam džiaugsmui girdi, kad jie dabar aistringai gina jo paties kadaise pareikštas mintis. Rasi, niekas bergždžiai nenuėjo, pasakytieji žodžiai rado sau kelią ir per šiuos metus išaugo į visuomenišką gėrį.

Bet staiga jis krūpteli. Draug su ūkiniais vagonan įlipę jaunuoliai, gal studentai, ir šneka tarpusavy rusiškai. Juos matant jo galvoje pasikelia ištisas minčių debesis. „Jie nueis ir nebegrįš“ — mano Ulmānis. Dabar jie socialistai, bet didžiausioji nelaimė prasidės tada,

kai jie apsigęs ir gaus geras tarnystes. Jie pijokaus, loš kortomis išvieno su rusų valdininkais ir vadinsis Augustais Alfredovičiais iki visai užmirš ir prakeiks savo tautą. Nuo jų tiesiausias kelias prie gerai pavalgiusio ir kerpėmis apaugusio buržujaus, nusilenkiančio visokiai, jo pajamas užtikrinančiai, jėgai. Dabar šis buržujavimasis labai madoje, bet kad jie bent žinotų, kad tuo žodžiu reikia ženklinti ne ekonominę žmonių būklę, bet jų dvasios palinkimus. Juo daugiau latviuose bus socialistų, juo daugiau mums bus dvasios buržujų, kurie paniekins ir suriš bei supančios mūsų tautą. Vienintėliai tikras ir paliekantis yra tik dvasios nerimas ir nesavanaudiškas, tautą pirmyn skatinančių idealų siekimas.

Kleišuose ir Pikšose Ulmanis sustoja tik porai dienų, o tada vyksta į Valmierą. Čia jam maža savo dviejų akių ir ausų, kad viską girdėti ir matyti. O juo daugiau jis girdi ir mato, juo labiau jis įsitikina, kaip daug latviai šiuo laiku yra pirmyn pažengę, dabar jau prilygdami nunokusiam obuoliui, kiekvieną akimirką galinčiam atsipalaiduoti nuo obelės. Bet ar tai valia? Tuo tarpu Rusija dar laikosi ganėtinai tvirtai ir mums belieka tik dirbti ir lukuriuoti.

Traukiniuose ji stebina važiuojančių latvių gausumas. Jie visi laukininkai, kuriuos jo emigracijos laikas išrovęs iš laukų ramybės. Iš viso matyti, kad dabar latvių žmonės pradeda cirkuliuoti savo žemės keliais, bei gelžkeliais, kaip kraujas arterijose, o tai jau yra matomas ūkiško pakilimo ženklas. Čiagi jis pastebi, kad jie visi geriau apsirėdę, o pravažiuojant

Cėsis jau girdi žmonėse kalbant, kad Ulmanis jau sugrįžęs ir netrukus vėl būsiąs Valmieroje.

Stotyje jį sutinka Endzelinas ir valandikę jie abu stovi nė žodžio neištardami. Jiems taip daug kalbos, bet jie neranda žodžių ir nukrypsta į pašalinius reikalus. Žengdamas į savo mažąjį kambariuką Baltijos žemės ūkio draugijos namuose — Ulmanis matomai susijaudinęs ir negali paslėpti savo nerimo. Prie vakarienės stalo jiedviem daug sakyтино, pasipasakojant savo įspūdžius iki, galop, Ulmanis nejučiom nukreipia kalbas į visuomeniškąjį gyvenimą. Neišreiškiamas yra jo džiaugsmas kada ir Endzelinas patvirtina visas jo pirmųjų dienų patirimo išvadas. Šiose kalbose paiškėja, kad Ulmaniui reikės būti draugijos agronomu ir „Žemės“ redaktoriumi. Jis tuojau išdėsto savo programą ir Endzelinas jaučia, kad šis žmogus turi galybes žinių ir jėgos, kad draug su jo atvykimu prasidės pavasaris visuomeniškojo gyvenimo upėse.

Bet randasi nenumatyta kliūtis. Gubernatorius Svegincevas pareiškia Endzelinui, kad uždarysiąs Baltijos žemės ūkio draugiją, jeigu joje darbuosis Ulmanis. Gubernatorius jį įitaria pavoјingu maištininku, socialistu bei žmonių kurstytoju. Daug kantrybės reikėjo Endzelinui iki gubernatorius leidosi perkalbamas. Bet nė jis, nė Endzelinas, nė Ulmanis neįumanė, kad likimas vieną iš jų nuves į istorijos kryžkeles, kur iš dangaus nusileidęs angelas Dievo praskros jo krutinę, vieton širdies įdės jon žariją, o vieton ležiuvio — gudrios gyvatės geluonį ir palieps: „Eik, pažadink ir sutelk savo tautą.“

Tik dabar, po šešių ilgų svetimystės metų, sugrįžtant į žemę, kur dūmai ramiai pasikelia į mėlinas tėvynės padanges, Ulmanis ir vėl jaučiasi atgavęs ėrčią ir tikrąjį darbo lauką. Jis aiškiai mato visą latvių žemę ir žmones. Žemę, kur žmonės iš lieknų ir balų bėgdami, su užkariautos žemės sklipais slepiasi pakalnėse; mato laukus, kurie duoda menką derlių; tvartus, iš kurių pavasariais išeina sulisusios karvės; namus bei vargo ir neturto užguitus šių namų gyventojus; šeimas, kur niekad nesibaigia senosios ir naujosios kartos ginčiai. Jis atidengs ir parodys visiems latvių gyvenimo tikrovę. Vieną po kito jis aplankys visus valsčius ir lieps garsiai byloti tam, ką kiekvienas latvis savyje jaučia. Visos jo prakalbos bus dar negirdėtas atsisaukimas į latvių taurumą bei sveikąjį protą. Jis kvies juos sukilti prieš nerangumą ir apsileidimą, prieš pavydą ir šiaudadušystę, prieš visas jiems prikergtas ydas. Galop, jis pašauks juos sukilti prieš pačią gamtą ir sunkiuosius laikus. Jis apeliuos prie viso gero, prie begalinių senoviškųjų latvių sielos aukso grūdais pripiltų aruodų. Jis palieps tiems grūdams atgyti ir pasės juos atnaujintoj žemėj. Jis įkvėps šiems žmonėms toki pasitikėjimą savimi, kad jie tikrai biau-rėsis šliužais ir ims vaikščioti laisvų žmonių skambančiais žingsniais.

Lyg su sykiu norėdamas atiduoti visą, ką šešiais ištrėmimo metais jis liko skolingas latvių laukininkams, Ulmanis žengia tribūnon ir žmonės yra liūdininkai puikiausiam žmoniškos kalbos spėkų žaismui, žodžių, minčių ir jausmų gyvumui, o svarbiausia, kad jie tuose žodžiuose girdi ir mato, — lyg laumės juostą paky-

lančią, tuos visus žodžius jungiančią, — didelės laukininkų ateities misijos pranašystę.

Jo kalbos temos kasdienės ir paprastos — namai, tvartas, laukai, pievos. Bet gal ir tamstos esate matę ant vagos nutupusį vanagą, kuris, staiga pakilęs, — saulės spinduliuose mirgėdamas, — bematant pasiekia aukštybes. Ten, sparnus praskeidęs, jis lieka vienišas skrajoti tarp dangaus ir žemės, budriom akim sekdamas savo šešėlį upės ir ežero vadenyse iki, tiek pat staigiai, kaip pakilęs, jis galvotrukčiais puola žemyn, ir taip greit, kad jo paties nebesimato, bet girdisi vien skrodžiamo oro švilpimas. Netrukus jis ir vėl pasikelia, bet jo snape jau lankstosi sidrabruota žuvis...

Lygiai taip yra su Ulmaniu. Pradėdamas savo kalbas nuo laukų, tvartų ir gričių, jis minties greitumu apleidžia šias temas, kad pakilti iki aukščiausių tautos ir žmogaus reikalų, ir tik tada, kai klausytojai ima šiurpti šių regionų aukštybėse, jis žaibo greitumu sugrįžta į konkretų gyvenimą, nurodo kokią ypač reikšmingą pavyzdį, kad ir vėl pakilti į svaiginančias aukštybes.

Ši, pirmoji, sugrįžusio Ulmanio kalba buvo pirmoji nevien chronologiška prasme, bet dar ir ta prasme, kad laukininkai dar niekados nebuvo girdėję tiek ugninių vilčių, o svarbiausia, kad jie dar nebuvo girdėję žmogaus, kuris taip dideliai tikėtų jiems ir jų darbiui. Iki šiol veidrodyje jie matydavo tik patys savo veidą, bet dabar jie pamatė save ateities veidrodyje. Tiesa, tai buvo idealistinis matymo būdas, bet ne bergždžias ir nebeprasmis. Tai dabartis kokia ji atrodys po de-

šimties, dvidešimties ar šimto metų. Laukininkai žiūrėjo savo ateities veidrodin, kaip sužadėtinis į savo sužadėtinę, ir panorą ją išgyti. Jie panorą būti gražių namų, didelių bandų bei derlingų laukų savininkais. Taip besiklausydami Ulmanio žodžių, jie nēlauktai, lyg griausmą žiemos metu, išgirdo mīntį apie tai, kad latvių žemėje pridera tvarkytis tik patiems latviams, o dar toliau jie pradėjo nujausti jau ir laisvą bei vienbalsę Latviją dainuojant.

Tie, kurie susirinkiman būdavo atėję tik žemės ūkio klausimais surūpinti, iš pradžių jausdavosi lyg nusivylę, bet vėliau, kada kalbėtojas iš tribūnos juos nejučiom sužavėdavo, jie užmiršdavo laukus ir šlaitus, nes jo klausydami jie aiškiai girdėdavo vieną vyraujančią, pagrindinę gaidą: „Pirmiausia sukurkite sau laisvą Latviją, o tada visos likusios gerybės rasis savaime“.

Iš visų Latvijos pusių jį siekia ir šaukia, o jis, lyg žaisdamas, nuo 1913 m. lapkričio 28 d. iki tų pačių metų 23. gruodžio surengia paskaitas net aštuoniolikoje vietų, kur jo klausosi keli tūkstančiai žmonių. Nuo 1914 m. 23. sausio iki vasario pirmųjų dienų jis aplanko dešimtį valščių, nė sykio nepajauzdamas įkvėpimo atoslugi ir dvasios ar kūno nuovargi. Dabar jis įgyvendina dar Amerikoje priimtą pasiryžimą: „Aš būsiu priklausomas nuo savo valios.“

Žmonės jaučia jo nepaprastumą ir ten, kur tik jis šneka, jš visų pusių suvažiuoja klausytojai, ranka nuomodami visiems darbams. Labiausia jie stebisi jo prin-

cipų pastovumu. Sykių vaišėse, kada visi gerėjosi valgiais ir gėrimais apkrautu stalų, tūlas prašalietis išsitarė: „Kadgi ir spėka šito žmogaus — akimis matyti, rankomis lytėti, bet neragauti.“

Visas savo keliones jis panaudoja gilesniam laukininkų gyvenimo pažinimui, o ir jo atmintis tiek patvari, kad jis atmintinai žino kiekvieno valščiaus veiklesniųjų ūkininkų pavardes ir pažįsta juos iš matymo tarp tūkstančių kitų klausytojų. Tik jo atminties dėka radosi pagrindai būsiančiai ūkininkų sąjungai. Šie žmonės jam liko ištikimi iki galui, o vėliau šį tikėjimą iš tėvų paveldėjo ir jų vaikai. Dažnai būdavo svarbu ne jis pats, bet jo dvasia, kuriai tikėjo visi, kas mūsų civilizacijos pagrindų ieškojo kaime. Tai todėl, kad sykių toks jau yra visų didžiųjų gadynės pranokėjų likimas: jų ideja, kuri eina naikindama ir statydama, keršydama ir laimindama — yra galingesnė už patį asmenį, nes asmeniui mirštant pati mirtis atsiduoda jo idejos tarnystėn ir tęsia skaistymo darbą.

„Bet žmogus yra didelis, jei instinktas jį veda tada, kai likimas svetimą zaibą bruka jo rankon,“ šiuos dainiaus žodžius geriausiai galima pritaikinti Ulmaniui. Juk kiekvienas, kuris giminingas kokiam pagrindiniam elementui, instinktyviai nujaučia kame jį rasti. Užtvenkta upė pati suranda sau kelią į mares, iš ežero išmesta žuvis pati numano, kur yra gimtasis vanduo, o svetur ištremtas žmogus žino šalį, kur šneka jo gimtąja kalba. Tas pats yra su Ulmaniu. Iš laukininkų kilęs jis į laukininkus žiūri, išpėdamas juose tautos likimo lopšinę. Jis įtikina, įkvepia ir organizuoja,

visu savo kūnu nujauzdamas artimuosius įvykius, kurių jo protas dar nenumano, nes jo įtikinančioji galia glūdi jo instinktuose. Tiesa, protas gali būti didelis savo aiškume ir taikumo kūpinas arba nedoras, bet tik instinktas yra pastovus ir pergalingas, nes tik jame glūdi lemtingasis, neišvengiamasis būtinumas. Tai yra ta pirminė valia, kuri žolėms ir medžiams liepia augti tik tamtikrose vietose, nes jų šaknys nujaučia gilumoje esančią drėgmę. Taip pat ir Ulmanis linksta prie laukininkų, nes jis numano, kad šioje pusėje miega dar negimusi, bet gimianti valstybė.

Sunkieji metai.

Ulmanio veiklos originalumas tame, kad jis mokėjo didelį tautinį pakilimą lydintį patosą ir įkvėpimą jungti su kasdieniu darbu. Jo pasaulėžiūroje ir pievų tręšimas, ir gyvulių veislės pagerinimas visados buvo tamtikrame sąryšyje su idejiniu pasauliu. Kaip mažiausioje žolelėje ir sudėtingiausiam organizme jaučiamas giminingos gyvybės kvėpavimas, taip jau vienokis darbo principas jaučiamas nuo paprasčiausio laukų artojaus iki genijaus prakilnumu dvelkiančios kaktos. Toki pažiūra jam leido su nuoširdžiu entuziazmu kalbėti apie darbą, kurį inteligentai praeidavo pečiais krupčiodami. Jis mokėjo simboliškai žiūrėti į darbą, nes žinojo, kad paslaptis glūdi nevien po kiekvieno daikto išoriniu apdaru, bet ir po kiekvieno darbo išoriniu atlikimu. Jis matė nematomąjį, — veido prakaituose savo kasdienę duoną uždirbančiuosius apsupusįjį, — dieviškąjį prakilnumą.

Tai buvo naujas darbo supratimas, nepalyginamai prakilnesnis ir žmoniškesnis negu tas, kurį garsina socialistai ir išpažysta mieščionys. Socialistai darbą traktuoja materialistiškai ir nemato jame pereigos bei patarnavimo dvasios. Jie ir mieščionys išpažysta tik gamybą, bet Ulmaniui darbas yra dvasios pasireiškimas, o visokis doras uždarbiavimas lygus Kūrėjo gar-

binimui. Ar tai ardami, akėdami, ar sėdami visi latvių laukininkai susijungia lyg bendron maldon.

Bet latviams bedirbant savo ramųjį darbą, senoji žilutė, — liaudies daunų paukštis, — nutupė ant vartekšlio ir padainavo karo dainą. Didysis, skėtrusis, saulės spinduliais išvarstytasis darbo medis sudrebėjo nuo viršūnės iki pat šaknų, kaip dreba į šaknį pakirstas beržas. Visi ryšiai nutrūko, o latviškojo darbo staklėse gijos susidraikė.

„Ištisais metais aš klausiausi tautos staklių, paminių ir muštuvų kalbos,“ galvojo Ulmanis. „Žiūrėjau, kaip su kiekvienu stuktelėjimu audinys įvairėja. Tą audinį reikėjo pakloti ant kelio, kad juo eidama tauta galėtų nueiti pati į savo dangų. Bet dabar nytis reikės pertvarkyti ir paminas kitaip minti, kad išausti kitokis raštas. Juk dabar atėjo didysis laikas: vakarai išvaro rytus į jų rytinę pusę. Susiremia dviejų padangių skliaustai. Reikia rūpintis, kad jie nesugurintų mūsų. Mes turim būti atsargūs, protingi ir greitai. Reikia rūpintis, kad šioji žemė, kuri gundo dū priešus, neatitektų jiems, bet paliktų pati sau. Žemės valdyme mes esame vokiečių ipėdiniai ir turime elgtis taip, kaip elgėsi jie, kad įgyti teises ir didžiąją nepriklausomybės privilegiją. Bet dar netikrasis laikas, dar reikia palaukti, nors Žemgalėje girdimas kanuolių baubimas jau pranašauja imperijos galą.“

Karo audra iki galui atidarė žemgaliečių duris, susuko juos, kaip rudenio vėjas suka pageltusius lapus ir paskleido visais keliais.

Šią didžiąją tautos nelaimę Ulmanis jautė kaip savo asmenišką nelaimę. Bet jis nepasidėvė ir pradėjo kovoti su tokiu nuosakiu užsidegimu bei tragizmu, kad su sykiu žybtelėjo Mardeno žodžių amžinoji tiesa: „Ir patys dievai nežino nieko prakilnesnio už vyrą, kovojanti su savo nelaime.“

Jis jaučia, kaip auga jo dvasios sparnai ir jau numano juos besikilnojančią taip, kaip kilnoja ledai galingos pavasario sraumės judinami. Čia tikrai jis gali paleisti darban visas savo sielos jėgas: neapikantą prieš rusų administraciją ir atėjūnus, pasiaukavimą nukryžiuotos tautos labui ir visišką atsivėmimą džiaugiamosi latvių idejai.

Šios dienos nebeilgai reikėjo laukti. Ji atėjo, kai į padauguvį slenką keliai nebevaliojo priimti nė čia susigrūdusių žemgaliečių, nė jų gyvulių. Šalikelės prisipildė išgaišusiom karvėm, kiaulėm ir avelėm, bet kilometriniai dulkių debesys liūdijo šios gėdulo ir mirties lydimos eisenos begalybę. Tie, kurie spėjo persikelti per Dauguvą, sustojo ties Suntažiais, o todėl čia buvo tūkstančiai žmonių bei dešimtys tūkstančių gyvulių. Lauke, be užuovėjos, žmonės praleisdavo naktis ieškodami šilumos savo galvyjų pašonėse. Tai buvo begalinio vargo dienos, kurias kiekvienas atsimins iki grabo lentos.

Šis laikas, tai nebe agronominės pagalbos ir nebe naujų ūkininkavimo priemonių laikas, nes dabar patys žmonės reikalingi pagalbos. Ulmanis baigia „Žemės“ redagavimą, o ir „Baltijos laukininkas“ nustoja ejęs.

Dabar jis skuba ten, kur didžiausias vargas. Suntažiuose jis jau rekvizicinės komisijos pirmininkas. Čia visomis kūno ir dvasios jėgomis jis jaučiasi pašauktas slopinti tautos vargą. Per ištisas dienas ir savaites mato jį didelį bei petingą žmonių ir gyvulių maišatyje. Ūkininkai ir ūkininkės, tarnai bei tarnaitės kimba prie jo, kaip skestantis prie gelbstinčios valties. Visiems jis padeda. Savo valios jėga jis pašalina nuovargį, šypsena ir paguodos žodžiais sutvirtina aimanuojančius. Kai jam atrodo, kad jo padėjėjai nerangūs, jis pats eina gyvulių varytų. Joks darbas jo negązdina, o jo energija, entuziazmas ir atkaklumas užkrečia visus. Jis niekad nesibara, bet dirba ir visi jį seka. Jo darbo diena prasideda šesiomis ryto ir baigiasi devyniose vakaro, bet ir tai tik jo padėjėjų, bet ne jo paties darbo valandos. Po devynių jis užsidaro savo kambariui ir ruošia apyskaitas rytdienai. Jis dirba beveik neužmigdamas ir visus stebina jo begalinė ištvermė. Nematomos, tik jam vienam žinomos jėgos jam padeda ir stiprina jį. Tūkstančiams iš savo sodybų ištremtų žemgaliečių įkvėpia pasitikėjimą vieno žemgaliečio vyriškas ramumas. Tūla žemgalietė apie tai pasakoja: „Jei dabar, po tiekos metų, aš bandau atsiminti anuos laikus, tai Suntažiuose aš matau tik Ulmanį, kalbanti pabėgėlių pulkui žodžius, kuriuos visi nusinešė su savimi kaip brangią naštą.“

Bet čiagi su baime Ulmanis pastebi, kad Žemgalės pabėgėlius vylioja Rusijos laukų platybė, o todėl, — kai ūkininkės verkdamos atsisveikina su savo guotėmis, o ūkininkai su savo bėriais, lai dvasios turto vieton

pasiimtų su savimi gėla dušioje, bet vieton svietiškos mantos tik rišulį pažastin, — jis nebeiškenčia ir puola juos įkalbinėti, kad pasilikėtų Vidžemėje: „Jūs galite bujoti ir išlikti tik latviškoje žemėje stovėdami, nes rusams nerūpi jūsų nelaimė. Vidžemėje jūs būsite laimingesni, kad ir pelų duoną griauždami, neg Rusijos mėsos puodus tuštindami.“ Beje, jis mato, kad pabugę žmonės lygus pabugusiems paukščiams. Jis mato, kad vagonų vilkstinės rieda į rytus, nušinėsdamos tūkstančius brangių latviškų dūšių. Jos skrieja į Mirtupio pusę, kur niurusis valtininkas, — už perkėlimą gaudantis sausą duonos plutą, — jų jau laukia.

Žemgaliečiai yra augę savavališkoj puikybėje, o todėl dabar jiems nesmagu eiti priedieniais pas vidžemiečius. Bet pastarieji supranta, kad jie dabar yra padėties ponai ir niekinančiai žiūri į žemgaliečius. Iškyka didelis ginčias, galintis virsti dviejų latviškų šeimynų ginčiumi. Ulmaniui dreba širdis dėl žemgaliečių, bet dar labiau už latvių vienybę, o todėl 1917 m. balandžio 21 dienos „Lidume“ jis išlieja visą savo širdies nerimą po antrašte: „Darbininkų stoka ir Kurzės sveciai“, parašydamas ten ir šiuos įžymius žodžius: „Man lygiai brangūs ir Vidžemės ir Žemgalės laukai bei žmonės, bet aukščiau už viską stovi mūsų tautos vienybė ir jai mes tarnaujame. Šioje sunkioje mūsų gyvenimo valandoje, mes — jeigu mes teisingai ir protingai elgsimės, — parodysime savo tikrąją varšą, savo tikrąją kultūrą ir tautos meilę, arba patys sėvę pasmerksime. Dabar ne laikas rubliams gaudyti. Dabar mus visus sveria ir vertina ir galime būti tikri,

kad ateis diena, kur kiekvienas mūsu gaus tokį atpildą, kokio dabar jis vertas.“

Ulmanis supranta, kad žemgaliečiai be kasdienės duonos reikalingi dar ir dvasinio peno širdies bei dūšios sustiprinimui, kad gestanti viltis ir vėl suliepsnotų, nes tik tada viskas dingsta, kai dingsta viltis. Tuo tikslu jis organizuoja Valmieroj pabėgėlių vakarus, kur išlieja visą savo grožbylę nuo gimto žemės sklypo nuvarytiems bėgliams. Jis pasakoja jiems apie laisvos Latvijos nuostabią ateitį. Jos žvaigždė jau pakilusi, tik debesis ją dar užstoja. Ir visko, net savo šeimyninio židinio netekusieji žmonės, jos ieško ir randa ją savo sielos tamsoje. Ji jiems vadovavo ir nuvedė juos atgal, — per Gaują ir Dauguvą, — į gimtąją žemę. Tuo būdu jis stiprino tūkstančius žmonių, kurie, savo rėžtu, užkrėtė tikėjimu ir viltimis daugybe kitų. Ir dar ankščiau negu Latvijos velykiniai laikrodžiai ėmė garsinti atgimusią tiesą, šioji tiesa jau skambėte skambėjo prie visų latvių dvasios palangių.

Bet tai tik maža dalis dabartinio Ulmanio darbo. Jo veiklumas padaro jį Vidžemės širdimi ir iš jo išeina visi direktyviškieji nurodymai. Jis neužima jokios įžymios vietos. Organizacijų priešakyje yra kiti, bet iš jo išeina visi sumanymai. Ulmanis mato tautos vargą ir supranta, kad jos tolimesnė buitis pamesta likimo užmačių valiai. Bėglių padėtis sunki ir gresia badu. Jis galvoja: „Pagalba turi būti greita ir praktiška“. Todėl visur, kur tik įvyksta koki svarbesni pasitarimai,

ten dalyvauja ir Ulmanis su savo pasiūlymais turinčiais vieną aiškų tikslą: greičiausiai parūpinti bėgliams darbą ir duoną. Jis vyksta tolimon kelionėn į Rytinį Sibirą, kad atvežti Latvijon 75 vagonus avių. Bet pasinerdamas praktiškai darban jis neužmiršta ir ateities. Rūpindamasis, kad greičiau galima būtų atstatyti karo sunaikintas apygardas, jis organizuoja teliukų ir kitokių gyvulių prieaugulio supirkinėjimą minėtųjų apygardų reikalams ir dirba prie sumanymo, kuriuo būdu greičiausiai galima būtų sugrąžinti į normalias vėžes pakrikusįjį gyvenimą. Taip nuoširdžiai rūpindamasis laukininkų materialiniais reikalais, jis čiagi nenubosdamas jiems aiškina, kad didesnės pajamos, tai dar ne tikslas, tai tik priemonę kitų, svarbesnių reikalų patenkinimui.

Beje, bėglių šelpimo darbe nėra tikros sistemos, nes šelpimo darbas suskirstytas organizacijomis. Tai matydamas jis prieina išvadų, kad demokratiški principai, — norint gerai sutvarkyti šelpimo darbą ir jo organizaciją, — yra netikę. Rašydamas „Lidume“ apie belgų šelpimo organizacijos pavyzdingąjį darbą, jis baigdamas sako: „Tai pavyzdingiausia organizacija, su vienu — vienu, tinkamai įgaliuotu vyru, bet vyru, kuris yra tikras vyras savo vietoje.“

Tai pirmą sykį latviuose aiškiai išreikšta vadovybės mintis, kurios įgyvendinimui reikėjo dar septyniolikos metų. Ir tai natūralu ir suprantama. Juk kiekviena didelė asmenybė turinti savo tikslą ir sumanymus, anksti ar vėlai susiduria su negaluojančia aplinka ir

ateina iki perversmo minčių. Bet Ulmanio ideja buvo peranksti gimusi. Tolumoj jau girdėjosi demokratijos šarančių burzgas, žadėjęs išganyti žmones.

Šiuo laiku ima garsėti Valka, mažai žinomas latvių miestas. Į čia persikelia „Lidumo“ redakcija, čia atvykusi didžiuma latvių inteligentijos, į čia persikelia ir Ulmanis. Šis prie pat latvių sienos stovintis miestas yra lyg katedra, nuo kurios matosi visos latvių apylinkės. Kadangi dabar į Ulmanio rankas subėga visi praktiškojo gyvenimo siulai, tai nenuostabu, kad dabar kiekvieną dieną per „Lidumo“ skiltis jis leidžia pasaulin daug reikalingų ir būtinų nurodymų. Kur vien galima, jis parūpina bėgliams darbą, gan organizuotai, gan paskirai. Visa tai daroma be ypatingo triukšmo ir visiems tai naudinga.

Bet Ulmanis mato, kad ir tai dar neviskas, ką galima daryti bėglių labui. Žemė užtvynusi rusais ir svetimi įpročiai prilimpa bei trugdo latvių gyvenimo eigą. Jis nurodo iš čia gresianti pavojų ir šaukia šventai daboti namų ir šeimos židinio ugnį, kad neužpustų jos nešvarūs gadynės vėjai.

Jis nepraleidžia progos pakartoti, kad visos nedienos yra praeinančios, kad po audrų ir vėl spindi saulė. Todėl išanksto reikia rūpintis, kad padedant karo įrankius ir vėl galima būtų sugrįžti prie ramaus duonos darbo įrankių. Visom savo spėkom jis stengiasi, kad neužgriūtų duonos ir pašaro grūdų versmė, sena kaip pasaulio upių versmės, nes tik nuo saulės, duonos ir vandens klesti visokia gyvybė. Tai jo svar-

biausieji rūpeščiai ir, — nors dabar jau dunda visa vakarų padangė, — jis be perstogės šaukia, kad ir dabar privalu arti, sėti, piauti ir bandas gyti. Dar ir dabartiniame visuotino nerimo bei aliarmo laike jis rengia paskaitas apie gyvulių šėrimą, pievų ir dirvų tręšimą, žinodamas, kad pati amžybė dabar šiuos darbus apstojusi. Taip jis iškovoja žmonių atydą ir atkreipia ją nuo kintančio prie amžino, stiprindamas savo tautos dorovę ir nuolat ją skatindamas prie darbo, kad nesiduotų vylingų minčių pagundai. Visur, kur tik jis išeina kalbėti, jis sako: „Nebijokite! Tegu sėjikai reškūčiomis sėja grūdus ir šeimininkės rūpinasi, kad dvigubai padidėtų laukuose galvyjų bandos ir teliukų bliovimas. Jau arti valanda, kuri atidarys vartus į Kuržemę. Patys latviai turi rūpintis, kad anapus Daugavos ir vėl siubuočių sunkios varpos, o pakluonėmis aidėtų pieningų karvių baubimas.“

Jis giliai nujaučia rytojų, o todėl ir tada, kai visuose aplinkiniuose Lugažų aikštės namuose išgesta žyburiai, vienas langas šviečia dar ir po pusnakties. Ten, ant stalo sulinkęs, Karolis Ulmanis rašo projektus ir apyskaitas. Jam nėra laiko svajoti. Jis nori rytojų ir ateitį pagauti tvirtom rankom. Jis jau jaučia ją savo rankose. Visuose valščiuose dirba jo agronomai ir instruktoriai. Jie turi rūpintis agronomine pagalba, bet tirenybėje jie dirba visai kitokią darbą. Šnekėdami tūkstančiais ležiuviių, jie pasakoja žmonėms apie būsimą Latviją, apie krašto valdžios perėmimą į latvių rankas, apie ūkininkų svarbųjį vaidmenį būsimoj laisvoj Latvijoje. Apie juos spīēciasi visi

veikliausieji ūkininkai, o vakarais, kada jie susirenka pas vieną kurį ūkininką ir tariasi — Ulmanis nematomas yra su jais ir prie jų. Ulmanio dvasia jau pradėjusi savo kelionę po latvių sodybas.

Kvieslo balsas.

Vieną vasario vakarą, kada vos jaučiamas pavasaris dvelkė laukuose, Ulmanis gavo žinią apie revoliuciją Peterburge. Šioji žinia jį sujaudino iki dvasios gelmių. Kelias dienas jis skaitė vien telėgramas ir klausėsi, ką pasakojo iš Peterburgo sugrįžę. Kai visi džiaugėsi, kad perversmas įvyko be kraujo praliejimo, jis tarė: „Dar niekad ir nė viena revoliucija nesustojo prie pirmo akto. Kiekviena revoliucija lygi Šekspiro penkių veiksmų tragedijai. Ji baigiasi tik paskutiniajame veiksmė, kai aistra, kuri yra dramos spiruoklė, atsisuka iki galui ir užmuša visus veikiančiuosius asmenis. Revoliucijų aistra yra kova dėl valžios. Ją įgyti panorės visos klasės ir todėl mes būsimė liudininkai kovos, kur perversmo vaidylos nužudys vieni kitus, iki — galop — pergale vainikuosis tik viena kuri klasė. Tokis yra tragedijų logiškasis likimas.“

Bet taip jau negirdėta, kad nepakrikty kulys grįžti perkirtus. Karališkoji valdžia buvo tokia grįžtis, bet visi norėjo iš jos pasiliuosuoti. Dabar, šiai centrinei jėgai dingstant, rasis daug naujų centrų telkiančių giminingas jėgas. Tos jėgos — tai išsilaisvinusios tautos. Atseit, tai bus ir mūsų valanda. Dabar ir mes visus mūsų žemės reikalus turėsime paimti į savo rankas. Nuo vokiečių vyskupo Alberto gadynės dabar

tai pirmoji tokia galimybė latvių žemės žmonėms. Beje, dabar ir demokratijos išcentriškai veikiančius principus, kas savo esmėje yra dekompozicijos principai, mes turime remti visomis spėkomis, nes tai pagreitins mums naudingą Rusijos suskilimą. Atsipalaidojus nuo mūsų vyriausio tautinio priešo, mums beliks tik vienas mūsų priešas — Vokietija, kurią patys sąjungininkai pribaiigs. Toj valandoj latviai privalės pakelti savo balsą ir pareikšti teises į šią žemę, kurios vardas — Latvija. Bet dabar atiduokime visas savo spėkas mūsų pajėgų organizavimui.“ Taip galvodamas Ulmanis tęsia:

„Demokratiškieji principai, kuriuos paremdami mes remiam senosios Rusijos žlugimą, gali būti fatališki ir mums, nes jie vieton vieno centro sakurs daug centrų. Bet tuo tarpu jie tiek prigyję latvių vadovaujančios inteligentijos didžiumos sąmonėje, kad dabar bergždžia su jais kovoti. Mums belieka organizuoti reakciją, kuri formaliai likdama demokratijos rėmuose, savyje auklėtų autoritarinę ideją ir jos įgyvendinimo galimybes. Šioji reakcija, tai laukininkai, kas tūkstantmečiuose sukūrė Latviją. Juos ir reikia dėti Latvijos kūrimo pagrindan. Dabar turi prasidėti jų atgimimas. Tik jiems pasirašant į didžiąją latvių nepriklausomybės knygą, latvių žemė bus saugi visados. Tada šiam žaliajam, laukuose išaugsiančiam kalnui, nušilenks kalnai ir pakalnės.“

Taip, kaip karo metu civilinę aviaciją per vieną valandą galima pakeisti pavojingan padangių kreiserin, taip Ulmanis savo agronominės pagalbos tinklą

dabar pakeičia politinēn organizacijon. Tokiu būdu, — visai nelauktai, — per vieną dieną išauga jēga, kuri vienintēlē gali pasipriešinti socialdemokratų jēgai. 12 kovo, kai susirenka pirmoji žēmės saeima, Ulmanis sako prakalbą apie būsimuosius latvių reikalus. Jī išrenka krašto tarybon bežemių kūryjos atstovu, bet tuo netenka stebėtis. Juk jis pats bežemis, nes jam priklauso tik dvasinė ir politinė žemė — laukininkų jēga, nes jis yra pirmas, kurs perskaitė žēmės bibliją, nuo pat pasaulio prasidėjimo rašytą knygą.

Čia visų akys nukrypsta į Ulmanį ir Vidžemės Lai-
kinoji Žemės Taryba, balandžio 6 d. posėdyje jī vienbalsiai išrenka vicekomisaru. Po rinkimų, atsakydamas rinkikams, Ulmanis pareiškia, kad asmeniškai šios vietos negeidžia, bet jei sąlygos taip susidėję ir visuomenė nori — jis pareigas priima ir pasižada jas pildyti nesigailėdamas savo jėgų, ne savo asmeniškam, bet visuomenės labui. Tai pirmoji Ulmanio atsakingoji vieta, kuri, — išeidama anapus agronomijos sferų, — yra administratyviai politinė.

Žemės Laikinoji Taryba yra pirmasis latvių parlamentas. Čia pirmą sykį viešai svarstoma ir įgyja pilietinės teisės politinė pažiūra, kuri dvidešimtpenkius metus latviuose buvo nelegaliai garsinama. Ištisa generacija buvo išaugusi šios pažiūros unksmėje ir dabar ėmėsi ją įgyvendinti. Bet, — jeigu galima sakyti, — kad šioji ideja jau tada, kai jī buvo tik doktrinierių galvose, užkrėtė latvius moraliniais niežais, tai dabar jī pagimdė politinį sumburą, o su tuo ir prasideda visos latvių nelaimės. Tai pastebi ir „Lidums“ saky-

damas, kad Laikinojo Žemės Taryboje yra įvairių elementų, įvairių partijų atstovai. Tai jos silpnybė, o draug ir jėga...

Ulmanis nujaučia, kad dabartiniame nerimų laike šioji įstaiga ilgai negyvuos, juoba vyriausią vietą čia užima kraštutiniai ir su akcija susijusi reali jėga. Todėl visas savo spėkas jis naudoja laukininkų politiniam organizavimui ir mokymui. Visos jo mintys, viltys ir darbas, viskas, ką dabar jis manė daryti, pasireiškė viename didžiuliame akte. Šis aktas, tai Latvijos ūkininkų sąjungos įsteigimas 1917. m. balandžio 29 d. Šiai partijai teko didžiausias svarumas ir reikšmė politiniame latvių respublikos gyvenime. Ji prisiėmė atsakomybę, ji saugojo žemę nuo kairiųjų kraštutinių, ji susilaukė daug pergalių ir nepasisekimų, atoslugių ir pakilimų, iki — galop — baugindama ir pasiaukuodama ji nuvedė Latviją iki penkiolikto gegužės įvykių.

Ulmanis matė visas nuo rusų ir vokiečių Latvijai grėšiančias nedienas. Jis jautė jas arti, o todėl ir panaudojo visas jėgas ir sumanumą, kad juos atremti latvių vienybės jėga. Didžiausių pastangų dėka jam tikrai pasiseka vienai akimirksniui sujungti senąją latvių dvasią su tarptautiškuoju internacionalizmu. Vidžemio Laikinoji Žemės Taryba ir Bežemių Taryba susijungė. Beje, tai nebuvo darbo, bet rietenų sąjunga. Dar daug metų turėjo praeiti, iki atėjo vienas visomis teisėmis įgaliotas vyras.

Didžioji, Latviją ištikusi gadynė pareikalavo nelauktai galingo jėgų sukaupimo. Ulmanis, — įpratęs

visus sunkumus pakelti vienas, — ir dabar jų nevengė. Jis stovėjo tautinės akcijos pirmuose apkasuose. Bet, kad ir didele jo ištvermė, begalinis darbas ir jam liepia save jausti. Šešto gegužės „Lidums“ praneša: „Agronomas Ulmanis rimtai susirgęs. Gydytojų pareiškimas: jis tik po savaitės galės apleisti patalinę.“ Bet tai pasakyta tik latvių laukininkų nuraminimui. Liga, bene plaučių uždegimas, tiek įsigali, kad grėsia jo gyvybei. 10 gegužės „Lidums“ vėl rašo: „Agronomo Ulmanio liga aršėja. Vakar buvo gydytojų konsultavimas. Šiurį laukiama krizio.“

Bet ir gydyti Ulmanis nelengva buvo. Jis įpratęs kiekvieną švystelėjusią mintį negaištant konkretizuoti, bet jo galva dabar veikė dvigubu sparumu. Jis žinojo, kad yra atitrauktas darbui pačiame darbymečio užsidedime, o todėl, — kad nesutrugdyti darbo pirmynneigos didžiausio pakilimo metu, — jis priima redaktorių Nuonacą, klausosi jo informacijų apie partijos organizavimosi darbą, daro pastabas, duoda patarimus ir įsakymus. Savimi jis pasitiki labiau negu gydytojų patarimais. Pats savo valios jėga jis įtikina save, kad turi gyventi, kad privalo nugalėti ligą. Tai buvo nuožmi gamtos ir žmogaus valios galybių dvikova, iki, — galop, — 17 birželio „Lidume“ ir vėl pasirodo žinia: „Agronomo Ulmanio sveikata žymiai gerėja. Vakar ligonis jau bandė apleisti patalinę ir porą valandų galėjo pasėdėti kėdėje.“

Savo vienišoj dvikovoj Ulmanis nugalėjo, bet daugelis įvykių, kurių dalininku jis norėjo būti, praėjo be jo. Bet ir čia, kaip turtų dievas Plutus viską pa-

verčia auksu, taip Ulmanis savo ligos dienas pavertė aukso mintimis. Būdamas ligonio patale jis matė, kad įvykiai užgriūva latvius lyg dideli vandenys ir savo valtį dabar jie turėjo vairuoti taip, kad ji neapvirstų, bet pasiektų laisvės krantus. Ledai milžiniškajam Rusijos liekne ėmė tirpti ir nuo mažiausio stuktelių rusų frontas griūvo, lyg kinvarpų suėsta siena, bet vokiečiai pergalingai kovėsi vakaruos bei rytuose. Tai mantant daugkam suslugo dūšia, bet Ulmanis savo sielos gelmėse vis dar popino pergalės iliuziją. Jam nebuvo jokių davinių, bet pergalei jis tikėjo taip, kaip tiki rytą išaušiant. Jam tai buvo neginčijama tiesa, tiek aiški, kad galvoti apie tai būtų bergždžias darbas.

Beje, ir jis pabugo, bet jį baugino nesandari latvių dvasia, pergreitas pasitikėjimas, karveliškasis latvių protas. Tai tvirtino matomieji simptomai, nes dabar, kai buvo perplėštas didysis, latvių medį apsupusis tinklas — šio medžio paukščių pulkas pakilo ir dingo padangėse. Koki jėga juos besugrąžins čia sukti gūžtas?

Bet jis nenusiminė. Jis ėmė galvoti: „Tie visi nuskridusieji — partijų ir grupių steigėjai — tai inteligentai, kurie niekad neišmoks eiti į koją su kitais, nemoką statyti, tik kritikuoti prate, visur iešką peno savo amžinai išalkusiai savigarbai. Bet taip jau yra, kad nuolatos ošia tik viršūnės, bet po šakom vyrauja tyla. O tos pošakės, tai laukininkai, kuriuos žemės darbas paženklinęs klusnumu. Todėl jie, laukininkai, yra tikroji ir nenugalimoji tautinės politikos falanga.

Įvyksta Ukininkų Sąjungos kongresas, bet Ulma-

nis dar negali jame dalyvauti. Čia priimtai politinei rezoliucijai, kad: „Latvija turi būti demokratiškai besitvarkantis, nepriklausomas politiškas vienetas Rusijos respublikoje“ — neturi jokios reikšmės, nes Rusija svirdinėja ir griūva, bet Vokietija pergalingai žygiuoja pirmyn.

Sekant šiuo ūk. sąjungos kongreso nutarimu, sąjungos centro biuro būstinė turi būti perkelta į Rygą, kad geriau galėtų vadovauti būsiantiems rinkimams. Tikrenybėje čia kitokios priežastys Juodasis debesis, kurio šešėlis visą laiką riogsojo virš Rygos ir Dauguvos krantų — pradėjo judėti, o milžiniška kano nadė Iškilėje jau pranešė vokiečių atvykimą į tą vietą, kur pirmą sykį jie įžengė į latvių žemę prieš kelis šimtus metų. Tie, kurie žinojo tikrąją padėtį fronte, suprato, kad jau nuo pirmo sekančio smūgio frontas iškriks, o todėl reikėjo pagalvoti apie Rygoje paliekančius latvius, reikėjo skydininko ir skydo, kuriuo juos ginti. O čia tai ir nebuvo už Ulmanį geresnio žmogaus. Tiesa, Rygoje buvo daug latvių, kuriuos vokiečiai išklausytų, bet jie buvo prielankūs vokiečiams. Juose valdė senosios Rygos dvasia, ir dar taip dideliai, kad buvo vokiškai paveikusi net į jų išvaizdą. Bet Ulmanis buvo kitokios mosties. Jį formavo ir grūdino Latvijos laukų vėjai, o todėl jis buvo toks ir ne kitoks. Jame buvo latvių laukininkų ydos, bet jame gi buvo ir jų privalumai, kurie dabar susisuko į vieną protingą kamuolį, atstovavusi visai latviškajai nuovokai. Ir tik todėl tada, kai žmonės iš Rygos bėgo lyg vėjo nešami lapai, Ulmanis, o ne kitas, buvo dele-

guotas į pačią priešų stovyklą. Čia pirmą sykį nusižemina partijų užmačios ir nugali tautos reikalai. 18 rugpiučio „Lidums“ praneša:

„Vidžemio gubernijos vicekomisaras agronomas Ulmanis šįryt išvyko į savo paskyrimo vietą Rygon.“

Nutilus paskutiniems griausmams, susprogdinusiems geležinius tiltus bei municijos sandėlius, vėjui nupūtus į šalį degančių namų dūmus — Rygon išgygiavo vokiečiai. Draug su jais nugalėtojai pasijuto ir visi tie, kurie buvusios valdžios buvo priversti tylėti. Dabar jie pakėlė galvas ir prabilo. Čia gi jie atsiminė visas savo klaidas, kurių dėka ši žemė dar nebuvo virtusi visiška vokiečių žeme. Jie atsiminė tas aukštybes, kokiose iki šiol buvo gyvenę, nė nejausdami, kad apačioje kristalizuojasi tauta, kuri sykį pareikš savo teises. Bet jie matė, kad ji išaugusi ir sustiprėjusi ant žemės stovėdama, o todėl dabar kėsinosi ištraukti jai iš po kojų šį amžinąjį pagrindą. Tūkstančiai latvių nušiuirpo apie tai manydami, bet Ulmanis atsargiai stebėjo tautos likimo žvaigždę. Būdamas tikras Latvijos žvaigždžių astronomas, jis matė, kad begalybėje, kur pasikeičia likimo keliai, nieko blogo nematyti, išskyrus juodą šešėlį, kuriuo jo tautos žvaigždes buvo apleidęs kažkoks didelis bei tamsus, praeinantis kūnas. Jis žiūrėjo, skaičiavo ir ten, kur kiti jau buvo linkę pačią prapultį išvysti, jis matė tik sutemimą, bet tamsos karalystė neamžina...

Jis mąstė: „Vokiečiai neužkariautojai, nors dabar jie apeina žemių žemes. Jie lygūs šėlstančiai gamtos jėgai, kaip antai vaduo arba ugnikalnis. Jie sukaupę

savyje didelę galybę, kuri dabar vulkaniškai išsilaužia iš savo ribų užtvindama visą Europą. Bet šis mūžiniškasis potviris ilgai netruks ir sugrįš į savo vagą, nes pastovumo ženklą turi tik rami tekmė.“

Rygoje Ulmanis prisijungė demokratiniam blokui, nes tie, kurie vadinosi senmieščionimis, buvo neištikimi latvių bylai. Kaip šio bloko pirmininkas, jis, kitiems asistuojant, pradeda derybas su vokiečiais už latvių teises. Bet tai nieko gero nežada, nes vokiečiai turi visai kitokį tikslą. Nugalėtojai su nugalėtais nesiginčija, ir nesitaria, bet paliepia.

Tai suprasdamas, Ulmanis ir čia, prieš uždėjus Rygoj, pradeda konkretų matomos naudos darbą, nes latvių bėglių padėtis yra sunki. Brangias latvių gyvybės jis nori išgelbėti ateičiai, todėl negaišdamas ima dirbti, tegu nukreipti badą nuo didelių ir nuo mažųjų. Jo pastangomis Rygoje įsisteigia Latvių Pagalbos Komitetas telkiantis apie save vargo užguitus tautiečių vaikus, išrūpinant jiems duoną ir mokslą. Jis šios draugijos viceprezidentas. Kur ir kaip galėdamas jis padeda gan žodžiais, gan darbais, ragindamas ir nurodydamas į jam vienam matomąją aušros pašvaistę. Jo tikėjimas buvo tiek didelis, kad visi ėmė į jį žiūrėti ir matyti aušrą vakaruose, anapus apkasais išvagotų Francijos karo laukų. Bet Ulmanis ir dabar veikė, kaip buvo įpratęs veikti dar rusų laikais: agronominių lekcijų priedangoje jis skelbė Latvijos nepriklausomybės idėją. Ši faktą labai gražiai atpasakoja poetė Anna Brigaderė, vokiečių okupacijos metu irgi gyvenusį Rygoje.

„Tą žiemą sutikau tautietį, man patarusį lankyti agronomines lekcijas. Aš nustebau, nes kas gi ten gali mane įdomauti? Na, nueiki ir pasiklausyki. Tamsta nesigailėsi. Tai kas gi ten yra? Ten yra tulas tikintis Latvijai ir auginantis būsimuosius piliečius. — Nuėjau į paskaitą. Nedidelėj, bet pilnutėlėje salėje kalbėjo Karolis Uulmanis apie kažkokią žemės ūkio srytį, gal kiaulininkystę. To neatsimenu, nes klausiausi visai kitokios paskaitos, paskaitos apie politinį galvojimą ir jaunąją Latviją. Taip tai tęsėsi iki atėjo vokiečių šnipas, kurio atėjimą iš nuošalaus salės kampo lektoriui pranešė sutartu ženklu. Jis jį priėmė vos jaučiama ironija, nukrypdamas į paskaitos programinę dalį. Iš daugelio žodžių girdėjau: Mes turin teisę į savo žemę, į savo valstybę. Tik norėkime ją įgyti, o įgysime, ir joks velnias nebegalės jos mums atimti. Savo valia ir drąsa mes ją įgysime, savo darbu ją pastatysime. — Tai buvo taip gudriai pasakyta, ne tiesiog, ne aiškiais žodžiais, bet taip aiškiai ir su tokiu įkvėpimu ir įsitikinimu, kad nenorom radosi mintis, būk šiam vyrui, čia skaitančiam agronomines paskaitas, yra žinomos kažkokios stebuklingos jėgos, kurių prisireikus, reikia tik pirštu į jas pamoti. Jis žinojo kelią į tautinių jėgų versmės gilybes, o beto mokėjo ir kitus užkrėsti savo pažiūrom bei įsitikinimais.“

Sukeltį savo jėgų maksimumą tada, kada jas engia — tai Uulmanio asmenybės pagrindinis bruožas. Taip jis elgiasi ir dabar, kai vokiškieji okupantai nori numarinti latvius, juos pavaliai slopindami. Dabar vienintelis latviams dar leistas savarankumas, tai latvių savi-

šalpos komiteto įsteigimas, kuris prisiėmė sau rūpestį visų vargstančiųjų vaikais ir nelaimėmis. Bet greta savo tiesioginių uždavinių komitetas dirbo ir ateitin nukreiptą darbą — Latvijos valstybės propagandavimo darbą mieste ir sodžiuje. Šiame darbe Ulmanis mokėjo padidinti ir praplatinti savo asmenybę. Jam buvo šimtai ausų, kurios atydžiai klausėsi, ką šneka savin pasislėpusieji latvių žmonės. Jis norėjo žinoti ar šventoji laisvės ugnis teberusvena latvių sielos pelenuose, norejo girdėti senai pažįstomą žemės balsą. Tuo tikslu jis pasigauna savo talkininkų, kurie nevien klausosi ir seka, bet taip jau ragina, pasakoja ir naują viltį uždega, žinodami, kad ji gali įveikti ir dvasios ir kūno silpnybę. Jie pakrinka po visą Vidžemę ir Kuržemę, jie eina nuo sodybos į sodybą, kad paruošti kelią tam, kas turėjo ateiti. Bet Ulmanis mano:

„Mus apnyks vylingais pažadais, mus bandys surišti prie rankų ir prie kojų, geru ir piktuojų, bet mes neprivalome pasiduoti jokiai pagundai. Kaip atkakli yra ta žemė, kurioje mes gyvenam, taip atkaklūs turime likti ir mes, ir eiti tik ten, kur mūsų žvaigždė mus šaukia. Reikia tik ištersmės, nes dabartinėj valandoj tai svarbiausia. Gi, jei vietiniams vokiečiams ir okupantams atrodo, kad jie jau stovi prie savo tikslo, tai tiek pat arti prie savo tikslo stovime ir mes. Tai ypač svarbu dar ir todėl, kad šioki proga yra pirmoji latvių istorijoje. Esu apskaičiavęs ir aiškiai matau, kad mūsų likimas krypta į geruosius žvaigždynus. Apsupti didžiųjų tautų mes turime likti pastovia žvaigžde Europos politiniame danguje. Įvairūs Pilarai Pilhavai gali

mus vylioti į personalinę ūniją su vokiečiais, bet greit mes išvysime, kad nebus nė personos, nė unijos, bet būsime tik mes ir laisvė.“

Visą šį laiką Ulmanis yra atitrūkęs nuo savo senosios darbo vietos Valkoje. Tik 9 balandžio 1918 m. „Lidume“ ir vėl pasirodo jo raštas-atsišaukimas: „Prasymas latvių laukininkėms ir laukininkams:

„Gal svarbiausia, ką pereiną žiemą Rygoj įsisteigusis Latvių Bėglių Šelpimo Komitetas paspėjo nuveikti, tai nepasiturinčių mokinių šelpimas, gan mokslapiniginiais, gan maisto ir buto aprūpinimu. Komiteto mergaičių bendrabutyje gyveno kelios dešimtys mokinių. Vienos jų šią vasarą mokslus jau baigę, kitos nebegali jų tęsti. Dabar jos turi surasti sau darbą ir mielu noru dirbtų laukuose ūkio darbus. Tolygiose sąlygose esą jaunuoliai taip jau yra pareiškę, kad sekancią vasarą nori dirbti ir gyventi kaime. Belieka rasti vietas, kur jie naudingai galėtų panaudoti savo jėgas. Čia gera proga pasireikšti mūsų laukininkų nuoširdumui, nors kalbantieji jaunuoliai ir nėra išstvermingiausi laukų darbininkai, bet galiu užtikrinti, kad su didžiausiu džiaugsmu jie imsis kiekvieno jiems pajėgaus darbo. Didelio uždarbio jie nesitiki, nes jiems svarbu po sunkios žiemos praleisti vasarą laukuose, prie gerų bei nuoširdžių žmonių, kur jie galėtų jaustis lyg vienos šeimos nariai.

Aš prašau visus tuos, kurie manęs dar neužmiršo, negaištant atsiliiepti į šį atsišaukimą, raštu ar žodžiu pranešant savo sutikimą priimti šiai vasarai pas save po vieną jaunuolį ar jaunuolę. Su pasiūlymais ga-

lite kreiptis į „Lidumo“ redakciją Valkoje, arba į Baltijos laukininkų draugiją Valmieroje. Savo pritarimu jūs įrodysite, kad esate tie patys, senieji.

Agronomas K. Ulmanis,

Latvių savišalpės komiteto vicepirmininkas.

Ir taip visados Ulmanis lieka ištikiamas savo veikimo būdai. Jis žino, kad dvigubai duoda, kas greit duoda. Taip elgdamies jis išgelbėjo daug žmonių — būsimųjų Latvijos šeimininkų, šeimininkių, ir būsimu valstybės aprato tarnautojų.

Visą rudenį ir žiemą, iki Ulmanis šaukdamas ir ragindamas veikė Rygoje, šiaurės Vidžemėje siautė begalinis vargas. Bolševikai niokojo pasitraukdami, bet vokiečiai savo pergalę ženklino naujais plėšimas ir sauvale. Į vidžemiečius tai paveikė taip, kad jie nieko ir žinot nebenorėjo, bet susiguožė savo pastogėse ir gyveno visai saužin, besirūpindami tik savo kasdiene duona ir gyvybe. Visas senasis smagumas buvo dingęs, arba kažkur giliai pasislėpęs.

Atvykęs Valmieron Ulmanis visą tai matė, įvertino ir negaišdamas pradėjo kovą su priešu, kurį nugalėti buvo sunkiau už kitus, nes tai buvo kova su nusivylusių žmonių susnūdimu. Čia reikėjo įžiebtį naują ugnį, atnaujinti nutrukusius santykius, surišti namus su namais patriotizmo siūlais bei organizuoti puolimo ir pergalės signalizaciją. Tai buvo sunkus uždavinys, o ypač priešo užimtoje žemėje. Prisilaikydamas didžiausio atsargumo Ulmanis ėmėsi darbo. Įvyksta ūkininkų sąjungos ir tarybos posėdžiai, kur vienbalsiai nutaria kultūrinio veikimo priedangoje atnaujinti

ir politinį veikimą. Žadinant žmonėse susidomėjimą menu, rašyba ir mokslais, norima buvo pažadinti jų dvasią naujam darbui.

Gegužės mėnesyje Rygoje įvykusiame Laukininkų centro draugijos visuotiniame narių susirinkime Ulmanis vienbalsiai išrenkamas draugijos sekretoriumi ir Baltijos laukininko redaktoriumi. Dabar, kaip ir prieš daugelį metų, jis vėl pasijuto į savo senąsias pravėžas ir senąją darbo srytį sugrįžęs, kur ir vėl jį apsupo didelis ir senas laukininkų pasaulis. Beje, daug laiko praėjo neturint tiesioginės galimybės su jais pasitarti. Ar jie būtų jį užmiršę?

Užtat dabar jis ir vėl pradeda betarpiškai rašyt ir kalbėti su savo laukininkais, ir visame, ką dabar jis sako, jau numanomi ateities tirpuliai. Kiekviename žodyje jau skamba laisvoji ateities žemė, kuri netrukus turės pakilti iš nežinios gelmių. Organizuojant dabartį — kovoti dėl ateities, tai jau iš seno buvo Ulmanio privilegija, nes ateityje jis jautė savo ir savo tautos medžio didžiausią išsišakojimą. Dabar jo pirmasis viešumon leidžiamas darbas, tai atsišaukimas į valstiečius:

„Dabartinėse sąlygose mes nebepivalome naudotis senais receptais. Reikia prisitaikinti prie naujų reikalavimų, atsižadėti nuo bergždžių svajonių ir atidžiau dirstelėti į mūsų pačių sodybosė paslėptus turtus. Bet svarbiausia yra tai, kad dabartiniam sunkiajam, pereinanam laikui latvių laukininkas turi išsilaikyti savo pozicijose, savo žemėje, nes ji bus priemonė įgyti ir daug kitų, kaip duona būtinų, dalykų.“

Bet kas tai do dalykai kuriuos Ulmanis stato greta su didžiosios žmonių maldos žodžiais: „Duok mums duoną kasdienę“? Jis aiškiai nepasako, bet liepia nujausti, kad tai latvių valstybė ir latvių laisvė, kurios reikia siekti. Šiems dalykams seka visi likusieji — mokslai bei menas, grūdų pilnos apyrbės ir krosnys, kuriose kepa rusvą ir baltą duoną. Ją džiaugsmingai ir skalsiai valgys tik tada, jei ji bus laisvos tautos kepta ir laisvuose laukuose augusi. Todėl Ulmanis nenuvargdamas įtikinėja, kad latviai tik tada pajaus darbo ir duonos įstabumą, kai bus nepriklausomos valstybės piliečiai.

Ulmaniui, kaip Laukininkų centro draugijos sekretoriui, Rygoje prieinamas visas šios draugijos organizacinis aparatas ir jos veikėjų tinklas, apimantis visą Vidžemį. Ten yra daug agronomų ir instruktorių, su kuriais jis dirbęs jau nuo 1905 m. ir bėglių laikais. Dabar jis jiems liepia daryti kitokius darbus ir mąstyti kitokias dūmas — jie virsta Latvijos nepriklausomybės agitatoriais.

Pirmą birželio, kad visus šiuos darbus geriau nuveikti, draugijos centro biuras ir „Baltijos Laukininko“ redakcija draug su visom likusiom draugijos sekcijomis persikelia į Priekulius prie Cėsų. Čia Ulmanis jau visai laukuose. Baltų žirgu kinkytuose ratuose jis kiekvieną dieną matyti nuo Priekulių į Cėsis įvairais reikalais bevažiuojant. Jo agitatoriškasis talentas dabar ir vėl paleistas darban, o jo dabartinė tarnystė daug prakilnesnė, negu visos iki šiol buvusios. Jis, kad ir šneka ūkiškais klausimais, bet nė jis pats, nė

klausytojai dabar benorėjo apie tai ką girdėti, matydami padangėje pasikeliant visai kitokius klausimus. Visi žmonės dabar su ypatingu užsidegimu skaitė „Lidume“ tik vokiečių generalinio štabo pranešimus ir jau girdėjo juose vokiečių fronto braškėjimą. Pamažu krypo ir lūžo visi ramsčiai, bet vokiečiai vis dar sielojosi sukurti jungtines Baltijos vokiečių valstybes. Ulmanui, kad ir nuo pačios gamtos duotas geras klausas, regėjimas bei intuityvus visų dalykų nujautimas — tai vistik dabar šios jo ypatybės dar pasidvejinio. Su didžiausia atida jis stebėjo visą, kas dėjosi jo aplinkoj ir tolimam Francijos fronte bei pačioj Vokietijoje.

Bet tai dar nevisas anametinis Ulmanio darbas. Buvo ir dar kaikas, liets gyvenimą ir gyvenimo reikalus. Tai būtinas reikalas mažinti tautos kančias. Tiesa, karas jau buvo pasibaigęs ir Latvijos sienose vieną akimirką vyravo ramybė, bet tai buvo kapų ramybė. Baisiausias vargas niokojo Dauguvos pakrantes ir bėglius neturinčius kur galvą priglauti.

Ulmanio pastangų dėka įsisteigia „Latvių val. tiečių pašalpos komitetas“, o jis pats yra šioje organizacijoje vyraujantis asmuo. Jo išplatinamų atsisaukimų stilius užkrečia nepamėgdžiojamai nuoširdžiu tikrumu. Skaitydamas juos jauti lyg gyvą žaizdą:

„Latvijoje yra žmonių, kurie neturi ką valgyti; Latvijoje yra motinos, kurių širdys apibėga krauju, kai neturi kuo pasotinti verkiančiuosius; Latvijoje yra vyrai, kurie nori dirbti savo gimtajame krašte, bet čia neranda sau darbo! Pagalbon turi skubėti visa visuomenė, visa latvių tauta, nuo mažiausio rankpelnio iki

didžiausio turtuolio-piniguočio, bet pirmon galvon latvių laukininkai, nes tie, kurie kenčia, yra laukininkų kelmo žmonės...“

Bet, — okupacinei valdžiai trukdant, — pradėtoji maisto produktų rinkliava ar tai pasivėlavo, ar nepasiteisino ir Ulmanis antru syk eina į visus vidžemiečius prašydamas: „Jei kiekvienas ūkis pagalbai skirtų tik po 30—40 svarų grūdų ar miltų, tai visi Rygos išalkusieji nebejaustų bado iki naujam derliui. Priimkite šį prašymą ar vardan labdarybės, ar kaip pareigą padėti mūsų seserims ir broliams, bet atidarykite savo širdis, savo rankas ir svirnus.“

Taip atkakliai ir be perstogės dirbant bei barškinant prie visų latvių durų, Ulmaniui pasiseka sumažinti tautos vargą, bet tada kiti, dar svarbesni reikalai, — lyg didelės tragedijos paskutinis veiksmas, — pagauna visus jo protus ir atidą. Šiuos įvykius — ir kvėpuoti nedrysdamas — seka nevien Ulmanis, bet ir visa latvių tauta, iki — galop — prisipildo seniai širdies krauju popinta svajonė: pergalėm garsus vokiečių frontas sudreba ir ima trauktis atgal. Tūkstančiai kanuolių ir kulkosvydžių patenka į sąjungininkų rankas, o latviai jau belaukia paskutinės žinios. Dabar jau niekas su vokiečių okupacine valdžia nebesiskaito ir drąsiai jiems žiūri į akis. Telegrafas praneša revoliuciją Vokietijoje, o dar kelioms dienoms praslinkus pasigirsta ir lauktoji žinia: vokiečiai prašo paliaubų! O čia ir prasideda tikras ledų ėjimas visose politinėse upėse. Subruzdą ir visa latvių tauta nuo pat viršūnių iki pagrindų. Dabar Ulmanis ir vėl pažiūrėjo dangun,

o draug su juo ir visi ištikimieji latviai. Jo apyskaitų būta tikrų. Tai buvo tik užtemimas, o ne pražūtis. Dabar jau visi matė nutolstant juodąjį šešėlį ir latvių žvaigždyne žmonės išvydo dar nematytą žvaigždę. Tik liaudies dainų dainiai, piemenys, artojai bei naktigoniai, kurie naktį pasilieka lauke, dar nešiojo savyje nuo nebeatmenamų bočių paveldėtą tos žvaigždės išvaizdą, jos atmintį. Beje, daug metų parslinko ir niekas nesulaukė jos tekant. Tik dabar visi ją pamatė langun pasikeliančią, visuose latvių ežeruose ir upėse spindinčią, visų latvių languose mirgančią.

Beje, toji lopšinė, kurioje buvo lemta gimti Latvijos valstybei, dar nebuvo vieningos tautinės pažiūros lopšinė. Jau tada, jau pat pradžioje, — numanydamas auką, — pakėlė savo galvą dar nevisai susigūžėjęs, dar ne visom savo galvom apaugęs partijų baubas. Bet auka, kuri vadinosi Latvija, buvo dar pernėlyg jaunutė, kad ją užpulti. Dar reikėjo leisti jai augti, kad užpuolus būtų kuo pasinaudoti. Ten buvo demokratiškasis blokas pilnas abiem kojom šlubuojančių žmonių, buvo tarp demokratinio bloko ir komunistų svyruoją socialistai, buvo ten ir laikinoji tautinė taryba, ir buvo ten, galop, ir ūkininkų sąjunga, vienintėlė iš tautos širdies išskilusi jėga. Išskyrus šią pastarąją, visos šios jėgos ginčijo tarpusavius ginčius, o tai buvo būsimų nesuskaitomų ir begalinių ginčių pradžia. Ginčijosi ne principiniais, bet vietų ir įtakos klausimais. Šios jėgos jau buvo ant scenos, o publika — tai tauta — neramiai trepsėjo kojomis. Radosi įspūdis, kad tie, kurie turėjo prisiimti vadovybę ir iniciatyvą —

patys jos neturi ir bergždžiai naudoja tautos pasitikėjimą. Nuaidėjo Vilsono keturiolika punktų ir sparnuotas Klemanso posakis apie lenciūgus, kurie nukrinta prie išlaisvintų tautų pakojės. Aplinkui, lyg salos vandenyne po didelio žemės drebėjimo, — ėmė iš istorijos bedugnių kilti naujos valstybės, tik latviai, pradėję ginčius, gaišinosi. Čia ir vėl reikėjo pasirodyti Ulmanui.

Penkiolikto gruodžio, Valkoje, jis šaukia posėdin ūkininkų sąjungos valdybos ir tarybos narius, kad jo laukininkai jam įteiktų įgaliavimą, kur juodu ant balto būtų parašyta, kad visokis susivienijimo gaišinimas yra tautinis nusizengimas, kad reikia negaištant ir vievingai stoti darban. Nuo šios valandos Latvijos istorijos kryžkelių vėjai pagauna ir pakelia Ulmanį visų aukščiausiai. Nuo šiol jis pastoja tautos likimo žmogumi. Jis ars gilią vagą, kuri sustos tik prie karsto, o jo žodžių klausysis ir mokinsis tūkstančiai. Jo šypsnyš įkvėps viltį, bet jo pavargusis veidas — rūpestį, nes jis krikštysis tautos dvasios ugnimi ir tik vardan jos jis eis pirmyn.

Susirinkime jis sako prakalbą ir, kad ir šneka nedideliame delegatų skaičiui, bet kiekvienas klausantysis jaučia, kad jis šneka dviems milijonams latvių, kuriuos nori pažadinti kovon už šventą reikalą. Kiekvienas jo žodis yra liepsna, kiekvienas jo atsikvėpimas klausytojų veidus ir galvas kaitinanti liepsna. Dar niekad iki šiol jis nebuvo taip aukštai pakilęs, kaip dabar, kur jo įkvėpimas lygus įsakymui. Visi žino, kad dabar įsako ne jis, bet gimtoji žemė ir žmonės, kuriuose jis padauginęs save tūkstančiais sykių. Išskyrus vieną,

visi likusieji vienbalsiai pritaria jo šūkiui: — Latvija yra laisva ir nepriklausoma valstybė tarptautinėj valstybių šeimoj!

Gavęs reikalingąjį vienyjimosi įsakymą, Ulmanis su 13 laukininkų atstovų vyksta į Rygą. Laukų dvasios apipūsti vyrai turi būti lyg žaslai, kurie suvaldytų į visas puses skriejančius partijų atstovus. Galbūt, kad ir partininkai, išgirdę šūkį: — Taip nori žemė! — nusileis savo reikalavimuose. Nes kas gi yra žemė? Tai ta pati tėvynė, kurios meile visi taip mėgsta didžiūotis.

Tik su dideliu vargu, tik raginant, gėdinant ir gądinant, galop Ulmaniai pasiseka sąjungti visų esamų pažiūrų grupes Tautos Tarybon. Į visas šalis besiveržią bėgikai liko sukinkyti į vienus ratus. Bet daugiaprotė Tautos Taryba buvo tik išorinis, jau trisdešimtis metų latviuose vykusio vystymosi pasireiškimas. Jis rėmėsi tuo, kad, — duodant vietą Tautos Atstovybėje visų pažiūrų grupėms, — galima pasiekti aukščiausį teisingumo, laisvės ir padarumo laipsnį. Tokis manymas anuo laiku dar buvo tikras, nes niekas tada dar nenumanė melo, ką slepia savyje demokratijos sąvoka. Antra vertus, tada visus jaudino valandos didybė ir niekas nedrįso tam prieštarauti, nes tai buvo mirksnis, kuris visuose pažadino jų geriausius jausmus.

Pažiūrėti ramus, bet dvasioje giliai susijaulinęs buvo Ulmanis 17 gruodžio vakarą, kai Amatininkų salėje ėmė rinktis atstovai į steigiamąjį Tautos Tarybos posėdį. Kai platforma buvo suderinta ir visos pastabos baigtos, dienotvarkėn pakilo valdžios klausimas ir visi

atsiminė, kaip aistringai ir asketiškai jis buvo dirbęs, lyg deganti sakuotį nešdamas rankoje savo tikėjimą Latvijai, liepsnų ležiuviams pakylant aukščiau jo galvos. Kiekvienas suprato, kad Ulmanis čia yra vienintėlis, kurs gali beatodairių atiduoti save naujos tarnystės dvasiai. Dabar įprasmedėjo ir milžiniškoji jo įsitikinimų jėga, kuri ir vandenį gali paversti ugnimi. Taip jau visiems buvo aišku, kad priešakyje stovinčiuosius darbo kalnus gali nuveikti tik jis. Tame ir gludi atsakymas tam, kodėl Karolis Ulmanis tapo pirmuoju Latvijos ministriu pirmininku.

I jo rankas dabar atidevė visus įgaliojimus ir valstybės sienų sargybą, bet nebuvo nė kareivių, nė ginklų. Jam pavedė rūpintis karo sunaikinta tauta ir valstybės išdu, kame nebuvo nė vieno skatiko. Bet jis nenusiminė ir nenuleido rankų. Prieš tokią tuštybę ir laužynę jis stojo su savo viltimi ir džiaugsmingu noru nugalėti visas kljūtis. Buvo taip, kad jis turėjo imti nuo sudegusių namų pelenų saują ir kurti naują gyvenimą. Jis turėjo nevien užkasti senuosius apkasus, bet ir atkasti dingusius namus bei surinkti po visą svieta pasklydusius latvius, kad sulydinti juos į savo tėvynės meile ir gynimosi ginklais ginkluotą tautą. Latviai, kurie dabar rengėsi perimti valdžią į savo rankas, turėjo įsisteigti butuose, visai neatitinkančiuose savo būsimų pereigų svarumui, nes Rygoje ginkluotasis, sunkusis vokiečių žemės sargo paveizdas vis dar stovėjo apygardos teismo skvere, o plieno šalmai tebevaldė mūsų miestą.

Kalbų, tautybių ir interesų sumišimas Rygoje buvo

tieki didelis ir atida, kurią visom srovėm reiškė šis Europos ir Azijos kryžkelėse stovintis miestas, buvo tiek nuoširdi, kad į pačius latvius, kurie čia atvyko, ėmė žiūrėti su pajuoka. Rygos patricijai čia tebebuvo valdovais dar nuo tų amžių, kai šis miestas vos pradėjo kelti savo galvą greta kitų šiaurės miestų. Šie žmonės čia buvo valdę imdami mokesčius iš vakarų ir rytų, engdami silpnuosius, pataikaudami tvirtiesiems. Čia ricierių ir vyskupų į akmenis kirstas figūras jų bažnyčiose jau buvo nutrypę aibės kojų, o jų šventnamių durys buvo šimtmečių rūsimis apklotos.

Taigi. Ir tik dabar į šį miestą žengė latvių valstybės kūrėjai, neatsinešdami su savim jokių kitų ginklų, apart pasitikėjimo savo būsima valstybe. Jie buvo apsiginklavę vien dvasia, kuriai, beje, senosios Rygos reikaluose nebuvo jokios reikšmės. Tokiu būdu dar nė viena valstybė nebuvo įsteigta, nes tolygiems aktams visada pirmininkaudavo kelią skirianti jėga.

Namas, kuriame paskelbė naują valstybę, buvo žmonių pilnas, bet tai nebuvo teatralinė publika. Žmonės, atvykusieji išgirsti aktą, kurs latvių istorijoje turėjo pradėti naują kėlinį, veikiausia buvo neįvardinamos ir paslaptingos maldininkų nuotaikos apimti. Jeigu tai tiesa, kad bočių dvasios dalyvauja gyvųjų žygiuose, tai oras čia turėjo būti dvasių pilnas. Visi, kurie buvę vadais, kuriuos jų žemiškojo gyvenimo darbai įgalino individualiniu pomirtiniu gyvenimu, dabar nematomi čia dalyvavo. Senų-seniasųjų laikų karžygius, nežinomuosius liaudies dainius, atgimimo gadynės poetus ir veikėjus, visus šiuos vyrus kiekvienas dabar

jautē čia esant. Ir kas gi kitas galējo būti šis stāigūsis īkvēpīno šīurpas, kartkartēmīš šīurpīnēs žīūrētōjus, jeīgu tai nēra gīvūjū ir mirusījū susīšaukīmas? Ir kas, galīausīai, yra pats īkvēpīmas? Tai mūsosē koncētrūota praeīties jēga, stāīgus mirusījū prīsīkēlīmas, žaībais nušvīēčīantis praeītī ir ateītī.

Atsīdarē salēs durys, kad īlēīstī jon valdžīos ir partījū īgalīuotuosīus vyrus. Vīskas su syķīu nuščīnvo ir tīk tada, kai pasīgīrdo žodīs, kad Latvīja proklamuoja save nepīrklausoma respublika, daug galvū nusvyro, daug aķīū užsīdēngē rankomīs. Vīsus dangop pakēlē dīdžīojo mīrksnīo gālīngī sparnāi. Nē vīenas nebējautē nesandaros, kurīā reīškē socialīstū deklarācīja, žadantī gīntī valstybē tīk tada, jēi jī pasēks jū īdejomīs. Daug vēžīķū buvo īsēdē valstybēs ratuosna ir tīk retas nūmanē, kad netrukus jīe īms vāžīuotī kiekvīenas ī savo pusē, užmīršdami ir Dīevui ir tautai duotājā prīsaīkā.

īstorīķajām rūmē užgeso žyburīai ir vīsī dīdžīojo akto līūdīnīkai pakrīko ī tamsīas mīesto gatves, kur sunkīai bīldējo vokīēķīū sargybīnīo žīngsnīai. Aplīnk jau dungsojo nejauķī rudēnīnē naktīs, bēt latvīū šīrdyse dabar švīetē senāi īzsvajotāsīs laīsvēs žyburys. Jīs degē vīs švīesīau ir rodē latvīū jaunuomēnei ķelīā, Golgotos ķelīā. Nē vīenas, kurs buvo jaunas ir kūpīnas drāsos, šīānakt negalējo užmīgtī, o kalbos, kā šīānakt kalbējo prīe sunkīū āžuolīnīū stalū vīēšbučīuose susīrinkusīejī bēmīegīai, buvo garsīos, pasītīķējīmo ir drāsos kūpīnos kalbos. Jīe vīsī, daugūmoje buvusīejī, vōstīķ sugrīžē frontīnīkai, nudevētais ploščīais. Jīe —

tai ištiktikmiausieji Latvijos sūnūs. Bet kame dabar dingo latvių šauliai, prieš porą metų taip narsiai gynę Rygą? Pro rusų sienos miglą jų durtuvai jau matėsi spiguliuojant į Latvijos pusę. Jie jau artinosi, tik — beje — dabar jau kaip priešai naujai, iš istorijos gelmių pakilusiai valstybei. Įvairios pažiūros, tarsi ugninės šluotos švaistėsi po Latviją viską sunaikindamos, nušluodamos. Tik tie, kurie čia dar buvo pasilikę, su sunkia širdim pristoję prie naujos valstybės, kad pradėti savo žemės išlaisvinimą. Jie žygiuos basom kojom, nuogom rankom draskys spigliuotas vielas, jie surinks ir išrikiuos į priešų pusę senus šautuvus ir patrankas, jie ateis nuo šiaurės ir žygiuos į pietus, reikalaudami pasitraukimo iki marių, o tada, nebesulaikomoj pirmynėigoj, persikels per Dauguvą ir vėl pasirodys Rygoje. Jie paruos sugrįžimo kelią užsieny pakrikusiems tautiečiams, o prezidento valia jiems visados bus šventas įsakymas.

Kaip visus, taip ir Ulmanį, — išeinant iš istoriškojo akto rūmų, — apsupo tamsi gruodžio naktis. Čia jis greit atsiskyrė nuo kitų ir nužingsniavo į savo butą Central-viešbutyje. Visi namai ir pati tamsa jam atrodė keršto bei išdavystės pilni. Nė vienas varpas nesuskambo naujai valstybei pagerbti, nė vienas langas nepasipuošė ją sutikti. Bet sykį iš tamsos išskils švieša ir visi šie bokštai drebės skambėdami Latvijos garbei!

„Dabar esu dideliai pagerbtas,“ — galvojo Ulmanis vienatvėje. „Man duota galia, kad tarnaučia, bet man nėra mano darbui būtinųjų įrankių. Reikia pirkti

šautuvus šiai žemei ginti, ir arklus, šiai žemei arti. Bet iki naujam derliui dar toli, o miestuose žmonės šaukiasi duonos. Priešas yra prie sienų ir priešas yra šiose gatvėse. Kaip pavalgidinti valgiti norinčius, kaip nugalėti vienus ir sulaikyti kitus nuo puolimo? Čia aš turiu elgtis lyg anas paukštis, kuris, — norėdamas nuvylioti šunį nuo savo lizdo, — aičiodamas puola alasuoti į tusčią krūmą. Mažojo gudrumas turi nugalėti didžiojo spėką. Ir tirai. Juk artinasi gudus laikas, o todėl jus, prie savo ginklų būdintieji jaunieji kariai, ir jūs, valstiečiai, kurie žyburių šviesoje nemiegate šią begalinę naktį, o ir jūs, kryžkelėse paklydę keleiviai ir kunigai, kurie dar esate ištikimi Dievui ir savo tautai, mokslininkai ir rašytojai, beturčiai ir bagočiai — visi apsiginkluokite drąsa, pulkite ant kelių ir melskitės už Latviją ir Latvijos sienas.“



Ministeris pirmininkas.

Žemgalės žmonių bėgimas, Kalėdų ir sausio kovos, pietinės Vidžemės išteriojimas bei dešimtys tukstančių žuvusių dar nebuvo ganėtinai didelė auka Latvijos nepriklausomybei ir laisvei. Vos gimusi, vos tik iš lopšio išsiritusi valstybė ir vėl turėjo eiti į nuožmios kovos laukus. Žemėje buvo tiek daug priešų ir pagundų, kad niekas negalėjo žinoti, kur yra draugas, kur išdavikas. Tokiame bauginančiame sąmišyje prezidentas yra vienintėlis šviturs. Kurion pusėn jis bepasuka savo prožektorių, visur begalinės miglos ir nieko nematyti. Todėl visom savo spėkom jis stengiasi pažadinti savyje viltį. Dėka jo milžiniškai valios jėgai jam tai ir pasiseka. Visi ir visur mato jį šypsantį, neabiejingą, ir žmonės, į jį žiūrėdami, nusiramina, nes jo viltis tiek pat užkrečianti, kaip jo nerimas. Bet ir pats prezidentas negali sau iš oro pasisemti vilties. Reikalingas, kad ir ploniausias, per bedugnę ištiestas siūlas, kuriuo jį galėtų eiti, nes jį bėga lengvai ir greitai, kaip patį šviesa. Prezidentas mano:

„Dabar Latvija pasikelia iš nebūties amžių. Iki pečių, iki pat širdies ji jau pakilusi iš raisto. Priešai, kurie dar stengiasi ją murgdyti, tai tik vanduo, kuris bėga žemyn nuo kiekvieno gyvo, iš vandens pasikeliančio, kūno. Jis nuvarvės, o tada pasirodys

saulė, žemė nudžiūs, prasikals pirmieji daigai ir netrūkus kraiguose mes išgirsime gandrų kalenant greitą šiltų dienų atėjimą. Juk būtų keista, jei į mūsų niekeno neapsaugotas sienas neįsibriautų bolševikai ir negaišdami išėitų vokiečiai iš šios žemės, kurią jie šimtmečiais tarėsi savo kolonija esant. Šie neprašytieji svečiai dar ilgai klajos po mūsų žemę, kaip dingusių galybių liekanos klajoja apie mūsų planetą. Bet mes susitelksime, atidarysime ir atrakinsime visas latvių įkvėpimo, valios bei energijos versmes, o tada visi pamatys, kaip iš šių paslaptinių gelmių iškils mums kariuomenės pulkas už pulko. Juk kiekviena tauta ir kiekviena valstybė turi tiek daug žmonių, kiek jos apsigynimui reikalinga.

Beje, tuo tarpu, mes dar turime sukąsti dantis ir kumštis paslėpti kišenėse, nes dar nepasibaigė mūsų pažeminimo laikas. Mes turim draugiškai kalbėti su vokiečiais, kurie, — sekanat 11 lapkričio taikos sutartimi, — privalo rūpintis naujųjų valstybių saugumu Baltijos pamarėse. Mes neturine nei kanuolių, nei kulkosvaidžių, o todėl turime juos atstoti politiniu veiklumu. Kaip šeiva švaistosi audeklo gijose, taip mes privalome švaistytis ir nardyti įvykiuose, ausdami savo laisvę.

„Tik vargas, kad latviai taip dideliai nekenčia vokiečių, kad jie bolševikų laukia lyg išganimo, bet mums nepriimtini nė vieni, nė kiti. Laukininkai irgi nedrįsta stoti valdžios pusėn, nes jie taip jau beginkliai, kaip pati valdžia. Bet bolševikai turi ateiti ir nekuri laiką valdyti, kad ir vien todėl, kad pasveiktų

visi tie, kurie dabar serga bolševizmu. Tik po to galės įvykti visuotinas išsilaisvinimo sukilimas. Dabargi mums būtina pasitraukti, kad galėtumėm pulti. Ir juo toliau mes pasitrauksime, juo greitesnė bus mūsų pirmyneiga.“

Beje, vienas reikalas yra politinis apskaičiavimas, o kitas — pati tikrenybė. Bolševikai veržiasi Latvijon, o vokiečiai, kurie turėtų ginti žemę nuo užpuoliku, atsitraukia pardavinėdami ginklus bolševikams. Tautos Tarybos posėdy valdžiai įteikiamas paklausimas, ką ji mano daryti žemės apgynimui? Į tai ministeris pirmininkas atsako: „Šešiose penkiolika minučių valdžia imsis savo pereigų pildymo. Taip tariant buvo manyta pasitelkti sąjungininkus — eštus. Delegacija nuvažiavo, bet jokios pagalbos, o priešas jau prie Juglos (Rygos pasienyje. — Vert.), o todėl ministeris pirmininkas duoda įsakymą pasitraukti.

Prieš išvažiuodamas jis dar pasilieka vienas savo kabinete. Ir tik dabar jis supranta, kaip dideliai buvo įtempęs savo nervus ir mintis, kad sulošti optimistą žmonių akyse. Bet dabar jie atsipalaiduoja lyg smūiko stygos arijai pasibaigus. Jis sudrimba kėdėn. Jo vargas dabar nebe individualinis, bet šimteriopai didesnis, nes patys dievai nežino nieko prakilnesnio už vyrą, kovojanti su savo nelaime. Jis pamažu atsistoja. „Mano siela ta pati senoji. Mano buvusieji apskaičiavimai nenustoja savo tiesos“. Nužengiant laiptais jam atrodo, lyg laiptai linktų nuo jį užgulusio sunkumo. Antros dienos rytą, žvaigždėms beblėstant daugų gel-

mėše, geležiniu tiltu žygiuojantis kareivių pulkas nučėina tuo pačiu keliu, kuriuo nuėjo jų prezidentas.

Valdžios pirmininkas ir valdžia jau Liepojuje, o mažas žemės kampas, Liepojaus apskritis, dabar Latvijos teritorija. Bet ir tai svarbu, nes čia yra mažume suspaustas dydis. O juo labiau sulenktas lankas, juo toliau skris strėlė. Čia prezidentas pradeda organizuoti savo aplinką, bet susiremia su vokiečių intrigų tinklu ir netrukus pasireiškia dvi antipodinės figūros: Ulmanis, tūkstantmetinių latvių tradicijų paveldėtojas ir fon der Golcas, Latvijos vokiečių viltis. Vienas jų ūkininkas, pasaulio seniausios klasės atstovas, antrasis — dvarininkas, atstovaujantis sudūžusią vokiečių galybę. Golco rankose jėga, bet Ulmanis turi tik nuogą viltį ir tiesos pergalę, nes jo jėga — tai visi gyvieji ir mirusieji latviai. Tokiose sąlygose prasideda šių dviejų vyrų kova — dviejų pasaulių susidurimas.

Kurį laiką prezidentas yra išvykęs iš Liepojaus. Jis nuvažiavo kitan galan marių ieškoti pagalbos. Grįžta jis be kariuomenės pulkų, bet vistiek atsiveža Estijos ir Lietuvos draugystės pradus. Latvijos šiaurėje ima formuotis mūsų antroji armija. Kai stotyje Ulmanį pasitinka garbės sargyba — jis tikrai džiaugiasi, nes sužino, kad fronte žygiuojama pirmyn. Nepasiseka ir Golco pirmasis žygis prieš Ulmanį, nes Sriko sąmokslas, kurį Ulmanis užtiko Stokholme, dar laiku buvo atmaskuotas ir liko tik įspėjamu pavojaus ženklu.

Prie Kolpako kapo Ulmanis su Goču susitinka stovėdamas valdžios priešakyje, drauge su naujuoju kariuomenės vadu Baluodžiu, bet Golcas savo štabo pa-

lydimas. Ilgame, juodame burnuse, kieta skribele galvoje Ulmanis stovi prie didžiojo pulkininko kapo. Kai atidengia jis savo galvą, aiškiai matosi, kad jo plaukai jau pradėję žilti. Įpusėjęs prakalbą, garsiai, lyg norėdamas, kad pulkininkas jį išgirstų, jis sušunka: „Saldus jau užimtas! Saldus jau mūsų!“ Po to seka fon der Golco eilė. Jis pasirėdęs išeigine uniформа, dundančiais žingsniais ateina prie kapo, sėliutuoja, o jo kaskės viršūnė lyg dangun pasirėmus. Jis vaizdžiais, rinktiniais žodžiais kalba apie kareivio garbę ir pereigas. Rodosi, kad ir jis šioj akimirkoj tikras ir nuoširdus. Bet kai jie, kaip ir susitikę, vėl iš tolo atsisveikina, atrodo, lyg aštrūs kardai skrostų orą ir kiekvienas supranta, kad taip ilgai, kaip ilgai jie stovės vienas prieš kitą, juos škis ne orinė, bet be orinė tuštuma.

Ulmanio atkaklumas prieš fon der Golco nepateisnamuosius, latvius pažeminančiuosius reikalavimus pasibaigė 11. balandžio įvykiais, kur Golcui laikinai pasisekė triumfuoti. Tik atsitiktinai Ulmanui pasisekė išvengti arešto ir pasislėpti anglų misijoje. Dabar jis galutinai supranta savo karo ministerio apie vokiečius pasakytuosius žodžius. Bet ir šioj valandoj, kur visas jau rodosi pralošta, Ulmanis lieka ramus, lyg i jam vienam tematomą žvaigždę žiūrįs. Tai aštuoniolikto lapkričio žvaigždė, kurios pasirodymo kadaise laukė piemenys, artojai ir tie, kas iki sutemų esti lauke.

Prezidentui didelis džiaugsmas, nes dabar jis mato patikrintą latvių ištikimybę. Visi įsakymai, kuriuos jis

duoda būdamas anglų misijoje, yra išpildomi ir žmonės moka mokesnius tik jo valdininkams. Ir vienus, ir antrus padrąsina tik jo milžiniškoji viltis. Valstybę, kuri pradėjusi kilti, joki sunkumai nebegaali nustumti atgal į nebūties bedugnę. Ji gyvuoja nebe vien širdyse, nes ji yra iš gelmių pakilusi žemė kur prieglobsčio ieško visi jos ištikimieji sūnūs. Šioji viltis per apkasus ir frontus pasiekia net Šiaurinę Latviją, kur latvių kariuomenė, prezidento vardu pergalingai žygiuja pirmyn, o bolševikų užnugaryje jau pradėjo sukilimą žalieji.

Dabar Ulmanis jau persikėlęs į „Saratovą“ ir nuo šios plūduriuojančios salos jis duoda parėdymus bei įsakymus ir susižino su sąjungininkų misijomis. Dabar ir čia, kaip ir Šiaurinėj Latvijoje, latvių kariuomenė pergalingai eina pirmyn išlaisvindama vėlsčius vieną po kito. Nekurie valdžios atstovai pataria Ulmaniui važiuoti į Šiaurinę Latviją, bet jis atsisako. Jis nori likti kur buvęs, jis visada nori būti pastovia, savo vietos nekeičiančią, žvaigždę.

Kas laimės nesiveja, pas tą ji pati sugrįžta ir prezidento atkaklumas yra nugalėjęs. Sąjungininkų drovumas pasikeičia draugyste, o vokiečių priešybė sulaužyta. Prezidento išlipimas krantan virsta viso Liepojaus šventėmis, nes jis tikrai čia visus buvo suvienijęs, o todėl jo sugrįžimą šventė ir miesčionys, ir socialistai. Tik „Saratovas“, taip ilgai nešiojęs Latvijos likimo kalvį, dabar pasilieka vienišas prieplaukoje. Bet jo darbas dar nepabaigtas. Jis rengiasi

naujai kelionei, kad nuvežti prezidentą ir jo valdžią į paliuosuotą sostinę.

— „Aš važiuosiu tik laisvu keliu!“ — sušįjau-
dinęs pareiškia prezidentas.

Prielaukoje pilna žmonių atvykusių palydėti pre-
zidentą ir valdžią. Laivas taip gausiai beržais išpuoš-
tas, kad imant plaukti atrodo lyg nuo kranto nutrū-
kęs beržynas. Jūra rami, nė viena banga nepasikelia
didžiuliame vandens plyne. Nuo tolimų krantų jau
dvelkia vasara, ore jos pilna ir žmonių šnekos su-
lyja į vieną su laivo pašonėse teleškuojančiom marėm.

Ryto metu „Saratovas“ šauniai įplaukia Dauguvon
veždamas taip ilgai čia nebuvo si prezidentą. Jau iš
tolo jis mato stačiakimšų žmonių pilną pakrantę, kur
žmonės, negalėdami pasijudinti, nekantraudami trypia
vietoje. Prezidentas džiugus ir susijaudinęs, ne tiek
jo laukiančios garbės, kiek didžiulėje manifestacijoje
pasireiškiančios valstybinės dvasios dėka. Sveikinimai,
gėlės, vainikai, kalbos „garbės sargyba, deputacijos
ir mokinių špaleros — tai ne vien Karolio Ulmanio,
bet ir ministerio pirmininko bei aukščiau už bažnyčių
bones pakilusios Latvijos garbei. Tai Ulmanį sujau-
dina iki sielos gelmių. Tik dabar jis mato, kad 18
lapkričio auksinis arklas yra širdžių žemę išaręs. Tai
nebe anie, baikštieji rygiečiai, kuriuos jis matė dar
sausio pradžioje apleisdamas Rygą. Dabar tai valsty-
bės piliečiai ir tai Latvijos saulė, kuri spindi jų vei-
duose, kai jie žiūri į ją. Ir pats prezidentas džiū-
gauja su jais, nė nenujauzdamas, kad vos keliems
mėnesiams praėjus, jaunuoliai ir žilagalviai, moterys

ir merginos mirs ant šio paties kranto grindinio, krauju patvirtindami savo pasitikėjimą ir ištikimybę valstybei ir tėvynei.

Einant keliu ji žmonės apspinta lyg bitys ir palydi iki pat valdžios būstinės durų. Nė vienas nenori skirtis šiąją gražiąją dieną, visi nori švęsti valdžios sugrįžimo šventes. Prezidentas mato kareivius su saulės ženklų prie kozirkų, basom kojom, su šautuvais rankose. Tai latvių šiaurės fronto didvyriai, nugalėtojai prie Cėsu, auksuotais Vidžemio vieškeliais tramdę landesverą iki pat Rygos mūrų. Jų eilėse matosi ir seni vyrai, jr tarnai, ir ūkininkai, kurių keletas jam pažystomi dar nuo tų laikų, kai jis buvo agronominės pagalbos instruktoriumi Valmieroje.

Nespėja prezidentas nė atsisėsti, kaip ir vėl ji pagauja valstybinio darbo ritmas, nes dar tik kelios dienos kaip naujosios Latvijos istoriją ištiko dideli įvykiai: į šiaurę žygiuojantys vokiečių pulkai sukauti ir bėga. Strazdmuižės taika nusako vokiečių išsikraustymo laiką ir ribas, kuriose jie gali rengtis išsinešdinimui. Bet šios paliaubos ir vokiečių pasilikimas Kuržemėje labai įtartini ir žudo visą pergalės bei sugrįžimo džiaugsmą. Vos kelias dešimtis kilometrų nuo sostinės yra priešų karišką stovyklą ir turi visišką ryšių laisvę su vokiečiais. Prezidentas, kad ir privalo tikėti sąjungininkų pažadams, bet pilnas nerimo. Žinios iš Jelguvos irgi nieko gero nepranašauja. Tautos tarybos posėdyje pasireiškiančią baimę prezidentas, jau kariškais rūbais pasirėdęs, bando nuraminti

žodžiais: „Dar nebus sudoroti nė Kuržemēs, nė Žemgalēs laukai, o vokiečių ten jau nebebus.“

Bet laukams nuogējant vokiečių veiklumas matomai didēja ir jų kareivų santikiai su ten esančiais latvių kareiviais tiek paaršēja, kad pastarieji priversti apleisi Jelgavā, iki — galop — prasideda lauktas ir nelauktas smurtas: vokiečiai pasijudina į Rygā, tuo patim paženklindami tragiškiausio ir garbingiausio latvių istorijos kėlinio pradžia: Rygos ir Dauguvos gynimą.

Kova prie Dauguvos.

Kova prie Daugavos prezidentui buvo paskutinis didysis bandymas kelyje į visišką Latvijos išlaisvinimą. Šią didžiąją nelaimę jis ir vėl prisiima lyg savo asmenišką reikalą, ir dar ir tada, kai Latvijos tragizmas jau pasiekė savo kančios apogejų, jis stovi kaip tikras kareivis savo fautos galiausiam apkase. Negi valia buvo priešas antru sykiu išileisti į sostinę. Tai galėjo įvykti tik pirmose valstybės kūrimosi dienose, kai dar nebuvo nė organizacijos, nė kareivių, o tik nedidelis jų branduolys, kuris, pats apie save besisukdamas, turėjo sukurti naują pasaulį. Dabar apie prezidentą jau telkėsi Šiaurinės Latvijos ir Kuržemio kovose užgrūdinti kareiviai, buvo sudaryti jau ir valstybės aparato griaučiai. Atsitraukti nevalėjo, o ir atsisitraukiant reikėtų susitikti su antruoju frontu, kur latvių kareiviai iš paskutiniųjų kovėsi su bolševikais.

Bet ir latvius užpuolusieji dabar nebuvo paprasta klajoklių banda, bet Bermonto armija, turinti daugybę kanuolių ir šimtus kulkosvydžių. Jos orlaiviai kriokė padangėse, o karo sunkvežimiai dardėjo po visą Kuržemę. Be to, daug vokiečių jau pasaulinio karo laike kovėsi šiose vietose ir dabar žygiavo jau pažystomų apkasų grandimis.

Šiuo laiku visos latvių jėgos buvo sutelktos bolševikų fronte, todėl prieš bermontininkus, einančius į Rygą nuo Kekavos ir Uolainės, galėjo stoti tik vienas latvių pulkas.

Prezidentas žino, ką reiškia asmeniškas pavyzdys kritiškose valandose. Jis atsimena Suntažius, kur pabėgėliai lyg patvinusi upė be perstogės veržėsi į antrąjį Dauguvos krantą ir atsimena, kaip be jokio įsakymo, vien savo asmenišku darbo pavyzdžiu jis paveikė į visus. Ir dabar jis vyksta į frontą, važiuodamas senais karo keliais aplanko visas kariuomenės dalis, kur sumišę visų Latvijos apygardų žmonės. Jis mato, kad saulė spindi nevien jų kepurių ženkluose, bet yra jų širdyse ir trykšta iš jų sielos kambariuose vaikštinėjančios begalinės šviesos. Prezidentas pažįsta šią šviesą. Ji tautų gyveniman atsilanko retai, tik vieną sykį per šimtą metų ir tik vieną sykį žmogaus amžiuje, tegu pakelti ji aukščiausios viršūnės, tegu parodyti jam žmoniško įkvėpimo ribas, kur nebėra mirties ir gyvybės klausimo, bet yra tik vienintelė išeitis — pasiaukavimas. Prezidentas įeina į jų gretas ir jaučia, kad čia nereikia kalbėti, kad čia prišpėję varpos, kurios pačios, nuo pirmo prisilytėjimo, atiduos žemei savo grūdus. Tai tyli, bet imponuojanti eisena ir prezidentas tvirtai turi sukąsti dantis, kad nepasirodytų akyse iš sielos gelmių besiveržianti ašara-išdavikė. Bet kareiviai mato jo palinkusią galvą ir savotiškai spindinčias akis, o to jau gana savitarpio pasitikėjimo liepsnai išpūsti; to galingo savitarpio pasitikėjimo, kurio ir mirtis nevalios pakirsti.

Pakėlęs galvą prezidentas mato, kad anapus gretomis sustojusių kareivių prasideda pušaitėmis apaugusi žemė, lyg spigliais papuoštas altorius. Čia jis nelauktai atsimena tą vietą iš biblijos, kur Izaokas klausia savo tėvą, Abraomą: „Tėve, čia yra aukuras ir aukuro peilis, bet kame yra pati auka?“ Kiek gyvybių latvių tauta nepaaukavo ant savo žemės spigliuotojo aukuro, bet nė viena ranka nepasirodė iš dangaus ir nesulaikė aukuro peilį! Ak, šioji žemė, ši šventoji, pačių latvių užburtoji žemė, kuri nuolatos reikalinga vis naujų gyvybės aukų. Ji dar nuožmesnė už pačių kartagiečių Molochą!

Prezidentui sunku atsiskirti nuo savo kareivių, bet jis atsimena, kad penkiose Rygoje yra Tautos Tarybos posėdis, į kur konferuojantiems politikams, jis, lyg Nojaus karvelis, turi nunešti žalią vilties šakelę. Prezidentui sėdant į automobilį mašina gerokai pasisveria į jo pusę, nes taip, kaip lietus lenkia pušių šakas, taip prezidentą pusunkina vargas ir rūpestis už kareivių gyvybę. Jau dabar jis pilnas, lyg kapų smėlio, miriop eisenčiom dvasiom. Bet jis supranta, kad jo padėtyje esantis savo gailėsį gali išreikšti tik vienumoj, vėlai naktį, prie žyburio nusvyrant galvai, bet dabar privalu matyti ir daboti tik dievų ugniai lygųjį, žmones tikron mirtin siundantįjį įkvėpimą.

Toks, kaip iš apkasų išėjęs, dar dumbliniais batais jis sustoja prie Tautos Tarybos durų, kur jo belaukiantis pirmininkas nepradedą posėdžio.

Dabar prezidentui sunku ir bepažinti Tarybos narius. Kaip vilkų užpultas arklių burys sukiša galvas

krūvon, kad paskutinėm kojom gintis nuo užpuoliku, taip ir staigiai ištikusi nelaimė su sykiu sujungė parlamentariečius. Čia nebebuvo jokių partijų, nes patriotizmas dabar juos pakėlė visus prieštaravimus paneigiančiom aukštybėn. Visi dabar žiūri tik į jį, ir — kur jis bepasijudina — visur jį sekioja atstovai, lyg vanduo greitai plaukianti laivą. Tad jis žengia tribūnon duoti lauktąjį pranešimą. Nebuvo jokio kito dienotvarkės punkto, o tai reiškė, kad Tautos Taryba visai pasitiki prezidentu ir duoda jam visišką veikimo laisvę. Ir šneka jis, o kiekvienas jo sakiny yra koptas, kuriais jis eina į dar nepasiektą aukštybę. Bet vienu šuoliu jis jau ten ir kiekvienas jo pasakytas žodis, lyg skaudžiai prikurentoj kaimo pirtyje kiekvienas vantos kilstelėjimas, lyja gyva ugnimi per atstovų galvas. Jis žino, kad čia yra daug šiaudadūšių, kad čia susirinkę įvairių pažiūrų ir klasių žmonės, kuriuos visus jis privalo įtikinti teisingo darbo pergale. Jam tai tikrai pasiseka ir — kada jis sako —: „Jeigu jūs būtut buvę draug su manimi fronte, jei būtut apvažiavę visas tas vietas kur stovi mūsų kariuomenė, tai ir jūs būtute matė tą žyburį, tą saulę, tą jų akyse mirgančią pergalės viltį, tą įsitikinimą, kad jie yra jėga — o tada ir jums visiems būtų tokis įsitikinimas, tai ir jūs visi, kaip ir aš, tikėtumėt pergalę“ — visi aistringai jam pritaria, o tokis pritartis reiškė atiduoti į jo vieno rankas visus įgaliojimus. Jei tautos taryba buvo tautos atgarsis, tai šioj valandoj ji padarė įžadus, kurių formulė visose pavojaus valandose esti vienokia: mirt ar nugalėti.

Tautos Taryba matė, kad dabar ne ilgų kalbų laikas, o todėl, suteikusi prezidentui visus reikalinguosius įgaliojimus, vienyjosi baigti posėdį.

Bet Tautos Tarybos nariai žino, kad dabar viskas pakybo ant siūlo galo, juoba priešą nuo sostinės skiria tik 50 kilometrų. Iki jie tvarko dežiuruotes, kad palaikyti ryšius su štabu, prezidentas jau antrame aukšte ir posėdžiuoja kariuomenės tiekimo organizacijos klausimais. Jis jau ir vėl savam elemente, nes pavojai gresia iš visų pusių ir reikia pasikuprinti, kad daryti šuolį ten, kur tai labiausia reikalinga. Jis paskelbs aliarmą visiems savo agronomams, visiems savo ūkininkams ir vežimai pilni pagalbos riedės į Rygą.

Jis jau duoda pirmuosius parėdymus, bet ateina netikėtos žinios iš fronto, kad kareiviai, su kas akimirksni gendančiais šautuvais ir kulkosvydžiais nevalioja atremti priešo antpuolio ir pasitraukia į Rygą bei Uždauguvį.

Dar niekadose ministeris pirmininkas nebuvo taip vargo pritrenktas kaip šitą kovos ir pasitraukimo vakarą, kada primutinės prieš granatos ėmė kristi Rygoje, o greitos šautuvų kulkos lyg nematomos bitys zurzdamos bėgiojo Rygos gatvėmis su sykiu pramušdamos galvas ir langų stiklus. Jau tamsu, kai jis apleidžia užsienių reikalų ministerijos namą ir vyksta pas anglų pulkininką Talentą, kurio būstinės duryse stovi du sargybiniai-landesveristai su savo Baltijos varsomis pasipuošę. Bet kamegi latvių varsos? Pre-

zidentas mato, kaip namų viršugričiuose, i jų mažuosius langelius, dingsta visos Latvijos vėliavos. Šiame prekybos įsteigtam mieste sunku įsitvirtinti latvių vėliavai, nes Ryga visuomet savaip politikuoja, juoba jos pamatuose yra įmūryta kažkokia netikra medžiaga, latvių kompasą sukanti ne latviška linkme. Iš šio senmiesčio pašiurių, kiaurymių ir bokštų dvelkia visai latvių žemei priešinga dvasia. Gali šį miestą sušaudyti ir sugriaut, bet pasiliks pamatai su juose įmūrytais lavonais, kurie vis dar valdys. Kaip panaikint ir nugaltėti šią svetimų numirėlių valią?

Vieną akimirksnį šios mintys purto prezidento dvasią lyg vėjas, kai jis bėga pro šalį abiejms landesveristams, laiptais aukštyn, pas pulkininką Talentą. Prezidentas čia jokių aiškių žinių negauna, tik bendrus pažadus, kad sąjungininkai neapleisą Latvijos. Jis ir pats tai žino, bet kur dabar dingę jų didingasis įsakymas vokiečiams? Čia prezidentui dingteli galvon senasis latvių posakis: „Padėk pats sau, tai ir Dievas ir žmonės tau padės.“ Ak, kaip daug padėjėjų, kai jau esi suradęs sau atramos tašką ir savo vargą jau gali pakelti! Išeidamas iš Talento gatvės, kur jo laukia valstybės kanceliarijos viršininkas Rudzytis, jis pajunta apie save ir savyje tokią mirtingą tylą, kad net ausys spengia. Jis nežino, ar ilgai taip tęsėsi, ar visą valandą, ar tik vieną mirksnį, bet atsipeikėjęs jis jau jaučiasi visai ramus. Šioj valandoj yra atsivėręs ir pradėjęs byloti vienas giliausių jo sielos šaltinių ir jo pasitikėjimas savimi dabar stoja pietas, lyg arklys, kad imti zovadą. Dabar prezidentas žino, ką daryti.

Juk daug sunkiau vienan tikslan vesti žmones, jei jie dar prie proto ir sąvų sumetimų, bet tai visai lengvas reikalas kai jie nebetenka galvos. Tada jie visi, lyg skenduoliai prie gelbstinčio virvagalio, spečiasi prie savo galvos neprapuolusio vyro.

Jau rengdamasis sėsti automobilin jis išgirsta griaudų aidą aplinkinių bažnyčių bokštuose. Tai vokiečių kulkos skardena varpus. Vienam mirksniui prezidentas pasisuka į Dauguvos pusę ir pamato jos antrajame krante tavaruojančias liepsneles, kurioms atsiliepia šios pusės senų stogų trupantys dokaltai. Vienas krisdamas lengvai paliečia jo petį. Jis sėda automobilin ir liepia važiuoti. Gatvės pilnos pasitraukiančių kareivių. Kai prezidentas paklausia, kodėl ir kur jie taip skuba, kareiviai atsako: „I Juglos lyniją“. „Niekai! Mums yra tik viena Dauguvos lynija ir prie jos mes privalome stovėti Gryžkite atgal!“ Kareiviai ima galvoti, o tada pasisuka veidais į vakarus. Iš kažkur pakilusios, kaukiančiu lanku apjuosdamos miestą, Grizinkalnan trenkia granatos. Pro šalį važiuoja dvi šarvuotosios mašinos. Prezidentas jas sustabdo ir klausia jų kelio tikslo. „Mes į Dauguvos krantą!“ — kažkas nematomas iš vidaus jam atsako. Dabar jis mato, kad ne visi latviai pametę galvas, mato, kad tamsoje, juodų namų priedangoje, prasideda latvių apsigynimo kova, kuri ši seną miestą ir dar senesnę upę vainikuos negirdėtos garbės vainikais, o generacijai, dalyvavusiai šių krantų gynimo kovose, suteiks didvyrių kartos vardą. Granatos kauks, stogai plyš, mūrai griūs, bet jos dvasia nesugriūs. Prezidentas, pilnas vidujinio

šturpo jaučia, kad ten, prie Dauguvos, dinamitinės ugnies verpetuose pradeda kaldintis ir artavotis nauja Latvija, kuri save krikštys nebe vandenių, bet ugnimi.

Jis mielu noru susidrumštų su atsikvošėjusiais, į padauguvį grįžtančiais kareiviais, bet jis privalo būti Ruopažiuose ir susižinoti su visą žinančiu štabu. Į čia jis atvyksta ne kaip pabėgėlis, bet kaip kelyje staigaus lietaus ištiktas žmogus. Štabo būstinėn jis įeina šypsodamas bei juokaudamas, ir, kiekvienas, jo veidą pažiūrėjęs, numano, kad tai situacijos valdovas. To, kas jo širdyje, jis neišreiškia, bet jo protingi žodžiai visus suramina. Čiagi jis susitinka su Tautos Tarybos nariais vykstančiais į Cėsis, iš čia jis susižino su Estijos valdžia ir kviečia ją bendron kovon su bendru priešu. Iš čia, tuo pačiu tikslu, jis deleguos į Revelį ypąčią delegaciją.

Šiąnakt nėvienam nesinori miego ir visi klausosi parygėje girdimos kanuolių kanonadės. Po pusnakties suskamba telefonas. Iš štabo praneša, kad Rygos tiltai išimti, vokiečių pirmineiga sulaukyta, o todėl jie pradeda įsitvirtinti Uždauguvio namuose. „Toks priešų sustabdymas yra didelių laimėjimų prajovas“. galvoja sau Ulmanis „Pirm negu jie pereis Dauguvą, mes iš visų pakrančių sutelksime latvius ir, kaip pasakose iš vieno kirviakočio prisiskaldo malkų pietums išsivirti, taip dabar mums reikės pažadinti visas latvių jėgas — jų giliai paslėptąjį patriotizmą, kurį jie drovisi pareikšti, lygiai kaip jaunuolis savo meilę, jų ištvermę, kuri kovose turi būti tiek pat nuosaki kaip ir laukų darbuose, jų smalsumą ir riską, o svarbiausia,

tai pažadinti pasitikėjimą savo įgimtu pranašumu. Visa tai reikia sumaišyti, kad gauti pergalės duoną. Pirmiausia mes pripratinsime Jus prie mažų laimėjimų ir — iki pasiseks didysis — mes sakursime pergalę iš nieko.“

Ankstų rytą Ulmanis jau Rygoje ir šuvių bei granatų lydimas nuvyksta į užsienių reikalų ministerijos namą, iš kur jau pirmieji jo parėdymai sukeltia kovai visus ginklą nešti valiojančius vyrus. Jis visai nebejučia savo kūno sunkumo, jis tiek lengvas, kad eina lyg skriste skrisdamas, bet tai tik įstabus, pačiuose pagrinduose, aiškiai ir griežtai įvykius apimančio proto veikimas. Biūrų, ministerijų ir mokyklų veikimas pertrauktas, studentai, valdininkai, mokytojai ir mokiniai bei visi likusieji savanoriai skuba į Padauguvį, kur gatvės grindinio akmenys virsta pylimais, o atidengtoji žemė ima juoduoti apkasų grioviai. Prezidentas isako viską sunaudoti — pradedant jaunimo entuziazmu ir ir baigiant skardinėmis vagonėmis, kurias jis liepia rinkti ir pritaisyti ašas, kad būtų indai, kuo paduoti kareiviams šiltą maistą. Iš laukų, iš arti ir toli į miestą rieda produktų vežimai, o Rygos Latvių draugijos ponios dirba keturiose pamainose, dieną naktį gamindamos valgi Dauguvos kratų gynėjams.

Tą pačią dieną prezidentas jau Cesise, kur Tautos tarybos pasėdyje daro pranešimą apie padėtį fronte. Čia ir nutarta siūsti Estijon Tautos Tarybos delegaciją, kuri pasirašytų su estais karo konvenciją, įpereigojančią abi tautas kovoti bendrai prieš bendrąjį priešą.

Latviai, kaip ir buvę, pasilieka vieni kovoje su

savo likimu ir nematoma ranka atskleidžia jo knygoje naują puslapį, kad įrašyti jin niekad nebeužmiršamos garbės apysaką. Vokiečių patrankos sviedžia Rygon granatų perkūnijas. Piktai staugdamos, lyg viesula, jos lanksto alėjose medžius ir skrieja viršūnamais. Jų paliesti senmiesčio dokaltiniai stogai suplyšta į tūkstančius šiupulių, o į pažaliavusius vario apkalus pašautos bažnyčių bonės sudreba iki pat pamatų. Granatos, šiupindamos varsuotuosius dievnamių langus, plyšta altoriuose ir nei nukryžiuotasis pasaulio Išganytojas, nei Dievo motina, nei visi šventieji negali sustabdyti pragariškąją ugnį. Ji netaupo nė vaikų nekaltumo, nė žilagalvių išminties, bet vistik yra kažkas, kas ir už šią padūkusią jėgą galingesnis: tai Rygos gynėjų narsumas. Jie dieną naktį visą matančiomis akimis būdi savo padauguvio apkasuose, būdi prie tamsiai ir sunkiai tekančios, Rygą ir Vidžemį serginčios Dauguvos.

Prezidentas yra vyriausias šios gynimosi kovos organizatorius. Kaip širdis be atvangų gena kraują, taip jis be paliovos kurena pergalės ugnį kovotojų eilėse. Apsivilkęs savo ilguoju burnosu jis atsilanko į Padauguvį ir vaikštinėja apkasuose priešo kulų nevengdamas, lyg pati pergalės vėliava. Jis atneša kariautojams drąsą ir narsumą. Jis sako jiems: „Pakėskite, būkite ištvermingi! Tai dar nepaskutinis svoris, kuriuo mes nusversime pergalę į savo pusę, nors arti mūsų pergalės valanda. Upė, prie kurios priešas sustojo, mūsų nesustabdys. Mes sukelsime ne vėją, bet viesulą, kuris draug su mūsų žemės pageltusiais lapais ištrems

priešą į vakarus. Vietose pasiliks tik jų lavonai ir ženklins bėgančio priešo kelią. Tiesa, kad sunki mūsų dalis. Dažnai mes turime atsipirkti mūsų žemę. Prashalaičiams valdant mes atsipirkome ją pinigais, o dabar užėjus priešui, mes ją atsipirksime krauju, mės nugalėsime savo likimą. Bukite tikri, kad nėra nieko prakilnesnio už tautą, kavojančią su savo nelaime!“

Užsienių reikalų ministerijos name prezidentas sėdi lyg apkasuose. Granatos staugdamos plyšta į namo sienas ir jo apylinkė, bet prezidentui nėra laiko nei klausytis, nei girdėti. Jis klausosi tik savo sielos gelmių balso: „Šis laikas yra tavo laikas. Tu esi atsakingas nevien už šį miestą, bet ir už visą, dabar į dvį dalį suskaldytą Latviją. Neleisk, kad priešas šios upės pagalba jas atskirtų vieną nuo kitos, juoba ir jos dugne ta pati žemė. Neleisk bergždžiai nė vienos dienos, nė valandos, nė minutės, bet pripildyk jas kerštu į savo žemės priešą. Paleisk jį į tavo priešo stovyklą lyg sprogstančias granatas ir kulkas, nes tu turi sujungti tavo į dvį dalis suskaldytą tautą.“

Dabar prezidentas savo veiklos viršūnėse. Kareiviams stinga patrankų? Jis liepia jų ieškoti visuose apleistuose arsenaluose, o artileristai dieną naktį dirba, kad grąžinti rikiuotėn pamestas patrankas. Kareiviams stinga šautuvų? Bet didysis karas pametė jas visose laukų sodybose. Jos į Rygą neateina vienos. Jas į Rygą neša vyrai, jaunuoliai ir vaikėzai. Visi spiečiasi prie šios žvėjų mėgiamos upės ir nori nevien ginti ją, bet atkovoti ir jos antrąjį krantą ir nuvaryti priešą iki pat prūsų rubežiaus. Iš laukų ateina dar

nė šautuvo gerai nesuvaldą baltaplaukiai vaikai, o kai jų nepriima į kareivių gretas, jie sako: „Bet aš galiu kulkas nešioti kareiviams!“ Tauta sukilusi, tauta nori pasiaukuoti. Kaip arkliai pajautę vilką ima stainiose nerimauti, taip latviai, pajautę savo žemėje ginkluotą vokiečių — veržiasi karan iš laukų tylumos. Jie suuodžia svetimą, iš anapus Dauguvos vėjo atpučiamą kvapą.

Pats prezidentas tai labiausiai jaučia. Jį mato apkasuose prie kareivių, kareivių maitinimo punktuose, štabo posėdžiuose, sužeistųjų ligoninėse ir, — dar ilgai po vidunakties, — šalia vyriausio kariuomenės vado Baluodžio, lempos šviesoje, prie rašomo štalo sulinkusį, karo ir kariuomenės tiekimo klausimais užimtą. Jis esti visur, o kur asmeniškai negali būti, ten yra jo dvasia. Jis organizuoja pergalę. Visos jo jėgos nukreiptos į vieną vienintelį tašką. Jis kariauja.

Jo vardas yra visų lūpose, bet jo dvasia vaikštinėja miestų ir kaimų namuose atlikdama nematoma sielų mobilizaciją. Ir atsitinka, kad dabar nė vienas latvis visoje Latvijoje nepasilieka prie savo židinio. Dabar visos jų mintys, lyg baltos žuvėdros, krykštauja Dauguvos krantuose ir kareiviai be žodžių numano šią didžiąją, rankom ir akim nepagaunamą, apie juos besitelkiančią pagelbinę jėgą. Tai dešimteriopai padidina jų narsumą.

Galop prezidentas pasiekia svarbiausią — jam pasiseka palenkti savo pusėn sąjungininkų laivyno vadą ir vieną rytą pasigirsta pergalingas laivyno patrankų grumojimas, beatodairių, draug su pageltusiais rudinio lapais, vejąs priešą į vakarus. 12 lapkričio, kai

sueina į posėdį Tautos taryba, prezidentas sako prkalbą, kurioje, lyg jūra vėtros metu, banguoja visas latviškasis puikumas ir džiaugsmas. Jis kalba apie pirmutinį pasisėkimą puolimuose, kame jau aiškiai matėsi galutinės pergalės kontūros.

„Tik mūsų kariuomenės nesavanaudiško didvyriškumo ir iki šiol istorijoje dar negirdėto pasiaukavimo dėka mes esam laimėję ir nugalėję. Mes galime tik pažymėti, kad visi mūsų laimėjimai yra ypač svarbūs ir visi mes privalome susijungti vienan jausman, vienan didelin dėkinguman mūsų narsiai kariuomenei. Šis garsusis žygis buvo įmanomas todėl, kad mūsų kariai ėjo kovon savęs išsižadėdami, vilties ir įsitikinimo tvirtinti, aiškų ir tiesų tikslą turėdami, už tiesą ir šventą reikalą kovodami. Čia ir glūdi milžiniškasis priešo bei mūsų armijų skirtumas. Jų pusėje buvo samdiniai, kovoję už savo dienpinigius ir plėšimo teisę. Mūsų pusėje buvo įsitikinimas ir tikėjimas savo jėga, tėvų žemės meilė, noras aukuoti visą, visą, net savo gyvybę už laisvą ir gražią mūsų tėvynės ateitį. Skirtumas dar ir tame, kad mūsų kariuomenė ir vadovybė nuolatos buvo didžiausioje sandaroje.

Čia negali būti dvejonų — ar yra kelias atgal? Nėra sustojimo, nėra kelio atgal, nėra ir negali būti nė kalbos apie by kokias sutartis ar susitaikymą, iki priešas nebus ten, kur jis turi būti, iki neišeis iš mūsų žemės, iki nebūsim visiškai užtikrinti, kad mūsų širdies troškimai prisipildys.

„Šioje kovoje visi Latvijos gyventojai rėmė mūsų kariuomenę. Buvo įrodyta, kad visa žemė žino, ką

reiškia šioji kova, kodėl kariumenė lieja kraują, kodėl kareiviai ryžtasi aukuoti net savo gyvybę... Tegu bus amžina žuvusių atmintis. Ir nevien jų atmintis, bet ir toji dvasia, kuri šaukė juos kovon, kuri davė jiems ištvermės spėkų, ir, kad ir mes ištvertumėm, atsilaikytumėm ir kovą iki galutinės pergalės iškovotumėm...“

Kaip ledams einant staigiai randasi upokšniai ir kriokliai, kaip audrai rimstant gojuose ir padangėse ima čiułbėti paukščiai, taip priešui pasitraukiant nuo Rygos, visi latviai, kurių dvasia ir širdys barniuose ir baltiškame skepticizme nebuvo sustirę lyg pamesta naginė, išėjo į gatvę susilieti į vieną milžinišką, dar niekados nemytą tautos manifestaciją. Dainos, vėliavos, šukiai bei aukštyn pasikeliančios rankos ir kepurės sveikino pergalingą kariuomenę ir vyriausį pergalės vadą, kuris dabar, nuo džiaugsmo išbliškęs, dėkingai šypsodamas žiūrėjo į banguojančią žmonių jūrą. Jam miela vyturiojanti minios dvasia, bet jis masto ir kitas mintis: „Kokis didelis sukrėtimas turėjo įvykti latvių dvasioje, pirm negu įpulti tokin entuziazman! Dabar, nuoširdaus džiaugsmo valandoj, tauta drumščiasi su Tautos Tarybos nariais, bet ar taip pasiliks, kai valstybės ideja visus įkinkys darban?“

„Ar šie žmonės beatsimins primityviškąjį altorių, prie kurio dabar visi atsiklaupė ir nusilenkė?“

Sąmojingo manevro, gudrios apsiausties ir ataklių puolimų dėka priešas priverstas bėgti iš Jelgavos. Dar šalikelėse nesurinkti visi priešo ir jo tramdytojų lavonai, bet jelgaviečiai jau laukia prezidento, kurio

valia ir dvasia žygiavo kariumenės priešakyje per Dauguvą, Misą, Iecavą ir Lielupez. Savo užiančiam automobilyje prezidentas važiuoja lyg karo dievaičio pėdomis. Dar šiltos granatų šukės, nesenai vagojusios vieškelį ir kareivius.

Gilios ir sriaunios tekmės varo prezidentą į senąją Žemgalės miestą. Su juo jis suaugęs lygiai kaip ir jis su aplinkiniais laukais. Visi Žemgalės keliai į jį veda, o jau ištisi šeši metai, kaip jis čia nebuvo, jei neskaityti trumpą pernykšnią pravažiavimo valandą. Kaip dideliai čia dabar viskas pasikeitė! Rodos, lyg čia būtų sapnuotas fantastiškiausias sapnas. Tada Žemgalė buvo Rusijos gubernija, o dabar Latvijos provincija. Tada jis dar buvo nežymus agronomijos, žemės ūkio instruktorius, o dabar Latvijos ministerių pirmininkas. Tik retam pasitaiko su tokia garbe sugrįžti į savo gimtinės miestą.

Vėjas pučia iš Lietuvos pusės ir meta prezidento veidan sudegusios gimnazijos ir gruzdančių hercogo rūmų dūmus, bet šis nykasis vaizdas nebaugina prezidento, juoba jis žino, kad taip elgiasi tik tie, kurie nebesitiki sugrįžti ir valdyti.

Visi, kiek tik Jelgavoje gali būti, susirinkę į senąją, senų namų apsuptąją turgavietę, namai ir namų balkonai aplipę žmonių girliandomis. Automobilis, kuriame sėdi žmogus su saulės ženklų prie kepurės, važiuoja gyvų žmonių ežeru ir džiaugsmas, kurio niekaip nesupranta senasis rathauzas, lyg dangun pasikelentys bažnyčių kuorai, skrenda per visą miestą. Prezidentas dingsta Cero viešbutyje, bet greit ir vėl pasirodo

balkone. Vieną akimirksį jis atsimena, kaip tėvas rodė jam šį balkoną, sakydamas, kad iš čia į jelguviečius kadaise šnekėjo generolas Todlebenas.

Prezidentas ima šnekėti, bet didelio susijaudinimo dėliai jam sunku rasti žodžius ir jo krūtinė banguoja, lyg pievoje paklotas, vėjo purtomas audeklas. Pirmą sykį Jelgava girdi šnekant apie Latviją. Prezidentui dvigubas uždavinys: papasakoti, kaip visa tai įvyko ir pažadinti tikėjimą įvykusiame. Jie klausosi, jie supranta kiekvieną jo žodį, bet nesupranta didžiojo dvelkimo, kuris šiais žodžiais, lyg sniegu, pripusto aikštę ir visą apylinkę, bet vis dar nerimsta, vis sukurioja, iki visos širdys juo pilnos. O kai prezidentas ima ir bučiuoja Latvijos vėliavą, visi mato ir supranta, kad prezidente įvyksta tas pats, kas įvyksta žmogui prie šventnamio altoriaus. Vienu mirksniu visa aikštė pavirsta dideliu dievnamiu, o visi klausytojai — iškilmingos maldos dalyviais. Dabar jie visi yra naujos religijos gimimo liudininkais: pagarbą, nusizeminimą, meilę ir pasiaukavimą, ką buvo įpratę dovenoti tik dangui, dabar jie mato dovenojama savo tėvų žemei.

Žmonės klausėsi, bet nesuprato ir daug metų, daug psichologinių, dvasinių ir polotinių sukrėtimų turėjo įvykti, iki — galop — vieną vakarą, toj pačioj aikštėje, dar didesnis žmonių pulkas atidevė savo širdis į juos iš Cero viešbučio balkono šnekejusiam vyrui.

Kai priešas buvo išvytas už Latvijos ribų, prezidentas pasisuko į rytus ir šis žygis buvo tiek laimingas, kad latviai, sekančių metų rugpiūčio mėnesyje,

priėję iki savo etnografinių sienų, pasirašė taiką su bolševikais.

* * *

Taika su bolševikais buvo nepriklausomos Latvijos kovų taškas — divyriškos gadinės nuobaiga. Visų šių didžiųjų darbų priešakyje kaip įkvėpėjas, vadas ir darytojas stovi prezidentas, Karolis Ulmanis. Niekas kitas nenorėjo stoti tiek gležnių ir opių reikalų priešakyje, kaip naujai gimusios valstybės likimo tapyba. O gležnūs jie buvo todėl, kad čia visados reikėdavo nuardyti už savęs visus tiltus, nesidairyti atgal ir priiimti visą atsakomybę. Čia kiekvieną sykį reikėdavo rizikuoti savimi, o visus nepavykusius žingsnius anais laikais sekiojo negarbė ir mirtis. Tai dar nieko, jeigu tai būtų tik asmeniška mirtis, bet tada ji galėjo virsti ir visos tautos mirtimi. Bet nė vieno įsitikinimams nebuvo tokios užkrečiančios, visiems imponuojančios jėgos, kaip prezidentui. Giliausią naktį jis rodė į juodą dangų ir tarė: „Žiūrėkite, anoj pusėj jau brėkšta aušra!“ O šiuos žodžius jis ištarė sutokia milžiniška, įtikinančia jėga, kad vien jo valios dėka tautos padangė ėmė pazaruoti. O kai atrodo, kad viskas pralošta, kai ir patiems stipriausiems nusviro rankos, jis sušuko: „Budėkite!“ Tai mūsų pergalės pradžia!“

Bet įstabiausias prezidento bruožas tas, kad gadynei, kuri kitų rankose pavirstu lengvu farsu, jis mokėjo suteikti prakilnias tragėdijos kontūras. Ir tai tik todėl, kad jis elgėsi subjektyviai, viską pažymė-

damas savo vidujine rimtimi. Jis geriausiai žinojo juokingumo ir tragiškumo ribas. Pagarbos ir tautinio patoso skraistė, kuria jis apsupo visus savo žygius, tai didžiausias jo nuopelnas. Ne vieną vien sykį giliam jo dvasios taktui buvo ir kareiviškų ginklų jėga. Ne taktiškumas ir farsas mūsų nacionalinių reikalų tvarkyme ėmė reikštis tik tada, kai prezidentui jau nebebuvo valdžios.

Latvijoje užvyravus demokratiškai valdžiai, ji dažnai mėgdavo nurodyti, ypač kritiškose valandose, į Latvijos išsilaisvinimo kovas lyg savo nuoleną. Bet jei žmogus nori gražiais rūbais vilkėti ir patikti svetui, tai reikia žinoti, kad tai priklauso nevien žmogaus ūgio, bet ir jo dvasinio grakštumo. Ir geriausiai pasiūtas drabužis nepaslėps blogos edukacijos žmogų. Tas pats atsitiko ir su demokratija, kai ji ėmė savintis Latvijos steigimo ir išlaisvinimo nuopėlnus. Kiekvienas protingas žmogus matė, kad ji puošiasi svetimomis plunksnomis. Pergalės toga nepritinka demokratijos išgverusiam ūgiui.

Organizuodamas ir nugalėdamas, iš pakrikimo savo tautą gelbėdamas, prezidentas užkirto kelią ne vienam savanaudžiui. Ir kaip daug buvo tokių benaudėlių, taip daug yra prezidentui priešų. Ne vieną sykį jie yra kesinasi į jo gyvybę, nes jis nesislėpdamas važinėja Latvijos keliais ir vieškeliais, garsindamas mūsų valstybės ideją. Bet ir tokie pasikesinimai liūdijs tik prezidento naudai. Nematomo tautos skydo sergijs ir šendien tęsia savo kelionę Latvijos gyvenimo padangėse.

Žalioji vėliava.

Kai Latvija užantspaudavo visas taikos sutartis, kai sienų gairės buvo pravestos ir pastatytos — prašėdėjo didžiosios gadynės plėnejimas. Šautuvai, kulksvydžiai ir kanuolės, taip puikiai atlikę savo uždavinius, atsigulė arsenaluosna, o arklas, senasis darbo meilės simbolis, ir vėl atgavo savo buvusias teises. Tik viena stambi figūra pasiliko savo politinės eiguvos sargybinių vietoje ir atidžiai stebėjo visą, kas dėjosi, čia gi neužmirštant ir to, kas turėtų būti. Tas sargybinis buvo ministeris pirmininkas. Jis, kad ir valdė partijų susitarimo platformoje, ne be baimės pastebėjo, kad jau artinasi žemės politinio išparceliavimo pradžia. Latvių tautos atstovai anksčiau negu jų užsienio kolėgos suprato, kaip daug privalumų jų egoistiškiems palinkimams suteikia demokratinė santvarka. Kaip karių pulkas, tyrlaukiais varomas, laikosi krūvoje, bet pakrinka į žalią pievą išėję, taip ir tautos tarybos nariai, karo gandai nutilus, šoko kiekvienas į savo pusę, kad greičiau prie tautos gėrybių švirno prisiknisti.

Bet besočių bandai kelią pastojų Latvijos įkūrėjas ir pergalės organizuotojas, todėl jie vienyjosi jo atsikratyti. Ir ateityje tai bus viena iš jų labiausiai mėgiamų priemonių — kautis už tiesesnę kelią prie

valstybės išdo, bet susijungti piktan širšių kamuolin, jei grėsia pavojus savimeilės orgijų politikai.

Ulmanis, — giliai savin skausmą ir kaktumą paslėpęs, — didvyriškai priima pažeminimą, nes žino, kad gyvenime ažuolų vainiką dažnai pakeičia erškėčių vainikas. Taipgi jis žino, kad nusivylimas yra blogiausias atsakymas politinėj kovoj, nes į veiksmą reikia atsakyti veiksmu. Iki šiol jis Latviją gynė nuo išorės priešų, bet dabar jo veikloje prasideda nemažesnio pasiaukavimo periodas — jam reikia ginti Latviją nuo pačių latvių. Jis turi ją apginti nuo partijų gašlumo, savo reikalus statančio aukščiau valstybės reikų. Jis kiekviename žingsnyje turi juos įspėti, kad yra valstybė, tauta ir tėvynė, stovinti aukščiau visokio žmoniško supratimo ir reikalaujanti tarnauti jai su nusižeminimu ir godone. Bet Ulmanis žino, kad ištroškusių galvijų vienais smūgiais nuo vandens neatginsi, o juo labiau žmonių įtikinimais nuo pikto neatkalbėsi. Reikalinga jėga, kad sulaikyti jėgos ištroškusius.

Kad pasiekti aukščiausią tarnavimo laipsnį — reikalinga pasiekti aukščiausias valdžios laipsnis. Taip galvodamas Ulmanis imasi organizuoti ūkininkus, tą senąjį, pažįstamąjį pasaulį kurio naudai jis dirbo jau nuo pirmųjų savo veiklos dienų. Nors jo viršūnės supo aukštybių vėjai, bet savo šaknimis jis visados buvo į laukininkų žemę įaugęs ir tvirtai laikėsi prie jos.

Iki Ulmanis buvo ministeris pirmininkas, jį rūpino visuotini valstybės reikalai ir laukininkų politinėmis organizacijomis, Ūkininkų Sąjungos reikalais jis galėjo tik pripuolamai rūpintis. Bet dabar Sąjunga, jo ran-

kose, turėjo tapti pylimu prieš socialistines ir demokratines tendencijas, siekiančias ne tautos, bet demokratijos saugumo. Visos parlamento partijos, norėdamos būti griežtai demokratiškos, pasidėvė socialdemokratų tiranijai, jos į pasaulio vieškelius einančiai pasaulėžiūrai.

Ulmanis mano:

„Prieš susidarantį, besiformuojanti visuomenišką bei politinį frontą, kurį organizuoja socialistai, bet kovotojais aprūpina visi kairieji mieščionys — laukininkai stovi vieni. Jie stovi bendro darbo ir bendrų kovų suvienyti. Apie juos šnekėdamas privalau atsakyti nuo bergždžios bravūros bei pesimizmo, nes juos turiu matyti tokius, koki jie yra.

Latvijos laukininkai dabar lygūs tiremos irklininkams, nes jie, kaip praeityje, taip ir dabar yra tikrieji valstybės laivo irklininkai. Jie patys laivo štatyje dirbo, bet baigę darbą patys klusniai nuėjo patamsin ir atsisėdo ant prakaituoto irklininkų suolo, kitiems užleisdami valdančiųjų tiltą. Lygiai tokia yra dabartinė laukininkų būklė. Jei jų atstovui kartais ir leidžiama atsistoti ant valdovų tilto, tai koalicijos lenčiųgais surakina jam rankas ir kojas.

Visus, kurie rimtai pagalvoja apie valstiečių būklę, jų padėtis juos stebina ir griaudina. Juk jie galingi kaip pati žemė, bet ir savo aklume jie lygūs žemei. Kaip žemė, pati sau nieko nerikalaudama, palaiko amžiną gyvybės versmę, taipgi ir valstiečiai, gyvendami prie jos ir su ja yra pasidavę jos įtakai. Jie atnešė pasaulin dievybės sąvoką, sukūrė dorovinės jerarchijos laiptus ir

pirmieji uztiko valstybinės tvarkos bei organizacijos mintį. Bet kaip gamta nežino savo didybės, taip ir valstiečiai nesuvokia savo reikšmės, o todėl atsitiko, kad suktume, bet ne protingume pranašesnis miestas užvyravo kaimui.

Bet gi šią didžiąją, nesąmoningąją, tautos kūno arterijomis kraują varančiąją jėgą, tuos žemės žmones, organizuotojus ir statytojus, žmones, kurie augino ir augina latviškąją šviesuomenę — tuos žmones aš privalau organizuoti, pažadinti aktingam gyvenimui. Sąlygas reikia pakeisti taip, kad jie būtų nevien duodantieji, bet ir imantieji. Jie gi turi dorovinę lygsvarą ir joje privalu orientuotis mūsų politikos navigatoriams. Valstiečiai turi būti mūsų politinės moralės pastovi žvaigždė. Niekam nevalia važiuoti toliau negu ji šviečia.

Tuo tarpu, kai miestelėnai prieinami įvairių idėjų vėjams ir trokšta permainų — laukininkų šeimos laiko aukštai iškeltus giminystės skydus, gina latvių politinio, dvasinio ir ekonominio gyvenimo nepriklausomybę. Tai matė ir supranta demokratai bei socialistai, o todėl ir stengiasi sukrėsti valstiečių ekonominę būklę. Mano pareiga juos išpėti, juoba, jeigu jie dings — tai dings ir tauta, ir valstybė. Bet toks, vidujinis, valstybės gynimas yra dar sunkesnis negu jos įsteigimas ir laisvės iškovojimas.

Visokioms mintims Latvijoje duota visiška laisvė, o mūsų parlamento partijos yra lyg paminos, kurias mina mums svetimos jėgos, kad išausti Latvijai priešingus bei svetimus raštus, juoba visos paminos mi-

namos į kairę ir nebaigiama šaukti dar didesnių laisvių. Visos Latvijos liberalinės dvasios, palaikančios ryšius su kraštutiniai kairiais elementais — yra slapti suokalbininkai. Jie, liberalai, besigiria įvairių kairių pažūrų apykanta yra dargi pavojingesni už pačius kairiuosius, nes jie yra dirva, kur veisiasi ir dauginasi nesveikų socialinių idėjų perai.

Bet kaip įgyvendinti apsigynimą nuo idėjų, kurios, lyg mario bacilos, laksto ore? Kame yra jėga likviduojanti antitautinio darbo orgijas? Čia ir vėl reikia sustoti prie laukininkų. Beje, dar neatėjo išganymo laikas. Viena tautos dalis vis dar pasitiki demokratijos idėjomis. Ji jas paneigs tik tada, kai demokratija, — įkin-kyta praktiškai darban, — viešai pareikš savo visišką negalią ir paliegimą, kai tautos išdavinėjimas ir rinktinųjų nemokšų išdavikiškasis darbas bus garbinamas, kai partijų lėšos galutinai sumiš su valstybės išdo lėšomis, kai atstovų vardas virs keiksmažodžiu. O tada ir vėl prasidės mano darbo laikas. Tada ir vėl suskambės iš tamsos gelmių pakilęs tautos varpas, o valstiečių sodybose gimusi vienvaldystės idėja bus vyriausioji mūsų valstybingio gyvenimo idėja.“

Sukaupdamas visas savo jėgas ir valią, Karolis Ulmanis, — dabar esąs eilinis latvių parlamento atstovas, — imasi organizuoti ataveiksmą neigiamam partijų veikimui. Daug ūkininkų sąjungos skyrių, įsteigtų veik visuose Latvijos valsčiuose, gyvuoja vien popieriuose. Jų pirmininkai, ne diežin kaip nusimanydami savo pareigose, nepareiškia reikiamo griežtumo santykiuose su socialistais ir jų pasekėjais. Dabar Ulmanis nori visą

atnaujinti, pradėti nuo galo. Pirmiausiai jis pažadins savigarbą pačiuose ūkininkų sąjungos nariuose, kad jie nesiduotų ir netikėtų demokratų bei socialistų tikinami, kad valstiečiai esą atžagareiviška, progresui pavojinga jėga. Juk yra atbulai: laukininkai iš kartos į kartą neša nevien gėrybių pilnus maišus, bet ir liaudies dainų bei pasakų skrynias. Jie matina tautą nevien kasdiene, bet ir dvasine duona. Nuo senų senovės laukininkuose susispietusi išmintis yra nepalyginamai vertesnė už moderniškosios demokratijos kasdien bent dešimtį sykių kintančią išmintį.

Tokių minčių kupinas Ulmanis pradeda didįjį taršavimo darbą. Kasdien jis esti Ūkininkų Sąjungos biure, duoda patarimus, išdirbinėja projektus kaip geriau prieiti ir pažadinti uždarąjį valstiečių pasaulį. Žemdirbių reikalais susirūpinę pas jį ateina valsčių bei apskričių delegatai, atnaujinami senąsias ir pradėdami naujas pažintis taip, kad Ulmanis ir vėl asmeniškai pažįsta veik visus veiklesniusius Latvijos laukininkų veikėjus. Ir nevien pažįstą, bet atsimena ir žino visas jų naminio bei šeimyninio gyvenimo opas. Neperdant galime tvirtinti, kad visų Latvijos apygardų žmonės yra registruoti jo kolosalinėj atmintyje. Savo ūkininkų sąjungos skyrių valdybas jis žino atmintinai ir niekas negali dingti ar pasislėpti jo pastabiam žvilgsniui.

Ir biure, ir parlamente jis rūpinasi laukininkų reikalais, o jo darbo savaitės, mėnesiai ir metai praeina tarp šiųdviejų įstaigų. Atėjus sekmadieniui, kada kiti ieško atilsio ir ramybės — Ulmanis sėda automobiline

ir asmeniškai važiuoja į laukininkų susirinkimus, kurių sąrašą jis nuolatos turi visam mėnesiui. O tuose susirinkimuose žmonių šimtai ir tūkstančiai. Čia jie visi, pradedant vaikais ir baigiant žilagalviais. Žmonės, kad ir nebe pirmą sykį jį mato ir girdi, lyg nušvinta, kai Ulmanis iš tribūnos pasižiūri į juos. Kiekvienam atrodo, kad anas gerasis, taurasis, prielankiai šypsantis žmogus žiūri į jį asmeniškai. Bet kai Ulmanis pradeda šnekėti, jiems viską paaiškindamas jų gyvenimo pavyzdžiais, daugelis jų net parausta, nes — ir vėl — jiems atrodo, kad tai asmeniškai juos liečia. Jie mato, kad jo niekur neišvengsi, kad jo visur esama. Kad ir gerbia jie Ulmanį, bet jiems ypač patinka, kai jis ima bartis. Tada, — vistiek, ar tai esti salėje, ar aikštėje, — visi nusčiuva lyg audros belaukdami.

Baigęs vieną susirinkimą ir stiklą arbatos išgėręs, jis, ovacijų ir žmonių lydimas, pievų žiedais apsaugytas, vyksta į sekančią sueigą. Tik galiausiam susirinkime, kur laukininkai, lyg žemės vaisiumi gėrėdamiesi ruošia jam draugišką vakarienę — Ulmanis užtrunka iki pusnakties ir ilgiau. Jis mėgsta gerai ir su skoniu klotą stalą, nes tai yra ženklas, kad valsčiuje yra bent viena Kaučmindės šeimininkystės kursų baigusi panelė, kuri, — kaip sakoma, — neveltui pinigą paleido.

Kad žemdirbių partijai būtų savas vienybės ir bendrystės ženklas, Ulmanis dovanoja Sąjungai vėliavą, kurios žaliasis fonas reiškia visą Latviją, o jos viduriu vingiuojanti balta biržė — baltaputę Dauguvą; tengi yra ir auksinės kviečių varpos, ir trilapis dobilas, ir

parašas: „Už Latvija tautiškā, dailā ir stipriā.“ Daug pajuokos ir paniekinimo yra girdēje šie žodžiai iki prezidentas įgyvendino savo sumanymus, o tada ir jie, jau pirmoje atgimimo dienoje įgyjo prasmę, kraują ir kūną.

Partijoje Ulmanis turi tiek didelį pasitikėjimą, kad nuo jos įsisteigimo iki dienos, kada jis pats likvidavo visas partijas — visados, be išimties, buvo išrenkamas partijos centro komiteto pirmininku.

Vyriausioji partijos instancija yra kongresas, šaukiamas sykį į metus. Atvėjuosė, kai partijos parlamento frakcijai tenka spręsti ypač svarbūs klausimai — sušaukiamas partijos nepaprastasis kongresas. Į kongresus atvyksta visų skyrių delegatai su skyrių vėliavomis, kurios kongreso metu į vieną eilę išrikiuotos, daro įspūdį, lyg tai būtų pati žaliuojanti Latvija, pavasariais išeinanti saulės susitikti.

Pirmą žodį kongresuose sako partijos prezidentas, o jo kalba yra kongreso branduolys, kongreso dalyvių sulaukiama ir palydima ovacijų griausmais. Kongreso nutarimams seka visa Latvija, nes jo nutarimai gali būti lemtingi parlamento gyvenimui.

Bet ir be kongreso Rygai teko matyti didelę laukininkų sueigą, kai 1931. m. dainų šventės proga prezidentas pašaukė Latvijos laukininkus didelėn politinė demonstracijon. Tai buvo svarbus ir reikšmingas įvykis Latvijos politiniame gyvenime, nes tai pirmas sykis kada laukininkai patys pasibeldė į parlamento duris. Taipgi ir Rygai tai buvo dar niekados nematyta eiseną. Ukininkai ir ūkininkės, visu materialinių bei

svasinių vertybių kūrėjai, nebesuskaitomų vasarų saulėse įdegusiais veidais dabar ėjo miesto gatvėmis, o jų raukšlėtuosė veiduose slėpėsi nerašytos darbo, kančios ir pergalių apysakos. Jie atstovavo gamtai ir žemės žmonėms. Greta žilagalvių, amžybės piūčiai pri-nokusiu tetušių, žygiavo linaplaukiai jaunieji. Greta su vyrais, kurių veida primena vėjo ir lietaus nugą-lastus čirvų akmeis, stovėjo merginos gyvai primin-damos senlatvių Mrą, maloniają šlaitų ir moterų už-tarėją. Iš jų rūbų ir jų pačių dvelkė sodybos ir vagos kvapas. Kokie miežių, avižų, kviečių ir rugių laukai susiūbavo, kiek bėrių ir obalmušių žirgų sužvengė, kiek raguočių dvylių nesužbaubė jiems į Rygą išeinant!

Jie visi, po ilgų amžių dabar čia užtarimo reika-lauti atėjusieji — senų, nebeatmenamų Latvijos kū-rėjų ainiai. Jų eilėse buvo ir tie, kurie vėliau įkasė lat-vių žemėn stulpą su parašu: „Latviai, laukininkai, ši-tuo keliu“. O todėl: tebūnie pagarbintas jų kasdienės kūrybos darbas, jų prakilni kantrybė ir patva-rioji, save supratusi dvasia!

Taip jau turi būti aišku, kad žemdirbių intelligen-tiškumas esmėje atitinka tobulą išminties laipsnį, juoba jie ir savo kasdieniam gyvenime nuolatos yra pri-versti pažinti tikrenybės ir galimybės ribas, kodėl ir patys nuolatos sustoja ten, kur stovi pati tikre-nybė. Tokia nuosaki, savo valios ribota dvasia, liū-dijanti aukštą susivaldymo ir disciplinos laipsnį, jau-čiama ir jų eisenoj.

Visi namų langai, pro kuriuos ėjo didžioji lauki-ninkų eisena — plačiai atsidarė, visi, kiek tik Ry-

goje buvo Latvijos likimo ir reikalų dar neužmiršusių žmonių — sustojo šaligatviuose ir smalsiai skaitė žaliųjų vėliavų įrašus, kur ne vienas jų rado ir savo gimtojo valsčiaus vardą. Vieną akimirksnį čia akis-akin stovėjo du pasauliai: miriop einanti demokratija ir iš amžių tamsos pasikelianti valstietija. Prie namų sienų prispausti demokratijos adeptai nuogaistingai žiūrėjo į begalinę laukininkų upę, o jų lūpos nejučiom pakartojo seną Romos gladiatorių šūkį: „Cezariau, miriop einatieji tave sveikina!“

Valstiečiai dievotai gerbia savo velionių atilsio vietą, o todėl ir visa eiseną nukrypsta į Brolių kapus, kur su išspradinėm smiltim sumišę ilsisi narsieji Latvijos laisvės kovotojai. Maršo garsus pakeičia elegiški akordai, o laukininkai, lyg bijodami pavėluoti skubiai nusiima kepures ir pro sustingusių, akmeninių raitelių sergimus vartus įžengia didvyrių alėjon. „Kas do judėjimas ten, paviršiuje? Mes girdime iškilmingas kalbas ir vėliavų plasnojimą. Ar tėvynė šaukiasi pagalbos? Mūsų akys smėlio išgriaužtos, mes nieko nematome,“ — dūsauja amžiną ramybę įgyję velionys. „Ilsėkitės ramybėje,“ — atsako gyvieji. „Sekant bočių papročiais mes atėjome jūsų palaiminimo prašyti kovai, kurią turime iškovoti su pačiais latviais.“

Beveik pusę visų Vienybės aikštės suolų užima nuo kapų atėjusieji eisenos dalyviai. Tad staigios, vienoj pusėj prasidėję, per visą aikštę nusiritančios ovacijos praneša Ulmanio atėjimą.

Jis sustoja tribūnoj. Atrodo susijaudinęs, bet nuo-

stabiai save valdo, nes šiandien yra jo diena. Iš jo asmens nematomi, bet jaučiamai dvelkia didelė jėga, banguojantis įkvėpimas ir begalinis pasitikėjimas savimi. Ir neveltui. Visiems aišku, kad petingasis, tribūnoje stovįs, dabar visą aikštę valdąs vyras yra labiau negu by kuris kitas latvis suaugęs su savo tauta ir žeme, giliai įleidamas šaknis nevien visose latvių sodybose, bet ir visų laukininkų širdyse. Jam prašnekus ir pareiškus, kad dabar jau laukininkų eilė imtis politinės valdžios — jo žodžiams visi galingai pritaria. Jis nieko neslepia, nė vienam nepataikauja, reikalauja laukininkų aukų ir pasiaukavimo, bet visi sutinka, nes žino, kad jis eina pirmyn ne savo, bet savo tautos vardu. Jo kalba, pradžioje rami, bet tolydžio ima siausti ir galingai pakelia visų rankas, kad prisiektų Latvijai.

Tai didžioji Ulmanio diena, tai valanda, kurioje nematomas ir amžinas ažuolų vainikas nukrito jam prie kojų. Tai pirmasis Ulmanio išpėjimas anti-latviškai demokratijai.

Jau ilgus metus visos saeimos partijos su baime stebėjo ūkininkų sąjungos politinio ir moralinio pajėgumo didėjimą, o sąjunga tai tvirtas, nuo demokratijos kraštutinumų laukininkus sergintis fortas. Ulmanio didysis autoritetas čia neįleido jokių prašalinių jėgų. Priešai, norėję nukirsti latvių tautinės politikos galvą, turėjo pakirsti Ulmanio autoritetą, o todėl, — lyg susitarę, — jie visi stvėrėsi visą galinčio ginklo — neribotai laisvos spaudos privilegijų. Tai buvo gandų paskleidimas apie Ulmanio asmenišką biznį ir ūkininkų

sąjungos įmonių bankrotišką valdymą. Iš pradžių atsargiai paleistos paskalos, — visų kryptių spaudai pritariant, — greit išsismagino ir įgyjo visą griauančios lavinos pobūdį. Ji grūmodama puolė vieną asmenį — latvių valstybės steigėją, pergalių vyriausįjį organizatorių, Karolį Ulmanį. Paskalas platino tūkstančiai tribūnų, gausiai skaitomų laikraščių skiltys ir devynios galybės proklamacijų. Rygos visuomenė, ponai ir ponios buvo ypač aktingi liežuvininkai. Jie gi organizavo didelį agitacinį tinklą ir laukuose, kad Ulmanis nebūtų išrinktas į saeimą. Kalbamos kompanijos socialdemokratiškieji ir miesčioniškieji akcionieriai broliškai sandarbiavo, nes jie visi Ulmanyje matė vyrą, juos nukelsianti nuo jų pamylėtojo žirgo.

Matydami, kad jų kompanija neduoda norimų rezultatų, jie pradėjo steigti mažas politines partijas, turinčias diktatoriškus užsimojimas, kad tokiu būdu sumeškerioti visus tuos, kurie reikalauja Latvijos demokratinės konstitucijos reformų. O tie visi reikalaujantys buvo ar tam prasilosę miesčionys, kurių užmačios neatitiko jų gabumams, arba garbėtroškos inteligentai, kurie, — nemokėdami nė savo gyvenimėlio sutvarkyti, — išgeidė valdyti kitus ir, iš aludės eidami, tarė įsteigti diktatūrą.

Jei ilgus metus niekina vieną kurį žmogų, o ypač tokį, kuriame yra bent truputis kasdienio žmogaus, tai jis, galop, ir pats pradeda tikėti jam prikerjamioms ypatybėms ir pavaliai dingsta, nes tiesa, kad žmogus yra ne vien tas, kas jis yra, bet ir tas, kas jis yra visuomenės akyse.

Tikrai netiesą tvirtintumėm sakydami, kad visi tolygūs užpuldinėjimai visai nedirgino Ulmanį. Jis jautė juos net labai skaudžiai, bet jį gelbėjo naujoji aušra, kurią jis jau matė anapus jį užgriūvusio paskalų kalno. Budamas ypač ištvermingas ir nepaprastas, jis geriausiai suprato kasdieną, bet jai nepasidavė, kaip nepasidavė ir prieš tai, ir po to jį ištikusios garbės pagundai. Žmogaus vardas gali perkūnais nuaidėti galdynės koridoriuje, bet kas gero, jei gyvenimo taurėje lieka tik aitrūs pelynai, o širdies išpopintų svajonių vietoje — sauja pelenų, arba vieton tikro priitarimo — prie kojų gulintis vergiškas klusnumas...

Naująjai Latvijai tikėdamas, savo dvasios akimis jau aiškiai ją matydamas, Ulmanis, paraleliai dirbdamas ir saeimoj, vis giliau neriasi laukininkų pasaulin, lyg atsiskirdamas nuo išorinio pasaulio išpuodžių. Pats dideliai moralus, jis tolygiai paveikia ir partiją, suteikdamas jai prakilnumą ir pasiaukavimo dvasią. Jis, — savo ištikimų bendradarbių padedamas, — neieško partijai pigios garbės, bet visada liepia atiduoti pirmenybę valstybės reikalams, o tame ir glūdi ūkininkų sąjungos ir kitų politinių partijų skirtumas.

Jei savo veiklos pradžioje ūkininkų sąjunga rėmėsi į senąją laukininkų kartą, tai ilgainiui ji vis labiau ėmė rūpintis jaunuomene, čia įgydama tą patį pasitikėjimą, ką turėjo jų tėvuose. O tai buvo giliai apgalvotas, nevienadienis darbas, nes, metams slenkant, radosi nauji reikalai ir naujas sąjūdis. Parlamentariškasis molio minkymas turi baigtis, o Ulmanis nori kad senoji kompromisų dvasia būtų paroduma, kaip pavyz-

dys. Jis žino, kad arkliai išgaišta nevien ilgo stovėjimo, bet perilgo bėgimo dėka, todėl ryžtasi jaunąją kartą išvesti į saikios politikos kelią. Jis moko ją, kad ji žinotų ir suprastų laukininkų galybę, o žemdirbių pasaulį jis deda valstybės pagrindan, taip pratinamas jaunuosius nevien gynimosi, bet ir puolimo taktikai. Tai pirmasis, jaunuomenės moralinio ginklavimo etapas. Be to; jis pageidauja, kad laukų jaunimas stotų aizsarguosna (latvių šauliai — vert.), pusiau kariškon, ginklais aprūpinton organizacijon, kuri, — reikalui esant, — galėtų atremti tolygias demokratų ir socialistų organizacijos. Taip elgdamiesi jis aprūpina ginklais laukininkus ir sukuria dvejopai ginkluotą tautą, galingą įrankį, kuris vis stipriau vienybėn veržia latvių politiškąją žemę.

Bet Ulmanio nuopelnas nevien ūkininkų sąjungos organizavime ir auklėjime, nevien jų ekonominės būklės gynime. Latvių pasaulėžiūron, kuri buvo suremta iš demokratinių ir socialistinių pažiūrų — jis įnešė daugiau, negu paskirus elementus. Jis saulės švieson iškėlė ištisą pasaulėžiūrą, ideologiją, kurios išvadamis dabar grindžia atgimusios Latvijos gyvenimą. Draug su juo į mūsų sodybas sugrįžta latvių žemės dvasia ir nuo šiol ji yra mūsų ekonominio ir politinio gyvenimo kompasas. Ji bus jautri prie viso latviško ir taip, kaip indusas-gyvačių tramdytojas su savo skudučio garsais sutelkia gyvates, taip ji sutelks nenugalimon vienybėn pakrikusią latvybę.

Latvių laukininkus, kuriuos latvių rašytojai yra tik fragmentariškai pavaizdavę, Ulmanis pirmutinis dabar

parodo kaip vieningą pasaulį ir deda juos naujosios latvystės pagrindan. Tai reikšmingiausias ir svarbiausias latvių istorinio gyvenimo faktas. Jei dabar vīsose valstybėse laukininkai bunda ir yra pripažįstami vyriausiuoju tautos gyvybės šaltiniu, tai latviuose šioji pažiūra buvo skelbiama jau tada, kai kituose kraštuose laukininkai dar miegojo savo didžiuoju miegu. Tas žemės dvasios garbinimas, kuri pradėjo Musolinis ir Hitleris, latviuose Ulmanio buvo dauginamas jau prieš karą.

Po keturių dešimtų metų, po ilgų klajonių svetimų pažiūrų pievose — Ulmanis pašaukė latvius namon, sugrąžino juos į tautos žemę ir tautos dangų. Norėdamas, kad latvių vystymosi grandis būtų vientisa, jis viena ranka dabina senovės kapus, o su antra judina ateities laikų lopšinės svirtį. Du dideli pazarai jį apšviečia: vienas praeities, antras dar negimusių ateities dienų, pazaras. Taip, galop, jie susitinka ir susipina į vieną, jo galvą dabinantį vainiką.

„Aukštasis namas“, Ulmanis ir jo kova su kriziu.

Nē badas, maras, nē karas ir žemės brebėjimas negali taip greit sunaikinti valstybę, kaip demokratiški principai, jeigu jie lieka valstybės valdymosi principais. Aukščiau paminėtos nelaimės gali pareikalauti daug materialinių aukų, gali laikinai sustabdyti tautos progresą, bet jos, esmėje, neneigia vienybės idejos ir tautos organiškos vienybės, o todėl ir po didžiausių sukrėtimų ir žemės drebėjimų tauta ir vėl gali susitelkti, gali tęsti savo gyvenimą, gali gyvuoti.

Demokratiškieji principai imasi pačių pamatų naikinimo. Pirmon eilėn jie nukerta valstybės galvą, o jos funkcijas paveda kojų ar kitų kūno sąnarių žiniai. Iš to seka viso organizmo pakrikimas, nes vieton vieno centrinio įsakymo dabar kiekviena kūno dalis pradeda gyventi savais įsakymais ir gyvenimais, kurie, — ir vėl, — veda prie dar didesnio pakrikimo ir chaoso.

Šiąją, demokratiškų principų ardančią galią, labai gerai suprato jau Rusijos laikų revoliucionieriai, tų principų priedangoje kovoję prieš centralinę Rusijos valdžią. Tik reikia žinoti, kad veikliausioji revoliucionierių dalis nebuvo rusai, bet imperijos tautų žmonės, kurie, siekdami savo tautų išsilaisvinimo, dėjosi demokratiinių

idejų šalininkais. Ir tikrai. Juk demokratijai įsigalėjus Rusija nebeišgyveno nė vieno metų. Sekantieji Rusijos statytojai paneigė demokratijos idėjas ir veikė visai priešingo, diktatūrinio idealo vardu.

Didžiausia latvių tragedija gludėjo tame, kad demokratinius principus, kurie buvo tikrai parankūs griovimo darbui, jie norėjo padaryti naujai gimusios valstybės gyvenimo principais. Todėl, lyg didelio intelektualinio aklumo ištikti, jie savo konstitucijoje visai panaikino centralinę valdžią, suskirstydami ją šimtui valdovų arba atstovų. Į atstovus praeidavo daugiausia balsų gavusieji, o daugiausia balsų gaudavo didžiausių gerybių žadėtojai. Tokiu būdu atstovas, jei jis norėjo būti išrenkamas, buvo varomas nevien didžiausių pažadų, bet ir duotųjų pažadų pildymo kelių.

Beveik visi saeimon išrinktieji savo galią buvo įsigyję tolygiose pažadų lenktinėse. Bet jie, išrinktieji, dar skirstėsi grupėmis arba frakcijomis, ne tiek politinių idealų, kiek savo asmeniškų užmačių vairuojami. Tolygus lektiniavimas dar kartą pasikartodavo, kai išrinktieji imdavosi valdžios sudarymo, kame dalyvau-davo visos frakcijos, o laimėdavo toji valdžia, kuri daugiausiai gerybių žadėdavo ją parėmusioms frakcijoms.

Saeimos daugumą valdė socialdemokratai. Jei neviešai, tai paslapčia daugumas frakcijų juose mėtė ateities žmones ir buvo visiškoje jų doktrinų įtakoje.

Saeimoj įvykdavo neįmanomi pasitarimai ir susitarimai, tokių žmonių koalicijos kurie, rodos, vieni ant-rus neigė taip, kaip dieną neigia naktį. Čia ateistai

bundžiavo su ortodoksais deistais, žydai su vokiečiais, o vokiečiai su žydais. Tai buvo nematytas prakilnaus politinio meno ištvirtėjimas, ilgus metus demokratijos altoriuje deginės brangiausį mūsų tautos turtą.

Panaudodamas visą savo įtaką ir jėgą, K. Ulmanis nori, lai, — projektuojant valstybės konstituciją, — bent prezidentui būtų suteikta aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta galia, bet jam tai nepasiseka. Dabar, draug su visa tauta, ir jis, didelių žygių ir laisvo oro mėgėjas, uždarytas pašvinkusin vištininkan. Jis buvo įpratęs palipti, bet dabar, siekdamas kilnių tautiškų idealų realizavimo, jis yra priverstas maldauti balsų arba pirkti juos netuščiais pažadais.

Bet žmogus tikrai panašus į paukštį, susukanti sau lizdą iš jo aplinkoje esamų medžiagų. Ir Ulmanis turi išeiti laisvėn draug su savimi vesdamas visą tautą, pasigaudamas jo aplinkoje esamų galimybių ir priemonių. Jis galvoja:

„Dar ilgai man ir latviams reikės vargti priešų ir draugų apsuptame tvarte. Demokratijai nėra gerosios pusės, ji turi tik blogąją. Tai materialistinis, idealizmu prisidengęs mokslas, slepiąs savyje materialinį gašlumą ir išdavystę. Tai mokslas neturįs tėvynės, o savo režimo reikalus jis stato aukščiau tautos ir tėvynės reikalų. Beje, tuo tarpu nėra jokios galimybės sustrugdyti šios sitemos žalingąjį veikimą. Iš korupcijos ji gimusi ir korupcija ją pražudys. Jeigu jau nėra kitos išeities, tai reikia visomis spėkomis stumti demokratiją jos pačios mėgiamu keliu, kad greičiau ji parodytų savo nešvarų veidą ir visiškai sugvertų.

Ta prasme turime būti gailėstingi. Juk pats Saliamonas sakė: „Duokite mirtingų nuodų tam, kuris turi mirti, o saldų vyną tam, kurio dvasia nuliudusi.“ O socialistams mirtini nuodai — turtas. Pasirūpinkime, kad greičiau jie praturtėtų, o tada jie patys savo praktika, savo gyvu pavyzdžiu paneigs savo teorijas, atidarys akis savo šalininkams ir jų mirties valandoj jiems nebebus nė vieno gynėjo, nė vieno šalininko. Čia Ulmanis atsimena, ką ankščiau galvojęs: „Kai tautos išdavimą pavdins garbingu žygiu, o išdavikus pasodins į didvyrių kėdes, kai išrinktieji nemokšos paims tautos vairą, kai partijų lėšos bus galutinai sumišę su valstybės išdo lėšomis, kai atstovų vardas tautos lūpose virs keiksmazodžiu — tada ir vėl prasidės mano laikas.“

Pasirodė, kad ir čia Ulmanio neklysta. Iš lauko šiltan kambarin atnėštas ledas taip greit netirpsta, kaip greit pašvinko demokratai ir socialistai „buržuazinėj atmosferoj“. Žinia, jų pašvinkimas buvo neišvengiamas, kaip neišvengiamas yra sutemos ir naktis saulei nusileidus, bet Ulmanio nuopelnas tame, kad jis tai išanksto įspėjo ir suprato, o todėl ir tada, kai visi beatodairu, smego į savo mizerijos bumblyną — jis vienas švietė lyg iš žemės išaugęs švyturys.

Savo valios jėga jis privertė save draugiškai šnekėti su frakcijų atstovais. Kad ir sunku jam buvo lankstyti savo būdas ir daryti koalicijas, bet vardan didžiojo tikslo jis ryžosi save klastoti ir giliai savin paslėpė savo tikrąjį norą bei tikslą. Laikui slenkant jis taip virtuoziskai išmoko groti saimos stygomis, kad vienas ėmė bauginti visas frakcijas. Saeimoj jis šneka labai retai,

ir tai tik tada, kai reikia perskaityti deklaraciją, kai imasi sudaryti valdžią ir esti jos ministeris pirmininkas. Tuo laiku jam prezidento amatas nesvarbus, kadangi čia nėra galimybės eiti principiniu keliu. Daug kartų ši amatą jis prisiima tik todėl, kad tokiu būdu gali geriau patarnauti laukininkų ir valstybės naudai.

Ulmanis sąmongai vengia šnekėti saeimos tribūnoje, nes tai ne jo vieta. Jis gimęs didelių politinių freskų, o ne mozaikų lipdymui, bet dideliame užsimojimui trošku demokratijos režimo sienose. Bet jo temperamentas neleidžia jam vietoje nykti. Jis nuolatos juda. Jo galvoje beperstogės švaistosi įvairios mintys. Čia kalba su vienu, čia su kitu atstovu ar savo frakcijos nariu ir geriausiai žino visas saeimos intrigas. Jis, lyg nekantrus raitelis, nuolatos pentiniais ragina rambųjį žirgą — saeimą.

Su didžiausia rimtimi jis dirba saeimos komisijose, svarstomi įvairūs ūkiški klausimai. Bedrais politiniais klausimais gali šnekėti visi, bet ekonominiais, o ypač mūito, agrarinius bei finansinius klausimus sprendžiant, reikia ir specialaus žinojimo, o todėl šiose srityse Ulmanis nepakeičiamas. Visa naujausioji šios srities anglų bei vokiečių literatūra jam žinoma, o ir nėvienas rimtesnis straipsnis užsienio spaudoje nelieka jo nepastebėtas. Komisijų posėdžiuose, kai jis pradeda debatuoti, jo pusėje esti nevien logiški argumentai, bet ir faktai. Beje, ir tada pasitaiko, kad atstovų niekaip neitikinsi ir jie dažnai nubalsuoja visai priešingai, nes jie nesiremia sveiku protu ir logiškais sprendimais, bet išdavikiškais demokratijos norais. Esti, kad po

tokių balsavimų jis nori ant visados apleisti šiąją įstai-
gą, bet čiagi atsimena, kad politikoje nėra išseivinių
durų. Jis žino, kad ir geras darbas, jei jis nelaiku
padarytas, gali virsti blogu, nes atsimena ir Bismarko
žodžius, kad: „Mes negalime pagreitinti vaisių nubren-
dimą, jei laikysime po jais dėgančią lempą.“

Visą tai matant liaudyje jau pradėjo reikštis nedrą-
sus rugojimas, bet laukininkai, esant aukštai konjung-
tūrai — dar sudurdavo galus su galais. Pinigai patys
lindo kišenėn, o todėl, — iki saeimoj ginčyjos! apie
siūlomų projektų demokratiškumą, — žemės žmonės
laukuose dirbo be atilsio. Ukininkai atremontavo savo
ūkius, naujakuriai pastatė tūkstančius naujų namų. Bet
ateis laikas kada iš visų pusių puolama demokratija
rodys į pilkų namų nugaras, lyg į savo nuopelną. Bet
kaip laisvės karų pergalės nebuvo režimo, bet vieno
žmogaus vilties ir organizacinio talento laimėjimas, taip
ir mūsų laukų atgimimas yra ne parlamentarinio, bet
valstiečių „darbo režimo“ nuopelnas.

Tai tikra tiesa, nes socialistų pavadyje einantys
saeimininkai labiau rūpinosi užsienio kapitalistų ir pra-
moninkų reikalais, negu latvių tautos sielvartu, nes
buvusis režimas rėmėsi liberalizmu, mokslu, kuris ne-
pripažįsta tautai nė dvasinio, nė ekonominio gynimosi
teisių. To mokslo pagrinduose džiunglių įstatymas,
taip vadinama „laisvoji konkurencija“.

Stebėdamas pokarinio pasaulio gyvenimą Ulmanis
anksti išsiaiškino, kad milžiniškajame kapitalizmo rūme
neviskas yra reikalingoje tvarkoje. Dar tada, kai iš-
pažiūros viskas atrodė kuo geriausiai, Ulmanis pamatė

nukrintanti plytagalį ir kaip plaukas ploną, nuo aukšto iki apačios didžiajame rume atsiradusi plyšelį. Todėl negaišdamas jis pradėjo ispėti laukininkus. Partijos kongresuose ir konferencijose jis kalba: „Neapakite sviestą, pieną, ar vieną kuri kitą produktą gamindami. Visapusiškai plėskite savo ūkius, kad vienai kuriai šakai lužtant, būtų dar kita, ką reikale pasigauti. Aš numanau didelį kainų slugimą pasaulinėje rinkoje. Gali ateiti laikas, kur sviestas bus pigesnis už degutą, o kviečių pūro kaina taip sumžės, kad ir saulė atsisakys juos auginti.“

Tą pačią krizę jis pranašauja ir saeimoj, bet frakcijų lyderiai juokiasi jo akyse: Vienas taria: „Kaimų sumažėjimas nudžiugins proletariatą.“ Kitas: „Valdininkams tai nesvarbu.“ Trečias: „Latgaliečiai taip mažai pagamina sviesto, kad laukiamas kainų sumažėjimas jų gyvenimui neatsilieps.“

Kitokio atsakymo Ulmanis ir nelaukė. Jis mano: „Daug dalykų, kurie iki šiol mums atrodė šventi ir neliečiami, galime leisti pražūti, bet nevalia pražūdyti nė vienos laukininkų stubos ar šeimynos. Puikiausias Rygos namas nevertas vienos valstiečio grįčios, nes viskas, kas yra gera mūsų valstybėje ir mūsųose — gimė kaimo pastogėje. Vargas tai valstybei, kuri leis sukrėsti savo pagrindų pagrindus — savo žemės žmones, laukininkus.

„Dabar ir vėl artinasi mano valanda. Turiu pradėti kovą prieš didžiąją, bėgte atbėgančią nelaimę. Bet kova bus sunki, nes dar neatėjo laikas, kur galėčia kovoti saeimos netrugdomas. Dabar gi ir ją turiu mobilizuoti

kovai. Privalau ją įtikinti, kad ji darytų gerą darbą, juoba sustos ir sustings mūsų valstybės aparatas, jei nutruks mūsų viesto ir bekonų eksportas. Tik dabar visi pajaus laukininkų darbo svarbą ir butinumą, nes pasaulyje yra tik du amžini keliai, kuriuose negalime paklysti. Tai laukininkų diendaržius kryžiuoja takai ir paukščių kelias, kryžiuojas begalinį dangaus skliautą. Vienus išbaltino iš stubos į tvartą, klėtį ir šulinį begantys žmonės, antruosius — į dangų skrendančios mūsų vėlionių dvasios. Todėl laukininkai turi būti stipresni už kitus, nes jie sergsti kąžką, kas buvo, yra ir bus.

„Kaip begalinė žemės jėga reiškiasi kasmetiniais pavasariais, dangop keliančiais visą, kas žalia, taip laukininkų esumas reiškiasi tautos išsiskėtrojime, jos augime ir pirmyneigoj. Bet jų reikšmė yra gerai nesuvokiama, nes, rodos, savaime aišku, kad žemė ir laukininkai turi maitinti žmonės. Beje, jau atėjusi valanda, kur technika ir pinigais rėdomas pasaulis jau ima reikštis visoje savo prieštaravimų baisybėje. Aš privalau veikti.“

Jo mintyse jau išdirbtas kovos būdas, bet to dar maža. Ulmanis nori, kad ji prisisavintų ir pati visuomenė. Jis sėda prie knygomis, popieriais, laikraščiais ir žurnalų iškarpomis apkrauto stalo. Jis ir vėl, kaip prieškariniais laikais yra priverstas būti rašytoju. Jo dabartinės, lygiai kaip ir jo pirmosios knygos — bus skiriamos laukininkams. Bet yra ir skirtumas jo anametiniuose ir dabartiniuose raštuose. Tada jis rašė, norėdamas laukininkus supažindinti su naujomis darbo

priemonėmis, bet dabar jo raštai kovos už atkaklaus darbo dešimtmečiuose igytų vaisių saugumą.

Laukininkai, atsidūrę nevien sunkioj, bet ir nebe-pakenčiamoje padėtyje buvo reikalingi naujų nurodymų, kaip greičiau pakelti jų nebenugalimą vargą, o todėl jis 1929 m. parašo beveik 500 puslapių knygą: „Kaip patobulinti mūsų ūkius ir padidinti jų pelningumą.“

Šioji, dabar tauton paleistoji Ulmanio knyga žymiai ir daugkuo skiriasi nuo jo pirmų knygų. Čia jau įspėjamas lengvas 1934 m. šėšėlis. Jis numanomas ir knygos epigrafe: „Tam, kuris atsakingas už valdžią, pridera ir valdymo teisė. Jis turi iniciatyvą bei ateities įspėjimą, o todėl reikalinga, kad ir vykdomoji valdžia būtų jo rankose.“ Savo knygos antros dalies nuobaigoje, vertindamas Europoje vykstančią evoliuciją, Ulmais jau aiškiai pasako: „Didžiausioji dabartinių sunkių sąlygų laimė yra ta, kad veik visų didžiųjų tautų priešakyje yra vyriausybės, kurios ne tik nori, bet ir turi garbėtinai įgaliavimų savo sumanymams realizuoti. Tame yra tikriausias ateities laimėjimų užstatas, nes nieko verti yra visi geriausieji sumanymai ir idėjos, jei jų įgyvendinimą trugdo arba ir visai paneigia įvairūs išvidiniai stabdžiai bei kliūtys.“

Ulmanis, savo kovos programą ruošdamas ir nemano nagrinėti pasaulio ir Latvijos krizio priežasčių. Jis perdėm sutinka, kad latviai yra įtraukti į bendrą, pasaulinį ūkio krizį ir vien savo lokaline veikla bei pastangomis negalės jo atsikratyti. Bet tai dar nereikia, kad latviai turi sėdėti rankas nuleidę, nieko neda-

rydami. Liesdamas Latvijos ekonominio krizio vidujines priežastis, jis mano, kad jos glūdi perdideliuose valstybės ir savivaldybių biudžetuose, nesuderančiuose su žmonių dabartinėmis pajamomis. Bet svarbiausioji negalios priežastis buvo ir yra staigus žemės ūkio produktų kainos nupuolimas, laukininkų perkamosios galios palaužimas, apyvartos lėšų stoka ūkiuose, sumoje pagimdžiusi visuotiną lėšų stoką visuose gyven-tojų sluoksniuose.

Sąrišyje su krizio vidujinių priežasčių nurodymu jis paraleliai išvysto savo „antikrizio tezes“. Žinant, kad dabartines laukininkų pajamas vargiai galima su-lyginti su puse prieš krizį buvusių pajamų, reikia rasti būdas, kad pajamos ir vėl būtų padintos iki „status quo“. Tikslui pasiekti yra dvi galymybės. Tiesioginė ir netiesioginė. Pastaroji nesvarbiausia, o būtent: mo-kesnių palukanų sumažinimas, vekselinių paskolų prail-ginimas ir t. t., bet pirmoji yra svarbiausioji. Tai žemės ūkio produktų kainos pakėlimas, pasiekiamas tvirtų kainų užtikrinimu. Čia Ulmanis išskiria du momentus. Eksportą ir vidujinę rinką. Pastovias kainas nusako valdžia, o eventualųjį eksporto minusą, gaunama iš vidaus ir užsienio kainų skirtumo, turi išlyginti valsty-bės išdas, reikalingasias lėšas numatydamas biudžeto sąmatoje. Toki, bendrai imant, yra Ulmanio projektai kovai su kriziu, kurios, savo pastangų ir parlamentarinės erudicijos dėka, jam pasiseka praveisti sacimoj. Bet čia svarbiaisiais tautos gyvybės klausimais prasideda be-galinės diskusijos ir škučiai reikalingoji pagalba berei-kalingai vilkinama. Partijų lyderiai nesupranta, kad

valstybė yra ekonominio karo buklėje ir čia, kaip ir tikrame kare, reikalinga veikti greitai ir drąsiai.

Ulmanis nurodo, kad pasaulyje prasideda nauja ekonominė era, stačiai priešinga ikišioliniam ekonomiam liberalizmui. Valstybės ima aktingai dalyvauti krašto ūkiškajame gyvenime ir vairuoja jį visuotinės gerovės linkui. Kiekviena jų siekia ekonominio nacionalizmo, o tai reiškia, kad kiekviena valstybė stengiasi apseiti vien savo gamybos produktais. Saeimos rambumą Ulmanis nori pakeisti naudingų veiklumu, o jos vienadienę politiką ateitį nujaučiančių darbu. Todėl sekantys žodžiai saeimos sienose aidų lyg grąsinimas: „Mes, kurį laiką, — mūsų tautos ir valstybės labui, — turime suvaržyti importą muitais, kontingentais ir valiutos varžtais. Mes privalome žinoti, kad ir Anglija rimtai dirba prie savitarpio prekybos projektų, suteikiančių tokios grandies nariams tam tikrų lengvatų savitarpio prekyboje. Tai reiškia, kad ir mes iš anksto turime užtikrinti sau bent mažą kampelį didžiulėje anglų rinkoje. Pasielgdami priešingai mes tikrai pasijausime už durų bestovį...“

Matydamas, kad ištisos Europos valstybių grupės savitarpio susivienijime ieško galimybių savo ekonominės iakos teritorijų padidinimui, Ulmanis galvoja apie trijų Baltijos valstybių ekonominę uniją, bet pasirodo, kad šis klausimas labai opus ir sunkiai sprendžiamas. Be viso to Ulmanis savo knygoje yra pailietęs ir įvertinęs visas dabartiškąsias ūkio problemas, nuolatos atsidurdamas į saeimos politinį kušlumą ir pavydą. Bet ir tokiose sąlygose veikdamas jis iškovoja pilietines

teises savo ekonominei programai ir gelbsti Latvija nuo visiško ekonominio sugurimo. Beje, kai saeimos daugumas ši didįjį darbą rodys visuomenei kaip savo nuopelną — tai ir vėl bus jau minėtasis noras puošti ne savo plunksnomis.

Savo veikale analizuodamas visas mūsų ūkio apyrbes, jis čiagi pažymi, kuo kuri sritis gali būti naudinga. Žemės pelningumą jis traktuoja kaip tautinės politikos klausimą ir tikriausia tiesa yra jo žodžiuose, kai savo knygą baigdamas jis pareiškia: „Viso pasaulio istorija rodo ir įtikina, kad vargas nuolat buvo svetimas ten, kur laukininkai už savo produktus gaudavo teisingas kainas. Ir antraip: kiekviena tauta, kuri to nesuprato, pati pagreitino savo pražūtį. Tai todėl, kad nė viena tauta negali būti sveika ir stipri, jei silpna jos versmė, jos pagrindų pagrindas — laukininkai.

Lyg dar labiau sustiprinti norėdamas skaitytojo pasitikėjimą laukininkų darbu — Ulmanis knygos pradžioje cituoja įvairių užsienio autoritetų mintis apie laukininkų darbo reikšmę ir jų dabartinę būklę, o jos visos gretinasi ir pritaria paties Ulmanio išvadoms.

Bet jo knygoje reiškiamos pažiūros dar nesuspėjo įgyti visuomenės galvosenoje pilietinių teisių, o juodasis debesys, iki šiol slinkęs horizonto pakraščiu, užgriuvo visą dangų ir Latvijoje pradėjo lyti vargo lietus. Krizė atejo, o jos juodieji vandenys, kaip tai Ulmanis pranašavo, pirmiausiai užtvindė latvių laukus. Aimanavimai pasigirdo ir miestuose, nes fabrikai keisino sustabdyti darbus. Jokia partija dabar neturėjo

pasilikti saužin, kadangi ištikusi nalaimė buvo visuotina. Bet niekas, išskyrus vieną vyrą, nežinojo kas daryti. O šis vienas buvo Karolis Ulmanis, visų saeimos partijų paniekintasis ūkinikų sąjungos vadas. Dabar ir vėl saeima į jį kitaip pažiūrėjo ir, kad ir nė vienas to garsiai neištarė — visi žinojo, kad jis yra vienintelis vėtrų blaškomo laivo inkaras ir kibo prie jo, kaip skėstantieji kimba prie šiaudo. Ir dyvinas reikalas. Jie mato, kaip jis ir vėl iš jų pačių negailėstingai drėpto purvo pasikelia švarus, lyg andai, Bermonto laikais. Be pykčio ir be pagiežos „jis kviečia visas partijas vienyti Latviją ištikusio vargo valandoj.

Jis ir vėl sėda už stalėn ir neatitrukdamas nuo savo eilinių darbų, randa laiką ir parašo dabartiškos dvasios kupiną knygą: „Ką ir kaip daryti.“

Vidžemio laukininkai, po pusnakties Rygon įvažiaavę ir Terbato g-vės kiemuose sustoje, praeidami namą Nr. 38. mato, kad viename to namo lange žyburys, ir žino, kad tai Ulmanis prie lėmpos šviesos vienas kovoja prieš žemdirbių vargą.

Beje, pakriko nevien ekonominės, bet ir kultūrinio bei tautinio latvių gyvenimo sąlygos. Nelemtas slogutis visus pritrenkė. Gal miesto ir kaimo gyventojai dar kėštų vargingą gyvenimą, bet jie nebenorėjo kėsti niekam netikusio saeimos politikavimo, atvedusio prie to, kad latvių tautos garbės niekas nei bojo, nei ją bevertino. Partijų lyderiai ją pardavinėjo kada ir kur galėdami. Taip patys latviai pastebėjo, kad politikuojantieji biznieriai neigia jų jėgą ir esumą. Naujieji saeimos rinkimai irgi nežadėjo nieko geresnio,

bet dar didesnį pažeminimą. Reikėjo naujo, merdinti gyvenimą išjudinti galinčio, smūgio. Bet tokį gaivinanti smūgi galėjo duoti tik stipri valdžia, turinti darbo planą ir nepalaužiamą tikėjimą Latvijos ateičiai. Saeimos politikai tai matė ir žinojo, bet nė vienas iš jų nenorėjo apleisti savo patogias ir įsėdėtas vietas.

Tokioms sąlygoms esant, po ilgų petraukų Ulmanis ir vėl žengia saeimos tribūnon, bet nebe pasiaiškinti, o kaltinti visą esamąjį režimą. Ūkininkų sąjunga įtaikia saeimai konstitucijos pakeitimo projektą. Ulmanis, kalbėdamas apie pasiūlymo motyvus — kalbą baigia grąsindamas visam parlamentariniam režimui:

„Mes, projekto įteikėjai, nebepasitrauksime iš kelio, kuri pripažinome teisingu. Mūsų pairyžimas nesulaikomas, mūsų valia nesulaužoma. Mes neatsileisime, mes išeisime, — jei tai bus reikalinga, — visus mūsų kelio posmus, bet savo tikslą pasieksime. Ir kuo didesnis bus pasipriešinimas — didesni bus mūsų reikalavimai. Mes žinome, ką esame pradėję. Savo sumanymą mes realizuosime valstybės saugumo ir tautos gerovės labui. Tie, kurie mums pritaria — teieinie išvieno; vienybėje nugalėsime.“

Kad ir daugkas suprato pataisų būtinumą, bet nė vienas nepasekė Ulmanio ir ūkininkų sąjungos kvietimui. Bet pasakytieji žodžiai buvo pasakyti nevien saeimai, bet per atstovų galvas ir visai latvių tautai. Jie aidėjo mūsų žemės šiaurėj, rytuose, pietuose bei vakaruose. Didelis džiaugsmas apėmė latvius matant, kad, — galop, — viena giedri galva, ramiai švyturiuodama, pasikelia aukščiau kitų. Tai nebuvo nei sau-

lēleidžio, nei saulētekio spinduliavimas. Spinduliai tryško iš vieno vyro galvos, jos vidujinės šviesos skleidžiami. Jie pasikėlė virš Latvijos, lyg vieniša joninių ugnis, bet jau arti ta valanda, kada ir visos likusios šviesos pradės švytėti. Iš patamsių iššoks šviesa, o visi Rygos bokštai drebės skambindami atgimusios Latvijos garbei.

I tautos žemę ir tautos dangų.

Nerimas ir neapykanta žmonėse augte aauga, o reikalai taip susipynę, kad jų pagerėjimo niekas nesitiki. Taip, kaip vienai kuriai religijai žlugant gema įvairūs sektantai, taip dabar, demokratiniam režimui gverant, gema įvairios slaptos politinės organizacijos. Kiekvienas, kuris netingi pasinaudoja esamos tvarkos absoliutine galvojimo laisve ir knisa Latvijos gyvenimo pagrindus. Latvija dabar suskyla į tiek dalių, kiek joje yra savanaudiškų demagogų. Jos politiką nulemia nevykeliai atstovai, kurie dabar, lyg burbulai po lietaus, išskyla į politinio gyvenimo paviršių. Vyriausybės galva, važinėdamas po Latviją, betiksliai švaistosi pašalpomis į kairę ir dešinę, nevaisingai aikvodamas vyriausybės išdo lėšas. Visos politinės ir moralinės sąvokos dabar jau įgyję išvirkščią reikšmę, o valstybės ratų vežikai, ratus palikę vidurkelyje, nueina kur kuris, tik Ulmanis ir jo ūkininkų sąjunga lieka jiems ištikimi ir didelių bandymų išvakarėse.

Jo konstitucijos pakeitimo projektas, patekęs saeimos maltuvėn, į miltus sumalamas, nes saeimos šimtinę jo projekte nujaučia asmenišką pavojų, o todėl kiekviena frakcija projektui nukerpa tą dalį, kuri neatitinka ar nesiderina su jos reikalais. Dabar frakcijos nesivaržydamaos atsistoja ir valdo viešai, nesislėpdami

mos. Išoriniai Ulmanis lyg ir susiderina su esamu chaosu, bet čia gi ima veikti visai kita kryptimi. Bet, kaip ir visados, jis dar nori atsiklausti savo tautos dvasinės žemės pritarimo ir užtarimo. Jis šaukia partijos devynioliktą kongresą, kur dalyvauja visų valsčių atstovai. Žalios vėliavos pasikelia dar nematytojų daugybėje ir eina į Rygą.

Ivykstantysis nėra paprastas kongresas. Laukininkų praktiškieji reikalai čia nuslysta į antrą ir trečią vietą, nes čia svarstomi ir sveriami tautos likimo keliai. Visi nujaučia, kad centro valdybos pirmininkas jau sudeginęs visus atgalinguosius tiltus, kad jis nebe gryš ir nebesustos, bet eis pirmyn ir visa Latviją jį paseks. Gal todėl dar niekadose ir nėvienam kongrese jis nebuvo taip džiaugsmingai sveikinamas ir valiojamas. Gi, kai jis sako: „Artinasi kiti laikai, naujoji Latvija įžengs į naują gadynę“ — visi pasikelia iš savo vietų ir visų akyse žybčioja ypatingi žyburiai: partijos prezidentas istarė senai lauktąjį žodį. Šio kongreso dalyviai į laukus su gryžo vidujiniai sukrėsti, krutinėse didelę audrą nešini, bet nenumanydami, kad nepraeis nei trys mėnesiai, o jie ir vėl, — klausydami vado įsakymo, — žygiuos į Rygą vidunaktyje ir ryto aušroje, palikę laukuose arklius, moteris ir vaikus, su šautuvais rankose.

Ulmanis, savo žemę palytėjęs, jaučiasi dvigubai tvirtesnis, o ir visi įvykiai jam padeda. Vyriausybė susipynusi pati savo reikaluose, jos prestižas tiek nupuoless, kad ji priversta pasitraukti, o dar taip negarbingai, kaip nė viena iš ikišiolinių Latvijos vyriausybių. To-

kioms sąlygoms esant kai vyriausybės autoritetas veik visai dingęs, kai lato kursas pakrypęs, o dvasinis ir ekonominis gyvenimas jo tvarkytojams grėsia nematytu ir negirdėtu kriziu — Ulmanis nusilenkė, kad pakelti gatvėje pamesta vyriausybės galią. Kiti jos ir liesti nebenorėjo, nes aiškiai matėsi, kad be didelio sumanumo ir pasiaukavimo supainiotieji reikalai nesiduos gražinami į normalią tvarką ir eigą. O saeima galvoja: „Nesvarbu, kas valdo. Vyriausybės politiką variojame mes, mūsų norai. Mūsų nerūpina ir tautos kantrybė, nes ji pasižymi visomis gumos savybėmis. Ulmanį atstatysime, kai bus padaryta visa tai, kas dabar būtina ir reikalinga.“

Bet Ulmanis, — savo rėžtu, — sanprotauja: „Galop atėjo tas laikas, kada ore, laukuose ir pakalnėse pakrikusią latvių dvasią reikia pagauti, perorganizuoti ir užantspauduoti didžiuoju valstybės antspaudu. Bet svarbiausia yra tai, kad dabar į savo rankas privalau paimti vadovybę ir pasirūpinti, lai viskas eitų reikiama kryptimi.“

Todėl Ulmanis, valdžią sudarant, imasi iniciatyvos. Jis jaučia, kad turi naujai išaugusius sparnus ir vėl yra toks, kaip buvo tada, kai jis sudarė pirmą latvių vyriausybę. Ir dabar jis panaudoja visą savo patirtį ir iškalbą, o žurnalistams, kurie domisi vyriausybės sudarymo eiga, pareiškia: „Melskitės Dievui, dar reikalingas tik vienas balsas.“

Galop vyriausybė turi reikalingąjį balsų skaičių, bet saeima, duodama vieną — atima kitą: savo posėdžiuose ji galutinai sunaikina prezidento įteiktąjį kon-

Valsts Arhivs.

stitucijos pakeitimo projektą. O tai reiškia, kad prezidentas išėjo visus galimuosius kelius ir dabar jam liko tik vienas kelias — tai pačios saeimos karšinimo kelias.

Formaliai prezidentas lieka geriausiuose santykiuose su įstaiga, kuri Latvijos likimą padarė savo žaislu. Bet didelis nerimas jau pradėjo slankioti po visus namus, — žmonės, neturį nei praeities, nei ateities, — išigėdė tą nerimą panaudoti savaip ir saviems reikalams. Tik prezidentas žino ir supranta, kad dabar turi veikti greitai ir nieko nelaukdamas. Į begalinę gelmę jis palaidojo visas demokratiškas viltis ir iliuzijas. Jis nekovo su žmonėmis ir jų reikalais, bet pakirs pati ardimo principą — demokratinę šantvarką.

Jis pats ir jo ištikimi žmonės dabar nematamai apsupa saeimą, savo puikybėje ir pasitikėjime užsnu-dusia demokratų tvirtovę. Socialdemokratai, jos didžiausieji gynėjai, nieko nenujaučia, kadangi įsitikinę, kad niekas nedrįs prieš juos sukilti, juoba 16 metų jie patys tiranizavo visas valstybines įstaigas. Beto, prezidentas ir juos yra užmigdęs, nes jo oratoriai paskutiniuose saeimos posėdžiuose atkakliai gynė demokratiją ir jos principus. Prezidentas dargi ir jiems nurodo į perkonkrustus (fašistinio pobūdžio organizacija — vert.) ir kitas jiems giminingas organizacijas, galinčias provokuoti perversmą, o todėl jų akyse prezidentas, griežtai su jais apsidirbęs, yra lojalus ir neįtariamasis. Tuli parlamentariečiai atvirai, prezidento akyse, juokėsi, esą, jis bijąs perkonkrustiečių... Bet prezi-

Ďentas tik džiaugėsi, nes tai reiškė, kad jie nieko nežino ir nenujaučia.

Tokiose apyستovose prezidentas ir jo ištikimi žmonės pradeda tartis su platesniais visuomenės sluoksniais ir jų atstovais, o jie visi — seni jo kovų sąjungininkai. Vieni jų pasitraukė draug su prezidentu iš Rygos iki Liepojos ir vėl atgal, kiti kovėsi šiaurės Vidžemėje ir Dauguvos fronte su Bermontu. Jie visi ir didžiausio pavojaus metu nuolatos būdavo prezidento parankėje ir turi bent dalį jo nepalaužiamos dvasios. Bet tuos vyrus, Latvijos laisvės kovotojus, ir mažiausias saeimos nykštukas laikydavo savo tarnais, atvirai jiems pareiškdami, kad jie prieš atstovą lygus nuliui.

Prezidento sumanymus žino tik keletas jo artimiausių bendradarbių, bet sužinoję jie tuojaus supranta, kad jiems užtikėta paslaptis yra slaptesnė už karo paslaptį, nes jų ištikimybė ir klusnumas yra absoliutiškas. Visi vadai nutaria, kad kariuomenės dalys, kurios turės vykdyti uždavinį, turi būti negausios.

Nurodytieji aizsargų (šaulių) vienetai Rygon turi atvykti naktį nuo 15 į 16 gegužės. Kai kariuomenė bus užėmusi nurodytus punktus — aizsargai ją pakeis.

Prezidentas, ramus ir judrus po pietų dar ateina į saeimą. Čia jis lieka neilgam ir, atsiprašydamas skubiais reikalais, eina į savo būstinę užsienių reikalų ministerijoje. Išeidamas jis dar pažiūri į kuluaruose nuobodžijančius atstovus, vieni jų žioviauja, kiti geria arbatą, o dar kiti tariasi su savo klientais, bet jau rytoj apie šią valandą čia vyraus mirtinga tylą ir vienumas, o dulkės, iš kurių padirbti ir patys atstovai, nusileis

ant tuščių sėdinių. „Tikrai nuostabus ir neįspėjimas yra Dievo protas už tai, kad žmonės jis sutvėrė taip, kad jie negali žinoti vienas kito minčių, o jei būtų kitaip — žmonės išprotėtų ir nustotų visų savitarpio santykių.

Į savo kambarį sugrįžęs jis tuojaus sėda prie stalo ir rašo rytdienai manifestą, Rašto eilės gula viena prie kitos, o jose jau žybčioja šventi žodžiai — tėvynė, tauta, tvarka ir kiti, iki šiol buvę beprasemiai ir nudevėti, bet dabar, po rašytojo pluksna, jau pradeda mirgėti dievišku kilnumu. Jis rašo ir jaučia, kad kiekvieni plunksnos mostelėjimu, suka tų durų raktą, kur buvo kalinamos visos latvybės dvasios. Dabar jos išsina grąšios ir visas kambarys prisipildo jų kuždėjimo kuri primena vasaros vidudienio lapų šlamėjimą. Nematomos jos šneka jam į ausį ir liepia galvoti vyriškas ir ryžtingas mintis. Jis negali jų nei atsiginti, nes jos apipūsto ji taip, kaip sniegas lauکه užtikusį keleivį. Prezidentas nejaučia jokio sunkumo. Jį kelia sparnuotas latvių genijus.

Baigdamas rašyti jis ir nepastebi, kad užgeso elektra. Vienas po kito ateina tie, kurie šiąnakt turi būti prie jo. Langai rūpėstingai uždaugstomi, lai prašaliečiai iš gatvės nematytų kambariuose esamų žmonių. Jo atida dabar jautresnė už gegužės, vakaro orą, bet nesigirdi nėvieno šūvio ir iš visų pusių ateina geros žinios. Paskutinis, visai uždusęs nuo greito važiavimo, sugrįžta kurjeris iš Miško parko ir praneša, kad saeimos pirmininko vasarnamyje rasta nemaža ginklų, o jo sūnus, Bruno Kalninš, areštuojamas paleidęs vie-

nintėli revolverio šūvį, šūvi į lubas, kuris, buvo vienintelis demokratijos gynėjų šūvis.

Pergalė buvo greita ir nuostabi. Prezidentas džiaugsmo pilnas, jo galva šviesi ir dirba tiksliai. Jis žino ir supranta savo darbo reikšmę. Jis pasuko tautą į jos tautinį kelią ir tik dabar prasidės didysis senovėn grįžimas, lai tauta, nusivaliusi prie amžinų latvybės šaltinių — pradėtų naują ir šviesų gyvenimą.

Pergalės žinia apskrido visą Latviją. Šaulius ji iš-tiko vienus miegant, kitus į lauką einant, Gavę įsakymą jie visi, pėsti ir raiti, skuba į sueigų vietas, o iš ten sukvežimiais keliai tiesiai į Rygą.

Prezidentas jau mato jų pirmuosius pulkus žygiuojančius Rygos alėjomis. Tai latvių kaimas, dabar, po ilgų amžių, ginkluotas atėjo latviškai Rygą tvarkyti. Vienas šaulių būrys dainuodamas dingsta gatvys perspektyvoje. Prezidentas jį palydi akimis, o jo krutinė galingai kilnoja padaryto darbo džiaugsmas: tai latviai nueina į savo tautos žemę ir tautos dangų.

Latvių naujosios tvarkos dvasinė santarva.

Prezidentas nėra savo vienumon užsidaręs, valdyti norintis individualistas. Jis nuolatos nori būti tautos dvasios apipūstas, ir nuolatos nori jausti prie savės niekad nenurimstančių tautos marių siūbavimą, o todėl nuolatos grįžta į ten, iš kur jis yra kilęs.

Vienas iš įžymiausių jo kvietimų buvo naujai patvirtintų apskričių bei valsčių seniūnų sueigos šaukimas Rygoje. Gili mintis glūdėjo šio parėdymo esmėje.

Nuo tų laikų, kai vyskupas Albertas, Rygos įsteigėjas ir statytojas, atsigulė amžinam atilsui Maros bažnyčioje, šis miestas dar niekad nebuvęs matęs tiek svarbios ir reikšmingos sueigos, kaip šioji. Šimtmečiams slenkant, visų aplinkinių tautų — lenkų, švedų, rusų ir vokiečių karaliai bei carai, ant savo žirgų sėdėdami yra joję pro mūsų miesto vartus, išleidę įstatymus ir parėdymus ir, valdydami, vienas ilgesnį, kitas trumpesnį lauką — vėl nuėjo užleisdami vietą kitiems. Dabar šie mandrieji jaunikiai, norėjusieji vesti mūsų žemę, jau nulipę nuo savo stainavinių ir aukštasis Teisėjas jau senai yra nuteisęs jų darbus.

Juos sekė latviai ir žemės valdyme tas, kurio valios klausydami į Rygą susirinko tautos seniūnai, kurie

taip jau gali save laikyti anų carų ir karalių įpėdini-
niais. Bet gi keisčiausia šiame reikale yra tas, kad
mes neatėjome, panašiai visiems ankstybesniems šios
žemės valdovams nė iš pietų, nė vakarų, nė rytų, bet
iš tos pačios žemės, kurią jie norėjo užkariauti sau.
Valdydami jie nepastebėjo, kad šalia jų auga jiems
pavojingas sosto pretendentas — latvių tauta, kuriai
lemta buvo paimti valdžią į savo rankas. Valdydami
jie nematė šios tautos, nors jos dvasia pasireiškė pasta-
tuose, kurių plytos padirbtos iš mūsų žemės molio.

Bet anksčiau negu mūsų senieji valdovai atvyko
į latvių žemę — latviai jau buvo čia ir buvo pirmieji
šios žemės artojai. Bet dabar jau nuėję dvarininkai
draug su karaliais ir mūsų laikas sugrįžęs atgal prie
pradžios, prie pirmojo šeimnininko, kuris jau nuo sen-
dienų kovojo dėl šios žemės su begaliniais lieknais ir
iš amžių čia dunksojusiomis giriomis.

Pirmą sykį nuo tol, kaip ši žemė tapo šventa mūsų vė-
lionių atilsio vieta, pirmą sykį nuo tol, kaip ši žemė pri-
dainuota mūsų dainų ir džiaugsmo — pirmą sykį nuo tol
latvių seniūnai susirinko į bendrą sueigą. Penkių šimtų
aštuoniolikos valstijų dvasios klaban buvo salėje, pastaty-
toje visai kitokiems tikslams. Čia latvių žemė buvo su-
surinkusi visoj savo didybėje. Bet tai nevien dabartis,
kuri čia draug su jais atėjusi. Čia buvo ir vėlionių
valstijos gentys, Jei kiekvienas jų savo kalboj, savo
orume ir galvosenoj reiškė tam tikrų savitumų, tai to-
dėl, kad praeitis kadaise gyveno. Tokiu būdu šioj
salėje, nematerialiniam pavidale, dalyvavo visos lat-
vių gentys, o todėl toji diena, kada jie susirinko

sostinėje, buvo didelė diena. Tai buvo nevien valsčių, bet ir juose ikūnėjusios dvasios paradas. Kokios galybės turėjo sugriūti ir kokios privaļėjo pakilti iki šioji sueiga galėjo įvykti! O ji tapo įmanoma todėl, kad svetimosioms galybėms dingstant pasiliko tik laukininkai, šių galybių verti ipėdiniai. Jei visi jau yra dingę, o jie pašilikę, tai čia turime reikalą su kažkuo pirmykščiu, amžinu, su kažkuo tokiu, kas prilygsta gamtos elementams, orui, vandeniui arba ugniai. Mes turime reikalą su seniausiąja pasaulio klase.

Mes visi žinome, kas yra užgyventa vieta. Tai tokia vieta, kuri prisitaikiusi mūsų kaulams, mūsų papročiams, bet žinome ir dar daugiau ir dar didesnę tokios vietos reikšmę. Tai žemė, kurią mes esame pripildę nevien savo lavonais, bet ir savo darbais ir tikėjimais. Jeigu tauta davė vardą kokiam miestui, upei, kalnui ar ežerui, tai reikia dasiprotėti, kad tai nebergždžiai padaryta. Su kiekvienu tokiu įvykiu siejasi žinomas įvykis ar mitas. O jei dar prisiminsime, kiek amžių turėjo praeiti, kokis minčių ir įmislų sriovenimas turėjo įvykti tautoje pirm negu šie vardai pastojų visuotinu tautos lobiu, tai drąsiai galime sakyti, kad mūsų žemė yra mūsų dvasios primirkusi, kad mes ariam ir sėjam į grynai dvasinę žemę. Juoba kas yra latviuose seniausia? Tai ne daina, ne tūlas dievas, kurio vardą lyg juodai-mėlyną ažuolo kamieną mes iškeliamo iš liaudies dainų gilybės. Ne, tai yra laukas, kurį latvis, ateidamas į šias pakrantes, aparė ir tukstantmečiais nebeleido jam dirvonuoti. Kad tai ne iš tuščio pasakyta, matosi iš to, kad buvo gi sykį

laikas, kur mūsų senuoliai iš pelkynų ir vandenų bėgdami slėpėsi į pakalnes ir lygumą. Dabar bėpersistatykite sau, kiek žmonių per visą šį laiką nesikniso tokiame lauke, kiek arklių čia prakaituodami trypė, kiek vilčių amžiais siejosi prie tokios dirvos! Neabejodami galime tvirtinti, kad kiekvienas smėlio grūdas čia pilnas rūpesčio ir džiaugsmo saulėmis. Šiokia dirva senesnė už bažnyčią, nes iš jos ir Dievas yra kilęs, kad vėliau pasikelti į dangiškas aukštybes ir — jose viešpataujant — laiminti žemės darbą. La ukui, savo giliausioj prasmėj, taip pat kaip ir Dievui, nėra pradžios ir galo, nes tada, kai laukas jau apartas, tada jau ir Dievas išlaisvintas: atsidengia jo didžioji knyga.

Bet apardami lauką mes išariam ir pirmąją vagą mūsų visuomeniškojo gyvenimo pradžiai. Juoba kas yra namai ir dirvos apie juos? Tai reiškia sieną, o kur yra siena, ten yra ir savitvarka ir apsigynimas. O kada vienas žemės sklypas jau apjuostas ežiomis ir namai jau pastatyti, tai vieną gražią dieną čia pasirodo ir valsčiaus seniūnas. Jis yra šių visuomeniškųjų, iš žemės kilusių santykių pristovas, ir taip, kaip senasis latvių bitininkų dievas Usinis iš ažuolo drėvės užlipa į ažuolo viršūnę, kad prisžiūrėti, kaip gausiai laukuose sėja miežius, taip valsčiaus seniūnas, iš visuomeniškųjų santykių gelmės kildamas, pasikelia į valsčiaus viršūnę, kad daboti jį prikėlusųjų visuomeniškųjų santykių tvartingą raidą. Jis yra valstybės autoriteto tąsa ir jos vietininkas valsčiuje.

Šiokia užgyventa dvasinė žemė ir su ja susijusi tvarka yra viena didžiausių ir galingiausių pasaulio

jėgų. Jiedvi drauge imamos ir sudaro tą, kas vadinasi tautos žemės dvasia, kuri šneka ir valdo dargi tada, kai tauta, kuri šią žemę užgyveno, yra žlugusi. O tai ir yra tas, ką jokiais žodžiais negalime išreikšti, tas paslaptینگasis, tas aukščiau žmoniškos išminties esantis, kas ir yra šios žemės Dievas. Todėl kiekviena tikra tauta, jei ji prisilaiko savo žemės dvasios, yra žymiai stipresnė už jos gyventojų skaičių ir nugalė dargi ir tada, kai pati esti nugalėta.

13 šimtmetyje, kada latviai papuola į svetimų užkariautojų priklausomybę, atėjūnai tikrai negali nugalėti mūsų bočių vidujinio atsparumo. Ši žemė jau tiek prisisunkusi latvių padavimais ir dvasiomis, kad ir patys užkariautojai nebeginčija šios jėgos, žinodami, kad ir tada, jei jie sunaikintų visus šios žemės gyventojus, jie vistik nevaliotų sunaikinti dvasinės žemės ir to, kas joje glūdi. Todėl katalikiškoji dvasišikija, nors ji ir prisiima vadovauti krašto viešąją politiką, palieka ramybėje latvių dvasinę, vidujinę santvarą, nusimanydama jos neįveiksianti. Ji teprijungia latviškuosius padavimus ir religiškuosius papročius prie savų, pakeičia pavadinimus, bet pačios esmės neliečia. Taip latviai, ištisų šimtmečių bėgyje, pakuždomis pasitaria su savo žemės dvasia atsiklausdami jos išmintingiausių patarimų. Latvių Marė (Māra), latvių dainorių giesmėse susijungia su šv. Marija, o rezultate iš šio junginio trykšta nuostabiausios latvių liaudies dainos. Nemanykite, kad apšvieta yra tik mūsų galdynės privilegija. Prieš kelis šimtmečius ji buvo daug gležnesnė negu dabar ir patirima daug apstesnė negu

šiandien. Kažkoks iš moderniškojo materializmo paskolintas prietaras mūsų gadinės laukininkams prikeria tiek rambią dvasią, kad jie lyg ir nieko neišmano gamtos ir dorovės grožyje. Tai griežčiausiai paneigti, juoba tai mokslškai įskiepyta pažūra, kuriai, beje, ir patys laukininkai yra patikėję. Bet reikia tik pasiklausti kaip sąmojingai ir dailiai apie gyvenimą ir gamtą kalba liaudies dainų autoriai prieš keturis, penkis šimtus metų! Jie visi patys buvo tikri laukininkai, nes didelių miestų tada dar nebuvo. Jie netiek turtingi kaip šiandieniai žemdirbiai, bet jų galvose buvo kokia ypatinga lempa, kuri visus dalykus rodė malonioj šviesoje. Gali būti, kad šis ypatingas, prakilnus matymo būdas ir buvo vienas iš kertinių jų dvasinės santvaros principų.

Bet ir į užsienę užkariautojų politiką šioji latvių žemės dvasia turėjo tokią didelę poveikio galią, kad pirmuose savo atėjimo amžiuose jie visai pasiduoda nežinomam mūsų žemės likimui. Santykių su rytais ir šventosios Marės valstybė tėra latvių politikos tęsėja, juoba ir jos gynimosi linija visai sutampa su senlatvių gynimosi linija.

Prezidentas šią žemės dvasią yra labai gerai supratęs, kad savo kalboje, Jelgavos išlaisvinimo šventėje, šnekėdamas apie Kuržemio hercogą Jokubą, jis pripažino jį latvių valdovu, nebojant, kad jis ne latvių tautybės. Pakrištydamas Jelgavos turgaus aikštę hercogo Jokubo vardu, jis, — sujungdamas tolimiausius laikus su dabartimi, — yra pripažinęs mūsų istorijos vieningumą.

Šią ypatingą mūsų žemės dvasią yra pripažinę visi mus valdžiusieji valdovai, ir dargi ir paskutiniame rusų caro titule randame nevien Vidžemės, Žemgalės ir Kuržemės, bet ir Piltenės titulą. Tuomi jis yra pripažinęs šių žemių ypačius likimus. O todėl ir latvių tauta, igydamą nepriklausomybę savo rėžtu įpina jų vardus savan titulą.

Jei mes nebūtumėm tūkstančiais metų užgyventos žemės savininkai, jei mes visoms mūsų upėms, upelėms, ežerams, miestams, miesteliams ir namams nebūtume davę savų pavadinimų, jei mūsų žemėje nebūtų užkasta taip daug latvių, kaip daug didžiausioje mūsų girioje kasmetai prasiskleidžia lapų — mes būtume išnykę kaip pavasario sniegas.

Niekas pasaulyje negali gyvuoti, jei neturi savo gyvenimo nuostatų, savo pareigų ir teisių deklaracijos. O čia tai ir reikia pasakyti, kad pastoviausioji yra nerašytinė deklaracija, tai toji, kuri gyvos kalbos ir gyvo pavyzdžio pavidale persiduooda iš kartos į kartą. Rašytinė visada, kaip tai mes patys esame patyrę, yra žmonių nesąryšingų užmačių ir perdėto įsivaizdavimo rezultatas, bet nerašytinė yra taip sena, kad jos pradžia jau dunkso dievybėje.

Tat kokia yra buvusi senlatvių teisių ir pareigų deklaracija, arba jų dvasinė santvara. Ji nesurašyta, bet jos dalys užsilikę mūsų liaudies dainose ir apie jų didįjį pravartumą galime spręsti iš to, kad tik jų dėka mūsų tauta yra taip ilgai išgyvenusi.

Jos centre yra šeimnininkas, viso namų gyvenimo tvarkytojas ir organizatorius. Tai nėra balsavimais iš-

rinktas asmuo. Blogiausiam atvėjuj tai esti paskirtas, bet dažniausia yra namų paveldėtojas ir jo teisių pradžia nėra nesusekama. Jis valdo išvien su šeimininke ir jie abu yra nevien namų, bet ir visų naminių papročių paveldėtojai, ir tėvo ir motinos išmintis persiduoda sūnams ir dukterims, kaip vanduo iš vieno indo į kitą. Juos abu galima laikyti neklaidingais, nes jie yra tokios ir tiek patikrintos gyvenimo išminties paveldėtojai, kuri praverčia visuose gyvenimo atvėjuose. Namai laikomi Laimos buveine ir kiekvienas namų gyventojas žino, kad jo vargas ar gerbūvis priklauso nuo visų namų vargo ar gerbūvio. Čia buvo aiškios ir pareigos ir teisės, ir jiedvi čia yra geriausioj savitarpėj sandaroj.

Bet aukščiau už paskirų namų dvasią stovi vienybės dvasia, pasireiškianti bendrose religinėse apeigose. Pagal šį namų principą tvarkėsi visas visuomeniškasis gyvenimas, o tai, ką mes vadiname autoriteto principu, glūdėjo visame. Ir kiek dvasiška buvo dirbamoji žemė, tiek dvasiška buvo ir sodyba ir visi namai — viso gero pradžia ir šaltinis. Visus namų reikalus, visi, būdami vienos dvasios žmonės, sprendžia drauge su šeiminkinuku, juoba prašalaičiams neleidžiama dalyvauti namų taryboje.

Šiam šeimininuko autoriteto principui buvo toki dėlė reikšmė, kad jis, — veikdamas ištisų šimtmečių eigoje, — sukūrė Latviją, sustatė namus kalnuose ir pakalnėse, atkovojo iš girių ir pelkių dirbamąją žemę, padaugino tautą ir, nevien apžymėjo, bet ir gynė jos sienas. Jei karai, maras ir kitos nelaimės skaitme-

niškai sumažino tautą, tai šeimininko-vado dvasios įkvėpti latviai ir vėl atsigaudavo, o vidugiriuose rūkstantys dūmai pranešdavo, kad ir vėl igyjama, kad ir vėl sudvasinama žemė naujam naujų namų židiniui.

Bet šioji, iš žemės dvasios išaugusioji, visą latvių gyvenimą palydinčioji jėga suūže visų namų maltuvėse malant ir būtinąją dvasiškąją peną. Dainų dainoriai ir sudėjikai savo ketureilėse reiškė ne individualinį džiaugsmą ir bėdas, bet bylojo visos tautos sielvartais, nes anų laikų latviams buvo daugiau socialinio jausmo ir dvasios, negu dabar, kada gelžkeliai ir geri plentai skersuoja žemę į visas puses. Dabar, kada mes viską greit sužinom, mes greit ir užmirštame, bet tada naujai atsiradusi daina ar pasaka eidavo viešėdama ir, tik galutinai atminutin įsirėžusi, eidavo toliau, iki apeidavo visą tautą. Tokiu būdu senų žmonių atmintys būdavo lyg gyva skaitymų knyga, prie kurios mokėsi visi, kas turėjo eiti gyveniman.

Praplėskite dabar šį idealiai manytą šeimininko-vado principą iki valstybės rango, persistatykite sau šią tautą-valstybę lyg vieną šeimyną, esančią vienoj pastogėj, pastatykite jos priešakyje, kaip ir individualiam ūkyje, vieną šeimininką, ir jūs pamatysite visoj tobulybėje latviško valdymosi teoriją.

Jeigu jau latviai taip ilgai išsilaikė įkibę savo durų adverijose, tai tik todėl, kad užkariautojai pasidavė neišvengiamam latvių žemės dvasios poveikiui ir įtakai, ir paliko ramybėje mūsų nėmatomąją, dvasinę santvarą, kuri, lyg lenciūgais surišusi, laikė latvius vienybėje. Ir, nors ir kaip keistai ir savotiškai tai neat-

rodytų, bet latviai gali būti dėkingi tam, kad ilgus amžius jų vienintelis mokytojas buvo ši gyvoji, senų žmonių atminimuose globojamoji, dabar jau užsidiariusioji ir niekad nebeatsidarysiančioji knyga. Per visą šį ilgąjį laiką ji išsergėjo sveiką ir nepaliestą latvių dvasios dirbtuvę, kur buvo kalami brangūs ir mūsų gyvavimui būtini dalykai, daug brangesni negu tie, kuriuos mes esame įgyję jai nustojus veikti.

Bet ko negalėjo padaryti mūsų užkariautojai ir valdytojai, tą padarė patys latviai, pradėdami, — var-dan kažkokio moningo progreso ir civilizacijos, — atakuoti savo senąją ir patikrintąją dvasios santvarą — konstituciją.

Jie pradėjo vylingai, savo puolimą maskuodami dū-mais. Jie žinojo, kad latviai labai kenčia nuo svetimųjų valdovų tiranijos, kad vienai daliai tautos skaudu, jog ta žemė, kurią jų tėvai atkovojo iš girių ir pelkių, dabar svetimtaučių žinioje ir nuosavybėje. Ir tarė jie: „Mes duosime jums laisvę ir dubenius pilnus košės ir mėsos kalnus, jei pritarsite mums. Bet mes galim nugalėti tik per demokratiją, o tai yra visuotina lygybė ir visuotini balsavimai“.

Ir žmonės tam pritarė, bet greit jau visi pamatė, kad šie demokratai kovą perkelia į visai kitą vietą ir pradeda kovą prieš latvių dvasinės santvaros pagrindu-s, prieš tą šeiminingo vado principą, kuris tūkstant-mečiuose sukūrė Latviją. Visur ir viso gyvenimo prie-šakyje jie norėjo pastatyti ir pastatė komitetus, o fak-tiškai tikri komitetai buvo pastatyti ir visų sodybų

priešakyje, nes laukininkas buvo tiek supančiotas, kad darbus galėjo tvarkyti tik besimelsdamas darbininkams.

Šie demokratai žadėjo rūpintis tautos gerove, bet netrukus pasirodė, kad jų darbas nukreiptas prieš tautą kovoj už demokratiją, už balsavimui tinkamą minią, kur buvo sumaišyti ir skiltiniai ir perėtiniai, visi amžiai ir visos tautybės. Ir jiems pasisekė išgauti tai, ko dar niekadose nebuvo Latvijos istorijoje: dabar svetimtaučiai buvo lyg būtini pribūvėjai visuose, kad ir intimiškiausiuose latvių tautos reikaluose. Tokiu būdu jie nesantaiką, biauria, visada piktai susiraukusią raudonplaukę moterį pasodino į tą garbingą vietą, kur andai, — prie savo dūzgiančio ratelio, — verpiant ploniausias latvių tautos likimo gijas, sėdėjo mūsų geraširdė Marė.

Dar niekadose, iki gyvuoja latvių tauta, ji nebuvo taip arti prie savo prapulties durų, kaip seimų laikais. Tie, kurie nebuvo pasidavę jų pagundai, su baime klausėsi į kūjų ir lopetų smūgius, aidėjusius šviesiausiam vidudienyje, tiems vyrams besikasant į mūsų valstybės pagrindus.

Bet greta šios ėjo ir kita kryptis, kurioje buvo vyrai, prisiekę nematomajai, latvių dvasinės konstitucijos knygai — jų pereinų bei teisių deklaracijai. Jie pamažu lygino kelią latvių žemės dvasiai ir, kas rytą ir vakarą, stovint prie laukakmenų altoriaus, mūnėdavo jos vardą. Šioji žemės dvasia kalbėjo su jais ir didelių vėtrų, ir lengvo vėjo valandose, ir klausimas būdavo: „Kas bus tvirtesnis — ar šioji išdavikų gauja,

ar jų priešai ir brangiomis latvių dvasiomis užpildyta žemė?“

Išdavikai, dirbdami ilgus metus, visada su baime žiūrėjo į kaimą, apsišarvavusi jų smūgiams neprieinamais šarvais. Ir nuolatos girdėjo juos kartojant Šekspiro Makbeto žodžius: „Prieš Birnas miško į Donsinaną nėra,“ nes jie nenujautė ir nematė, kaip vieną gražią naktį visi laukų miškai pasikėlė nuo savo vietų ir ėjo į Rygą, o jau ryto metu vienas žmogus buvo pasiėmęs į savo rankas visą atsakomybę ir visas pareigas.

Taip per kelias valandas sugriuvo visa, ant baslių statytoji, demokratiškoji santvarka; taip pirmųjų laukamųjų altorių umai pakėlė į pergalės altoriaus rangą.

Draug su tuo rytu pasibaigė svetimų valstybės kūrimo idėjų importas ir latvių tauta pakilo į šventą kelionę prie savo tautos ištakų, kur tamsoje ir tyloje dunksojo iki šiol užmiršti tautos prototipai, įstatimdeviai. Visi pradėjo skaityti ir spėti latvių dvasinės santvaros nematomuosius raštus, o juose paslėptąjį mokslą rado išmintingiausiu esant. Taip nauja pirmynėiga prasidėjo seno atnaujinimu ir mes esame liudininkai didžiausiam atpildui, kokį tik tauta gali duoti savo istorijai: latvių užgyventos žemės dvasia, kuri dunksojo paslėpta visuose latvių laukuose, kuri, — būdama nevainikuota, valdė pergalėtojus ir nugalėtuosius, dabar pirmą sykį išėjo į šviesą viešai. Šiam faktui sekė svarbiausias darbas tų būtinų darbų ei-

lėje, kurie atējo draug su nauja santvarka: valscių viršaičių sueiga.

Ši sueiga ir jos užsimojimas buvo didelis, nes jos idėja šaukė mus atgal į labai senus laikus, kada latvių viršaičiai, norėdami išspręsti karo ar taikos klausimą, sušaukdavo visus savo tautos seniūnus. Dabar šis paprotys ir vėl atgaivintas, o seniūnai buvo pašaukti todėl, kad didelė kova laukė latvių. Šioji kova, tai savo asmeniškų reikalų paneigimas tautos reikalų labui. Valdžios priešakyje atsistojusis vyras juos įtikino pergale, bet tegu niekas neužmiršta, kad jėga yra aukščiausias tarnavimo laipsnys. Naujasis režimas yra naujas nevien todėl, kad jis remiasi teisingomis idėjomis, bet todėl, kad jis reikalauja, kad naujos širdys būtų latviams. Dar nėviena santvarka taip nesirūpino širdžių atnaujinimu, kaip šioji, nes ji pasiskyrė sau didžiausius uždavinius: sukurti tiek prakilnios dvasios Latviją, kad būsimos gemdkartės mumis stebėtusi taip, kaip mes gerėdamiesi stebimės tais nežinomais, mūsų liaudies dainas sukūrusiais latviais. Mes naują laisvę tautai esame iškovoje ne todėl, kad tik džiaugtis ja, bet todėl, kad įgyvendinti ją, nes esame paveldėję daug sunkių senosios tvarkos palaikų ir visas spėkas turime sutelkti, tegu šis sunkus paveldėjimas pasikeistu gėriu. Mūsų valdžia yra likvidatorius ir kūrėjas viename asmenyje. Bet likviduoti ni vien seimo laikų palaikai. Daug dešimtmečių yra praėję iki latvių protas pradėjo sėtrintis negeromis demokratiškomis idėjomis ir latvis latviui buvo didžiausias priešas, bet šioji žemė — niekinama pamina. Išmokinkite dabar priimti atmetą ir

nevien prīmti, bet padaryti savo gyvenimo pagrindu, įskiepykite meilę ir savitarpę pagarbą ten, kur buvo neapykanta, išmokinkite statyti, kur buvo naikinama. Šis kūrybinis darbas yra didžiausias ir prakilniausias iš visų, mūsų valdžios prisiimtų, darbų. Todėl nenuostabu, kad naujas rūmas dar beveik nematomas, bet tuo tarpu girdim vien amatininkų ir namdarių darbo bildesį. Kas statoma? Vienas stogas per visų latvių galvas ir viena bendra varpinyčia, kad visatin suskambinti visus latvius džiaugsmo ir vargo dienose. Ir didžiausias šių dienų mokslas yra tai, kad ir mūsų žemė reikalinga atidos ir pagarbos, nes mes žengiame mūsų bočių žemę, kurie, joje ilsėdamiesi, klausosi mūsų kalbas ir vertina mūsų žygius. Juk netodėl laukininkai yra užkariavę svirnius pilnus laisvės ir tiesos duonos, kad vieni ją suvalgytų, bet todėl, kad paskirstyti ją visiems latviškoje pastogėje esamiems, lyg šventvakarę duoną. Kai mes būsime sėdėję prie bendro laisvės ir tiesos vaišių stalo, tai vėliau mums bus nepatogu stoti prie teismo stalo.

Lai laisvoji Latvija būtų laisvos dainos verta, mes turim prisiimti sunkumus, o dar tokius, kurių nugalėjimas pasiliktų pavyzdžiu visiems, juoba testamentas, kuri mes, kada nors nueinant į užusaulę, paliksime latviams, turi būti:

„Kai jums sunkiai eisis, atsiminkite mūsų gyvenimą. Neieškokite prabangų ir dabokite, kad jūsų ainiai nepasiduotų smaguriavimui ir ištižimui, tada latvių artojų gemtys ir jų sukurta valstybė gyvuos iš amžių į amžius!“

Latvijos skydas.

Pagaliau, po ilgų metų, atėjo seniai lauktasis laikas, atnešęs mintijimo laisvę ir valią be vėngių šnekėti apie tai, kas mus domina. O dominančio labai daug ir visa tai siejasi su tautos dvasiniais klausimais bei mūsų tautos galingumu. Anksčiau, esant senajai tvarkai, toksai galvojimas buvo neįmanomas, nes bile kurioj valstybėj valia laisvai šnekėti tik apie tai, ką pati valstybė pasiėmusi globoti, ką ji remia. O prieš 15 gegužės valstybė globojo viską, tik ne tautą ir jos reikalus. Ji gynė demokratiją ir jos reikalus, pramanytą, nuo gyvenimo atlyžusią, tautą supančiojusią ir neigusią tvarką. Tikrenybėje tada latvių tautos ir nebuvo, bet buvo tik balsuotojai. Demokratijos garsintojai latvius padarė vartais pro kurios prie latvių stalo skverbėsi rusai, žydai ir vokiečiai. Juos visus jie įsileido į latvių sodybą, sukčiausios konstitucijos pagalba uždarė vartus ir tik tada sušuko latviui — sodybos savininkui: „Dabar tu valdyk ir šeimininkauk.“ Bet jų išdavikiškasis darbas su tuo dar nepasibaigė. Kad užvilti žmonių atidą, jie dėjosi atstovaują latvius ir jų lėšomis papirkinėjo svetimtaučių balsus asmeniško biznio bei demokratijos naudai.

Bet, pagaliau, ir latvių kantrybė išseko. Vieną gegužės naktį latviai sulaužė demokratijos užtvartą ir

pirmą sykį mūsų nepriklausomo gyvenimo metuose mes pasijutom tikrai laisvi žmonės. Naujoji valdžia jau nuo pirmos dienos pasiėmė atmestąjį akmenį ir padarė jį būsimo rūmo pagrindu. O tas akmuo — latvių tauta. Ir tik dabar, po šešiolikos metų, valstybė ėmėsi ją globoti ir suteikė galvojimo laisvę visiems, kas apie ją galvojo ir jos gerovei dirba.

Jei dabartinis režimas tautai priduoda tokią reikšmę, tai dar nėra savaime aiškus reiškinys. Naujosios Latvijos kūrėjai, predant vyriausiuoju ir baigiant mažiausiuoju — yra paprasti žmonės ir kuklus bei paprastas yra jų tikslas. Jie jaučiasi pašaukti kelti garbėn seną ir užmirštą, bet pagrindinį dalyką. Jie geidžia, tegu dabar ir vėl, kaip senovės laikais, latvių giminės atgaivintų ir atnaujintų savitarpio santykius bei giminystę.

O ką tai reiškia? Pirmiausia tai grįžimas į namus, sugrįžimas prie šeimyninio židinio. Bet kas gi, pagaliau, yra giminė ir giminystė? Tai sąmonė, kad mes visi esame vieno kelmo atžalos, kad mūsų gyslose sruvena bendras raujas, menas bendras kapines ir bendras lopšines. Kiekviena giminė tai atskiras pasaulis, savo pagrinduose turįs kitiems neprieinamas paslaptis. O kiekvienas giminės narys, nueidamas jam lemtąjį kelią nuo kūdikystės vystyklų iki gėdulo šydo — į juda bendrame giminystės ore. Jeigu orlaiviu skrendate per mūsų žemę, tai matote, kad Latvija sudaryta iš atskirų laukų, bet pakildami virš tautos pamatysite, kad ir ji, tauta, sudaryta iš atskirų giminių. Tiems, kurie žino Romos karų istoriją, yra žinoma, kad romėnų kariai,

puldami senovės pylimus, taip suglausdavo skydus, kad susidarydavo bendras, visą legioną užstojantis stogas ir jo dėka kariai likdavo neįžeidžiami. Jei visos mūsų nacijos giminės iškelia savo bedrystės skydus — neįžeidžiama ir neįugalima lieka latvių tauta.

Giminių istorija, tai latvių istorija. Kuo didesnis bus mūsų šeimyninių papročių nujautimas, tuo gilesnis bus mūsų savęs pažinimas, tuo labiau mes laikysimės bendrystėje. Todėl mūsų savitarpio santykių išdailinimas, išdirbimas nėra menkas reikalas, bet mūsų tautinės politikos klausimas. Latviams yra rašytojas Austrinš, čia kalbamu klausimu turėjęs gilią nuojautą: „Aš matau mūsų apytamse, didelę grįčią prisipildančią velionių dvasiomis, kurios lenda iš visų kampų, lyg iš požemio. Ten, baltoje dvasių maišatyje aš pastebiu nevien tėvą, motiną ir senelį, bet ištisą bočių vilkstinę. Jų rate juda ir krikšto tėvai, ir sesuo, ir dieverys. Lyg stabo ištiktas aš žiūriu į jų begalinį pulką, man atidavusį savo dvasią, kraują, kalbą, nepalaužiamą gyvenimo džiaugsmą ir kantrybę bei nusižeminimą. Mano paveldėjimas tiek didelis, kad į aplinkumą žiūriu neva jų akimis ir po šiai dienai tebekalbu jų kalboje.“

Tauta, turinti tokį išsąmonintą ar neįsąmonintą gyminystės pajautimą — negali dingti. Ji kraujo ryšiais savitarpėje surišta stangriau, negu geležiniais retėžiais. Gali ją sunaikinti visą, bet dalimis ji nesunaikinama.

Dingus vienam tokios giminės šydui, randasi spraga praleidžianti priešo smūgį, galinti sukelti sąmyšį visoj tautoj. Šią sąlygą puikiai suprato demokratijos šalinin-

kai, pasiėmę skaldyti latvių vienybę. Jie tikrino, kad aukščiau giminės ir kraujo giminystės stovinti minčių ir idėjų giminystė. O tai, ką jie vadino mintimis ir idėjomis, buvo ne latviškos šaknies, dar gi ne kitos kurios tautos, bet paskirų inteligentų išmislas. Tai ir buvo vargo pradžia. Latvių šeimyninės giminystės grandis buvo perkirsta, keistų idėjų apnykti latviai ėmė sėbrauti su visu pasauliu. Latviui artima gimine tapo rusas, žydas ir vokiečiai, bet mirtinu priešu tautietis, latvis. Giminė giminės nebepažino ir dideliai džjau-gėsi latvis sutikęs giminingos idėjos ženklų paženklintą žydą ar rusą. Jį jis guldė savo guolin, sodino prie savo stalo. Motiną, dieną naktį triūsiančią, kad palaikius šeimyninio židinio žaizdrą, latviui pradėjo atstoti atspurusį, akiniuotą, po mitingus užjanti moteris, bet tėvą, ūkio valdytoją, tada jau pravardžiavo buožės ir kitokiais vardais. Tada gi nuščiavo prie vaisėsna važiuojančių lavių ienų pririštieji varpeliai, nes latviai nebesilankė pas gimines, bet minčių ir idėjų draugus, o pati Latvija jiems nebuvo tikslas, bet priemonė kitiems tikslams siekti.

Naujoji, Latvijoje įsikūrusi, tvarka rūpinsis senojo giminystės kamieno atgaivinimu ir dabos, kad mums būtų ne tiek minties ir idėjų ženkliais paženklintų draugų, kiek bendros kilmės kraujo saviškių. Jei kiekviena giminė yra savyje uždaras pasaulis, tai lygiai tokia privalo būti ir mūsų tauta, juo labiau todėl, kad ji yra lyg dangus, kur žvaigždžių vietoje spindi ir mirga apie savo kilmės namus besisukančios šeimos. Mes privalome rūpintis, kad šioji tvarka nacijoje ne-

pakriktų, juoba, jei kuri šeima netenka bendro židinio sąmonės — ji veikiai pasklysta ir dingsta.

Tuo tarpu mes dar negalime pilnai atnaujinti latviškos bendrystės minties, nes mūsų tarpe dar sukasi žmonės, bandę ir tebebandą trukdyti mūsų tautos išpradinį ritmą. Dar ir dabar tautos skaistinimo darbas yra privalesnis už jos vienyjimą, galėsiantį prisi-pildyti tada, kai bus išpiautos visos sausosios, niekam nebetikusios šakos. Iš čia ir kyla gyvas reikalas apsiginkluoti nuo galvos iki kojų nevien nepasitikėjimu, bet ir žiaurumu, ypatybėmis, kurių latviams taip stinga jau iš pat jų istoriškojo gyvenimo pradžios, nes mes nuolatos buvome nuolaidūs ir prikalbami. Mes leidom svetimiesiems šildytis prie mūsų tautos židinio, o jie visi, ilgainiui, tapo mūsų ponais. Šiąją klaidą mes pakartojom ir mūsų nepriklausomo gyvenimo pradžioje, todėl dabar visomis išgalėmis turime rūpintis, kad ji ir vėl nepasikartotų.

Mūsų žodyne dar yra užsilikęs senojo režimo žodis, vadinamas objektyvizmas. O jis reiškia, kad gvil-denant tūlą klausimą domėn priimamos įvairios pa-žiūros, kurių mišinys ir vadinasi objektyvizmu. Bet yra būtinas reikalas pripažinti, kad visuose dalykuose glūdi tik viena nesulipdyta tiesa, nežinanti kompro-misų. Taip gi jokia valstybė, paravedant savo geo-grafiškąsias sienas, nesutvirtins jas objektyviai, priešo nuomonės atsiklausdama. Ji taip pasiels tik tada, jei jos sąstata bus demokratai, žmonės, kurie, — kad ir vien jų dvasinės konstrukcijos dėka, — yra pa-perkami.

Bet ir dvasinės mūsų tautos sienos yra nemažiau svarbios už geografiškas sienas. Jos net svarbesnės. Jei jų pravedime mes pasigausime objektyvizmo, tai priešas jau savaime bus mūsų stovykloje ir galės mus užpulti iš vidaus ir užnugario. Naujasis režimas tai žinodamas, kelia garbėn niekintą ir prakeiktą žodį, vadinamą subjektyvizmu ir reiškiantį vienšališkumą, vienos pažiūros pravedimą visame ir visur. Bet čia gi mes turime išskirti du subjektyvizmą. Vienas jų toks, kad tulas veikėjas visose vietose ir reikaluose sielojasi pravedti ir įgyvendinti vien iš savo asmeniškų užmačių išriedančius pageidavimus, tolygius nusikaltimui. Antrasis yra aukštas ir prakilnus subjektyvizmas, vadinamas tautine politika, išriedantis iš nacijos reikalų gynimo, Tokiu subjektyvizmu, nepermaldaujamu ir negailestingu, išdidžiai vienšališku, privalo ginkluotis ir latvių tautininkai, juoba ir valstybės galva yra tobuliausias tokio subjektyvizmo įsikūnijimas. Toks subjektyvizmas neigia visą, kas turi savyje kad ir mažiausį prieštaravimą esamo režimo reikalams.

Naujasis režimas Latviją visai atpalaiduos nuo objektyvistų melo, savyje slepiančio išdavystę. Jis nepripažįsta nei objektyvių mokslų, nei objektyvaus meno. Jei mokslas ar menas nori atsiskirti nuo režimo tautiškosios atmosferos — jie visai nereikalingi. Kaip valstybėje, santykyje su valdžia, nė vienas savininkas neturi absoliučių nuosavybės teisių, lygiai taip ir menininkas bei mokslininkas neturi absoliučios teisės mintyti nepriklausomai nuo nacijoje esamos politinės santvarkos. Jei dabar valdžia yra įsipareigojusi globoti

tautą, tai ji ir privalo už ją budėti visose vietose ir reikaluose. Todėl turės kiek susiriesti kaip atskiras pilietis, taip ir mokslininkui bei menininkui teks galvoti kiek subjektyviškiau, t. y. tautiškiau.

Jauniesiems latviams, būti tautiškos tiesos mokytojais, bus nesunkiausia. kadangi jaunimas tik todėl ir yra jaunimas, kad nemėgsta nuolaidų, bet vienlypi darbą.

Prieš kelias dešimtis metų mūsųose gimė kareivina dvasia, demokratijos laikinai nutildyta, bet dabar ir vėl atgimusi, tautine skraiste apsisiautusi. Atsiminkite Auseklį, Pumpurą, Stėrstų Andrių ir didįjį, aukščiau visų pakilusį Kronvaldų Atą, jo liepsningąjį patriotizmą ir šūkius, dar ir dabartiniam laikui, be jokių pataisų tinkančius. O tai reiškia, kad mirusieji atgimsta ir padeda mums įgyvendinti didžiuosius gaudynės darbus. Ar gi sekantieji Kronvaldo žodžiai nėra mūsų žodžiai? „Tik tie yra tikri darbininkai, kurie galvoja ir dirba; likusieji yra vylingi savajotojai, nes mūsų valioje yra tik dabartis. Tegul mes manome ką ir kaip bemanydami, visada aišku, kas geras, kas blogas. Todėl turiu didelį džiaugsmą matydamas, kaip su kiekviena diena didėja tų vyrų skaičius, kurie, vengdami svajonių, sąžiningai kovoja ir dirba iki jie gyvi, iki mirties. Ir būkite tikri, kad, — įki latvių tauta dar gimdys ir išauklės bent vieną dorą ir darbštų tautos sūnų — jis kovos, dirbs ir iki mirties rūpinsis savo tautos garbe bei gerbūviu.“

Ar gi posakis „vylingi savajotojai“ netolygus kūjo smūgiui į senojo režimo kaktą, ar tai nėra smūgis į

visų demokratų kaktas? Ar gi netoki buvo jie, demokratijos gynėjai, šnekėję apie visuotiną gerovę, bet dirbę tik savo asmeniškai naudai, į visas keturias pasaulio puses išpardavinėdami mūsų tautos dvasinį ir svietiškąjį turtą? Kronvaldo žodžiuose glūdi tikėjimas ir mes irgi privalome juo užsikrėsti: Iki tauta dar gimdys ir išauklės bent vieną dorą ir darbštų sūnų — jis kovos, dirbs ir iki mirties rūpinsis savo tautos garbe ir gerbūviu.

Sykį jaunieji latviai bus naujų šeimų kūrėjai. Nuo jų prasidės kiti laikai ir kiti papročiai. Jie taip suglaus šeimų skydus, kad nenugalima ir neįžeidžiama bus mūsų tauta. Jie atgaivins latvių savitarpinę giminystę ir mūsų bočių žirgai, ėsdami iš užusaulės ėdžių kvepiantį šieną, linksmi sužvengs, kai mes, — papuošę šorus, roges ar ratus, sėkant senų bočių papročiais, — važinėsime į savitarpes vaišes. Jie šiuos santykius atgaivins todėl, kad visa mūsų tautos ir valstybės ateitis, galybė ir garbė yra tiesioginiame sąryšyje su mūsų tautos kraujo giminystės atnaujinimu, jos atgimimu.

Prezidento įstatymai.

Kad ir visa latvių žemė apimta išsilaisvinimo svai- gulio, prezidentui nelieka laiko džiūgauti ir džiaugtis su savo tauta. Jam nevalia nei atsikvėpti, nes dabar atėjęs laikas, kada jo sakytieji didieji žodžiai turi virsti tiek pat dideliais darbais. Dabar prasidėjusi svarbi- ausioji jo gyvenimo valanda — jis yra atsakinga ir pilnavertė asmenybė, igyjusi valdžią, aukščiausiąjį tar- navimo laipsnį. Kiekvienas jo žingsnis turi būti lyg dvasininko judėsys, nes valdymas nėra užsiponavoji- mas, bet pasižeminimas, nuolatinis aukščiausiųjų jėgų kvotimas. Jis turi žinoti visas paslaptis, bet yra visai vinas ir, — išskyrus jame bylojantį Dievo balsą, — neturi kitų patarėjų.

Viename asmenyje jis naikintojas ir kūrėjas, juoba esamąją, ant nevykusių demokratinių principų pastą- tytąją tvarką privalo nuplėšti taip giliai, kad — griū- vėsius pašalinant — pasirodytų senų senieji pamatai. Prezidentas žino, kad partijų panaikinimas ir pataika- vimas dar ne vienybės sinonimas, o pasidavymas neto- lygus pritarimui. Daug yra užmiršusių vieną dalyką, o būtent, kad mes esame karo stovyje, nėvien oficialiai pareikštame, bet ir dvasinėje karo būklėje. O vyriau- sias šios būklės įstatymas yra: kiekvienas atsakingas už savo užimtąją nuovadą. Iš čia seka ir dienos švie-

son pasikelia senas bei užmirštas dalykas — žinojimu bei ryžtingumu pasitikinti drąsa. Tai nelengvas reikalas, nes lygiagrečiai vaidenasi šešiolikametis abejingumas, atsakomybės ir iniciatyvos stoka.

Pirmas žingsnis, ką žengia valdžią įgyjusiai prezidentas, yra teisingumo principų ieškojimas ir pagerbimas. Jis visai paneigia buvusius komitetus, veikusius balsavimo direktyvomis, į jų vietą paskirdamas už savo veiklą atsakingus viršaičius, o apskrities tarybų vietą užima viršininkai-seniūnai. Jie visi yra atsakingi už savo paskyrimo vietų darbą ir tvarką. Naujasis įstatymas juos įgalina, — įstatymo ribose, — veikti ir dirbti vietinių žmonių gerovei. Tokiu būdu viena darbšti galva dabar judina kiekvieno valsčiaus ir apskrities kūną bei liepia jam eiti ir dirbti. Šiokia savivaldybių reorganizacija palengvina jų biudžetus ir duoda galimybę perteklių sunaudoti pačių savivaldybių naudai.

Tais pačiais principais remdamasis prezidentas perorganizuoja ir miestų savivaldybes. Čia latvių garbė gauna didelę užganą. Ko demokratija negalėjo įveikti per šešioliką metų — prezidento įstatymas įveikė per vieną dieną: Ryga pirmą sykį savo amžiuje gavo latvišką valdybą.

Prezidento darbas liečia visas latviškos buities sritis, o todėl, apžiūrint visą, kas jose nuveikta, nesunku įspėti, kad įkvėptas darbininkas, einąs gulti tik antruose gaidžiuose, yra atsistojęs latvių priešakyje.

Savivaldybės įstatymui seka antras, saeimos visai nepaliestas, švietimo įstatymas. Autoritarinis principas

ir čia nugali: mokyklų vedėjams suteikiamos visos vedėjų teisės.

Taip dirbant dingsta visos, lyg senlatvių padavimuose piktos dvasios gaidgystėje, antilatviškos idėjos. Lieka tik pastovios ir patvarios, mūsų pačių žemėje ir širdyse gimusios tiesos. Tai didžiausias penkliolikto gegužės nuopelnas, kuris, būdamas nematerialinio pobūdžio, buvo ne tiek įžiūrimas, bet turėjo ir visados turės didžiausios reikšmės mūsų kasdieniam gyvenime. Kaip valstybės savo sienas apstato tvirtovėmis, taip dabar latviai, prezidento skatinami stato sau dvasinio apsigynimo tvirtoves. Tokiu būdu jie išmoks savigarbos ir nebeklaidžios pagal svetimų pasaulių dvasios periferijas, bet rimčiau išsižiūrės savin ir savo žemėn.

Tolygus širdies ir branduolio branginimas, būdingas prezidento visuomeniskajam ir kultūriniam darbui — pasireiškia ir jo vadovaujamo ūkiškojo gyvenimo tvarkyme. Tautinė koncentracija jaučiama visuose jo darbuose bei sumanymuose.

Jei demokratiškoji valstybė, — užimta savitarpio ginčiais, — nesirūpino ekonominiu gyvenimu, o jo kūrėjai ir tvarkytojai buvo įvairūs verslininkai, labiausiai susirūpinę asmeniškoms pajamoms, tai dabartinė valdžia išakmiai rūpinasi ir seka visus mūsų ūkiškojo gyvenimo prajovus, duodant nurodymus ir parādymus, kaip geriau bei tinkamiau juos sutvarkyti ir išvertinti.

Su ypatinga atida prezidentas seka visus finansinius reikalus, o jo parādymų vaisius yra tai, kad mes ir vel turime pasitikėjimą, o mūsų aukso ir užsienio

valiutos rezervai tolydžio didėja, mūsų prekybos biudžetas aktyvus.

Latvių žemdirbiai, stodami prie savo suniokotų ūkių atnaujinimo įsiskolino Žemės bankui, o krizei ištikus atsidūrė nebenugalimai sunkioj padėtyje. Bet ir čia prezidentas stvėrėsi pagelbingo darbo atleisdamas trumpalaikes paskolas, kurių suma viršijo 3,5 milijonus latų, paraleliai pradėdamas atleisti ir ilgalaikes paskolas, sumoje sudarysiančias 30 milijonų latų.

Miestuose prezidento įstatymai sumažino bedarbių skaičių ir suteikė darbą 13 tūkstančių darbininkų. Visiems bedarbiams, kurie bent vienus metus yra gyvenę ir dirbę kaime, valdžia duoda 200 latų inventoriaus įsigyjimui ir 50 latų premiją kiekvienam lauko darbininkui, jei jis ištisus metus yra dirbęs pas vieną ūkininką.

Naujai tvarkai įsisteigus darbdaviai pamanė, kad tai jų valdžia ir pradėjo mažinti darbininkams uždarbi, bet prezidentas davė draudžiantį parėdymą ir pati valdžia ėmėsi tarpininko pareigų, visada teigiamai išsprendama visus darbo konfliktus.

Nemažiau svarbus yra prezidento valstybinės kalbos įstatymas, suteikęs latvių kalbai suverėno teises latvių žemėje, nes tik dabar visi latviai pasijuto tikrai savo žemėje gyveną. Tai buvo senas ir opus garbės klausimas, bet senąjam režimui visi garbės klausimai buvo nieko verti.

Taip jau ypatingos reikšmės turi prekybos ir pramonės kameros įsteigimas, atpalaiduosiantis latvių pre-

kybą ir pramonę nuo svetimų prašaliečių įtakos ir ponystės.

Prezidentas, suprasdamas, kad materialinės kultūros laimėjimai ir lobis yra menkas tautinės vienybės laidas, — materija skaldo, bet dvasia jungia, — 'labiausiai susirūpinęs dvasinės kultūros kėlimu. Tautų pastovumo ir amžybės laidus jis mato menė ir moksluose. Netenka abejoti, kad senlatviai yra sukūrę didelius materialinės kultūros paminklus, bet jie visi dingę ir liko tik kuklios ketureilės liaudies dainos, dar ir po šiai dienai garsina latvių bočių dorovinę didybę ir gyvą dailės pajautimą. Tai geriausias pavyzdys ir dabarties latviams.

Teofilo Gotjė žodžiai, kad „Menas tėra amžinas, nes viešpatingi posmai pergyvena valstybes“ — geriausiai tinka prezidento dvasinių pastangų išreiškimui, jo dvasinio kriterijaus apibūdinimui.

Tiesa, ir jis tik metų eigoje suprato, kad visa tai, ką laukininkai dirbo ir dirba — turi gilesnę prasmę. Bet jis išmoko darbuose matyti dvasinį momentą, o jį tyrinėdamas pastebi, kad jis ypatingas, neturintis pavyzdžio, tautiškas. Tokiu būdu susidaro prezidento nacionalizmas, mokslas apie atskirą, visus latvius ir jų darbus jungiančią atmosferą.

Igyjęs valdžią ir atsakomybę jis aiškiai jį mato ir jaučia, suprasdamas, kad valstybė tėra priemonė ir skydas, — tautos didybės ir amžybės labai išipareigojęs jį, pasireiškianti mene, mokslose ir visose latvių veiklos srityse, — ginti bei skatinti, kad latvių mokslininkai bei menininkai, jo pėdomis eidami — nueitų

ī tautos amžybēs dangū. O todēl dar atidžiau negu ekonominiais klausimais jis nori rūpintis ir rūpinsīs tautos dvasinio gyvenimo klestėjimu.

Apžvelgiant visą, ką prezidentas savo įstatymais yra nuveikęs, galime tvirtinti, kad visose mūsų gyvenimo srityse prasidėjęs naujas judėjimas, nauja gaidynė. Ją pabaigti ir pripildyti — ne vieno žmogaus spėkose. Jis asmeniškai yra nugalėjęs didžiausius sunkumus: sparčiai kovodamas sugriovė senosios tvarkos ramščius ir užbraižė naujojo pastato planą; pastato, kurio kontūros vis labiau aiškėja ir pasirodo kiekvieno matančiojo žvilgsniui. Tai milžiniška Latvijos katedra, kurios vainikavimui vieno amžiaus maža. Bet prezidentas yra atlikęs didžiausiąjį darbą — suvienijęs tautą, ir mums belieka džiaugtis bei pageidauti, tegul prie tautos vienybės pastato girdimas plaktukų ir kirvių bildėjimas niekadės nesibaigtų, tegul pradėtasis vienybės darbas būtų iš kartos į kartą tęsiamas iki darbo pradininką vargiai kas beatsimins, nes jis bus įėjęs į pasakiškųjų didvyrių rangą, į tų vyrų skaičių, kurie yra dirbę ir veikę valstybių ir civilizacijų pradžioje.

Tautos džiaugsmas.

Latvių tauta, kad ir gerai supratusi naujųjų įvykių reikšmę, po 15 gegužės norėjo akis į akį matyti žmogų, pakeitusį jos likimo kelius. Ji norėjo ne vien matyti, bet ir iš jo paties lūpų išgirsti naująją žinią. Tokiam žmonių norui atsiliepdamas, prezidentas prisieimė kelionę po visas latvių apygardas. Kadangi mūsų tėvų tėje nėra tokio kelio, kur jis jau nebūtų važiavęs ratuose ar automobilyje — dabar jis važinėja jau pažįstamomis vietomis ir mato pažįstamas žmonių spūstis, kurių veidai jam nesvetimi. Ten yra Latvijos laisvės kovų dalyviai, matyti apkasų ir pozicijų laikais; ten seni ūkininkų sąjungos veikėjai, tribūnon išėję šneką lyg iš knygos; ten gerbiamos laukų moterys, buvusios gražuolės, prieš 30 metų klausiusios jo paskaitų; ten jų dūkros, mėlynakės, lygiai sušukuotais plaukais; ten jų vaikai, berniukai ir mergaitės, jo mažpulnio dalyviai. Jis pažįsta visą didžiąją laukininkų giminę, o ir jie jo neužmiršo.

Kur jis bevažiuotų — visur jį sutinka ir palydi tautos džiaugsmas. Ir kaip nesidžiaugti? Jis latvių namą iškėlė stebuklingon aukštybėn. Jis jų kojomis išmintus diendaržio takelius padarė tautos likimo keliais; jis paėmė jų židinio įstatymą ir padarė jį valstybės įstatymų pagrindu. Jo dėka visi latvių žemės reiškiniai

igyjo ypatingą reikšmę; tai, kas buvo atmesta ir bereikalingu pravardžiuojama, dabar tapo knyga, kur surašyti tautai brangūs, neužmirštini raštai.

Tautos džiaugsmas 15 gegužės atmainomis prezidentui buvo reiškiamas visai laisvai, didelės vidujinės jėgos keliamas. Atrodė, lyg šis džiaugsmas seniai buvo jų laukiamas. Ir tikrai. Kaip vestuvėse, kai jaunas ir jaunoji puošiasi, svečiai už durų laukia jų išėjimo, kad garsiai ir džiaugsmingai juos pasveikinti, taip latviai jau ilgus metus laukė prezidento gegužės — jo susituokimo su žeme. O susituokimui įvykus tauta pašoko iš savo vietų ir nei krintantis sniegas negali orą labiau išbaltinti, nei vėjas labiau susiūbuoti negu tauta džiūgaudama, plėvesuojančiomis skepetaitėmis jį išbalтино, šūkliais įsiūbavo.

Sveikinimai skrido iš visų pusių, o jiems rimstant prasidėjo delegacijų laikas, kur senieji bičiuliai susimaišė su naujagimiais gegužės draugais. Jie visi reiškė nuostabą, padėką ir susižavėjimą, o iš jų žodžių maištais iškilo vienas galingas žodis — vadas. Šitas žodis dabar apima visą Latviją ir užantspauduos ištisą gadynę.

Tik dabar, matydamas ir girdėdamas kaip daug džiaugsmo ir padėkos yra žodžiuose: „Tegul Dievas jus laimina ir sergsti,“ — prezidentas supranta, kokią neapykantą žmonės jautė partijų valdžiai ir kaip gerai jis pasielgė paleisdamas saeimą.

Ypatingai susijaudinęs prezidentas vyksta į Liepoją, pilną didelių atsiminimų. Kai savo kalboj jis sako: „Aš nieko neužmiršau, aš viską atsimenu“, ir

pareiškia, kad: „Mes, latviai, niekadос nesame бuвę kitų engėjais ir toki niekadос nebūsime, nes norime ir reikalaujame tik tą saulės dalį, kuri yra ir turi būti mūsų“ — jo žodžiams pritaria tūkstantinės minios ova-cijos.

Paskutinė prezidento kelionė išpuola vėlai rudenį, į Jelgavą — jo tėviškės miestą. Rudens gėlės draug su dainų akordais byra prezidento kelyje. Prie Misos, kur baigiasi Vidžemė ir prasideda Žemgalė, sustoję visi naujai paskirtieji valsčių viršaičiai, Žemgalės šeimininkai, kviečių ir rugių žemės savininkai. Jie stovi tvirtai, lyg Lielupės molio mūras ir niekas negali jų išjudinti. Pirmą sykį prezidentas, jiems giminingos masės formacija, yra jų tarpe. Tamsus jų veido rusvumas, čia pasirodydams, čia dingdamas liudyja, ką jaučia patvarieji, mažakalbiai vyrai klausydamiesi prezidento žodžių.

Prie Jelgavos turgavietės vartų prezidentą pasitinka administracija ir dvasiškija, kuri jį laimina, o tas laiminimas yra motinos — gimtynės jam suteikiamas laiminimas. Iš čia, palydovų asistuojamas, pro sudvejintas vėliavų gretas prezidentas eina į Cero viešbutį ir netrukus jo petingas ūgis jau pasirodo viešbučio balkone. Iš čia jis mato visą turgavietę užtvenkusią žmonių minią, o jo pareiga ta pati, kas buvo prieš 15 metų: paaiškinti jelgaviečiams gegužės atmainų reikšmę ir užkrėsti juos 15 gegužės dvasia... Jis pasakoja, kad Latvija ne vakarykštė valstybė, kad kadaise Kuržemės laivai plaukiojo po visas pasaulio mares, kad visi čia susirinkusieji stovi sename valdovų

mieste, stovi ant istoriškos žemės ir, — didelės aistros pagautas, — prezidentas turgavietės aikštei suteikia Kuržemės hercogo Jokūbo vardą.

Tai pasakius, rotušė, esanti antroje aikštės pusėje, nušvinta žyburiais, o draug su ja ima žyburuoti ir kiti aplinkumoje esantys namai. Tai iliuminacija prezidento atgaivintos senovės garbei. Bet pro sūtemas ir elektros šviesą, kviesdamas ir baugindamas skamba prezidento balsas. Žyburiai dauginasi, plazda šaligatviuose ir namų languose. Gatvės prisipildo mokinių nešamais, liepsnojančiais sakuočiais, o keturiuose aikštės kampuose, dūmus versdamos, dega smaluotos bačkos neramia liepsna nušviesdamos žuvusių karių baltąją statują. Žyburių pašvaistė siekia padangių ir matoma net tolimiausiose Žemgalės nuovadyjose, nerimastim užkrečianti amžiną atilsį įgyjusius velionius. Liepsnų pažadinti jie išeina į žemės paviršių, pasipuošę savo senoviškais apdarais. Nuo lietuvių pusės, lyg ošianti vėtra, raitas skuba karalius Nameitis, o pilies koplyčioje, iš karsto išlipęs, ant balto žirgo miestan atjoja hercogas Jokūbas. Už jo seka dar didesnis pulkas pėnų ir laukininkų. Jie nematomi minša tamsoje, kad pamatyti vyrą, atlikusį tai, ko jie nevaliojo — savienyjusį latvių tautą...

Prezidento kelionės dideliai sustiprino naująją tvarką ir pranešė šeimnininko sugrįžimą į anarchijos nu-teriotą žemę.

Prezidento kalba.

Kiekvieno oratoriaus kalbos privalumai gludi nevien kalbos meno pažinime. Yra įmantrių kalbėtojų, sugėbančių savo auditorijai bilekurį klausimą išdėstyti aiškiai, įtikinamai. Savo argumentus jie moka taip sugretinti, kad klausytojai neabiejoja jų kalbos tikrumu. Tokia yra mūsų advokatų ir buvusios saeimos oratorių grožbylostė. Jos šaltinis nuolatos buvo partijos ar kliento reikalai ir pati kalba niekados nepakildavo iki principinių sferų.

Latviai dar neturėjo galimybės prideramai pažinti kilnų oratorių meną, gimusį draug su mūsų valstybės įsikurimu ir demokratinės tvarkos įgyvendinimu, nes jau tada prasidėjo jo degeneracija. Grupių ir partijų valdžia pavergė kilnųjį meną, tokiu būdu išanksto palauždama jam sparnus. Geriausiu kalbėtoju liko tas, kuris apsukriai gretindavo faktus į visas keturias puses taip, kad jo kalba, lyg būrinė valtis, reikalui esant plaukdavo ir po, ir prieš vėją. Jiems nebuvo svarbiausio: didelio ir liepsningo patoso, kuriančio žodžius ir sakinius pačiame kalbos įkarštyje, kad čia gi, — paveikslingus ir tebegaruojančius, — juos numesti į mirties centrą.

Juk — kas gi yra oratorius? Tai žmogus, kovojantis žodžio bei dvasios kardų, o jo didybė slepiasi jo

idealo didybėje, nes jis neužstoja grupių, bet tautos ir valstybės politiką. Tokia padėtis jį apsupa bešališka atmosfera, kuri vienintėlė gali pažadinti žmonėse simpatijas. Bet tokiam kalbėtojui reikalinga ypatingo pasitikėjimo savimi ir savo pranašumu, nes nė vienas negali uždegti kito, jei jis pats neliepsnoja, ir nė vienas negali būti prananašesnis už kitus, jeigu tokio pranašumo jis dar neturi pats savyje.

Karolis Ulmanis turi visus, oratoriui būtinus privalumus. Jis taip ilgai ir taip daug maišėsi liaudyje, kad visuose jo judesiuose, žestuose ir kalboje liaudis mato ir pažįstą pati savę. Jame nejausti nė mažiausio paprastųjų inteligentų požymio, o taip gi nieko kaimiško, arba miestietiško. Jis kvepuoja tautos plaučiais. O tai ypač svarbu. Jam žengiant į tautos tribūną žmonės su sykiu įsėja jame saviškį. Bet ir jis pažįstą savo tautą. Iš jaunumės pradėjęs važinėti po visus valsčius, savo įstabioj atmintyje jis išlaikė nevien jų kalbą ir posakius, bet ir jų mintijimo būdą. Įgytasis patirimas taip giliai ir nuosakiai jo dvasioje nusistojęs, persiformavęs, kad kalbėdamas jis niekadęs nebepasigenda nė žodžių, nė minčių stokos.

Įstabiausioji jo kalbos meno ypatybių yra pati kalba. Girdėjome visus latvių kalbėtojus. Jų kalbos didžiumą užima bendri posakiai, žodžių klišės, visai paslepiančios kalbėtojų asmenybę. Ne taip yra su Ulmaniu. Dar nė karto neteko jo kalboj girdėti bent vieno bendro posakio, o tai todėl, kad jis nevien šneka, bet ir galvoja. O kiekviena tikra mintis iš galvos iššoka savo ypatingam apdare.

Ulmanio kalbos sayumus sunku išreikšti. Tai ne knygų ir ne mūsų inteligentų daugumos rašto kalba. Tai skambi, modernizmo nuotrupų ir abstrakcijų nepažįstanti latvių kalbą, kurioje, lyg iš senovės gelmių, pasirodo seni veidai, suteikdami jo kalbai senovę didybę. Tai todėl, kad Ulmanis nevien originali asmenybė, bet ir veiksmo bei darbo žmogus. Kaip politikui, gyvenimo kūrėjui ir vadui jam svarbu, kad visi iš sykių galėtų jį suprasti. Tokio tikslo nuosakoj yra išsidirbęs jo kalbos vaizdingas paprastumas, lengvas ir paprastas stilius.

Jo sakiniai ne balkšvi beveidžiai. Jie įkūnyti gyvu kūnu ir visi klausytojai juose jaučia galingą gyvybės siubavimą. O ir tai todėl, kad pats Ulmanis nuolat įvairių minčių ir jausmų pilnas. Jis tiek jautrus įvairiems išoriniams įspūdžiams, kad kiekvienam momente jo širdies siubavimas nugali jo veido išorinės ramybės kaukę. Pasekdami jį kongresuose ir susirinkimuose lengvai išpėsime, kaip gyvai jis priima įvairių kalbėtojų žodžius, savo veido bruožais reikšdamas čia užganą, čia nepasitenkinimą, čia nuostabą, čia griežtą pasmerkimą.

Jis gi yra vienintlėis latvių politikas rimtai susidomėjęs kalbos klausimais. Tie, kas atidžiai seka mūsų literatūrą, bus pastebėję, kad Ulmanio sekančiose kalbose dažnai pakartojamas skaitant pastebėtas ypatingas žodis ar posakis.

Būdamas Amerikoje Ulmanis nuogaustauja, kad galės savo kalbą primiršti, o todėl tikrai džiaugiasi gavęs kalbininko, prof. Endzelino laišką kur profesorius sako,

kad jo knygų kalba nebloga. Savo laiškuose Ulmanis yra pasisakęs ir nekurių knygų bei autorių kalbos klausimu: „Pastaruoju laiku esu išsižiūrėjęs į keletą Naudingų Knygų Skyriaus leidinių. Vietomis jų kalba tikrai pasibaisėtina. Andrėjus Upitis irgi menkas kalbininkas. Man ypač nepatinka jo svetimžodžiavimas, kuris visai nereikalingas. Perskaičiau jo „Naujuosius šaltinius“, bet tikrai nežinau ką ir pasakyti. Atrodo, kad jo paliestieji klausimai viršija jo jėgas. Sauliešo kalba negera. Anglišo visai netikusi.“

Karolis Ulmanis ne parlamento oratorius. Vieta, kurion suspitę taip daug savanaudiškų žmonių, ne jo auditorija. Ką jis, bangų pažabotojas arba jų gimdytojas, su jais bepradėtų, kai jų nejaudina nei patriotizmas, nė kitos aukštesnės idejos, bet vien jų pačių savanaudiškos užmačios. Tai ne jo pasaulis. Didžiausia ką jis čia gali padaryti, tai savo laukininkų ir tautos idėjų vardan gaudyti, — dailiai sumegstų politinių kombinacijų tinklais, — vienadienes politines muses. Bet jam yra kaimas ir kaimiečių kongresai kur jo temperatas gali laisvai pasireikšti.

Jam įeinant į valstiečių susirinkimą ar kongresą, visi, garsiu rankų plojimų jį sveikindami, atsistoja. Jis prašo nutilti, bet jų džiugavimas jam mielas, nes sudaro palankią atmosferą, padidina jėgas ir įpareigoja, kad kalbą baigiant ovacijos pasikartotų trigubai dikčiau. Bet kas gi tos ovacijos? Tai tik atgarsis tų ovacijų, kuriomis prezidentas ištisus dešimtmečius sekė ir lydėjo valstiečių amžinąjį darbą. Pasigirstant himnui jis pašoka stačias, nuleidžia rankas, išsitiesia ir stovi

ramiai. Dabar jis paprastas kareivis stovįs savo valdovo, savo tėvynės akivaizdoje.

Gavęs žodį jis žengia tribūnon. Pradžioj jis šneka lyg žodžius rinkdamas, bet pavaliai jo kalba įeina į vagą, jis šneka apie įvairius ūkiškus sumanymus, numatomus valstiečių būvio pagerinimui. Bet, nors jis šneka apie realius dalykus ir plaukia ramiuose vandenyse, pastabus žiurovas ispės, kad jis lygus nematomos sriaumės blaškomai valčiai. Gyvenimiškais, praktiškais reikalais jis šneka ir žengia jais lyg laiptais aukšty, iki nelauktai iš jo kalbos pasikelia visus pagaunantis spindulių kulys. Jo veidas pabąla, balsas keičiasi — jis šneka apie Latviją ir tautos reikalus. Begalinis pasitikėjimas glūdi kiekviename jo žodyje ir, rodosi, jei dabar staigiai jį nuo Latvijos atskirtų liepsnų upė, jis negaišdamas šoktų į ją, kad pasiekti Latvijos krantą.

Bet jis supranta, kad žmones svaigina aukštieji regionai, o todėl šypsodamas grįžta prie žemės, o jo sąmojingas latviškas humoras ar originalus posakis prajukdo visus klausytojus, kurie ir vėl jaučia jame ne rūstų pranašą, bet jiems artimą žmogų, mielai gerianti iš jų molinio puodelio rūgusį pieną.

Ulmanio kalboje nėra sausos logikos ir smulkios argumentacijos, bet joje yra kažkas stipresnis — didelis įkvėpimas, kuris lyg vanagas apie naminių žąsų būrį nuolatos skraido apie jo mintis, stengdamasis jas pakelti, kad skristų į naujus tolius, dar nematytas padanges. Kalbėdamas jis nerimsta vietoje, mėgsta judėti, čia nueidamas, čia vėl grįždamas į tribūną. Jis žestikuliuoja, atsiremia, išsitiesia ir vėl stovi, o kiek-

vienam jo judēsyje jaučiamas dabartiškas tautos vadas. Savo kalbas jis baigia ilgu periodu, lygiu varpū griaudimui.

Didelio žinojimo ir erudicijos dėka jis pavoingas visiems, kas susirinkime bandytų jį trugdyti. Vienus jis nūgali duodamas suprasti, kad žino daugiau negu jiems geistina, o kitus įveikia savo taurumu. Sykį paklaustas, ar tai jis įteikė didijį užstatą tūlo, neteisingai apkalinto ūkininkų sąjungos veikėjo paliuosavimui, Ulmanis atsakė: „Tu pinigų neturiu, bet jei turėčia, tikrai taip būčia pasielgęs.“ Tokį jo atsakymą išgirdę visi žmonės nusčiuvo negirdėtai tylios gėdos plakami.

Kartais, kai savo eilės laukiantieji kalbėtojai gretimuose kambariuose per daug išsismagina, Ulmanis, nevien pats šnekas, bet ir kitų kalbas mėlai išklausančis, palieka ant stalo savo pastabom ismargintąjį bloką ir, duris pradaręs, šukteli: „Lordai, ar negalėtut kiek tyliiau!“ Jo šuktelėjime juokas ir sudraudimas, bet ūkininkai, kuriems jų valsčiuose niekas nedrįsta stipresnį žodį pasakyti, tuojaus nurimsta, nes taip nori „šenis“. Seniu Ulmanį vadina net tie, kas už jį daug sanesni.

„Kalbėdamas, — sako Ulmanis, — aš nuolatos žiūriu į vieną sueigos dalyvį. Tai man primena, kad nenukrypčia į pašalines temas.“ Aišku, kad jis moka nevien valdyti, bet ir susivaldyti, nes pirm negu jis įgyjo visos Latvijos valdžią — jis buvo pats savo pavaldinys.

Vadas.

Savo veidą paslėpti kitų veidų aibėje gali tik tas, kuriam Tvėrėjas nėra suteikęs jokių individualybės požymių. Tai smėlio grūdas ir skrenda jis draug su kitais ten, kur pučia gadyinės vėjas. Bet žmogus, kuris pačios prigimties yra skirtas dideliems darbams, negali nė pasislėpti, nė suklastoti savęs, nes jo asmenybė skleidžia šviesą lyg žyburiuoto rūmo langai nakties metų. Viskas, ką jis daro ar šneka, turi tik vieną, jo būdo esmines lynijas reiškianti bruožą.

Žinia, veikėjas, dirbąs tautos gerovei, užimtas įvairiais tautos reikalais, nuolatos yra priverstas nešioti visokias kaukes. Bet gi žengdami vienu jo skleidžiamos šviesos spinduliu, mes lyg laiptais prieiname prie jo pradininko, prie paties žmogaus. O matydami kaip jis sukinėja savo dvasios prožektorių, kad apšviesti visas padanges, mes galime daug ką išpėti ir suprasti.

Tai gi: kas gi yra prezidentas, į kuri dabar nukriepotos visų latvių akys? Tai sunkus klausimas, nes jis perdėm įaugęs į latvių tautos medį, išišakojęs į jošakas, o jo kalba yra tautos kalba. Ir tegul ir kaip oštų šis medis, mes visada girdėsime jame vyraujančią prezidento balsą.

Bet jei žiūrime į belapį medį, aiškiai matome jame kryžiaus pavidalą. Tokį pavidalą turi ir amžianai ža-

liuojantis tautos medys, o visų tautų didieji, su juo suaugę vyrai yra lyg kryžium prikalti. Toks yra ir prezidentas, neturįs nieko, ką vadina asmeniškuoju gyvenimu. Bet žmogus, kuris neturi asmeniшко gyvenimo — neturi ir asmeniшkos laimės, yra vienas... O vistik žmonės yra tie, kuriuos jis labiausiai myli ir, — kad ir nevieną sykį yra patiręs jų niekybę, — jis neturi sa-
vyje nė pagiežos, nė keršto jausmų.

Jautrumas ir nuoširdumas yra jo asmenybės domi-
nantos. Jis jaučia didelį džiaugsmą jei kiti džiaugiasi,
o jo nuoširdumas nugali visus, nes jis paslankus ne-
vien gerais patarimais, bet ir gyvu pavyzdžiu.

Kai su juo šneka apie kokį žmogų ir pasakoja jį
pažiūras, jis nuobodžiauja, nes žmonių pažiūros jį bo-
dina. Jis žino, kad gyvenime retas jų savo pažiūras pa-
teisina, o todėl domisi įvykiais ir nuotikiais, nes jie
geriausiai apibūdina žmogų. Teorijos jį rūpina tik
tiek, kiek teorinė plastika pasireiškia gyvenime.
Anksti jis pažino ir suprato visų amžinųjų problemų
sprendimo bergždumą, priedamas išvadų, kad praktinė
veikla yra tas maksimumas, ką žmogus gali norėti ir
pasiekti.

Namuose prezidentas yra malonus šeimininkas. Ne-
ispėjamo instinktyvinio jausmo vedamas, pokiliuose,
kuriuos karkartėmis jis savo namuose mėgsta suregti
— prezidentas panaikina save nuo svečių skirianti at-
stumą. Jis moka išvengti perdėtos pagarbos bei šalto
nepastabumo. Jo svetingumas nejučiom apima visus.
Prezidentas, lyg kiekvieno atskirus norus nujausdamas,
stengiasi juos patenkinti. Pats būdamas abstinentas jis

savo papročio nedogmatizavo ir nė vienam neišmetinėdamas prisiziūri, kaip kiti, mėgėjai, gausiai aukuoja svaigulio dievaičiui.

Taip į prezidentą žiūrint, prisiklausant jo kalbų ir sulyginant jį su tuo žmogumi, kas jis buvo prieš penkioliką metų, matome, kad metai jo neprisilėgė, bet buvo tarsi auksninis rėtis, išsijojęs jį iki gryo aukso vertės. Jei paprasto žmogaus dvasinis brendimas tęsiasi iki trisdešimties metų, tai prezidentas yra augęs draug su savo pereigų prieaugulių.

Prezidentas niekados nepasikartoja, o visi jį liečia dalykai ir reiškiniai gimdo jame ypatingas mintis. Todėl jis įdomus visuomenėje ir dideliai veiklus politiniame gyvenime. Ilgai galite su juo šnekėti, bet visada jausite, kad jis pasakęs tik dalį to, ką galėtų sakyti. Jam geriausiai pritaikomas biblijos posakis, kad: „Kvailys išreiškia visą savo išmintį, bet protingasis laiko ją atokai.“

Prezidento dvasios vingiuotąją laboratoriją atidengia tik atskiri, sąmojingi, gilią praktinės politikos išmintį reiškia, posakiai: „Jei tu esi ko reikalingas, tai daryk taip, lyg norėtumei duoti.“

Prezidentas, pirm negu pažino paminėto aforizmo tiesą, iškovojo sunkią vidujinę kovą, kur susikirto latvių būdo liepinis kuklumas ir nėgaislėstinga politinė praktika. Bet baigęs savo vidujines kovas prezidentas nori, kad jo evoliucija virstų visos tautos evoliucija. Jis nori saužin esančias latvių sodybas surišti bendru solidarumo ryšiu, kad jos neįveiktų ir nesulaužytų įvairios jai priešingos jėgos. Todėl jis pradeda kova su latvių

būdo pagrindiniais bruožais; su latviška apykanta, nuolaidumu bei jų karveliškuoju protu, kuris, — pats savo burkavimo užimtas, — medžiotojui lengvai priemas, lyg tetirvinas ulbėjimo metu. Šioji kova su nematomuoju, kova su praeities dvasiomis — yra sunkiausia. Tautą, kuri įpratusi nusileisti, kuri pratinta prie pasivaus gynymosi, tą tautą prezidentas nori perdibti aktingon, puolančion tauton. Apykantoj ir meilėje augusiems latviams jis nori įskiepyti šventą neapykanta nematomajai, jų dvasines sienas griaunančiai jėgai.

Galop, jei mes taip dažnai kartojame žodžius „prezidentas nori“ — tai jie ir nuveda mus prie jo būdo pagrindinių bruožų, prie valios, kuri jam atrodo visiškai laisva ir nepriklausoma. Ji trykšta iš visos jo esmės. O matydami ji visada greitai judanti ir greit bei ryžtingai įvairius sudėtingiausius klausimus išsprendžiant, prieiname išvados, kad vien savo valios dėka jis yra nugalėjęs kūno ir dvasios nepaslankumą, priversdamas juodų tarnauti jo idejai. Jo valia yra vienintelis ji gaivinantįs gėralas. Kai šiokiadieniam gyvenime ji matom lyg susnūdusi, lyg pavargusi nuo savo didelio ūgio naštos, jis su sykiu atgyja, jei pasitaiko kokia nelaukta kliūtis.

Aišku, kad jo valia ir yra ta neįspėjamoji, jame esanti, visus bauginanti jėga. Savo laiku ji lyg kalnas vaidenosi parlamentui, o jo šešeliu dangstė visus Latvijos valstybinio gyvenimo nuotikius.

Prezidento valia valdo ir jo didžiąją, primityviąją dvasią, skraidydama virš jos lyg plačiasparnis paukštis

ant begalinės išminties vandenų. O toji dvasia verpetuota, jos išmintis berybė. Ji skamba įvairiais balsais, bet žavingiausias iš jų yra vaiko balsas. Tai, ką paprastai vadiname genijaus naivumu, nuolatos švysteli prezidento akyse ir tada jis žaidžia tik jam vienam matomu aukso kamuoliu.

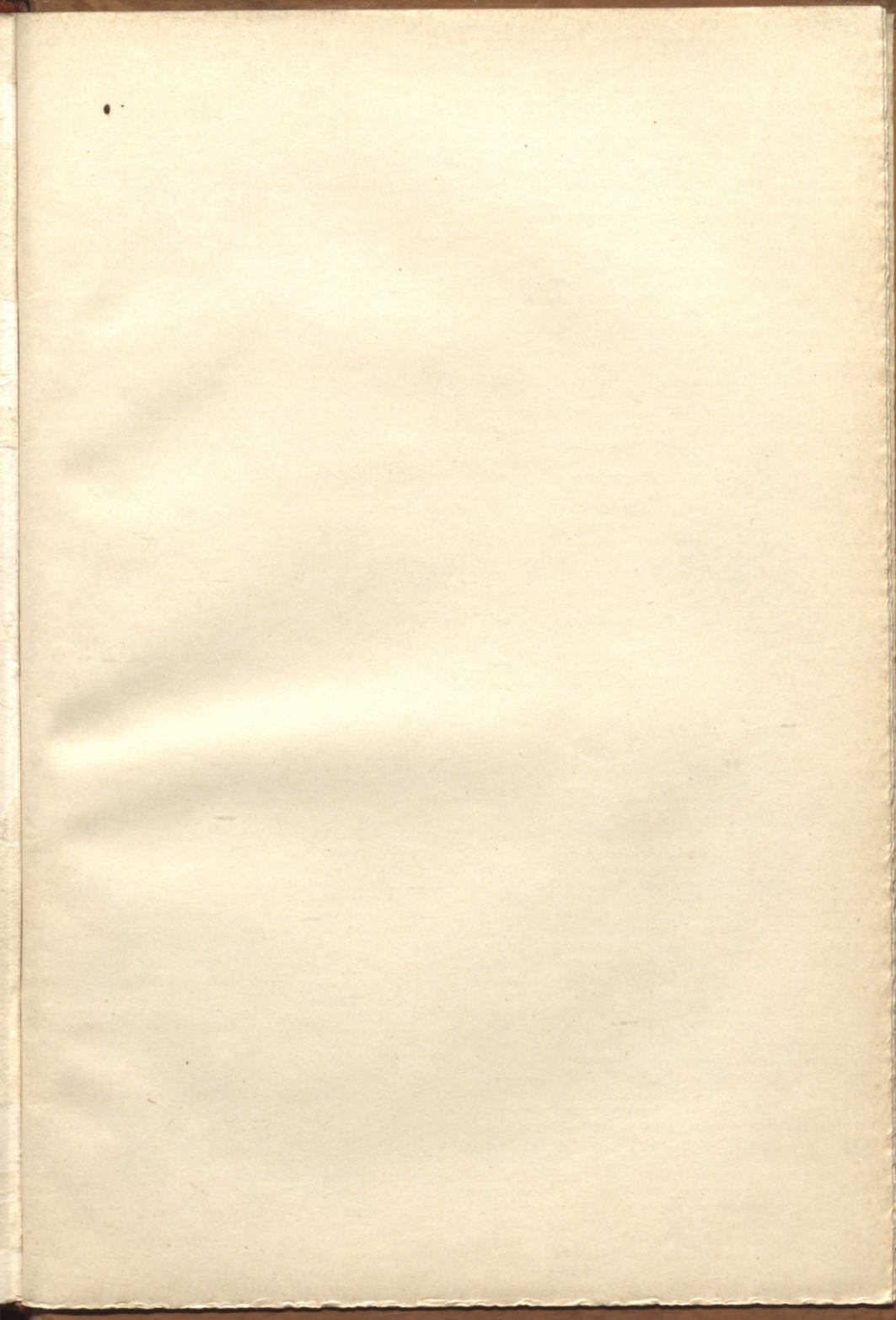
Bet kad ir puiki bei laisva prezidento valia — tautos medys savo skėtriojančiom šakom ją laiko prie savęs, o jis vis giliau ir giliau įauga į šio medžio kamieną, iki — galop — jis dings jame visai, kad gimti būsimųjų amžių orakulu, kurio balso latviai klausysis ir džiaugsmo, ir pavojaus valandose.

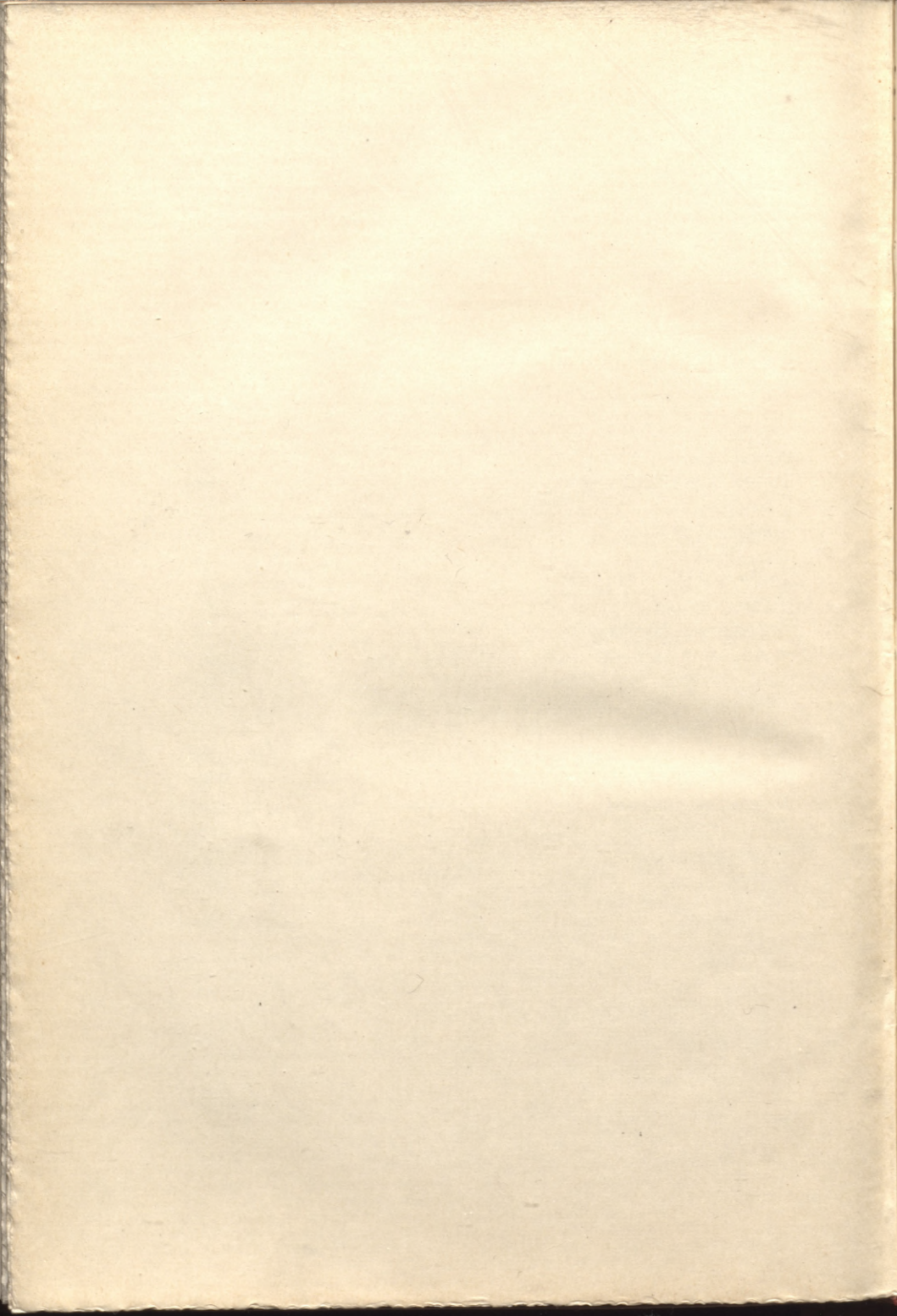
TURYNYS

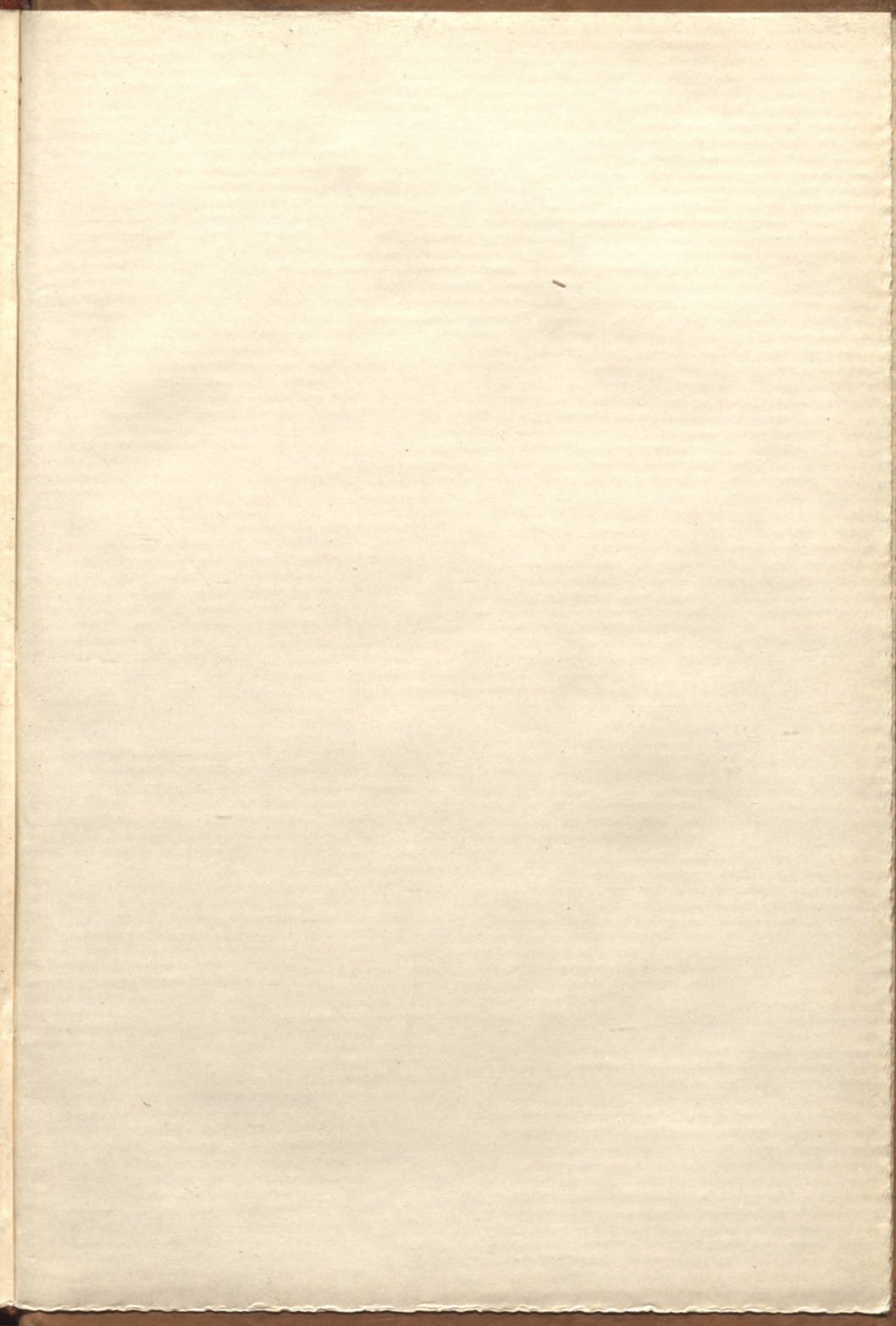
	Psl.
Ižanga.	7
Mokslo metai	13
Žemės ūkio instruktorius	27
I Ameriką.	41
Ulmanis Amerikoje	49
Sugrįžimas	69
Sunkieji metai	77
Kvieslio balsas	87
Ministeris pirmininkas	113
Kova prie Dauguvos	123
Žalioji vėliava	141
„Aukštasis namas“, Ulmanis ir jo kova su kriziu	157
I tautos žemę ir tautos dangų	171
Latvių naujosios tvarkos dvasinė santarvė	179
Latvijos skydas	193
Prezidento įstatymai	201
Tautos džiaugsmas	207
Prezidento kalba.	211
Vadas	217

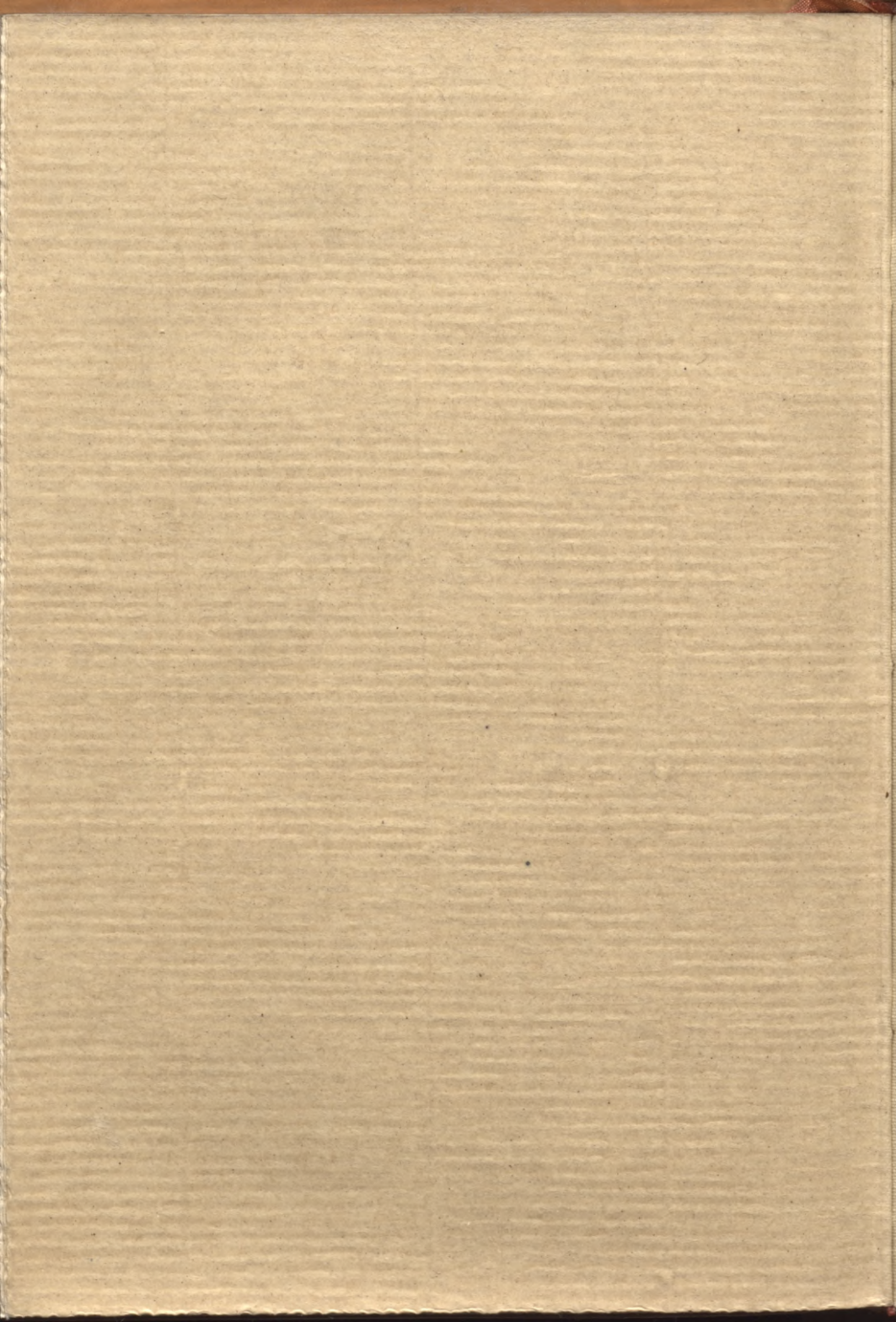
1913

10	100	1000
20	200	2000
30	300	3000
40	400	4000
50	500	5000
60	600	6000
70	700	7000
80	800	8000
90	900	9000
100	1000	10000
110	1100	11000
120	1200	12000
130	1300	13000
140	1400	14000
150	1500	15000
160	1600	16000
170	1700	17000
180	1800	18000
190	1900	19000
200	2000	20000
210	2100	21000
220	2200	22000
230	2300	23000
240	2400	24000
250	2500	25000
260	2600	26000
270	2700	27000
280	2800	28000
290	2900	29000
300	3000	30000
310	3100	31000
320	3200	32000
330	3300	33000
340	3400	34000
350	3500	35000
360	3600	36000
370	3700	37000
380	3800	38000
390	3900	39000
400	4000	40000
410	4100	41000
420	4200	42000
430	4300	43000
440	4400	44000
450	4500	45000
460	4600	46000
470	4700	47000
480	4800	48000
490	4900	49000
500	5000	50000
510	5100	51000
520	5200	52000
530	5300	53000
540	5400	54000
550	5500	55000
560	5600	56000
570	5700	57000
580	5800	58000
590	5900	59000
600	6000	60000
610	6100	61000
620	6200	62000
630	6300	63000
640	6400	64000
650	6500	65000
660	6600	66000
670	6700	67000
680	6800	68000
690	6900	69000
700	7000	70000
710	7100	71000
720	7200	72000
730	7300	73000
740	7400	74000
750	7500	75000
760	7600	76000
770	7700	77000
780	7800	78000
790	7900	79000
800	8000	80000
810	8100	81000
820	8200	82000
830	8300	83000
840	8400	84000
850	8500	85000
860	8600	86000
870	8700	87000
880	8800	88000
890	8900	89000
900	9000	90000
910	9100	91000
920	9200	92000
930	9300	93000
940	9400	94000
950	9500	95000
960	9600	96000
970	9700	97000
980	9800	98000
990	9900	99000
1000	10000	100000









LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA



0309044495

[4-]

Sam. 1

